

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 00073

ALE VERK

Sholem Aleichem

*Permanent preservation of this book was made possible by
Alvin & Sandra Zuckerman
in memory of
Rose & Isidore Finkelstein*

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אלע זוערק פון שלום-עליכם

פון פסח ביז פסח

שלום-עליכם פאלקספאנד אויסגאבע—ניו יארק, 1920

Copyright 1917 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

- 1917 ערשטע אויפלאגע אויגוסט
- 1917 צווייטע אויפלאגע דעצעמבער
- 1918 דריטע אויפלאגע יולי
- 1918 פערטע אויפלאגע נאוועמבער
- 1919 פינפטע אויפלאגע פעריז
- 1920 זעקסטע אויפלאגע מאי

פּוֹן פּסַח בִּיז פּסַח

אינה סלם

7	שוריה שירים
75	דער סלך מיט דער מלכה
89	בערעלע
107	דריי לוחות
121	לאַטקעס של חנוכה
137	קאַנקורענצען
151	אפיקומן
173	דוד סלך ישראל
185	וואָס איז חנוכה?
209	פורים
221	ארבע כוסות
243	איבער אַ הימעל

שירי השירים

פ יוגענדראָמאָן
(אין פיער מייל).

געשריבען אין יאָהרען 1911 — 1909

שיר-השירים

א יונגער-דראָמאַן.

ערשטער טױל.

ב ו ז י .

א.

בוזי איז א נאָמען, פּערצויגען פון אסתר ליבע: ליבזוי — בוזי.
זי איז עלטער פון מיר מיט א יאָהר, און אפשר מיט צוויי, און ביידע
אינאיינעם זענען מיר נישט אַלט קיין צוואַנציג יאָהר. היינט זעצט
איך אַוועק, זייט מוחל, און רעכענט אויס, וויפיעל בין איך אַלט
און וויפיעל זי? נאָר דאָס, מיין איך, איז נישט וויכטיג. איך
וועל איך בעסער דערזעהלען איהר ביאָגראַפיע אין קורצען.

מיין עלטערער ברודער בעני איז געזעסען אין א דאָרף, געהאַל-
טען א מיהל, געקאָנט שיסען פון א ביקס, פאָהרען רייטענדיג אויף
א פּערד און שווימען ווי אַ מזיק. זיינמאָל זומער האָט ער זיך גע-
באָדען אין טייך און איז דערטרונקען געוואָרען. אויף איהם איז
געזאָגט געוואָרען דער פּסוק: "אַלע גוטע שווימער ווערען דער-
טרונקען". נאָך איהם איז געבליבען אַ מיהל, צוויי פּערדלעך, אַ
יונגע אלמנה מיט איין קינד. די מיהל האָט מען אָפּגעלאָזט, די
פּערדלעך האָט מען פּערקויפט, די יונגע אלמנה האָט חתונה גע-

האָט און איז אוועקגעפֿאַהרען - ערגניץ ווייט, און דאָס קינד האָט מען געבראַכט צו אונז.
דאָס איז געווען בווי.

ב.

אז דער טאַטע האָט לייעב בווי'ן, ווי איין אייגען קינד, און אז די מאַמע ציטערט איבער איהר, ווי איבער אַ בתי-חידה — דאָס איז גרינג צו פערשטעהן. זיי האָבען געפונען אין איהר אַ טרייסט נאָך דעם גרויסען בראָך. אָבער איך? פאַר וואָס אז איך קום פון חדר און טרעף נישט בווי'ן, קריכט מיר נישט דאָס עסען אין האַלז אַריין? און אז בווי איז געקומען, ווערד ליכטיג אין אַלע ווינקעלעך? און אז בווי רעדט צו מיר, לאָז איך אַראָפּ די אויגען?
און אז בווי לאַכט פון מיר, וויין איך?
און אז בווי...

ג.

איך האָב לאַנג אַרויסגעקוקט אויף דעם לייעבען גוטען יום-טוב פסח. דעמאָלט וועל איך זיין פריי. איך וועל שפיעלען מיט בווי'ן אין ניס, אַרומלויפען אין דרויסען, געהן באַרג-אַראָפּ צום טיך. דאָרט וועל איך איהר ווייזען, ווי מע לאָזט קאַטשקעלעך אויפ'ן וואַסער. אז איך זאָג איהר, גלויבט זי מיר נישט. זי לאַכט. בכלל, גלויבט מיר בווי נישט פון דאַנען אַהין. דאָס הייסט, זאָגען זאָגט זי מיר גאָרנישט ניט, נאָר זי לאַכט. און איך האָב פיינט, אז מע לאַכט פון מיר. בווי גלויבט נישט, אז איך קאָן זיך אַרויפדראַפען אויפ'ן העכסטען בוים (איך זאָל נאָר וועלען I). בווי גלויבט נישט, אז איך קאָן שיסען (איך זאָל נאָר האָבען מיט וואָס I). לאָז נאָר קומען פסח, דער לייעבער גוטער פסח, ווען מע קאָן שוין זיין אין דרויסען, אויף דער פרייער לופט, נישט פאַר טאַטע-מאַמע אין די אוי-גען, — וועל איך איהר בעווייזען אַזעלכע קונצען, אז זי וועט אַרויס פון די כלים I

ד.

נעקומען דער ליבער גוטער יום־טוב פסח.

מע האָט אונז ביידען אויסגעקליידט אויף יום־טוב בגדי־מלכות.
אַלץ, וואָס אויף אונז איז געווען, האָט געגלאַנצט, געשיינט און
געקנאַקט. איך קוק אויף בוז'ן און איך דערמאָן מיך אין דעם
שיר־השירים, וואָס איך האָב געלערענט פאַר פסח מיט'ן רבי'ן
אין חדר. אַ פסוק נאָך אַ פסוק: „ה נ כ י פ ה ר ע י ת י —
שען ביזט דו, מיין חבר'טע, שען ביזט דו ביז גאָר. אויגעלעך ווי טייר
בעלעך, הערעלעך ווי ציענעלעך, גליטשען זיך אַראָפּ אַ באַרג.
צויהנדעלעך — ווייסע שעפעלעך, פון טיך אַרויס, איינס און
איינס, איין מאַמע האָט זיי געהאַט. רויטע שנרעלעך — דייע
ליפעלעך, אַז דו רעדסט, איז צוקער־זיס.“

זאָגט מיר, איך בעט אַיך, פאַר וואָס אַז מע קוקט אויף בוז'ן,
מוז מען זיך דערמאָנען אין דעם שיר־השירים? פאַר וואָס אַז מע
לערענט שיר־השירים, קומט אויף די געדאַנקען בוז'ן?

ה.

אַ זעלטענער ערבי־פסח. אַ ליכטיגער טאָג. אַ וואַרעמער איך
דרויסען.

— געהען מיר?

אַזוי זאָגט צו מיר בוז', און איך פיהל, אַז איך ברען. די
מאַמע האָט אונז ניט געזשאַלעוועט קיין נים. פולע קעשענעס מיט
נים. זי האָט אָבער גענומען ביי אונז דאָס וואָרט, אַז מיר זאָלען
איצט, פאַר'ן סדר, נישט דערוועגען זיך די נים צו קנאַקען. שפיעד
לען זיך אין נים — וויפיעל דאָס האַרץ גלוסט. מיר לאָזען זיך
געהן. די נים לאָזען זיך הערען. אין דרויסען איז נוט. אין דרוי־
סען איז וואויל. די זון האַלט שוין ווייט אין הימעל, קוקט שוין
אַראָפּ אויף יענער זייט שטאָרט. ס'איז ברייט און גראַם און ווייך

און פריי ארום און ארום. ערטערווייז שלאָגט זיך דורך פון באַרג, וואָס אויף יענער זייט שוהל, א גרעזעלע א גרינס, א פריש, א צא-פעלדיגס. מיט א קוויטש און מיט א צווייץ פליהט דורך איבער אונ-זערע קעפ א גלייך שנירעל פון קליינע שוועלבעלעך, און וויעדער דערמאָן איך מיך אין דעם שיר-השירים פון חדר: **ה נ צ נ י ס** — די שפראַצונגען האָבען זיך שוין בעוויזען אויף דער ערד, די צייט פון דעם סאָלאָווייטשיק איז געקומען, און א קול פונ'ם ערשטען זומער-פויגעל האָט זיך געלאָזט הערען אין אונזער לאַנד". איך פיהל מיך מאַדנע גרינג. עס דאַכט זיך מיר, אז איך האָב פליענ-לען: אָט הויב איך מיך אויף און פליה.

1.

פון שטאָרט לאָזט זיך הערען א מאַדנער הילך. עס רוישט. עס קאַכט. עס זידט. ס'איז ערב-פסח! א זעלטענער ערב פסח. א ליכטיגער טאָג. א וואַרעמער אין-דרויסען.

אין מיינע אויגען בעקומט אין דער מינוט די גאַנצע וועלט גאָר איין אנדער פנים. אונזער הויף איז א שלאָס. אונזער שטוב איז א פאלאַץ. איך בין א פרינץ. בזוי איז א פרינצעסין. די קלעצער, וואָס ליגען אָנגעוואָרפען ביי דער שטוב, זענען מענענ-בוימער און בוקסענבוימער, וואָס ווערען דערמאָנט אין שיר-השירים. די קאַץ, וואָס ליגט ביי דער מַהיר און וואַרעמט זיך אויף דער זון, איז פון די פעלד-אינדען, פון די **א י ל ו ת - ה ש ד ה**, וואָס וועד רען דערמאָנט אין שיר-השירים. דער באַרג, וואָס אויף יענער זייט שוהל — דאָס איז דער **ל ב נ ו**, וואָס ווערד דערמאָנט אין שיר-השירים. די ווייבלעך און מיידלעך, וואָס שטעהען אין דרויסען און וואַשען און פרעסען און כשר'ען אויף פסח — דאָס זענען די מעכטער פון ירושלים, וואָס ווערען דערמאָנט אין שיר-השירים. אַלעס, אַלעס איז פון שיר-השירים.

איך נעה, די הענד אין די קעשענעם, טרייסעל מיט די נים.
 די נים קלינגען. בוזי נעהט מיט מיר טריט ביי טריט. איך קאן
 נישט נעהן פאווואָלי, עם טראַגט מיך אין דער לופטען. מיר ווילט
 זיך פליהען, שוועבען, טראַגען זיך ווי איין אַדלער. איך לאָז מיך
 לויפען. בוזי לויפט מיט מיר. איך שפּרינג אויף די צענויפגעלעגט
 טע קלעצער, פון איין קלאַץ אויפ'ן אנדערען. בוזי שפּרינגט מיט
 מיר. איך אַרויף, זי אַרויף. איך אַראָפּ, זי אַראָפּ. ווער וועט זיך
 פריהער איינמיעדען? איך האָב געטראָפּען.

— ביז וואַנען איז דער שיעור?

אזוי זאָגט צו מיר בוזי. און איך ענטפער איהר מיט'ן לשון
 פון שיר השירים:

— ע ד ש י פ ו ה ה י ו ם — ביז עם וועט אַ בלאַז טהון
 דער טאָג, ו נ ס ו ה צ ל ל י ם — און עם וועלען אַנטלויפען די
 שאַמעס — באַכאַכאַ! דו האָסט זיך איינגעמיערט, און איך
 נישט!

ז.

איך פיהל מיך גליקליך, וואָס בוזי קאָן נישט דאָס, וואָס איך.
 און אין דער זעלבער צייט האָב איך אויף איהר רהמנות. עם טהוט
 מיר וועה דאָס האַרץ. עם דאַכט זיך מיר, אז זי איז פּערזאָרנט.
 בוזי האָט שוין אזאַ טבע: פּרעהליך-פּרעהליך — פּלוצים זאָל זי
 זיך אַוועקזעצען אין אַ ווינקעלע און וויינען שטילערהייד. וויפיעל
 די מאַמע זאָל זי דעמאָלט נישט טרייסטען, וויפיעל דער טאַטע זאָל
 זי דעמאָלט נישט קושען — עם העלפט קיין זאך נישט. בוזי מוז
 זיך אויסוויינען. נאָך וועמען? נאָכ'ן טאַטען, וואָס איז אזוי פריה
 געשטאַרבען? צי נאָך דער מאַמע, וואָס האָט חתונה געהאַט,
 אַוועקגעפּאַהרען און פּערגעסען דעם זייגעזונד? אַך, איהר מאַמע,
 איהר מאַמע! אז מע דערמאַנט איהר די מאַמע, ווערד זי אַלערליי
 קאָלירען. זי האַלט נישט פון איהר מאַמע. זי רעדט נישט קיין

שלעכט וואָרט אויף דער מאַמע, נאָר זי האַלט נישט פון איהר. איך ווייס דאָס פאַר געוויס. איך קאָן נישט ליידען, אז כווי זיצט פערזאָרנט. איך זען מיך אַוועק נעבען איהר אויף די קלעצער און וויל איהר צעשלאָגען די געדאַנקען.

ח.

איך האַלט די הענד אין די קעשענעס. קלינג מיט די נים און זאָג צו איהר:

— טרעף, וואָס איך קאָן טהון, אז איך וויל?
 — וואָס קאָנסט דו טהון?
 — אז איך וויל, געהען איבער אַלע דיינע נים צו מיר.
 — וועסט זיי ביי מיר אָפגעווינען?
 — ניין. מיר וועלען אַפילו נישט אָנהויבען שפיעלען.
 — וואָס־זשע, וועסט זיי ביי מיר אַוועקנעמען מיט געוואַלד?
 — ניין. זיי געהען אַליין אַריבער צו מיר.
 זי הויבט אויף איהרע שענע אויגען אויף מיר. איהרע שענע בלויע שירי־שירים־אויגען.
 איך זאָג צו איהר:

— דו מיינסט, אַפנים, אז איך טרייב קאַטאַוועס? איך האָב, נאַרעלע, אזא שפרוך... איך זאָג אַ פּסוק...
 זי עפענט אויף די אויגען נאָך שטאַרקער. איך פיהל מיך גרויס.
 איך געב איהר צו פערשטעהן, ווי אַ גרויסער, ווי אַ העלד:
 — מיר, יונגלעך, קאָנען אַלסדינג. ביי אונז אין חדר איז דאָ אַ חבֿר, שייקע דער בלינדער רופט מען איהם (ער איז אַ בלינדער אויף איין אויג), ווייסט ער אַלסדינג. ס'איז נאָר נישטאָ אזא זאָך אויף דער וועלט, וואָס שייקע זאָל נישט וויסען. אַפילו קבלה. ווייסט דו, וואָס הייסט קבלה?
 ניין. פון וואַנען זאָל זי וויסען? איך פיהל מיך אויפ'ן זיעבע־מען הימעל, וואָס איך קאָן איהר נעבען אַ לעקציע ווענען קבלה.

— קבלה, נארעלע, איז אזא זאך, וואָס קומט צוניטען. מיט קבלה קאָן איך מאַכען אזוי, אז איך זאָל דיך זעהן, און דו מיך נישט. מיט קבלה קאָן איך צאָפען וויין פון אַ שטיין און גאָלד פון דער וואַנט. מיט קבלה קאָן איך מאַכען אזוי, אז מיר ביידע, אזוי ווי מיר זיצען אַטאָ, זאָלען מיר זיך אויפהויבען ביז צו דער חמאַרע און נאָך העכער פון דער חמאַרע!...

ט.

אויפהויבען זיך אין דער הויך מיט בויז'ן דורך קבלה ביז דעם חמאַרע, און נאָך העכער פון דער חמאַרע, און אוועקפליהען מיט איהר ווייטווייט, אויף יענער זייט אוקינוס, — דאָס איז געווען איינער פון מיינע בעסטע חלומות. דאָרט, אויף יענער זייט אוקינוס, הויבט זיך דאָך אָן דאָס לאַנד פון די קארליקעס, וואָס קומען אַרויס פון די גבורים פון דוד המלך'ס צייטען. די קארליי קעס זענען דאָך בטבע זעהר גוטע מענשעלעך. לעבען — לעבען זיי נאָר פון צוקערקעס מיט מאַנדעל־מילך, שפיעלען גאַנצע טעג אויף קליינע פייפעלעך און טאַנצען אלע אינאיינעם אַ „קאַראָהאָד“, האַבען קיין מורא נישט פאַר קיין זאך און האַבען ליעב געסט. פון אונז אַז עס קומט עמיצער צו פאַהרען, געבען זיי איהם עסען און טרינקען, שענקען איהם די טהייערסטע קליידער מיט אָהן אַ שיעור זילבערנע און גאָלדענע כלים, און פאר'ן אוועקפאַהרען שמוּר פען זיי איהם אָן פולע קעשענעס מיט דימענטען און מיט בריי־ליאַנטען, וואָס וואַלגערען זיך ביי זיי, ווי, למשל, ביי אונז מיסט אויף דער גאַס.

— ווי מיסט אויף דער גאַס? נו?

אזוי האָט מיר אַ מאָל אַ זאָג געטהאָן בויז, אז איך האָב איהר דערצעהלט פון די קארליקעס.

— דו גלויבסט נישט?

— און דו גלויבסט?

— פאר וואָס נישט?

— וואו האָסט דו דאָס געהערט?

— וואָס הייסט, וואו? אין חדר.

— אַך! אין חדר?...

נידעריגער, נידעריגער לאָזט זיך אַראָפּ די זון און בעפארבט דעם הימעל מיט אַ רויטען פּאַס פון גין-גאַלד. דאָס גאַלד שיינט אָפּ אין בווי'ס אויגען. זיי באַדען זיך אין גאַלד!

י.

מיר ווילט זיך זעהר, אַז בווי זאָל נתפעל ווערען פון שייקעס מעטאָדע און פון די קונצען, וואָס איך קאָן מאַכען מיט קבלה. בווי אָבער הויבט נישט אָן נתפעל צו ווערען. אדרבה, עס ווייזט זיך מיר אויס, אַז זי לאַכט. וואָס דען בעווייזט זי מיר אַלע איהרע פּערעלריגע צייהנדלעך? עס הויבט מיך אָן פּערדריסען און איך זאָג צו איהר:

— דו גלויבסט מיר אפשר נישט?

בווי לאַכט.

— דו מיינסט אפשר, אַז איך באַריהם זיך? אַז איך טראַכט

אויס פון קאָפּ ליגענס?

בווי לאַכט נאָך שטאַרקער. ע! וויבאַלד אַזוי, דאַרף מען זיך מיט איהר אָפּרעכענען! איך ווייס שוין מיט וואָס. איך זאָג צו איהר:

— דער חסרון איז, וואָס דו ווייסט נישט, וואָס הייסט קבלה, דו זאָלסט וויסען, וואָס קבלה איז, וואָלסט דו אַזוי נישט געלאַכט. מיט קבלה, אַז איך וויל, קאָן איך אַראָפּברענגען אַהער דין מאַמע. יאָ-יאָ. און אַז דו וועסט מיך שטאַרק בעמען, ברענג איך דיר זי נאָך היינטיגע נאַכט, רייטענדיג אויף אַ שטעקען.

מיט אַ מאָל הערט זי אויף צו לאַכען. אַ וואָלקענדעל איז איר בערגעלאָפּען איבער איהר שען ליכטיג פנים, און עס ווייזט זיך

מיר אויס, אז די זון איז פלוצים פערפאלען געוואָרען. אויס זון.
 אויס טאָג. איך האָב מורא, אז איך האָב אַ ביסעל איבערגעחאָפּט
 די מאָס. איך האָב נישט בעדאַרפט אָנריהרען איהר וועהטיג —
 די מאַמע איהרע. איך האָב חרטה אויף דער מעשה. מע דאַרף
 עס פּערגלעטען. מע דאַרף זיך מיט איהר איבערבּעטען. איך רוק
 מיך צו צו איהר. זי קעהרט זיך אָפּ פון מיר. איך וויל זי נעמען
 ביי דער האַנד. איך וויל איהר זאָגען מיט'ן לשון פון שיר
 השירים: "שׁוֹבֵי, שׁוֹבֵי, הַשׁוֹלְמִית — קעהר זיך
 אום צו מיר, בּוֹזֵי!..." פּלוצים הערט זיך אַ קול פון שמוב ארויס:
 — שימעק! שימעק?

שימעק — דאָס בין איך. דאָס רופט מיך מיין מאַמע, איך
 זאָל געהן מיט'ן טאַטען אין שוהל אַרײַן.

יא.

דאָס געהן מיט'ן טאַטען אין שוהל אַרײַן ערב־פּסח דאַוונען —
 וואָס קאָן שוין זײַן אַ גרעסערער פּערגעניגען? וואָס איז ווערט
 דאָס אַלײַן, וואָס מען איז אָנגעהאַן פון קאַפּ ביז פּוס שפּאַגעל־
 נײַ, און ס'איז דאָ מיט וואָס צו בעווייזען זיך פאַר די חברים?
 היינט דאָס דאַוונען? דער ערשטער יום־טובֿ'דיגער מעריב? דער
 ערשטער יום־טובֿ'דיגער ברכו? אַך! וויפּיעל תּענונים דער גוטער
 גאָט האָט אָנגעגרייט פון אידישע קינדערס וועגען!
 — שימעק! שימעק?

די מאַמע מיינע האָט קיין צײַט נישט. "איך וועל געהן, איך
 וועל באַלד געהן, אָטאָ געה איך! איך וויל נאָר זאָגען בּוֹזֵי'ן צוויי
 ווערטער. מעהר נישט ווי צוויי ווערטער"...

און איך זאָג איהר צוויי ווערטער. איך בין זיך מודה פאַר
 איהר, אז דאָס, וואָס איך האָב איהר אָט ערשט געזאָגט, איז נישט
 אמת. מאַכען מיט קבלה אַזוי, אז יענער זאָל פליהען — דאָס קאָן
 מען נישט. אַלײַן — יא, איך אַלײַן זאָל פליהען — דאָס קאָן איך.

און דאָס וועל איך איהר ווייזען. לאָז נאָר איבערגעהן דער יום-טוב, אזוי מאַך איך די ערשטע פרוב. איך וועל זיך אויפהויבען פאַר איהר אין די אויגען, אָט דאָ אויף דעם אָרט, וואו די קלעצער ליגען, און וועל אין איין מינוט זיין שוין אויף יענער זייט חמאַרע. פון דאָרט וועל איך זיך נעמען רעכטס, אַהינצוראָ — זעהסט דו? — דאָרט ענדיגט זיך אַלסדינג און עס הויבט זיך שוין אָן דער ים־הקרת.

יב.

בוזי הערט זיך צו מיט קאָפּ. די זון שיקט איהרע לעצטע שטראַהלען, צעקושט זיך מיט דער ערד.

— וואָס הייסט דאָס ים־הקרת? — פרעגט מיך בוזי.
 — ים־הקרת ווייסט דו נישט? ים־הקרת הייסט דער פּערנליי־ווערטער ים. דאָס וואַסער איז געדיכט אזוי ווי לעבער און געזאַל־צען אזוי ווי ליאָג. קיין אַקרענטען געהען נישט אויף איהם. און מענשען, אז זיי האַפען זיך אַהין אַרײַן, קאָנען זיי שוין צוריק נישט קומען קיינמאָל.

בוזי קוקט אויף מיר מיט גרויסע אויגען.

— למאי זשע זאָלסט דו געהן אַהין?

— איך געה דען, נאַרעלע? איך פליה דאָך. איך פליה פון אויבען, אזוי ווי איין אַדלער. אין עטליכע מינוט בין איך דאָך שוין וויעדער אויף דער יבשה. דאָרט הויבען זיך אָן די צוועלף הויכע בערג, וואָס שפּריצען מיט פייער, און אויפ'ן צוועלפטען באַרג, סאַמע ביי'ם שפיץ, שטעל איך זיך אָפּ און געה צו־פּוס זיעבען מייל, ביז איך קום צו אַ געדיכטען וואַלד. נאָכדעם געה איך וואַלד־אַײַן, וואַלד־אויס, ביז איך קום־צו צו אַ קליין וואַסערעל. דאָס וואַסערעל שוויים איך אַריבער און צעהל אָפּ זיעבען מאָל זיעבען, וואַכסט אויס פאַר מיר איין אַלטיטשקער מיט אַ לאַנגען באַרד און פרעגט מיך: „וואָס איז דיין באַגעהר?“ זאָג איך איהם: „פיהר מיך אָפּ צו דער בת־מלכה“.

— וואָסער בת־מלכה?

אָזוי זאָגט צו מיר בױז, און עס דאַכט זיך מיר, אַז זי איז
דערשראָקען.

— די בת־מלכה — דאָס איז די שענע פּרינצעסין, וואָס מע
האָט זי אויפֿגעהאַפּט פּון אונטער דער חופּה און מע האָט זי פּאַר־
כשופּ'ט און אַוועקגעפּיהרט און אַרײַנגעזעצט אין אַ קרישמאַלענעם
פּאַלאַץ, שוין זיעבען יאָהר...

— וואָס זשע געהער זיך עס אָן מיט דיר?

— וואָס הייסט, וואָס געהער זיך עס אָן מיט מיר? איך דאַרף
דאָך זי באַפּרייען.

— דו דאַרפסט זי באַפּרייען?

— ווער דען?

— מע דאַרף נישט פּליהען אָזוי ווייט. פּאַלג מיך, מע דאַרף
נישט!...

יג.

און בױז נעמט מיך אָן בײַ דער האַנד, און איך פּיהל, ווי
איהר קלײן ווייס הענטעל איז קאַלט. איך קוק איהר אין די אויגען
אַרײַן און איך זעה, ווי עס שײנט זיך אָפּ אין זיי די גינ־נאַלדענע
זון, וואָס געזעגענט זיך מיט'ן טאָג, מיט'ן ערשמען ליכטיגען וואַס־
רעמען ערביפּסח טאָג. ביסלעכווייז שטאַרבט אָפּ דער דאָזיגער
טאָג. ווי אַ ליכט ווערד אויסגעלאָשען די זון. דער הילך, וואָס
איז געשטאַנען דעם נאַנצען טאָג, ווערד פּערשטאַרבּען. מע זעהט
שוין ניט כמעט קיין לעבעדיגען מענשען אויף דער נאַס. אין די
פענסטער פּון די הייזלעך בעווייזען זיך פּייערלעך פּון די יום־טובֿ־
דינע בענשליכט. אַ מאַדנע, אַ הייליגע שטילקייט רינגעלט אונז
אַרום, מיך מיט בױז'ן, און מיר פּיהלען זיך פעסט צענויפּגעגאַסען
מיט דער דאָזיגער יום־טובֿ־דיגער שטילקייט.
— שימעק! שימעק?

יד.

דאָס דריטע מאָל שוין, אז די מאמע רופט מיך, איך זאָל געהן מיט'ן מאמען אין שוהל אַרײַן. ווייס איך דען אַליין נישט, אז מע דאַרף געהן אין שוהל אַרײַן? איך וועל דאָ זיצען נאָך אַ מינוט, אײַן מינוט, נישט מעהר. דערהערט בווי, אז מע רופט מיך, רייסט זי אַרויס איהר האַנד, חאַפּט זיך אויף און טרייבט מיך:

— שימעק, דיך רופט מען דאָס, דיך. געה-נעה. שוין צייט. געה-נעה.

איך קלויב מיך געהן. אויסגעבלאָזען האָט דער טאָג. אויס-געלאָשען האָט די זון. פונ'ם גאָלד איז געוואָרען בלוט. אַ ווינ'ט טעלע האָט אַ בלאָז געטהאָן, אַ גרינגס, אַ קיהלס. בווי טרייבט מיך, איך זאָל געהן. איך וואָרף אויף איהר דעם לעצטען בליק. גאָר נישט די בווי, וואָס פריהער. אײַן אַנדער פנים מיט אײַן אַנדער חן בעקומט זי אין מיינע אויגען אינ'ם דאָזיגען פער'כשופ'טען אָבענד. „די פער'כשופ'טע פרינצעסין“ — פליהט מיר דורך אַ געדאַנק אין קאָפּ. בווי לאָזט מיך אָבער נישט לאַנג מיט מיינע געדאַנקען. זי טרייבט מיך, זי טרייבט מיך, איך זאָל געהן. איך לאָז מיך געהן און קוק מיך אום צוריק אויף דער פער'כשופ'טער פרינצעסין, וואָס האָט זיך אינגאַנצען צענויפגעגאַסען מיט'ן דאָ-זיגען פער'כשופ'טען פסח-אָבענד, און איך בלייב שמעהן אַ פער'כשופ'טער. ווייזט זי מיר אָבער מיט דער האַנד: איך זאָל געהן! איך זאָל געהן!... און עס מאַהלט זיך מיר אויס, אז איך הער איהר קול, ווי זי זאָגט צו מיר מיט'ן לשון פון שיר-השירים:

— ב ר ח ד ו ד י — אַנטלויף, מײַן געלײכטער! ו ד מ ה לך
ל צ ב י — און זײ געגלײכען צו אַ הירש, אָדער צו אַ אינד אויף
די בשמים-בערג!...

צווייטער טייל.

מיר רייסען גרינס.

א.

— ניכער, בוזי, ניכער! — זאג איך צו בוזי'ן א טאג פאר
שבועות און נעם זי פאר א האנד, און מיר לאָזען זיך האַסטיג
באָרג אַרויף. — דער טאָג שמעהט נישט, נאַרעלע. מיר דאַרפען
דורכגעהן אזא באָרג, און נאָכ'ן באָרג האָבען מיר נאָך א טייכעל.
איבער'ן טייכעל געהט א קלאַרקע פון ברעטער, הייסט עס „דאָס
בריקעל“. דאָס טייכעל לויפט, די זשאַבעס קוואַקען, די ברעטער
שאַקלען זיך, הוידען זיך, און ערשט דאָרט, אויף יענער זייט בריי
קעל — דאָרט איז ערשט דער אמת'ער גן-עדן, בוזי! דאָרט ערשט
הויבען זיך אָן מיינע מאַיאַנטקעס.

— דינע מאַיאַנטקעס?

— מיין איך, די „לעוואַדע“. א גרויס פעלד, וואָס ציהט זיך,
ציהט זיך אָהן א סוף, אָהן א ברעג. מיט א גרינער קאָלדרע איז
דאָס איבערגעצויגען. מיט געלינקע שפרענקעלעך איז דאָס בעי-
שפרענקעלע. מיט דרייטנקע צוויקעלעך איז דאָס בעצוויקעלע.
און ריחות זאָלסט דו הערען דאָרטען — די שענסטע בשמים פון
דער וועלט! און בוימער האָב איך דאָרטען, אָהן א שיעור בוימער.
הויכע, צווייגענדיגע בוימער. און א בערגעל האָב איך מיר דאָרט,
וואָס איך זיץ אויף דעם. וויל איך, זיץ איך מיר. וויל איך, הויב
איך מיך אויף דורכ'ן „שם-המפורש“ און פליה מיר, ווי איין אָר-
לער, העכער פון דער האַרע. איבער פעלדער און וועלדער, איבער
ימים און מדבריות, ביז איך קום אויף יענער זייט הרייחושך...
— און פון דאָרטען — שלאָגט מיך איבער בוזי — געהסט דו
צו פום זיעבען מייל, ביז דו קומסט צו א וואַסערעל.
— ניין, צו א געדיכטען וואַלד... פריהער געה איך וואַלד
איין, וואַלד-אויס, און ערשט נאָכדעם קום איך צו א וואַסערעל...

— דאָס וואָסערעל שווימסט דו אַריבער און צעהלסט אָפּ זיעבען
טאָל זיעבען...

— וואַכסט אויס פאַר מיר אַיין אַלטיטשקער מיט אַ לאַנגען
באַרד...

— פּרעגט ער דיך: „וואָס איז דיין באַגעהר?“

— זאָג איך איהם: „פּיהר מיך אָפּ צו דער בת-מלכה“...

בוזי רייסט אַרויס איהר האַנד פון מיין האַנד און לאָזט זיך
לויפּען באַרג אַראָפּ. איך לויף איהר נאָך.

— בוזי, וואָס לויפסט דו אַזוי?

בוזי ענטפּערט נישט. זי איז ברוגז. זי האָט פּיינט די בת-
מלכה. אַלע מעשיות האָט זי ליעב, נאָר נישט די בת-מלכה...

ב.

ווער בוזי איז — דאַרפט איהר געדענקען. איך האָב אַיך
שוין אַמאָל דערצעהלט. נאָר טאַמער האָט איהר פּערגעסען, חזר
איך אַיך איבער נאָך אַמאָל.

איך האָב געהאַט אַיין עלטערען ברודער — בעני. איז ער
דערטרונקען געוואָרען. נאָך איהם איז געבליבען אַ וואַסער-מיהל,
אַ יונגע אַלמנה, צוויי פּערדלעך און אַיין קינד. האָט מען די מיהל
אַפּגעלאָזט. די פּערדלעך פּערקויפט. די אַלמנה האָט חתונה גע-
האַט ערניץ ווייט. און דאָס קינד האָט מען געבראַכט צו אונז.
דאָס איז געווען בוזי.

האַת-האַ! אַלע מיינען, אַז איך און בוזי זענען אַ ברודער
מיט אַ שוועסטער. מיין טאַטען רופט זי טאַמע. מיין מאַמען
רופט זי טאַמע. און מיר צווישען זיך לעבען, ווי אַ ברודער מיט
אַ שוועסטער, און האָבען זיך ליעב, ווי אַ ברודער מיט אַ שוועס-
טער.

ווי אַ ברודער מיט אַ שוועסטער? פאַר וואָס זשע שעהמט זיך
פאַר מיר בוזי?

איין מאָל האָט זיך געטראַפּען אַ מעשה. מיר זענען געבליבען אַליין, אַליין אין צווייען איבער דער גאַנצער שטוב. פאַרנאַכטליך איז דאָס געווען. פינסטערליך שוין. דער טאַטע איז געגאַנגען אין שוהל זאָגען קדיש נאָך מיין ברודער בעני, און די מאמע — נאָך שוועבעלעך. איך און בוזי האָבען זיך פּערשלאָגען אין אַ ווייני קעלע און איך דערצעהל איהר מעשיות. בוזי האָט לייעב, אַז איך דערצעהל איהר מעשיות. שענע מעשיות פּונ'ט חדר, מעשיות פּון טויזענד איין נאַכט. זי רוקט זיך צו צו מיר גאַנץ נאָהענט. איהר האַנד איז אין מיין האַנד.

— דערצעהל, שימעק, דערצעהל.

שטיל לאָזט זיך אראָפּ די נאַכט. פּאַוואָלי קלעטערען אויף די ווענד די שאַטענס, ציטערען, פּויוזשען אויף דער ערד און צעקריבען זיך. קוויטקוים וואָס מיר זעהען זיך. נאָר איך פּיהל, איהר הענטעל ציטערט, און איך הער, איהר הערצעל קלאַפּט. און איך זעה, איהרע אויגען אין דער פינסטער גלאַנצען. פּלוצים רייסט זי אַרויס איהר האַנד פּון מיין האַנד. „וואָס איז, בוזי?“ „מע טאָר נישט“. „וואָס טאָר מען נישט?“ „האַלטען זיך ביי די הענד“. „פאַר וואָס? ווער האָט דיר געזאָגט?“ „איך ווייס אַליין“. „מיר זענען דען פּרעמדע? מיר זענען דען נישט שוועסטער און ברודער?“ „ע! ווען מיר זאָלען זיין שוועסטער און ברודער!“... — ציהט אויס בוזי, און עס הערט זיך מיר אין איהרע ווערטער דאָס לשון פּון שיר השירים: „מ י י ת נ ד כ א ח ל י — פאַר וואָס ביזט דו נישט מיר אַ ברודער?“

תמיד אַזוי. רעד איך פּון בוזי'ן, דערמאן איך מיך אין שיר השירים.

ג.

וואו זשע האַלטען מיר? ערב־שבעות. מיר לויפען באַרג־ אַראָפּ. פּריהער בוזי, נאָכדעם איך. בוזי איז אויף מיר ברוגז

פאר דער בת-מלכה. אלע מעשיות האָט זי ליעב, נאָר נישט די בת-מלכה. בוזי'ס ברוגז זיין, איהר זאָלט גאָר קיין יסורים נישט האָבען, דויערט נישט אפילו אזוי פיעל, ווי איך רעד צו אייך. אָט קוקט זי שוין וויעדער אויף מיר מיט איהרע גרויסע ליכטיגע פערטראכטע אויגען. פערוואַרפט די האָר אַרונטער און זאָגט צו מיר:

— שימעק! אוי, שימעק! טהו נאָר אַ קוק. זעה אַ הימעל. דו זעהסט גאָר נישט וואָס אין דרויסען טהוט זיך!

— איך זעה, נארעלע. וואָס דען, איך זעה נישט? איך זעה אַ הימעל, איך פיהל אַ וואַרעם ווינטעלע, איך הער פויגעלעך פיש-טשען און צוויטשען און טראָגען זיך איבער אונזערע קעפּ. דאָס איז אונזער הימעל, אונזער ווינטעלע, אונזערע פויגעלעך — אלס דינג איז אונזערס, אונזערס, אונזערס! געב אַהער דיין האַנד, בוזי!...

ניין. זי גיט מיר נישט די האַנד. זי שעהמט זיך. למאי שעהמט זיך פאר מיר בוזי? למאי איז זי רויט געוואָרען?
— דאָרטען — זאָגט מיר בוזי און לויפט פאָראַויס — דאָרטען, אויף יענער זייט בריקעל... און עס דאַכט זיך מיר אויס, אז זי רעדט צו מיר מיט'ן לשון פון שולמית, וואָס אין שיר-השירים: „לכה דודי — קום, טהייערער! לאַמיר געהן אין פעלד אַרויס! לאַמיר נעכטיגען אין די דערפער! לאַמיר זיך פערדערען אין די ווינגערטנער! לאַמיר זעהען, אויב דער וויינשטאָק בליהט? אויב דער וויינצווייג האָט זיך פאַנאַנדער גענומען? אויב די מילגראָמען שפּראַצען?“...
און אָט זענען מיר ביי'ם בריקעל.

ד.

דאָס טייכעל לויפט, די זשאַבעס קוואַקען און די ברעטער שאַקלען זיך, הוידען זיך, און בוזי ציטערט.

— אי, ביזט דו, בוזי, א... וואָס האָסט דו מורא, נאַרעלע? האַלט זיך אָן אָן מיר, אָדער נעב, לאָם איך דיך אַרומגעמען. איך דיך און דו מיר. זעהסט דו? אָט אזוי. אָט אזוי. אויס בריקעל.

און אזוי ווי מיר האָבען זיך אַרומגענומען, אזוי געהען מיר שוין אין צווייען, איינע אַליין איבער דעם דאָזיגען גן־עדן. בוזי האַלט זיך אָן מיר שטאַרק, זעהר שטאַרק. זי שווייגט. נאָר עס דאַכט זיך מיר, אַז זי זאָגט צו מיר מיט'ן לשון פון שיר־השירים: „אני לרודי ורודי לי — איך בין דייןע און דו ביזט מיינער“...

די לעוואַדע איז גרויס. זי ציהט זיך אָהן אַ סוף, אָהן אַ ברעג. מיט אַ גרינער קאָלדע איז זי איבערנעצויגען. מיט געלינקע שפרענקעלעך איז זי בעשפרענקעלט. מיט רויטינקע צוויקעלעך איז זי בעצוויקעלט. און ריהות שמעקען דאָ, די שענסטע בשמים פון דער וועלט! און מיר געהען ביידע אַרומגענומען, איינע אַליין, איז צווייען, אינ'ם דאָזיגען גן־עדן.

— שימעק! — זאָגט מיר בוזי און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אַריין און רוקט זיך צו צו מיר נאָך געהענטער. — ווען וועלען מיר אָנהויבען רייסען גרינס אויף שבועות?

— דער טאָג איז נאָך גענוג גרויס, נאַרעלע! — זאָג איך צו איהר און איך ברען. איך ווייס נישט, וואוהין זאָל איך קוקען פריהער: צי אין דער יאַרמעלקע פונ'ם בלאָהען הימעל? צי אויף דער גרינער קאָלדע פונ'ם ברויטען פעלד? צי אַהין, אין עס וועלט אַריין, דאָרטען, וואו דער הימעל געהט זיך צענויף מיט דער ערד? צי אין בוז'ים ליכטיג פנים זאָל איך אַריינקוקען, אין בוז'ים שענע גרויסע אויגען, וואָס ווייזען מיר אויס טיעף, ווי דער היי מעל, און פערטראַכט, ווי די נאַכט? תמיד זענען איהרע אויגען פערטראַכט. אַ טיעפער זאָרג ליגט אין זיי פערבאָרגען. מיט אַ שטילען טרויער זענען זיי איבערנעצויגען. איך ווייס איהר זאָרג.

מיר איז בעקאנט איהר טרויער. זי טראַגט אַ גרויסען וועהטיג אין האַרצען. אַ פּערדראַס אויף איהר מאַמע, וואָס האָט חתונה געהאַט פאַר אַ פּרעמדען טאַטען און איז אַוועקגעפּאַהרען פון איהר אויף שטענדיג, אויף אייביג, גלייך ווי זי וואָלט איהר אָנגעקעהרט אַ פּרעמדע. אין שטוב טאָר איהר מומער'ס נאָמען נישט דערמאָנט ווערען, גלייך ווי זי וואָלט גאָר קיין מאָל נישט געהאַט קיין מאַמע. מיין מאַמע — דאָס איז איהר מאַמע. מיין טאַטע — דאָס איז איהר טאַטע. און זיי האָבען זי ליב, ווי אַיין אייגען קינד, ציטערען איבער איהר. געבען איהר נאָך, וואָס איהר האַרץ געלויבט. נישטאָ קיין צו טהייערס פאַר בוזין. בוזי האָט געזאָגט, אַז זי וויל געהן מיט מיר אָנרייסען גרינס אויף שבעות (דאָס האָב איך זי אַרויפגעפיהרט דערויף), האָט דער טאַטע אַ זאָג געמאָהן צו דער טאַמע: „ווי מיינסט דו?“ און בעת מעשה האָט ער אַריבערגעקוקט אַריבער די זילבערנע ברילען און געגלעט זיך די זילבערנע פּעדעס פּיין זיין זילבער-באָרד. און עס געהט אַוועק אַ שמועס צווישען טאַטע-מאַמע וועגען אונזער געהן אַליין הינטער דער שטאָרט אַרויס אָנריי-סען גרינס אויף שבעות:

ד ע ר ט א ט ע: וואָס זאָנסט דו?

ד י מ א מ ע: וואָס זאָנסט דו?

ד ע ר ט א ט ע: זאָל מען זיי לאָזען געהן?

ד י מ א מ ע: פאַר וואָס זאָל מען זיי נישט לאָזען געהן?

ד ע ר ט א ט ע: איך זאָג דען, אַז ניין?

ד י מ א מ ע: וואָס זשע דען זאָנסט דו?

ד ע ר ט א ט ע: איך זאָג נאָר, צי זאָלען זיי געהן?

ד י מ א מ ע: פאַר וואָס זאָלען זיי נישט געהן?

און אַזוי ווייטער. איך ווייס, וואָס זיי קוועטשט. אַפּשר צוואַנציג מאָל זאָגט מיר אָן דער טאַמע, און נאָכ'ן טאַטען אויך די טאַמע, אַז דאָרט איז דאָ אַ בריקעל, און אונטער'ן בריקעל איז דאָ אַ וואַסער — אַ טייכעל, אַ טייכעל, אַ טייכעל...

ה.

מיר, איך און בוזי, האָבען שוין לאַנג פּערגעסען דאָס בריקעל
 מיט'ן וואַסער, מיט'ן טייכעל. מיר טראָגען זיך איבער דער בריי-
 טער פרייער לעוואַדע, אונטער'ן ברייטען פרויען הימעל. מיר לוי-
 פען איבער'ן גרינעם פעלד, פאלען און קאטשען זיך אינ'ם שמע-
 קענדיגען גראָז. מיר שטעהען אויף, פאלען און קאטשען זיך נאָך
 אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, און קיין גרינס אויף שבעות הויבען מיר
 נאָך אַלץ נישט אָן צו רייסען. איך פיהר בוזי'ן אין דער לענג
 און אין דער ברייט איבער דער לעוואַדע. איך בעריהם זיך פאר
 איהר מיט מיינע מאַיאַנמקעס.

— זעהסט דו אָט די בוימער? זעהסט דו אָט דעם זאמר?
 זעהסט דו אָט דאָס בערגעל?

— איז דאָס אין גאַנצען דיינס?

אַזוי זאָגט צו מיר בוזי, און איהרע אויגען לאַכען. מיר פער-
 דריסט עס, וואָס זי לאַכט. תמיד איז ביי איהר אַזאַ טבע לאַכען
 פון מיר. איך בלאָז זיך אָן און קערעווע מיך אָפּ אויף אַ ווילע
 פון בוזי'ן. שטויסט זיך בוזי, אַז איך בין ברוגז. פּערגעהט זי
 צו מיר פון פאַרענט, פּערקוקט מיר אין די אויגען אַריין און נעמט
 מיך אָן ביי דער האַנד און זאָגט צו מיר: „שימעק!... פליהט
 אַוועק דער רוגז און אַלץ ווערד פּערגעסען. און איך נעם זי פאַר
 דער האַנד און איך פיהר זי צו מיין בערגעל, דאָרטען, וואו איך
 זיך מיר תמיד, אַלע יאָהר. וויל איך, זיך איך מיר. וויל איך.
 הויב איך מיך אויף דורכ'ן „שם־המפורש“ און פליה מיר, ווי איין
 אַדלער, העכער פון דער חמאַרע, איבער פּעלדער און וועלדער, איך
 בער ימים און מדבריות...“

ו.

דאָרטען, אויפ'ן בערגעל, זיצען מיר, איך און בוזי (קיין גרינס
 אויף שבעות האָבען מיר נאָך אַלץ נישט אָנגעריסען), און דער
 צעהלען מעשיות. דאָס הייסט: איך דערצעהל און זי האַרנט.

איך דערצעהל איהר פון דעם, וואָס וועט זיין אַמאָל, אַמאָל, אז איך וועל זיין אַ גרויסער און זי אַ גרויסע און זיך מיר וועלען זיך נעמען... מיר וועלען זיך באַלד אויפהויבען דורכ'ן שם-הספורש אַריבער דער חמאָרע און וועלען אַרומרייזען די גאַנצע וועלט. פריהער וועלען מיר זיין אין אַלע לענדער, וואו אַלכסנדר מוקדון איז געווען. און נאָכדעם וועלען מיר געבען אַ פּאָהראַיבער קיין אַרץ־ישׂראל. דאָרט וועלען מיר זיין אויף אַלע בשמים־בערג, אין אַלע וויינגערטנער, אָנשטופען פולע קעשענעס מיט באַקסערען, פייגען, טייטלען און איילבירטען און אַוועקפליהען פון דאָרטען נאָך ווייטער און ווייטער. און אומעטום וועלען מיר אָפּטהון אַיין אַנדער שפּיצעל, וואָרום קיינער וועט דאָך אונז נישט זעהען...

— קיינער וועט אונז נישט זעהען? — פּרעגט מיך בוזי און האַפט מיך אָן פאַר די הענד.

— קיינער, קיינער! מיר וועלען זעהען אַלעמען, און אונז וועט נישט זעהען קיינער!

— וויבאַלד אַזוי, שימעק, האָב איך צו דיר אַ בקשה.
— אַ בקשה?
— אַ קליינע בקשה...

נאָר איך ווייס פריהער איהר בקשה. זי וויל, אז מיר זאָלען זיך דורכפּאָהרען אַהין, וואו איהר מאַמע האָט חתונה געהאַט. אָפּטהון עפּיס אַ שפּיצעל איהר שטיעפּטאַטען...

— פאַר וואָס נישט? זאָג איך צו איהר. — מיט'ן גרעסטען כבוד! אויף מיר מענסט דו זיך שוין פאַרלאָזען, נאַרעלע. איך קאָן זיי אָפּטהון אַזעלכעס, אז זיי זאָלען מיך האָבען צו געדענקען!
— נישט זיי, נאָר איהם, איהם אַלליין. — בעט

זיך ביי מיר בוזי. נאָר נישט אַזוי גיך פועל'ט זי דאָס ביי מיר. מיך, אז מע זע'כעס'ט, איז מיט סכנת נפשות! וואָס הייסט, איך וועל איך איהר אָפּשווייגען אזאַ מעשה? אַ פּאָטעפּאַלנעסט פון אַ ווייב בעל — נעמען און חתונה האָבען מיט אַיין אַנדער טאַטען, פּערפּאָהר

רען צו אלדי שווארצע יאָהר און אַוועקוואַרפֿען אַ קינד, נישט
אַריינשרייבען קיין בריוועל אַפילו! היתכן? וואו איז דאָס גע-
הערט געוואָרען אזא רציחה? ...!

ז.

אומזיסט האָב איך מיך אַזוי צעפלאַקערט. איך האָב חרטה,
ווי הינט עסען מיך. נאָר ס'איז שוין פאַרפאַלען. בוזי האָט פערשטעלט
דאָס פנים מיט ביידע הענד. זי וויינט? איך וואָלט גענומען און
צעריסען זיך אַליין אויף שטיקלעך! צו וואָס האָט מיר געטויגט
אַנריהרען איהר וועהטיג — די מאַמע איהרע? שטיל אין האַרצען
ביי זיך רופֿ איך מיך אָן מיט אלע מיאוס'ע נעמען: „פערד!
בהמה! אַכס! קאַלכ! לעקיש! לאַנגע צונג!“ ... איך רוק מיך
צו צו איהר. איך נעם זי אָן ביי דער האַנד: „בוזי! בוזי!“
איך וויל איהר זאָגען מיט'ן לשון פון שיר-השירים: „ה ר א י נ י
א ת מ ר א י ך — לָאָז מִיִּך זַעֵהָן דִּיּוּן פִּנִּים, ה ש מ י ע י נ י א ת
ק ו ל ך — לָאָז מִיִּך הֵעֵרֵען דִּיּוּן שְׁמִים“ ...

פֿלוצים... פון וואַנען האָבען זיך גענומען אַהער דער טאַטע
מיט דער מאַמע?

ה.

דעם טאַמענס זילבערנע ברילען גלאַנצען פון דער ווייטען. די
זילבערנע פּעדים פון זיין זילבער-באָרד האָבען זיך צעלאָזט אויפ'ן
ווינטעל. און די מאַמע מאַכט צו אונז פון דער ווייטען מיט דער
פּעטשילען. מיר ביידע, איך און בוזי, זענען געבליבען זיצען, ווי
געלעהמט. וואָס טהוען דאָ טאַטע-מאַמע?

דאָס זענען זיי געקומען צו אונז אַהער, געוואָהר ווערען, וואָס
מיר מאַכען. צי האָט זיך ניט געטראָפּען מיט אונז, חס-ושלום,

עפּים ציין אומגליק? א קשיא אויף א טעשה — א בריקעל, א ווצ-
סער, א טייכעל, א טייכעל, א טייכעל...

מאָדנע טאַטע-מאַמע!

— און וואו איז צייער גרינס?

— וואָסער גרינס?

— דאָס גרינס, וואָס איהר זענט געגאַנגען אָנרײסען אויף
שבועות? ...

מיר ביידע, איך און בױז, קוקען זיך איבער. איך פערשטעה
איהרע אויגען. איך פערשטעה איהר קופּ. און עס דאַכט זיך מיר,
אז איך הער, ווי זי זאָגט צו מיר מיט'ן לשון פון שיר-השירים:
„מ י ת נ ד כ א ח ל י — א, ווען דו ביזט מיר א ברור-
דער! ... פאַר וואָס ביזט דו מיר נישט קיין ברודער?“ ...

— מילא, גרינס אויף שבועות וועט שוין מסתמא ווי עס איז
זיין. — זאָגט דער טאַטע מיט א שמייכעל, און די זילבערנע פערעם
פון זיין זילבער-באָרד גלאַנצען אָפּ אין די ליכטיגע שטראַהלען פון
דער גינגאָלדענער זון. — אבי, געלויבט דער אויבערשטער, די קינד-
דער זענען געזונד און ס'איז זיי חלילה קיין זאך נישט געשעהען.
— געלויבט איז גאָט! — ענטפערט איהם די מאַמע און ווישט
זיך מיט דער פעטשיילע דאָס רוימע פערשוויצטע פנים. און ביידע
קוועלען זיי אָן, ווערען ברייטער ווי לענגער.

מאָדנע, מאָדנע טאַטע-מאַמע!

דרימער טייל.

א י נ ד ע ר ד א ז י ג ע ה נ א כ ט .

א.

„לכני היקר מוהר“ר...

„איך שיק דיר 00 רו“כ און בעט דיר, מיין זוהן, זאָלסט מיר
טהון צוליעב און קומען צו פאָהרען אַהיים אויף פסת. עס איז
מיר אַ בזיון פאַר דער וועלט אויף מיינע עלטערע יאָהרען. מע האָט
איין שטיקעל זוהן אַ בן־יחיד, און מען איז ניט זוכה איהם צו זעהן.
אויך די מאַמע בעט דיר רחמים, אַז דו זאָלסט למען־השם קומען
צו פאָהרען אויף פסת. און זיי וויסען, אַז בזוײַן קומט מזל־טוב.
זי איז למול אַ כלה געוואָרען. אַס־ירצה־השם, שבת נאָך שבועות
איז די התונה.

„ממני אָביך...“

אַט דאָס שרייבט צו מיר מיין טאָטע — דאָס ערשטע מאָל
אַזוי שאַרף. דאָס ערשטע מאָל פאַר דער נאַנצער צייט, פון זינט
מיר זענען זיך צעגאַנגען. און צעגאַנגען זענען מיר זיך מיט'ן
טאָטען שמיץ, נישט געקריענט זיך. איך האָב וויעדערשפּעניגט
זיין געבאָט. נישט געוואָלט געהן אין זיינע וועגען. געגאַנגען
מיין אייגענעם וועג — זיך אַוועקגעלאָזט לערנען. פריהער איז ער
געווען ברוגז, געוואָנט, אַז ער וועט מיר קיינמאָל ניט מוחל זיין,
סיידען ער וועט ליגען אויפ'ן טוידטען־בעט. דערנאָך האָט ער מיר
מוחל געווען. דערנאָך האָט ער מיר אָנגעהויבען שיקען געלד:
„איך שיק דיר 00 רו“כ און עס לאָזט דיר גריסען די מאַמע נאָר
פריינדליך“. קורצע, טרוקענע בריעף. אויך מיינע בריעף צו איהם
זענען געווען קורצע, טרוקענע בריעף: „דיין בריעף מיט די 00

רו"כ האָב איך מקבל געווען און לאָז גריסען דער מאַמען נאָר פריינדליך."

קאַלט, מורא'דיג קאַלט זענען געווען אונזערע ביידענס בריוור לעך. ווער האָט צייט געהאַט דאָס צו בעמערקען אין דער וועלט פון חלומות, וואו איך האָב מיך געפונען? נאָר דעם טאַטענס בריעף אַצינד האָט מיך אויפגעוועקט. ניט אזוי דעם טאַטענס קלאַנגען זיך, וואָס ס'איז איהם אַ בזיון פאַר דער וועלט (איך בין מיך מודה). און ניט אזוי דער מאַמעס בקשה, וואָס זי בעט רחמים — קיין זאך האָט מיך אזוי ניט גענומען (איך בין מיך מודה), ווי די עטליכע ווערטער: "און זיי וויסען, אַז בזוין'ן קומט מזל-טוב..."

בוזי — אָט די בוזי, וואָס איהר גלייכען איז ניטאָ אין ערגיץ ניט, סיידען אין שירהשירים. אָט די בוזי, וואָס איז אַיינגעקניפט און אויסגעבונדען מיט מיינע יונגע יאָהרען. אָט די בוזי, וואָס איז אַלע מאָל געווען די פער'כשופ'טע בת'מלכה פון אַלע מיינע וואונדערליכע בבא'מעשיות, די שענסטע פרינצעסין פון מיינע נאָרענע חלומות — אָט די בוזי איז איצט אַ כלה? עמיצענס, ניט מיינע? ...!

ב.

ווער איז בוזי? — אַך, איהר ווייסט ניט, ווער בוזי איז? איהר האָט פערגעסען? איך מוז אַייך נאָך אַ מאָל איבערדער צעהלען איהר ביאָגראַפיע אין קורצען, און מיט דעם אַייגענעם לשון, וואָס איך האָב אַייך דערצעהלט אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק. איך האָב געהאַט אַיין עלטערען ברודער — בעני. איז ער דערטרונקען געוואָרען. נאָך איהם איז פערבליבען אַ וואַסער-מיהל, אַ יונגע אלמנה, צוויי פערדלעך און אַיין קינד. האָט מען די מיהל אַפגעלאָזט, די פערדלעך פערקויפט. די אלמנה האָט תתונה גע' האַט און איז אוועקגעפאָהרען ערגיץ ווייט. און דאָס קינד האָט מען געבראַכט צו אונז אין שטוב אַרײַן.

דאָס איז בױז.

און שען איז בױז, ווי די שענע שולמית, וואָס פון שיר־השירים, אַלע מאָל, ווען איך האָב געזעהען בױז'ן, האָב איך מיך געמוזט דערמאָנען אין דער שולמית, וואָס פון שיר־השירים. און אַלע מאָל, ווען איך האָב געלערענט אין חדר דעם שיר־השירים, איז מיר נעץ קומען אַקעגען בױז.

איהר נאָמען איז פּערצױגען פון אַסתר־ליבע: ליבױז — בױז. מיט מיר אינאיינעם איז זי געוואַכסען. מיין טאַטען רופט זי טאַטע. מיין מאַמען רופט זי מאַמע. אַלע האָבען געמיינט, אז מיר זענען אַ ברודער מיט אַ שוועסטער. און מיר האָבען זיך לייעב געהאַט, ווי אַ ברודער מיט אַ שוועסטער.

ווי אַ ברודער מיט אַ שוועסטער פלעגען מיר זיך פּערקלױבען אין אַ ווינקעלע, און דאָרט פלעג איך איהר דערזעהלען כּבא־מעשיות פון חדר, פון מיין חבר שייקע, וואָס ווייסט אַלסדינג אַפילו קבלה. דורך קבלה, האָב איך איהר געזאָגט, קאָן איך מאַכען קונצען: צאָ-פען וויין פון אַ שטיין און נאָלד פון דער וואַנדר. מיט קבלה, האָב איך איהר געזאָגט, קאָן איך מאַכען אזוי, אז מיר ביידע זאָלען זיך אויפהױבען ביז דער מאַרע, און נאָך העכער פון דער מאַרע. אַך, האָט זי לייעב געהאַט האָרען פון מיר מעשיות! איין מעשה נור האָט בױז פּיינט געהאַט פון מיר צו האָרען: פון אַ בת־מלכה, פון אַ פּרינצעסין, וואָס מע האָט זי פּער'כשוּפ'ט, אויפגע־חאַפּט פון אונטער דער חופּה און אַריינגעזעצט אין אַ קרישמאָלע־נעם פּאַלאַץ אויף זיעבען יאָהר, און איך פליה זי אויסלייזען... אַלסדינג האָט בױז לייעב געהאַט צו הערען, נאָר ניט פון קיין פּער'כשוּפ'טער בת־מלכה, וואָס איך זאָל דאַרפען פליהען זי אויסלייזען. „מע דאַרף ניט פליהען אזוי ווייט, פאַלג מיך, מע דאַרף נישט!“... אזוי האָט געזאָגט צו מיר בױז, אוועקגעשטעלט אויף מיר איהרע שענע בלויע שיר־השירים־אויגען.

אַט דאָס איז בױז.

איצט שרייבט מען מיר, אז עס קומט איהר מזל-טוב. זי איז א כלה געוואָרען. בוזי איז א כלה. עמיצענס א כלה. עמיצענס, ניט מיינע! האָב איך מיך אוועקגעזעצט און אָפגעענטפערט דעם טאטען מיט א בריעף:

„לכבוד אָבִי היקר מוהר“ר...“

„דיין בריעף מיט די 00 ר״כ האָב איך מקבל געווען. אין עט-ליכע טעג אַרום, ווי נור איך ווער פאַרטיג, אזוי קום איך צו פּאָהר רען. אויף די ערשטע טעג פּסח, אָדער אויף די אַנדערע — נאָר זיין וועל איך. איך לאָז גרויסען דער מאַמען גאָר פּריינדליך. און בוזי'ן — מזל-טוב. איך ווינש איהר גליק...“

ממני בנך...“

ג.

ס'א ליגען. נישט איך האָב געהאַט מיט וואָס פאַרטיג צו ווערען. נישט איך האָב געדאַרפט וואַרטען עטליכע טעג. דעם זעלבען טאָג, וואָס איך האָב בעקומען פּונ'ם טאטען דעם דאָזיגען בריעף און געענטפערט מיט מיין בריעף, האָב איך מיך אויפגעזעצט און בין געפּלויגען אַהיים און בין געקומען צו פּליהען פּונקט דעם טאָג, וואָס ערב יום-טוב. אין אַ וואַרעמען ליכטיגען ערב פּסח'יגען טאָג.

און האָב נעטראָפּען מיין שטעדטעל פּונקט אזוי, ווי איך האָב עס איבערגעלאָזט אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק. נישט פּערענדערט אויף אַ האָר, נישט געמינערט אַ טראָפּען. די אייגענע שטאָרט. די אייגענע מענשען. דער אייגענער ערב־פּסח'יגער אין־דוֹיסען מיט'ן אייגענעם ערב־פּסח'יגען טאַרעראַם.

איין זאָך נור האָט געפּעהלט: דער שיר־השירים. ניין. עס איז שוין נישט מעהר שיר־השירים'דיג, ווי ס'איז געווען אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק. אונזער הויף איז שוין נישט מעהר שלמה המלך'ס וויינגאַרטען, וואָס אין שיר־השירים. דאָס האַלץ מיט די

קלעצער, מיט די ברעטער, וואָס ליגען אָנגעוואָרפֿען ביי אונזער שטוב, איז שוין נישט מעהר טענענכוימער און בוקסענכוימער. די קאָץ, וואָס ליגט ביי דער טהיר און וואַרעמט זיך אויף דער זונן, איז שוין נישט מעהר פון די פעלד־אינדען, וואָס בעגעגענען זיך אין שיר־השירים. דער באַרג, וואָס אויף יענער זייט שוהל, איז שוין ניט מעהר דער לבנון. ניט מעהר פון די בשמים־בערג... די ווייב־לעך און מיידל־עך, וואָס שמעהען אין דרויסען און וואַשען און פֿרע־סען און רייניגען און כשר'ען אויף פּסת, זענען שוין ניט מעהר די טעכטער פון ירושלים, וואָס ווערען דערמאָנט אין שיר־השירים... וואו איז אַהינגעקומען מיין אַמאָליגע יונגע, פּרישע, קלאָרע, ליב־טיגע, מיט בשמים שמעקענדיגע שיר־השירים־זועלט? ...

ד.

איך האָב געטראָפֿען מיין היים פּונקט אזוי, ווי איך האָב זי איבערגעלאָזט מיט יאָהרען צוריק. נישט פּערענדערט אַ האָר, נישט געמינערט אַ טראָפֿען. דער טאַטע — ווי געווען. נאָר זיין זילבער־באַרד איז געוואָרען עטוואָס נאָך מעהר געזילבערט. זיין ברייטער ווייסער געקנייטשמער שמערן — נאָך עטוואָס מעהר געקנייטשט. אַפּנים, פון ראַגות...

אויך די מאַמע — ווי געווען. נאָר דאָס רויטע פנים איז גע־וואָרען געלבליך. און דאַכט זיך מיר, אז קלענער איז זי געוואָרען אין וואַכס. און אפּשר ווייזט זיך מיר אויס, דערפאַר ווייל זי האָט זיך אַביסעל אַיינגעבויגען, אַיינגעבויגען צו דער ערד? און די אויגען זענען איהר רויטליך און מיט קישעלעך, ווי אונטערגעשוואַך־לען. שוין זשע פון געוויין? ...

אויף וואָס האָט געוויינט מיין מאַמע? אויף וועמען? אויף מיר, איהר בן־יחיד, וואָס איך האָב ניט געוואָלט פּאַלגען דעם מאַם־טען און האָב וויעדערשפּעניגט זיין געכאַט, נישט געוואָלט געהן אין זיינע וועגען, גענאַנגען מיין אַייגענעם וועג, זיך אַוועקגעלאָזט לער־

נען און אזוי לאַנג אין דער היים נישט געווען? צי אויף בוזין וויינט מיין מאַמע, וואָס האָט חתונה שבת נאָך שבעות? ...

אַך, בוזין! אויך זי האָט זיך אויף קיין האָר ניט פערענדערט. ניט געמינערט אַ טראָפּען. אויסגעוואַכסען איז זי נור. אויסגע-וואַכסען און שענער געוואָרען. נאָך שענער, ווי ווען ס'ניט איז אַמאָל. הויך און שלאַנק און רייף און מלאַ חן. אויגען — די זעלבע שענע בלויע שיר-השירים-אויגען. נאָר מעהר פערטראַכטע, ווי אַמאָל פערטראַכטע, פערטיעפּטע, פערזאָרגטע, שענע, בלויע שיר-השירים-אויגען. און אַ שמייכעל אויף די ליפּען. און פרוינדליך, און ליבע, און היימיש, און צוגעלאָזט, און שטיל, ווי אַ טויב, צוגעה'דיג-שטיל.

קוק איך אויף בוזין, דערמאן איך מיך אָן יענער בוזי, וואָס אַמאָל. דערמאן איך מיך אָן איהרע נאָרוואָס אויפגענייטע יום-טוב'דיגע קליידלעך, וואָס די מאַמע האָט איהר דעמאָלט אויפגע-נייט אויף פּסח. דערמאן איך מיך אָן איהרע נייע קליינע יום-טוב'דיגע שיכלעך, וואָס דער טאַטע האָט איהר דעמאָלט געקויפּט אויף פּסח. און דערמאן איך מיך אָן יענער בוזי, וואָס אַמאָל, אזוי קומט מיר ניט-ווילענדיג דאָס לאַנג-פּערגעסענע שיר-השירים וויעדער אַ מאָל, אַ פּסוק נאָך אַ פּסוק: „אויגעלעך ווי טייבעלעך, הערעלעך ווי ציעגעלעך, גליטשען זיך באַרג-אַראָפּ... צייהנדעלעך — ווייסע שעפעלעך, נאָרוואָס פון טייך אַרויס, איינס און איינס. שנרעלעך — איהרע ליפּען. אז זי רעדט, איז צוקער-זיס“ ...

איך קוק אַצינד אויף בוזין, און עס ווערט שוין אַלעס וויעדער שיר-השירים'דיג, ווי אַמאָל-אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק.

ה.

— בוזי, דיר קומט מזל-טוב?

זי הערט ניט. וואָס זשע האָט זי אַראָפּגעלאָזט די אויגען? וואָס זשע זענען רויט געוואָרען איהרע בעקלעך? ניין. איך מוז

איהר אָפּנעבען מזל־טוב.

— מזל־טוב דיר, בווי!

— מיט מזל זאָלסט דו לעבען.

און מעהר ניט. פרעגען זי — קאָן מען ניט. רעדען מיט
איהר — איז ניטאָ וואו. עם לאָזט מיך ניט דער טאַטע. עם לאָזט
מיך ניט די מאַמע. עם לאָזען מיך ניט די קרובים, די משפּחה, די
שכנים, וואָס קומען אַרײַן מיך מקבל־פנים זײַן. דער אַרײַן, דער
אַרויס. אַלע שמעהען אַרום מיר. אַלע בעטראַכטען מיך, ווי אַ בער,
ווי אַ מאָדנע בעשעפעניש פון אײַן אַנדער וועלט. אַלע ווילען מיך
זעהען און הערען, וואָס איך טאָך און וואָס איך טהו — אזא צײַט
ניט געזעהען זיך!

— דערצעהל זשע אונז עפּים נייעס: וואָס האָסט דו געזעהען,

וואָס האָסט דו געהערט?

און איך דערצעהל זיי נייעס, וואָס איך האָב געזעהען און
וואָס איך האָב געהערט. און איך קוק בעת מעשה אויף בווי'ן. איך
זוך איהרע אויגען און בעגעגען מיך מיט איהרע אויגען. מיט איהרע
גרויסע, טיעפע, פּערזאָרנטע, שענע בלויע שיר־השירים־אויגען. נאָר
איהרע אויגען זענען שטום, ווי איהרע ליפען, ווי זי אַלײַן. גאָרניט
זאָגען מיר איהרע אויגען. גאָלע גאָרניט. און עם קומט מיר
אַקעגען, ווי אַמאָל, דער שיר־השירים, אַ פּסוק נאָך אַ פּסוק: „גו
געוֹל אַחֲזֵתִי בְּלֵה — אַ גאָרטען אַ פּערשלאָסענער איז מײַן
שוועסטער די בלֵה. אַ גאָרטען אַ פּערשלאָסענער, אַ קוואַל אַ פּער־
זיגעלטער“...

ו.

און אַ שטורם הויבט זיך אויף ביי מיר אין קאָפּ, און אַ פּײַער
אין האַרצען. אַ פּײַער — ניט אויף קײנעם, נאָר אויף זיך אַלײַן.
אויף זיך און אויף יענע חלומות, נאַררישע, יונגעלשע, נאָרדענע
חלומות, וואָס צולײַעב זיי האָב איך פּערלאָזען טאַטע־מאַמע. צו־

ליעב זיי האָב איך פּערנעסען אָן בּוּז'ן. צוליבע זיי האָב איך מקריב געווען אַ שטיק פון מיין לעבען, פּערשפּיעלט מיין גליק, פּערשפּיעלט, פּערשפּיעלט אויף אייביג!

פּערשפּיעלט? ניין, עס קאָן ניט זיין. עס קאָן ניט זיין! אָט בין איך דאָך געקומען. בעצייטענס געקומען... לאָס איך נור בלייבען מיט בּוּז'ן אַליין. לאָס איך נור רעדען מיט איהר אַ פּאַר ווערטער. נאָר ווי קאָן איך רעדען מיט בּוּז'ן אַ פּאַר ווערטער, אַז אַלע זענען דאָ? אַז אַלע זענען זיי אַרום מיר? אַלע בעמראַכטען מיר, ווי אַ בער, ווי אַ בעשעפעניש פון איין אַנדער וועלט. אַלע ווילען מיר זעהען און הערען, וואָס איך מאַך און וואָס איך טהו — אַזאַ צייט ניט געזעהען זיך!

מעהר פון אַלע הערט מיר אויס דער טאַטע. איבער אַ ספר זיצט ער, ווי אַלע מאָל, און פּערקנייטשט איז זיין ברייטער שטערן, ווי אַלע מאָל, און קוקט אויף מיר אַריבער די זילבערנע ברילען און גלעט זיך די זילבערנע פּעדעס פון זיין זילבער-באַרד, ווי אַלע מאָל, און עס דאַכט זיך מיר, אַז ער קוקט אויף מיר ניט אַזוי, ווי אַלע מאָל. ניין, ס'איז ניט דער קוק, וואָס אַמאָל, איך פיהל עס. דער מענש איז בעלעדיגט. איך האָב וויעדערשפּעניגט זיין געבאַט. ניט גע- וואָלט געהן אין זיינע וועגען. געגאַנגען מיין אייגענעם וועג...

אויך די מאמע שטעהט ביי דער זייט, אוועקגעוואָרפען די קיך מיט'ן ערב-פּסה, און הערט מיר מיט טרערען אויף די אויגען. מיט'ן שפיץ פאַרטוך ווישט זי בנגכה אַ טרער, האַטש דאָס פנים שמייכלעט, און זי הערט, ווי איך דערצעהל, און זי קוקט מיר אין מויל אַרײַן און שלינגט, שלינגט איטליכס וואָרט מיינס.

אויך בּוּזי זיצט אַקעגען מיר, די הענר צענויפגעלעגט אויפ'ן האַרצען, און הערט מיר אויס גלייך מיט זיי. גלייך מיט זיי קוקט זי מיר אין מויל אַרײַן. גלייך מיט זיי שלינגט זי איטליכס וואָרט מיינס. איך קוק אויף בּוּז'ן. און איך לייען אין איהרע אויגען און קאָן ניט איבערלייענען גאַרנישט ניט. גאַרנישט ניט.

— דערצעהל זשע, וואָס ביזט דו אַנשוויגען געוואָרען? — מאַכט
צו מיר דער טאַמע.

— לָאָז איהם צורוח, האָסט דו געזעהען אַ ביסעל! — טהוט זיך
אַ האַפּ די מאַמע. — דאָס קינד איז מיעד, דאָס קינד איז הונגע-
ריג. און ער: דערצעהל און דערצעהל! דערצעהל און דערצעהל!

ז.

ביסלעכווייז הויבט אָן דער עולם זיך צעגעהן, און מיר בליי-
בען אַליין: דער טאַמע און די מאַמע, איך און בוזי. די מאַמע
לָאָזט זיך אַוועק אין קיך און קומט גיך צוריק מיט אַ שענעם
פּסח'יגען טעלער — אַ בעקאַנטען טעלער, געמאַהלט מיט גרויסע
גרינע פייגענבלעטער.

— טאַמער וואָלסט דו עפּים גענומען אין טויל אַריין, שימעק?
ביז'ן סדר איז נאָך ווייט.

זאָגט צו מיר מיינ מאַמע מיט אַזוי פּיעל ליעבשאַפט, געטריי-
שאַפט און וואַרעמער איבערגעבענהייט, און בוזי הויבט זיך אויף
מיט איהרע שטילע טריט און טראָגט מיר צו אַ גאַפּעל-מעסער —
בעקאַנטע פּסח'יגע גאַפּעל-מעסער. אַלץ איז מיר בעקאַנט. קיין
זאך האָט זיך ניט געענדערט. ניט געמינערט אַ טראָפען. דער
אייגענער טעלער מיט די גרויסע פייגענבלעטער. די אייגענע
גאַפּעל-מעסער מיט די ווייסע ביינערנע קלעצלעך. דער אייגענער
ריח-ניחוח פון דער פּסח'יגער גענוענשמאַלץ. דער אייגענער טעם
גן-עדן פון די ערב-פּסח'יגע צוגעפּרישע מצה. ניט געענדערט אַ
האַר. ניט געמינערט אַ טראָפען.

ניט מעהר, וואָס דעמאָלט ערב-פּסח האָבען מיר געגעסען ביי-
דע, איך און בוזי. פון איין טעלער, געדענק איך, האָבען מיר גע-
געסען. טאַקי אַט פון דעם בעקאַנטען שענען פּסח'יגען געמאַהל-
טען טעלער, וואָס איז געמאַהלט מיט גרינע פייגענבלעטער. און ניט
האַט אונז דעמאָלט געגעבען די מאַמע, געדענק איך. פּולע קעשע-

נעם מיט ניס. און מיר האָבען זיך גענומען דעמאָלט פאַר די הענד, געדענק איך, איך און בוזי, און מיר האָבען זיך געלאָזט פליהען, געדענק איך, ווי די אָדלערס. איך לויף — זי לויפט מיר נאָך. איך שפּרינג איבער די קלעצער — זי שפּרינגט מיר נאָך. איך אַרויף — זי אַרויף. איך אַראָפּ — זי אַראָפּ.

— שימעק! ביז וואָנען וועלען מיר לויפען, שימעק?

זאָגט צו מיר בוזי. און איך ענטפער איהר מיט'ן לשון פון שיר־השירים: "עַד שִׁפּוּחַ הַיּוֹם — בִּזְיוֹעַת אֶבְלָאָז טַהוֹן דַּעַר טאַג, וְנִסּוּחַ צִלְלִים — און עס וועלען אַנטלויפען די שאַטענס"...

ח.

דאָס איז געווען אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק. היינט איז בוזי אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ גרויסע. און איך בין אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ גרויסער. און אַ כּלָּה איז געוואָרען בוזי, עמיצענס אַ כּלָּה, עמיצענס, ניט מיינע... און איך וויל בלייבען מיט בוזי'ן אַליין. און איך וויל רעדען מיט איהר אַ פּאָר ווערטער. איך וויל הערען איהר קול. מיט'ן לשון פון שיר־השירים ווילט זיך מיר זאָגען צו איהר: "הַרְאֵי נִי אֶת מַרְאֵיךְ — מאַך מִיך זעהען דיין אויסזיכט. הַשְׂמִיעֵי נִי אֶת קוֹלְךָ — מאַך מִיך הערען דיין שטים"... און עס דאַכט זיך מיר, אז איהרע אויגען ענטפערען מיר אויך מיט'ן לשון פון שיר־השירים: "לִכְהַדוּדֵי — קוֹם, טהייערער, נִצְאָה שְׂדֵה — ניט דאָ, נאָר אין דרויסען... אין דרויסען... דאָרט וועל איך דיר זאָגען. דאָרט וועל איך דיר דערצעהלען. דאָרטען וועלען מיר רעדען. דאָרטען"...

איך האָפּ אַ קוק אין דרויסען אַרויס דורכ'ן פּענסטער. אַך, ווי שען דאָרט איז, ווי ערב־פּסח'יג! ווי שיר־השירים'דיג! אַיִן עבירה נור, ס'איז שוין באַלד אויס טאַג. נידעריג־נידעריג לאָזט זיך אַראָפּ די זון און בעפאַרבט דעם הימעל מיט גיך־נאָלד. דאָס נאָלד

שיינט אָפּ אין בוז'ים אויגען. זיי באַדען זיך אין גאַלד. אָט באַלד
 שטאַרבט דער טאָג. איך וועל ניט האָבען קיין צייט אפילו מיט
 בוז'ין אַ וואָרט צו רעדען. דער גאַנצער טאָג איז אַוועק אויף פּוסטע
 רעד מיט'ן טאַמען, מיט דער מאַמען, מיט דער משפּחה — וואָס איך
 האָב געהערט, וואָס איך האָב געזעהען... איך האָפּ מיך אויף און
 קוק דורכ'ן פענסטער אין דרויסען אַרום און טהו פאַרבייגעהענדיג
 אַ זאָג צו בוז'ין:

— מיר וועלען זיך אַ ביסעל אפּשר דורכגעהן? אַזאַ צייט
 אין דער היים ניט געווען. איך וויל אַנקוקען דעם הויף, איך וויל
 זעהן די שטאַרט...

ט.

ווייסט איהר ניט, וואָס איז מיט בוז'ין? אַנגעצונדען האָט זיך
 איהר דאָס פנים, ווי אַ העליש פייער. ווי די זון־קוגעל, וואָס האַלט
 ביי'ס אונטערגעהן, איז זי רויט געוואָרען. זי וואַרפט אַ בליק
 אויפ'ן טאַמען. אפּנים, זי וויל הערען, וואָס דער טאַמע וועט זאָר
 גען? און דער טאַמע קוקט אויף דער מאַמען אַריבער די זילבער־
 גע ברילען. ער גלעט די זילבערנע פעדעס פון זיין זילבער־באַרד
 און זאָגט אין דער וועלט אַריין, צו קיינעם ניט:

— די זון זעצט זיך. שוין צייט זיך איבערטהון. געהן אין
 שוהל אַריין דאַונען. שוין צייט ליכט בענשען. ווי מיינסט דו?
 ניין. איך וועל, אפּנים, היינט ניט רעדען מיט בוז'ין אַ וואָרט
 ניט? מיר נעמען זיך איבערטהון. די מאַמע איז שוין באַלד אינ-
 גאַנצען פּסח'יג. זי האָט שוין אַנגעטהאָן אויף זיך איהר יום־
 טוב'דיג זיידען מלבוש. איהרע ווייסע הענד שעמערירען. קיינער
 האָט ניט אַזעלכע שענע ווייסע הענד, ווי מיינ מאַמע. אָט באַלד
 וועט זי זיך שטעלען ליכט בענשען. מיט איהרע ווייסע הענד וועט
 זי פערשטעלען איהרע אויגען און וויינען שטילערהייט, ווי אמאָל.
 דער לעצטער שטראַהל פון דער פּערגעהענדיגער זון וועט זיך שפּיעלען

אויף איהרע שענע קלאַרע ווייסע הענר. קיינער האָט ניט אַזעלכע
שענע קלאַרע ווייסע הענר, ווי מײן מאַמע.

נאָר וואָס איז מיט בוזײַן? איהר פנים איז אויסגעלאָשען, ווי
די זון, וואָס האַלט בײַם זעצען זיך, ווי דער טאָג, וואָס האַלט
בײַ אונטערנגעהן. נאָר שען איז זי און חנ'עוודיג, ווי קיינמאָל ניט.
און טיעף-טרויעריג זענען איהרע שענע בלויע שיר-השירים-אויגען.
און פערטראַכט זענען איהרע אויגען.

פון וואָס טראַכט איצט בוזײַן? פון דעם ליעבען גאַסט, וואָס
זי האָט אויף איהם אזוי אַרויסגעקוקט און וואָס איז געקומען צו
פליהען אזוי אומגעריכט, נאָכדעם ווי ער איז אַזאַ צײַט אין דער
היים ניט געווען? אָדער פון איהר מאַמע, וואָס האָט חתונה
געהאַט דאָס אַנדערע מאָל און אַוועקגעפאַהרען ערגײַץ ווייט און
פערגעסען, אז זי האָט אַ טאָכטער, וואָס הייסט בוזײַן? אָדער פון
איהר חתן טראַכט איצט בוזײַן, פון איהר חתן, וואָס טאַטע-מאַמע
האַבען איהר אוראיי אָנגעהאַנגען קעגען איהר ווילען? און פון איהר
חתונה, וואָס דאַרף זײַן שבת נאָך שבועות מיט אַ מענשען, וואָס
זי קען איהם ניט און ווייסט איהם ניט, ווער ער איז און וואָס ער
איז? ... אָדער, פערקעהרט, אפשר האָב איך אין גאַנצען אַ טעות?
אפשר צעהלט זי גאָר די טעג פון פסח ביז שבועות, ביז שבת נאָך
שבועות? וואָרום דאָס איז איהר אויסדערוועהלטער, וואָרום
ער איז איהר ליעב און ער איז איהר טהייער. ער וועט
זי פיהרען אונטער דער חופה, און איהם וועט זי אַוועקשענקען
איהר האַרץ און ליעבע. און מיר? מיר איז זי, אידוועה, ניט
מעהר ווי אַ שוועסטער. געווען אַ שוועסטער און געבליבען אַ
שוועסטער... און עס דאַכט זיך מיר, אז זי קוקט אויף מיר מיט
רחמנות און מיט פאַרדראָס און זאָגט צו מיר, ווי זי האָט געזאָגט צו
מיר אַמאָל, מיט'ן לשון פון שיר-השירים: "מיר ית נך כא ח
ל י — ווען דו ביזט מיר אַ ברודער! אַך, פאַר וואָס ביזט דו מיר
ניט אַ ברודער?" ... וואָס זאָל איך איהר ענטפערען דערויף?

איך ווייס שוין, וואָס איך וועל איהר ענטפערען דערויף. לאָס איך
נור רעדען מיט איהר עטליכע ווערטער. עטליכע ווערטער.

ניין. איך וועל היינט ניט קאָנען רעדען מיט ברוי'ן קיין אייניג
ציג וואָרט, קיין האַלב וואָרט אַפילו. אָט הויבט זי זיך אויף, געהט
מיט שטילע גרינגע טריט צו דער שאַפּע, גרייט'צו פאַר דער מאַמען
ליכט אין די זילבערנע לייכטערס. אַלטע בעקאַנטע, היימישע הויכע,
געבלאָזענע זילבערנע לייכטערס. מיר זענען מיט זיי גוט בעקאַנט
און בעפריינדעט פון אַמאָל. די דאָזיגע זילבערנע לייכטערס האָר
בען דאָך פערנומען אַמאָל אַ בכבוד'ען אָרט אין מיניע גאַלדענע
הלומות ביי דער פער'כשוף'טער בתמלכה אין דעם קרישטאָלענעם
פּאַלאַץ. די דאָזיגע גאַלדענע הלומות מיט די דאָזיגע זילבערנע
לייכטערס, מיט די בענשליכט, מיט דער מאַמעס שענע קלאָרע
ווייסע הענד, מיט ברוי'ס שענע בלויע שירהשירים-אויגען, מיט די
לעצטע גאַלדענע שטראַהלען פון דער פּערגעהענדיגער זון — איז עס
דען נישט איינס און דאָס זעלבע, געקניפט און געבונדען? ...

— טאָ 1 — זאָגט דער טאַטע צו מיר מיט אַ קוק אין פענסטער
און מיט אַ וואונק, אַז ס'איז שוין צייט זיך איבערטהון און געהן
אין שוהל אַריין דאוונען.
מיר טהוען זיך איבער, איך און דער טאַטע, און מיר געהען
אין שוהל אַריין דאוונען.

י.

אונזער שוהל, אונזער אַלטע-אַלטע שוהל, האָט זיך אויך ניט
פּערענדערט, איהר זאָלט זאָגען אַ האָר. נישט געמינערט אַ טראָג-
פּען. אַ ביסעל זענען נאָר געוואָרען שוואַרצער די ווענד. נידעריגער
דער עמוד. עלטער דער אַלמעמער. און דער אַרון-קודש האָט פּער-
לאָרען דעם גלאַנץ פון זיין ניהייט.

ווי אַ קליין בית-המקדש האָט אונזער שוהל אויסגעזעהען אין
מיניע אויגען. איצט האָט זיך דאָס בית-המקדש אָנגעבויגען אַ

ביסעלע אויף א זייט. אך! וואו איז אהינגעקומען די הייליגע פראכט און גלאַנץ פון אונזער אלטער שוהל? וואו זענען די מלאכים, וואָס פלעגען דאָ שוועבען אונטער דעם געמאָהלעטען סופיט אלע פרייטאָג צו נאַכט, צו קבלת־שבת, און אלע יום־טוב אויף דער נאַכט, צו ברכו?

אויך די בעליבתים פון שוהל האָבען זיך וועניג־וואָס פערענ־דערט. נאָר אַ ביסעלע פערעלמערט זיך. שוואַרצע בערד זענען ווייס געוואָרען. גלייכע פלייצעס האָבען זיך אויסגעבויגען. אַטלע־סענע קאפאָטעס זענען צעהאַקט געוואָרען. עס זעהען זיך אַרויס ווייסע פערעס, געלע פאַסען. מלך דער חזן זינגט נאָך היינט אויך אַזוי שען, ווי אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק. אַ ביסעלע נאָר איז איהם פערדומפען דאָס קול. עס הערט זיך אין זיין דאוונען אַ נייער טאָן: מעהר געוויינט, ווי געזונגען. מעהר געקלאָגט זיך, ווי געד בעטען. און אונזער רב? דער אלטער רב? — דער האָט זיך גאָר־ניט פערענדערט. געווען ווי געפאלענער שניי און געבליבען ווי געפאלענער שניי. איין קלייניגקייט נאָר: די הענד ציטערען אַצינד. און מיט'ן גאַנצען גוף ציטערט ער. פון אלטקייט, אַפנים, עזריאל דער שמש, אַ איד אָהן אַ סימן פון אַ באַרד, וואָלט געווען דער אייגענער, וואָס אַמאָל, ווען נישט די צייהן. ער האָט פערלאָרען אלע צייהן און ער זעהט אויס מיט זיינע אייגענעפאלענע קינבאַקען מעהר ווי אַ אידניע, ווי אידער אַ מאַנסביל. נישקשה, ער קלאַפט נאָך היינט אויך מיט'ן פראַטש איבער'ן שלחן, אַז עס קומט צו ישמונה־עשרה. אמת, שוין נישט דער קלאַפ, וואָס אַמאָל. אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק, האָט מען געקאָנט טויב ווערען פון זיין קלאַ־פען. היינט שוין נישט. אַפנים, נישטאָ דער כה, וואָס אַמאָל, געווען אַ איד אַ גבר.

אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק, איז מיר דאָ געווען גוט, געדענק איך, גוט אָהן איין ערך, אָהן אַ מאָס! דאָ, אין דעם קליינעם בית־המקדש, האָט מײן קינדערשע נשמה אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק,

געשוועבט אינאיינעם מיט די מלאכים אונטער דעם געמאָהלטען סופיט. דאָ, אין דעם קליינעם בית־המקדש, האָב איך אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק, אינאיינעם מיט'ן טאַטען און מיט אַלע אידען, גע־שמאַק און ערנסט געדאווענט...

יא.

און אָט בין איך איצט וויעדער אַ מאָל אין מיין אַלטער אַמאָל־גער שוהל, און איך דאווען מיט אונזערע אַלטע אַמאָליגע בעלי־בתיים, און איך הער דעם אייגענעם חזן, וואָס אַמאָל, וואָס זינגט מיט'ן אייגענעם ניגון, וואָס אַמאָל. און דער עולם דאווענט געשמאַק און וואַרעם און מיט'ן זעלבען נוסח, וואָס אַמאָל. און איך דאווען אינאיינעם מיט'ן עולם. נאָר מיינע געדאַנקען זענען ווייט פּוּנ'ס דאווען. איך מיש אַ בלעטעל נאָך אַ בלעטעל אין מיין סדור און — איך בין ניט שולדיג — עס מישט זיך מיר אויף שיר־השירים קאַפּיטעל ד': „ה נ ד י פ ה ר ע י ת י — ווי שען דו ביזט, חבֿר'טאָרין מיינע. ה נ ד י פ ה, ע י נ ד י ו נ י ם — ווי שען דו ביזט מיט דייע טויבענאוויגען“... איך וואָלט וועלען דאווען נען גלייך מיט אַלע, גלייך ווי איך האָב אַמאָל געדאווענט. נאָר עס דאווענט זיך ניט! איך מיש אַ בלעטעל נאָך אַ בלעטעל אין מיין סדור און — איך בין ניט שולדיג — עס מישט זיך אויף וויעדער שיר־השירים קאַפּיטעל ה': „ב א ת י ל ג נ י, א ח ו ת י כ ל ה — איך בין געקומען אין מיין וויינגאַרטען, מיין שוועסטער די בלה“...

און ווייטער: „איך האָב געקלויבען מיינע קרייטער, געשמעקט מיינע בשמים, געגעסען מיין האָניג, געטרונקען מיין וויין“... נאָר וואָס רעד איך? וואָס זאָגן איך? דער גאַרטען איז נישט מיינער. איך וועל נישט קלויבען קיין קרייטער, ניט שמעקען קיין בשמים, ניט עסען קיין האָניג, ניט טרינקען קיין וויין. דער גאַר־טען איז ניט מיין גאַרטען. בוזי איז נישט מיין בלה. בוזי איז

עמיצענס אַ כלה. עמיצענס, נישט מיינע!... און עס קאכט אין סיר אַ גיהנם. נישט אויף בוז'ן. נישט אויף קיינעם. ניין. אויף מיר אליין: סטייטש, ווי האָב איך געקאָנט אין אזא צייט זיין אזוי ווייט פון בוז'ן? ווי האָב איך געקאָנט דערלאָזען, אז מע זאָל צונעמען פון מיר בוז'ן און אָפּגעבען זי צו איין אנדערען? האָט זי מיר דען ניט געשריבען אלע מאָל בריוולעך און געגעבען אָנצוהערעניש, "אז זי האָפט אין גיכע צייטען זיך מיט מיר צו זעהען?"... האָב איך איהר דען ניט אָפּגעלעגט אלע מאָל פון איין יום־טוב אויפ'ן אנדערען, אזוי לאַנג, ביז זי האָט מיר אויפגעהערט צו שרייבען?...

יב.

— גוט יום־טוב. דאָס איז מיין זוהן.
אזוי שטעלט מיר פאָר דער טאטע נאָכ'ן דאוונען פאר די בעלי-בתים אין שוהל, וואָס בעמראַכטען מיר פון אלע זייטען און געבען מיר אָפּ און נעמען צו פון מיר דעם שלום-עליכם, ווי איין אלטען זוכ.

— דאָס איז מיין זוהן...

— דאָס איז אייער זוהן? נאָ דיר אָפּ שלום.

אין דעם טאטענס ווערטער "דאָס איז מיין זוהן" זענען דאָ אלערליי פארבען: פרייד און גדלות און פערדראָס. מע קאָן לער-נען דעם פשט, ווי מע וויל: "וואָס זאָגט איהר? דאָס איז דאָך מיין זוהן!"... אָדער: "שטעלט איך פאָר — דאָס איז מיין זוהן!"...

איך פיהל זיין האַרץ. דער מענש איז בעלעדיגט. איך האָב וויערערשפעניגט זיין נעבאָט. איך בין נישט געגאָנגען אין זיינע וועגען. איך בין מיר געגאָנגען אין מיין אייגענעם וועג און האָב איהם פערעלמערט פאר דער צייט. ניין, ער האָט מיר נאָך ניט סוהל געווען. ער זאָגט דאָס מיר ניט. ער פערשפאָרט עס מיר

צו זאָגען. איך פיהל עם אַליין. דאָס זאָגען מיר זיינע אויגען, וואָס
 קוקען מיר דורך די זילבערנע ברילען גלייך אין האַרצען אַרײַן.
 דאָס זאָגט מיר דער שטילער זיפּץ, וואָס רייסט זיך אַרויס פון
 צייט צו צייט פון זיין אַלטער שוואַכער ברוסט... מיר געהען ביידע
 פון שוהל אַהיים און שווייגען. מיר געהען שפּעטער פון אַלעמען.
 די נאַכט האָט פּערשפּרייט איהרע פּליעגעל איבער'ן הימעל, און
 אַראָפּגעלאָזט האָט זיך איהר שאַטען אויף דער ערד. אַ שטילע,
 אַ וואַרעמע, אַ הייליגע פּסח'יגע נאַכט איז דאָס. אַ נאַכט פול
 מיט סודות און רעטענישען. פול מיט וואונדער. די הייליגקייט
 פון דער דאָזיגער נאַכט פיהלט זיך אין דער לופט. קוקט אַראָפּ
 פונ'ם מונקעל-בלויען הימעל. וועגען איהר שמועסען זיך דורך
 שטילערהייד די שטערען. י צ י א ת מ צ ר י ם לָאֲזוּט זיך הע-
 רען פון דער דאָזיגער נאַכט...

מיט גיכע-גיכע טריט געה איך אַהיים אין דער דאָזיגער נאַכט.
 און דער טאַטע — קוים וואָס ער געהט מיר נאָך. ווי אַ שאַטען
 געהט ער מיר נאָך. „וואָס יאָנסט דו אַזוי?“ — פּרעגט מיך דער
 טאַטע, קוים וואָס ער האַפּט דעם אַטעם.

ער, טאַטע, טאַטע! זעהסט דו דען ניט, אַז איך בין געגליכען
 צו אַ הירש, אָדער צו אַ אינר פון די אינדען אויף די בשמים
 בערג? ... מיר איז לאַנג, טאַטע, צו לאַנג די צייט. מיר איז ווייט,
 טאַטע, צו ווייט דער וועג, דעמאָלט, ווען בוזי איז אַ כלה. עמיר
 צענס אַ כלה. עמיצענס, ניט מיינע! ... איך בין געגליכען צו
 אַ הירש, אָדער צו אַ אינר פון די אינדען אויף די בשמים-בערג.

אַזוי ווילט זיך מיר ענטפּערן מיין טאַטען מיט'ן לשון פון
 שיר-השירים, און איך פיהל נישט די ערד אונטער זיך. און איך
 געה מיט גיכע-גיכע טריט אַהיים אין דער דאָזיגער נאַכט. און
 מיין טאַטע — קוים וואָס ער געהט מיר נאָך. ווי אַ שאַטען געהט
 ער מיר נאָך אין דער דאָזיגער נאַכט.

יג.

מיט דעם אייגענעם „גוט־יוס־טוב“, וואָס מיר פלעגען אַרײַנד קומען אין דער דאָזיגער נאַכט פון שוהל אַהיים אַמאָל, מיט יאָהר דען צוריק, זענען מיר אַרײַנגעקומען אויך אַצינד — איך און דער מאַמע.

מיט דעם אייגענעם „גוט־יוס־טוב — גוט־יאָהר“, וואָס די מאַמע און בױז פלעגען אונז בעגעגענען אין דער דאָזיגער נאַכט אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק, האָבען זיי אונז בעגעגענט אויך אַצינד.

די מאַמע, די מלכה, אָנגעטהאָן אין איהר קעניגליך זיידען מלבוש, און די בת־מלכה, בױז, — אין איהר שניי־ווייס קלייד. אָבער פונקט דאָס אייגענע בילד, וואָס אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק, זיט פערענדערט אויף אַ האָר, נישט געמינערט אַ טראָפּען.

ווי מיט יאָהרען צוריק, אַזוי אויך אַצינד, אין דער דאָזיגער נאַכט, איז אונזער שטוב פול מיט חן. אַ בעזונדערע שענקייט, אַ הייליגע, יוס־טוב־דיגע, מאַיעסטעטישע שענקייט האָט אַראָפּגער זינדערט אויף אונזער שטוב. אַ הייליגער, יוס־טוב־דיגער גלאַנץ איז אויסגעגאַסען אויף אונזער שטוב אין דער דאָזיגער נאַכט. דאָס ווייסע טישגעבעט — געפאלענער שניי. דער מאַמעס בענשליכט שיינען אַרויס פון די זילבערנע לייכטערס. עס לאָזט גריסען פון די פלעשער אַרויס דער אַרבע־כוסות־וויין. אַך, ווי צנועה־דיגנאַר איוו עס קוקען אַרויס פון דער קערה די אומשולדיגע מצות: ווי ליעב עס שמייכלט דער אָנגערײַבענער מרור־הרײן, דער קאַמפּלי־צירטער חרוסת מיטן אָנגעגרייטען זאַלצוואַסער! פייערליך און מיט שטאַלץ שטעהט אויסגעבעט דעם מלך'ס שטוהל, דאָס עסעבעט. אויף דער מלכה'ס פנים רוהט די שכינה, ווי אַלע מאָל אין דער דאָר זיגער נאַכט. און די בת־מלכה (בױז) איז אינגאַנצען, פון אויבען ביז אַראָפּ, שיר־השירים־דיג. ניין, וואָס זאָג איך? — זי איז דער שיר־השירים אַליין.

איינ עבירה נאָר, וואָס מע האָט דעם בן־מלך אוועקגעזעצט אזוי ווייט פון דער בת־מלכה. אַמאָל זענען זיי, געדענק איך, אַנט־דערש געזעסען ביי'ם סדר. אינאיינעם, איינס נעבען אַנדערען, זענען זיי געזעכען. דער בן־מלך האָט געפרעגט דעם טאַטען, גע־דענק איך, די פיער קשיות, און די בת־מלכה האָט אַרויסגע'גנבה'ט ביי זיין מאַיעסטעט פון אונטער דעם קישען דעם אַפיקומן — און אַך! וואָס מיר האָבען זיך דעמאָלט אָנגעלאַכט! אַמאָל, נאָכ'ן סדר, געדענק איך, אז דער מלך האָט שוין אַראָפּגעצויגען דעם וויי־סען קיטעל, און די מלכה — איהר קעניגליך זיידען מלבוש, זענען מיר געזעכען, איך און בוזי, אינצווייען, אין אַ ווינקעלע, געשפיעלט אין ניסלעך, וואָס די מאַמע האָט אונז געגעבען, אָדער איך האָב איהר דערצעהלט אַ מעשה, פון יענע בבא־מעשיות פון חדר, פון מיין חבר שייקע, וואָס ווייסט אַלסדינג. אַ מעשה מיט אַ פער־כשופ'טער בת־מלכה, וואָס איז געזעכען אין אַ פאַלאַץ פון קרישטאָל זיעבען יאָהר כסדר און געוואַרט, ביז עמייער וועט דורכ'ן שם־המפורש זיך אויפהויבען אַריבער דער המאַרע, פליהען איבער בערג און איבער טהאַלען, איבער טייכען און מדבריות, און וועט זי אויסלייזען, און וועט זי בעפרייהען.

יד.

דאָס איז אָבער אַלץ געווען אַמאָל — אַמאָל, מיט יאָהרען צו־ריק. איצט איז שוין די בת־מלכה אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ גרויסער. און דער בן־מלך איז אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ גרויסער. און בעזעצט האָט מען איהם אזוי אומ'ברחמנות'דיג, אז מיר קאָנען זיך אַפילו ניט זעהען איינס דאָס אַנדערע, ווי עס געהער צו זיין. שטעלט אַיך פאָר: אין דער רעכטער האַנד פון זיין מאַיעסטעט דער בן־מלך, אין דער לינקער האַנד פון איהר מאַיעסטעט די בת־מלכה! ... און מיר זאָגען די הגדה, איך מיט'ן טאַטען, הויך אויף אַ קול, ווי אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק, און מיט אַ ניגון, אַ בלעטעל

נאך א בלעטעל. און די מאמע מיט בוז'ין זאגען אונז נאך שטילער-הייד, א בלעטעל נאך א בלעטעל — ביז מיר קומען צו שיריהשירים. זאג איך מיט'ן טאטען דעם שיריהשירים, ווי אמאָל, מיט יאָהרען צוריק, מיט גאָר א בעזונדער ניגון. א פסוק נאך א פסוק. און די מאמע מיט בוז'ין זאגען אונז נאך שטילערהייד א פסוק נאך א פסוק. ביז דער מלך, אויסגעמיערט פון דער יציאת-מצרים-געשיכטע און שכור'ליך פון דעם ארבע-כוסות-וויין, הויבט אָן ביסלעכווייז אונטערצודרימלען, דרימעלט א ווילע און האפט זיך אויף און זינגט ווייטער דעם שיריהשירים, הויבט אָן אויף א קול: „ מ י ם ר ב י ם — פיעל וואסערען קאָנען נישט אויסלעשען די ליעבע“... און איך האפ איהם אונטער מיט'ן זעלבען ניגון: „ ו נ ה ר ו ת לא ישט פוה — און טייכען וועלען זי ניט פערפלייצען“... דאָס זאָגען געהט ביי אונז אלע מאָל שטילער און שטילער, ביז זיין מאיעסטעט ווערד צום סוף אַנשלאָפען שוין טאָקי אויף דעם רעכטען אמת. ריהרט איהם אָן די מלכה ביי'ם אַרבעל פונ'ם ווייסען קיטעל. מיט א ליעבער זיסער איידעלקייט וועקט זי איהם, ער זאָל געהן שלאָפען, — און איך מיט בוז'ין קאָנען זיך דערווייל איבערוואַרפען מיט א פאָר ווערטער. שטעה איך אויף פון טיש און געהצו צו איהר נאָהענט, און מיר שטעהען איינס אַקעגען דאָס אַנדערע — דאָס ערשטע מאָל אזוי נאָהענט אין דער דאָזיגער נאכט. איך ווייז איהר אָן אויף דער שענער זעלטענער נאכט. „אין דער דאָזיגער נאכט, זאָג איך איהר, איז גוט שפאציערען געהן“... זי האָט מיך פערשטאָנען און ענטפערט מיר מיט א האַלבען שמייכעל, פּרעגענדיג: „אין דער דאָזיגער נאכט?“... און עס מאָהלט זיך מיר אויס, אז זי לאַכט פון מיר. אזוי פלעגט זי לאַכען פון מיר אמאָל, מיט יאָהרען צוריק. פּערדריסט דאָס מיך. זאָג איך צו איהר: „בוזי, מיר האָרבען וואָס צו רעדען, א סך וואָס צו רעדען.“ „א סך וואָס צו רעדען?“ — חזר'ט זי איבער מיינע ווערטער, און עס דאַכט זיך מיר.

אז זי לאַכט פון מיר... פּערזאָפּ איך מיך: „און אפּשר האָב איך אַ טעות? אפּשר האָב איך מיט דיר אַצינד גאַרניט וואָס צו רעדען?“...

דאָס איז געזאָגט געוואָרען מיט אַזאַ ביטערקייט, אַז בוזי הערט אויף צו שמייכלען און ערנסט ווערד איהר פנים. „מאָרגען — מאַכט זי צו מיר — מאָרגען וועלען מיר שוין רעדען“... און ליב-טיג ווערד מיר אין מיינע אויגען. ליכטיג און גוט און פּרייליך. מאָרגען! מאָרגען! וועלען מיר שוין רעדען! מאָרגען!... איך געהיצו צו איהר נאָך געהענטער און איך דערפיהל דעם ריח פון איהרע האָר, דעם ריח פון איהרע קליידער, דעם אַמאָליגען בע-קאַנטען ריח. און עס קומען מיר אויפ'ן זינען די ווערטער פון שיר-השירים: „נ פ ת ת ט פ נ ח ש פ ת ו ת י כ , כ ל ה — צוקער טהוען טריפען דינע ליפען, כלה! האָניג און מילך אונטער דיין צונג. און דער ריח פון די ינע קליידער איז ווי דער ריח פון דעם לבנון“... דאָס ווייטעריגע רעדען מיר שוין אזוי, אָהן ווערטער. מעהר מיט די אויגען. מיט די אויגען...

טו.

— בוזי, אַ גוטע נאַכט. — זאָג איך צו איהר שטיל. עס איז מיר שווער אַוועקצוגעהן פון איהר. איין גאָט ווייסט דעם אמת.
— אַ גוטע נאַכט. — ענטפערט מיר בוזי, ריהרט ניט פון אָרט און קוקט אויף מיר טיעף-פּערזאָגט מיט איהרע שענע בלויע שיר-השירים-אויגען.

איך זאָג איהר נאָך אַ מאָל אַ גוטע נאַכט. און זי ענטפערט מיר נאָך אַ מאָל אַ גוטע נאַכט. קומט צו געהן די מאַמע און פיהרט מיך אַרײַן אין אַ בעזונדער שלאָף-חדר. דאָרט נעמט מײַן מאַמע און גלעט מיר אויס מיט איהרע שענע ווייסע הענד דאָס ווייסע

אויבערדעק פון מיין שלאָף־בעט, און איהרע ליפען שעפטשען:
 „שלאָף געזונד, מיין קינד, שלאָף געזונד“...

אין די דאָזיגע עטליכע ווערטער האָט זיך אויסגעגאָסען דער
 גאַנצער ים פון ליעבשאַפט, וואָס האָט זיך צענויפגעזאַמעלט ביי
 מיין מאַמען אין דער צייט, וואָס איך בין אין דער היים ניט גע-
 וועזען. איך בין גרייט צופאַלען צו איהר, אויסקושען איהר די
 שענע ווייסע הענד. נאָר איך בין דאָס ניט ווערטה. ניין, איך בין
 דאָס ניט ווערטה. איך ווייס דאָס... שטיל זאָג איך איהר אַ נומע
 נאַכט, און איך כלייב איבער אַליין, איינער אַליין אין דער דאָזיגער
 נאַכט.

טז.

... איינער אַליין אין דער דאָזיגער נאַכט. אין דער דאָזיגער
 שטילער ווייכער וואַרעמער פרייהער פרייהלינג־נאַכט.

איך עפען אויף דאָס פענסטער און קוק אַרויס אין דרויסען
 אַרויס. צום מונקע־בלויען נאַכט־הימעל, צו די שעמערירענדיגע
 בריליאַנטען־שטערען, און איך פרעג ביי זיך אַליין: ניט שוין זשע?
 ניט שוין זשע?

ניט שוין זשע האָב איך פערשפיעלט מיין נליק, פערשפיעלט
 אויף אויביג?

ניט שוין זשע האָב איך אַליין מיט מיינע אייגענע הענד גענו-
 מען און פערברענט מיין וואונדערליכען פאַלאַץ און אַרויסגעלאָזט
 די שענע געטליכע בת־מלכה, וואָס איך האָב אַמאָל פער'כשוּפ'ט? ...
 ניט שוין זשע? ניט שוין זשע? און אפשר ניין? אפשר בין
 איך געקומען בעצייטענס? ב א ת י ל ג נ י , א ח ו ת י כ ל ה —
 איך בין געקומען אין מיין גאָרטען, מיין שוועסטער די כלה...

און איך זיי נאָך לאַנג ביים אָפענעם פענסטער אין דער דאָזי-
 גער נאַכט. און איך סוד'ע מיך מיט דער דאָזיגער שטילער וויי-

כער ווארעמער פריהער פריהלינג־נאכט, וואָס איז פֿול, מאָדנע פֿול,
מיט סודות און רעטענישען...

און אין דער דאָזיגער נאכט בין איך געוואָהר געוואָרען אַ
נייעס:

א ז א י ד ה אָ ב ל י ע כ ב ו ז י 'ן .

אז איך האָב זי ליעב מיט יענער הייליגער פלאַס־פֿיעריגער
גיהנם־ליעבע, וואָס ווערד אזוי שען בעשריבען אין אונזער שיר־
השירים. גרויסע פֿיעריגע אותיות שניידען זיך אויס, איך ווייס
ניט פֿון וואָנען, און שוועבען מיר פֿאַר די אויגען. די אותיות זענען
פֿונ'ם נאָרוואָס אָפּגעזאָגטען שיר־השירים, אַיין אות נאָך אַיין
אות: "כ י ע ז ה כ מ ו ת א ה ב ה — ב י ט ע ר ו ו י
ד ע ר ט ו י ד ט א י ז ד י ל י ע כ ע. ק ש ה כ ש א ו ל
ק נ א א — ש ו ע ר ו ו י ד ע ר ג י ה נ מ א י ז ד י ק נ א א .
ר ש פ י ה ר ש פ י א ש — א י ה ר ע פ ו נ ק ע ן ז ע נ ע ן
פ ו נ ק ע ן פ י י ע ר . ש ל ה ב ת י ה — א פ ל א ק ע ר פ ו ן
ג אָ ט"...

און איך זיך אין דער דאָזיגער נאכט ביי'ם אָפענעם פענסטער
און איך פרעג ביי דער דאָזיגער נאכט פֿון סודות און רעטענישען,
זי זאָל מיר אַנטפלעקען דעם סוד: ניט שוין זשע? ניט שוין
זשע?...

נאָר זי שווייגט, די דאָזיגע נאכט פֿון סודות און רעטענישען.
דער סוד בלייבט אַ סוד פֿאַר מיר — ביז מאָרגען.

מאָרגען, אזוי האָט דאָך מיר בוזי צוגעזאָגט, וועלען מיר רע־
דען. אַך! מאָרגען וועלען מיר שוין רעדען... לאָז נאָר אוועק־
גען די נאכט. לאָז נאָר פֿערשווינדען די דאָזיגע נאכט.
די דאָזיגע נאכט. די דאָזיגע נאכט...

פיערטער טייל.

שבת - נאך - שבעות.

א.

ויהי ערב — און ס'איז געווען איין אָבענד. ויהי בוקר — און ס'איז געווען אַ פריהמאָרגען. אַ שענער, אַ זעלטענער פריהמאָרגען, ווי עס גיט זיך אויס אַמאָל תחילת זומער, אין דער צייט, וואָס צווישען פסח און שבעות.

פון די ערשטע בין איך געווען אינ'ם דאָזיגען פריהמאָרגען, וואָס האָבען זיך געפֿעדערט אויפֿצושטעהן. דער טאָג האָט ערשט געהאַלטען ביי געבוירען צו ווערען. מיין קליין שלעפֿעריג שטער טעל האָט ערשט אָנגעהויבען אויפֿצוואַכען פֿונ'ם זיסען שלאָף. די לויטערע וואַרעם־גלעטענדיגע זונן האָט זיך מכין געווען אַרויס־שפּאַציערען פֿון איהר געצעלט און לאָזען זיך לויפֿען איהר גרויסען הימעל־וועג אינ'ם דאָזיגען פריהצייטיגען זומער־טאָג, וואָס צווישען פסח און שבעות. אַ גרינג, קיהל נאַכט־ווינטעל האָט זיך נאָך געטראַגען איבער דער וועלט. קוים־קוים, ווי מיט מלאכים־פֿליענעל, בעריהרט די שטיל־אויפֿוואַכענדיגע ערד.

אויפֿגעהאַפט זיך פֿון שלאָף, איז מיין ערשטער געדאַנק גע־ווען:

בוזי.

וויעדער אַ מאָל בוזי?

יא, וויעדער אַ מאָל בוזי. וויעדער אַ מאָל און אָבער אַ מאָל בוזי. עס איז מיר אזוי געלעגען צו רעדען פֿון בוזי'ן, אז עס וועט מיר ניט נמאס ווערען צו דערצעהלען אייך פֿון איהר נאָך אַ מאָל און אָבער אַ מאָל. נאָך אַ מאָל און אָבער אַמאָל איבערגעבען אייך איהר ביאָגראַפֿיע אין קורצען. דער, וואָס האָט שוין געהערט, וועט

מיר מסתמא מוחל זיין. פאר דעם, וואָס האָט נאָך ניט געהערט.
איז דאָס נויטיג צו הערען: ער דאַרף וויסען, ווער בוזי איז.

ב.

איך האָב געהאַט אַ ברודער בעני, איז ער דערטרונקען געוואָרן
רען אין טיך. איז געבליבען פון איהם אַ יתומה מיט'ן נאָמען
בוזי. פערצויגען פון אסתר-ליבע: ליבוזי — בוזי. און שען איז
זי געווען, אזוי ווי די שולמית, וואָס אין שיר-השירים. און מיר
זענען געוואַכסען, ווי אַ ברודער מיט אַ שוועסטער. און מיר האָב
בען זיך לייעב געהאַט, ווי אַ ברודער מיט אַ שוועסטער. אַט דאָס
איז די בוזי.

עס זענען איבערגעלאָפּען יאָהרען. איך בין אוועק פון דער
היים קעגען ווילען פון מיין טאַטע-מאַמע. איך האָב וויעדערשפּעט
ניגט זייער געבאָט, ניט געוואַלט געהן אין זייערע וועגען, אוועק
געגאַנגען מיין אייגענעם וועג, זיך אוועקגעלאָזט לערנען. קומט
מיר אָן איינמאַל פאַר פּסח אַ בריוועל פון מיין טאַטען מיט אַ מזל-
טוב: בוזי איז אַ כלה געוואָרען, שבת נאָך שבועות איז די חתונה,
זאָל איך קומען צו פאַהרען אויף פּסח אַהיים. האָב איך אָפּ-
געענטפּערט מיט אַ מזל-טוב און בין געקומען צו פליהען אויף פּסח
אַהיים.

און האָב געמראָפּען בוזי'ן אויסגעוואַכסען און שען, נאָך שענער
ווי געווען. און עס האָט אויפגעוואַכט אין מיין זכרון די אַמאָליגע
בוזי, די שולמית פון שיר-השירים. און אַ שטורם האָט זיך אויפּ-
געהויבען ביי מיר אין קאָפּ און אַ פייער האָט זיך אָנגעצונדען אין
מיין האַרצען. אַ פייער — ניט אויף קיינעם, נאָר אויף זיך אַליין.
אויף זיך און אויף מייענע יונגעלשע גאָלדענע נאַררישע חלומות,
וואָס צוליעב זיי האָב איך פערלאָזען טאַטע-מאַמע, וויעדערשפּעטניגט
זייער געבאָט און אוועקגעלאָזט זיך לערנען, און אַט אזוי האָב

איך פערשפיעלט, פערשפיעלט מיין גליק, דערלאָזט, אז בוזי זאָל
ווערען אַ כלה, עמיצענס — ניט מיינע!...

בוזי איז פון קינדווייז אָן געווען מיר לייעב און טהייער —
דאָס איז אמת. נאָר אז איך בין געקומען צו פאָהרען אַהיים און
דערזעהן בוזי'ן, האָב איך אַרויסגעזעהען:

א ז איך האָב לייעב בוזי'ן.

אז איך האָב זי לייעב מיט יענער הייליגער פייעריגער גיהנם-
לייעבע, וואָס ווערד אזוי שען בעשריבען אין אונזער שיר-השירים:
"שטאַרק ווי דער טוירט איז די לייעבע, שווער ווי דער גיהנום איז
די קנאה. איהרע פונקען זענען פונקען-פייער. אַ פלאַקער פון
נאָט".

ג.

איך האָב געהאַט אַ טעות: איך בין ניט געווען דער ערשטער
יענעם פריהמאָרגען. מיין מאַמע האָט זיך געפּעדערט נאָך פריהער
פון מיר. זי איז שוין אָנגעטהאָן. זי איז שוין בעשעפטיגט מיט
דער טיי, מיט'ן אָנבויסען.

— דער טאַטע שלאָפּט נאָך. דאָס קינד שלאָפּט נאָך (אזוי
הייסט ביי איהר בוזי). וואָס וועסט דו טרינקען, שימעק?

מיר איז אַלץ איינס. וואָס זי וועט מיר געבען, וועל איך
טרינקען. מיין מאַמע גיסט מיר אָן טיי און דערלאָנגט מיר מיט
איהרע שענע ווייסע הענד. קיינער פערמאָגט ניט אזעלכע שענע
ווייסע הענד, ווי מיין מאַמע. זי זעצט זיך אַוועק קעגען מיר און
רעדט מיט מיר שטיל, דער טאַטע זאָל ניט הערען. טאַקי פונ'ם
טאַטען רעדט זי מיט מיר. ער ווערד עלטער, ניט יונגער. ווערד
עלטער און שוואַכער און הוסט. הוסט, צום מיינסטען, אין דער
פריה, אז ער שטעהט אויף. און אַ מאָל ביי נאַכט מאַכט זיך,
זאָל ער זיך אויפּהאַפּען און אַוועקהוסטען אַ גאַנצע נאַכט. און

א מאַל ביי טאָג אויך... רעדט זי איהם איין, ער זאָל זיך דורכ-
געהן צום דאָקטאָר — וויל ער ניט. איין עקשן. זיין עקשנות
איז דען איבערצוטראָגען? זי בעקלאַנט זיך ניט, חלילה, אויף
איהם. נאָר נאָר ניט. ס'איז געקומען צו רעדן, רעדט זיך...

אזוי ניט מיר איבער די מאַמע שטילערהייט אַ ראַפּאָרט פּונ'ם
טאַטען. און אויך וועגען בוז'ין דערצעהלט מיר די מאַמע שטילער-
הייט, און איהרע אויגען לייכטען. און זי גיסט מיר אָן נאָך אַ
גלאַז און פרענט מיך, וואָס איך זאָג אויף בוז'ין? אַיאָ, אויסגע-
וואַכסען, קיין עין־הרע, ווי אַ בוים? קיין ביין אויג זאָל איהר נור
ניט שולט זיין! שבת נאָך שבועות איז די חתונה. אם ירצה השם,
שבת נאָך שבועות. אַ גליקליכער שדוך, אַ געראַטענער חתן. אַ
שענער אָרט, אַ בעל־הבית'יש, נגיד'יש הויז. אַ שמאַלץ־גרוב...

— פון דעסטוועגען — אזוי דערצעהלט מיר די מאַמע וויי-
טער — פון דעסטוועגען, וויפיעל האָט מען מיט איהר געהאַרעוועט,
טאַקי מיט בוז'ין, איידער מע האָט ביי איהר גע'פּועל'ט, זי זאָל
זיך לאָזען אַנקוקען. איצט איז זי, דאַנקען גאָט, צופריעדען. נאָך
ווי אזוי צופריעדען! די בריוולעך, וואָס מע שרייבט זיך! אַ
טאָג איבער אַ טאָג. (דער מאַמעס פנים שיינט. דער מאַמעס אוי-
גען לייכטען.) אַשטייגער, לאָז ניט זיין אזוי גיך קיין בריעה —
טהוט זיך חושך!... דאָס איז איצט. אָבער פריהער? שיער ניט
אַרויס, שונאי ציון, די נשמה, ביז מע האָט דערלעבט פון איהר
דאָס וואָרט „יאָ“ צו הערען... בוזי — אויך אַ גוטע עקשנ'מע
פון אַזאַ משפּחה: זיי, אז זיי שפּאַרען זיך איין!... זי רעדט ניט,
חלילה, קיין שלעכטס אויף קיינעם. נאָר נאָר ניט. ס'איז געקו-
מען צו רעדן, רעדט זיך...

פּונ'ם טאַטענס אַלקיר לאָזט זיך הערען אַ הוסמען — און ניש-
טאָ מיינ מאַמע, פּערשוואַונדען.

ד.

מִי זֶאֱתָה נְשָׁקָה כְּמוֹ שְׁחָר — ווער קוקט דאָס
ווי דער מאָרגענשטערן? יִפְהַ כְּלָבְנָה — שען ווי די לבנה?
בְּרַה־כַּח־מָה — לויטער ווי די זון?

דאָס איז אַרײַנגעקומען פון איהר שלאָפֿצימער בוזי.

איך קוק מיך אַײַן אין בוזי'ן — איך וואָלט געמעגט שווערען
אַײַנס פון די ביידע: אָדער זי האָט געוויינט, אָדער זי איז ניט
געשלאָפֿען די נאַכט.

מײַן מאַמע איז גערעכט: ווי אַ בוים איז זי אויסגעוואַכסען.
ווי אַ רוז האָט זי אויפגעבליהט. איהרע אויגען, איהרע שענע
בלויע שיררהשירים-אויגען, זענען אין דעם פריהמאָרגען נאָך אי-
בערגעצויגען מיט אַ דין רויכעל. און דאָס גאַנצע פנים איהרס איז
אין דעם פריהמאָרגען איבערגעדעקט מיט אַ דינעם פרוכת. און
בוזי אינגאַנצען איז אַ סוד פאַר מיר. אַ שמערצליכער סוד. אַ
סך זאַכען וואָלט איך וועלען וויסען. פאַר וואָס איז בוזי ניט גע-
שלאָפֿען די דאָזיגע נאַכט? איך וואָלט וועלען וויסען, וועמען האָט
זי געזעהען אין חלום: מײַך, דעם ליבענען גאַסט, וואָס זי האָט אויף
איהם אַזוי לאַנג אַרויסגעקוקט און וואָס איז געקומען צו פליהען
אַזוי אומגערײַכט? אָדער אַײַן אַנדערען האָט זי געזעהען אין חלום?
אַײַן אַנדערען, דעם, וואָס טאַטע-מאַמע האָבען איהר אָנגעהאַנגען
קעגען איהר ווילען? ... בוזי איז אַ סוד פאַר מיר. אַ שמערצלי-
כער סוד. גן נעוֹל־אַח־וֹתִי כִּלָּה — אַ גאַרטען אַ פּער-
שלאָסענער איז מײַן שוועסטער די כלה. אַ גאַרטען אַ פּערשלאָסע-
נער, אַ קוואַל אַ פּערזיגעלטער...

ה.

בוזי איז אַ סוד פאַר מיר. אַ שמערצליכער סוד. עטליכע מאָל
אַײַן טאָג בײַט זיך בײַ איהר די שטימונג. ווי דער אינדרוויסען

אין א זומערדיגען וואָלקען־טאָג: אָט איז וואַרעם, אָט איז קיהל.
אָט טהוט אַ שײַן אַרויס די זון פון די וואָלקענס אַרויס — און עס
ווערד שען. ביז עס רוקט זיך אָן אַ נייער וואָלקען — און עס ווערד
וועדער טריב און טונקעל.

נישטאָ דער טאָג, וואָס בוזי זאָל ניט בעקומען אַ בריעה פון
„עמיצען“. נישטאָ דער טאָג, זי זאָל ניט ענטפערען דעם „עמי-
צען“.

איך ווייס נאָנץ גוט ווער דער „עמיצער“ איז, און איך פרעג זי
נישט. איך רעד נישט מעהר מיט בוזי'ן פון „איהם“. איך האַלט,
אַז „ער“ איז דאָ אײַן איבעריגער, אײַן אָנגעוואָרפענער. בוזי רעדט
אָבער אַלײַן פון איהם. רעדט זי ניט פון איהם שוין צופיעל? אין
די געזעהלמע מינומען, ווען מיר בלייבען מיט איהר אַלײַן אינ-
צווייען, רעדט מיט מיר בוזי פון „איהם“, און לויבט איהם. לויבט
איהם אין טאָג אַרײַן. לויבט זי איהם נישט צו פיעל?
זי זאָגט צו מיר:

— דו ווילסט וויסען, וואָס ער איז? (זי לאָזט אַראָפּ די אוי-
גען.) ער איז אַ פיינער — אָ! זעהר אַ פיינער. ער איז אַ וואוי-
לער — אָ! זעהר אַ וואוילער. נאָר... (זי הויבט אויף די אויגען
אויף מיר און לאַכט.) ער קומט ניט צו דיר... ווי קומט ער צו
דיר?...

וואָס מיינט דערמיט בוזי? זי וויל מיך פערניטיגען? אָדער
זי טרייבט מיט מיר קאטאָועס?
ניין. ניט זי וויל מיך פערניטיגען, ניט זי טרייבט מיט מיר
קאטאָועס. נאָר זי רעדט זיך אויס דאָס האַרץ...
דאָס איז ווי צוויי מאָל צוויי.

נאָך דער טיי זענען די מאמע און בוזי אַוועק אין קיך וועגען
אָנבײַסען, און איך מיט'ן טאַטען האָבען זיך געשטעלט דאַוונען.
איך האָב עס געמאַכט בקיצור. נאָר דער טאַטע, אײַנגעוויקעלט
אין טלית און תפלין, איז נאָך געשטאַנען מיט'ן פנים צו דער וואַנד

און געלויבט גאָט. קומט אָן פּלוצים בוזי אויסגעקליידט, מיט אַ זאָנטיקעל אין האַנד, און רופט זיך אָן צו טיר:

— קום.

— וואוהין?

— הינטער דער שטאָדט אַרויס. אַביסעל זיך דורכגען. אַ שענער טאָג. אַ זעלטענער טאָג.

דער טאַטע האָט אויסגערדעהט צו איהר דעם קאַפּ, קוקט אַריבער די זילבערנע ברילען. און בוזי ציהט אָן די הענטשקעלעך אויף די הענד און מאַכט צו איהם:

— ניט אויף לאַנג, טאַטע, ניט אויף לאַנג. מיר קומען באַלד צוריק. די מאַמע ווייסט, אַז מיר געהען. קום, שימעק, דו געהסט?

די בעסטע מוזיק, די שענסטע סימפּאָניע קאָן דען אַזוי שען קלינגען, ווי די ווערטער האָבען אָפּגעקלונגען אין מיינע אויהערען? עס האָט זיך געלאָזט הערען אין זיי אַיין אָפּקלאַנג פון שירי-חשירים: "ל כ ה, ד ו ד י — קום לייעבער, נ צ א ה ש ד ה — לאַמיר געהן אין פעלד אַרויס. לאַמיר נעכטיגען אין די דערפער. לאַמיר זיך פּעדערען אין די ווינגערטנער. לאַמיר זעהען, אויב עס בליהט דער וויינשטאַק? אויב עס שפּראַצען די מילגראַמען?" ... אויסער זיך פון התפעלות לאַז איך מיך נאָך בוזי'ן און פיהל נישט די ערד אונטער זיך. וואָס איז דאָס מיט בוזי'ן? דאָס ער שטע מאַל, זינט איך בין אין דערהיים, טרעפט, אַז בוזי זאָל מיך רופען שפּאַציערען געהן. וואָס איז דאָס מיט בוזי'ן? ...

ז.

בוזי איז גערעכט. ס'איז אַ שענער טאָג. אַ זעלטענער טאָג. אָפּשאַצען אַזאַ זומער-טאָג קאָן מען נור אין מיינ קליין אַרעם שטעדטעל, אַז מע האַפט זיך אַרויס פון דער קלעהם און פון דער ענגשאַפט אויף גאָט'ס פרייהער שענער וועלט. די ערד האָט זיך

בעקליידט מיט איהר גרינעם מאנטעל, אויסגעקליידט מיט'ן גאנץ צען שמוק פון איהרע פיעלפארביגע פעלדבלומען. ארומגעברעמט מיט א זילבערן טייכעל פון איין זייט און מיט א קליינוואכסיג נאך געדיכט וועלדעל פון דער אנדערער זייט. דאָס זילבערנע טייך כעל זעהט אויס, ווי א זילבערנע עטרה צו א נייעם טלית מיט בלויע תכלת. דאָס געדיכטע וועלדעל זעהט אויס, ווי א געדיכטע פאטלע געקרייזעלטע האָר, פון צייט צו צייט בעריהרט פון א ווינט מעל.

אויף בוזי'ן איז געווען א בלוי בעזשען קלייד, גרינג ווי א רויך, דורכזיכטיג ווי די לופט, ווי דער הימעל. א זאָנטיקעל מיט שפיץ לעך פון גרינער פארב און ווייסע אַזשור־הענטשקעלעך אויף די הענד. פיעלפארביג האָט זי אויסגעזעהען, פיעלפארביג, ווי דאָס פעלד.

„דאָס לעצטע מאָל — זאָנט מיר בוזי — האָט זי זיך אויסגעבער טען ביי דער מאמע. דאָס לעצטע מאָל וויל זי זיך געזעגענען מיט דער שטאָדט, מיט הינטער דער שטאָדט, מיט'ן „הייליגען אָרט“; מיט די מיהלען, מיט'ן טייכעל, מיט'ן בריקעל. צוליעב דעם לעצט טען מאָל האָט איהר די מאמע צוליעב געטהאָן. א כלה דאַרף מען צוליעב טהון, האַט־א... א כלה פיהרט אויס אַלסדינג... וואָס זאָנסט דו, שימעק?“

שימעק זאָנט גאַרנישט. שימעק האָרכט. עס ווייזט זיך מיר אויס, אַז בוזי איז היינט מאָדנע פרייליך. ניט נאַטירליך פרייליך, און לאַכט, ווי איבער נויט. און אפשר דאַכט זיך מיר אַזוי?

— געדענקסט דו, בוזי, ווען מיר זענען דאָ געווען?

איך דערמאָן איהר, ווען מיר זענען דאָ געווען. שוין לאַנג לאַנג. מיט יאָהרען צוריק איז דאָס געווען. מיר זענען געגאַנגען אַהער אינצווייען רייסען גרינס אויף שבועות, אויב זי געדענקט. דעמאָלט זענען מיר אויך געגאַנגען מיט'ן זעלבען וועג, פערביי די

זעלביגע מיהלען, איבער דעם זעלביגען טייבעל, איבער דעם זעלבי-
גען בריקעל.

— נאָר אַנדערש האָבען מיר דעמאָלט שפּאַציערט, בױז. דע-
מאָלט זענען מיר געלאָפען, ווי די יונגע הירשען, געשפרונגען, ווי
די פעלדאינדען איבער די בשמים-בערג. און איצט?

— און איצט? — זאָגט בױז און בױגט זיך אָן רײסען בלויז
מען.

— איצט געהען מיר סטאַטעטשנע, ווי עס פאַסט פאַר אַזעל-
כע סטאַטעטשנע לײט, ווי מיר זענען... געדענקסט דו, בױז, ווען
מיר זענען דאָ געווען דאָס לעצטע מאָל?

— ערב שבועות איז דאָס געווען. — ענמפערט מיר בױז און
שענקט מיר אַ בוקעט מיט שמעקענדיגע בלומען, וואָס זי האָט
אָנגעריסען.

— פון מיינעטוועגען, בױז?

— פון דיינעטוועגען, שימעק. — זאָגט צו מיר בױז מיט אַ
קוק פון איהרע שענע בלויע שיר-השירים-אויגען. און דער קוק
דרינגט אַרײן גלײך מיר אין האַרצען אַרײן.

ח.

מיר זענען שוין ווייט הינטער דער שטאָדט. מיר זענען שוין
אויפ'ן בריקעל. דאָרט געב איך איהר מיין האַנד. (דאָס ערשטע
מאָל זינט איך בין געקומען צו פּאָהרען אַהיים.)

מיר געהען ביידע, האַנד ביי האַנד, איבער'ן בריקעל. די ברע-
טער הוידען זיך. דאָס וואַסער לויפט אונטער אונזערע פיס, קאָט-
שעט זיך, שלענגעלט זיך און פאַלט מיט אַ שטילען זשומען און מיט
אַ גרינגען רעש באַרג-אַראָפּ, אַזוי אַז איך קאָן הערען דעם „טיק-
טאָק“ פון בױז'ס האַרץ, וואָס איז אַזוי נאָהענט, אַזוי נאָהענט צו
מיר. (דאָס ערשטע מאָל זינט איך בין געקומען צו פּאָהרען אַהיים.)

עם מאַהלט זיך מיר אויס, אז בוזי דערנעהענט זיך צו מיר אַלע
 מאַל נעהענטער און נעהענטער. איך דערשפיר דעם בעקאנטען ריח
 פון איהרע שענע האָר, איך דערפיהל די איידעלקייט און גלאַטקייט
 פון איהר פרעכטיגער האַנד, די וואַרעמקייט פון איהר לייב. און עס
 דוכט זיך מיר, אז איך הער פון איהר ווערטער מיט'ן לשון פון
 שיר־השירים: „אני לדודי — איך בין מיין געליעבטענס,
 ודודי לי — און דער געליעבטער איז מיינער“... און די זון,
 און דער הימעל, און דאָס פעלד, און דאָס טייכעל, און
 דער וואַלד בעקומען אַ נייעם גלאַנץ, אַ נייעם חן אין מיינע
 אויגען. איין עבירה, איין עבירה, וואָס דאָס בריקעל איז אזוי
 קורץ. אַ מינוט — און מיר זענען שוין אויף יענער זייט בריקעל.
 אויף דער „לעוואַדע“. אַ מינוט — און בוזי'ס איידעלע גלאַטע
 פרעכטיגע האַנד האָט זיך אַרויסגעגלימט פון מיין האַנד — און
 די זון, און דער הימעל, און דאָס פעלד, און דאָס טייכעל, און דער
 וואַלד האָבען אָנגעוואַרען דעם פריהעריגען גלאַנץ מיט'ן פריהעריגען
 חן אין מיינע אויגען.

— אַ מאַדנע זאָך — זאָגט צו מיר בוזי, און איהרע שענע בלויע
 שיר־השירים־אויגען זענען אין דער מינוט טיעף, ווי דער הימעל,
 און פערטראַכט, ווי די נאָכט — אַ מאַדנע זאָך: אַלע מאַל, ווען
 איך געה, אָדער איך פאָהר איבער אַ וואַסער, עס מאַג זיך זיין
 וואָס פאַר אַ וואַסער עס וויל זיך, מוז איך זעהן מיין טאַטען, און
 אַלע מאַל...

איך שלאָג איהר איבער די רעד:

— דו רעדסט נאַרישקייטען, בוזי.

בוזי טראַכט אַ וויילע, נאָכדעם זאָגט זי צו מיר:

— נאַרישקייטען? האַהא, ביזט גערעכט. איך רעד נאַריש־

קייטען. ווייל איך בין אַ נאַרעלע. אַ נאַריש מיידעל בין איך.

איף, אַ נאַריש מיידעל? זאָג דעם אמת, שימעק. דעם אמת זאָלסט

דו מיר זאָגען, האַהא־הא!

בוזי לאכט, פערווארפט דעם קאָפּ און בעווייזט מיר איהרע חנ'עוודיגע פערעל'ציהן. איהר פנים שיינט אויף דער שיינענדיגער דיער זוהן. און אלע פארבען פונ'ם פעלד פינקלען זיך קאָפּ אין איהרע אויגען, אין איהרע שענע בלויע פערטראַכטע שיר-השירים-אויגען.

ט.

אומזיסט! איך קאָן ביי איהר ניט פועל'ען, אז זי איז גאָר-ניט אזא נאר, אז זי איז גאָר קיין נאר ניט. זי ווייסט, זאָגט זי מיר, זי ווייסט, אז ס'איז פארהאן נארישערע פון איהר. זי ווייסט. גאָר אַקעגען מיר איז זי אַ נארעלע. שטעלט אַיך פאָר — זי גלויבט אין חלומות!

— אַיאָ, שימעק, דו גלויבסט ניט? און איך גלויב. אָט איז מיר ערשט נעכטען געקומען צו חלום דער טאטע פון יענער וועלט, אָנגעטהאָן און פרייליך, לעבעדיג, מיט אַ שטעקעלע אין האַנד. און מאַכט צו מיר אזוי זיס, אזוי פריינדליך, און דרעהט מיט'ן שטעקעלע: „איך קום, טאָכטער, צו דיר אויף דער חתונה“... נה, וואָס וועסט דו זאָגען דערויף, שימעק?...

— בוזי, מע דאַרף ניט גלויבען אין חלומות. חלומות זענען דברים בטלים.

— דברים בטלים — זאָגסט דו?

בוזי שטעהט אַ וויילע פערטראַכט. לאָזט זיך לויפען איבער'ן פיעל-פאַרביגען פעלד און בלייבט שטעהן.

ווי אַ בלום, ווי אַ פיעל-פאַרביגע בלום, זעהט אויס בוזי אינ'ם דאָזיגען פיעל-פאַרביגען פעלד, וואָס ציהט זיך אַרום אונז אָהן אַ סוף און אָהן אַ ברעג. מיט געלינקע שפרענקעלעך איז זי בעשפרענדיקעלט. מיט רויטינקע צוויקעלעך איז זי בעצוויקעלט. די בלויע הימעל-יאַרמעלעקע איבער איהר קאָפּ. דאָס זילבערנע טייכעל פאַר אַייהרע פיס. פון אלע זייטען טראָגען זיך אַקעגען אונז שאַרף-שמע-

קענדיגע בשמים-און-געווירצען-דיחות. איך בין פער'כשופ'ט. איך בין פער'שכור'ט.

ווי א פער'כשופ'טע שמעהט אויך בוזי אין מיטען פיעלפאר-ביגען פעלד און קוקט אויף מיר פערטראכט, פערטראכט ווי דער וואַלד.

פון וואָס טראַכט אַצינד בוזי? וואָס זאָגען איהרע אויגען, איהרע שענע בלויע פערטראכטע שיר-השירים-אויגען?
 „אני חבצלת השרון — איך בין א ליליע פון שרון.
 שושנת העמקים — די רוז פון די סהאָלען“...
 אָט וואָס עס זאָגען מיר איהרע אויגען. און עס דאַכט זיך מיר, אַז קיינמאָל, קיינמאָל איז נאָך בוזי נישט געווען אזוי די אמת'ע שולמית פון שיר-השירים, ווי אין דער דאָזיגער מינוט.

י.

ווי א בלום זעהט אויס בוזי, די ליליע פון שרון. ווי א בליהענדיגע רוז זעהט אויס בוזי, די רוז פון די סהאָלען, אין דעם דאָזיגען ברייטען פיעל-פאַרביגען פעלד, וואָס ציהט זיך אַרום אונז אָהן אַ סוף און אָהן אַ ברעג. מיט געלינקע שפרענקעלעך איז זי בעשפרענקעלט. מיט רויטינקע צוויקעלעך איז זי בעצוויקעלט. די בלויע הימעל-יאַרמעלקע איבער איהר קאָפּ. דאָס זילבערנע טייך בעל פאַר איהרע פיס. פון אַלע זייטען טראָגען זיך אַקעגען אונז שאַרף-שמעקענדיגע בשמים-און-געווירצען-דיחות. איך בין פער-כשופ'ט. איך בין פער'שכור'ט.

בוזי לאָזט זיך געהן. איך — נאָך איהר. גרינג און גיך געהט בוזי. גרינג, ווי אַ סאַרנע, ווי אַ אינד פון די אינדען, טראָגט זי זיך אין פיעל-פאַרביגען פעלד, וואָס ציהט זיך אָהן אַ סוף און אָהן אַ ברעג. און איהר פנים שיינט אויף דער שיינענדיגער זון, און אַלע פאַרבען פונ'ם פעלד פינקלען זיך אָפּ אין איהרע אויגען, אין איהרע שענע בלויע פערטראכטע שיר-השירים-אויגען.

קיינמאָל, קיינמאָל איז נאָך בוזי ניט געווען אזוי די אמת'ע
 שולמית פון שיר-השירים, ווי אין דעם דאָזיגען טאָג.
 — דערקענסט, בוזי, דאָס דאָזיגע פעלד?
 — אַמאָל האָט דאָס געהערט צו דיר...
 — און דאָס בערגעל?
 — דיין באַרג. אַמאָל איז דאָס געווען אַלסדינג דינס. אַלס-
 דינג דינס...
 זאָגט מיר בוזי מיט אַ גרינג שמייכל אויף די שענע ליפען.
 נאָר עס ווייזט זיך מיר אויס, אז זי לאַכט פון מיר, ווי זי פלעגט
 לאַכען פון מיר אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק.
 — זיצען מיר?
 — זיצען מיר.
 איך זען מיך אַוועק אויפ'ן בערגעל און מאַך איין אָרט פאַר
 איהר. בוזי זעצט זיך אַוועק אַקעגען מיר.
 — אָט דאָ, געדענקסט דו, בוזי, האָב איך דיר אַמאָל דער-
 צעהלט, ווי אזוי איך...
 בוזי פערשאַפט און ענדיגט פאַר מיר:
 — ווי אזוי דו הויבסט זיך אויף מיט'ן „שם-המפורש" און
 פליהסט, ווי איין אַדלער, ביז דער חמאַרע, העכער פון דער חמאַרע,
 איבער פעלדער, איבער וועלדער, איבער בערג, איבער טהאַלען, אי-
 בער ימים און מדבריות, ביז דו קומסט אויף יענער זייט הרייחישך,
 אין אַ קרישטאָלענעם פאַלאַץ. דאָרט זיצט דיין פער'כשוף'טע בת'
 מלכה שוין זיעבען יאָהר און וואַרט, ביז דו וועסט זיך דערבאַרעמען
 אויף איהר און וועסט קומען צו פליהען מיט'ן „שם-המפורש" זי
 אויסלייזען, בעפרייען — האַח-חאָ!

ניין. בוזי איז מיר היינט מאַדנע פרייליך. ניט-נאַטירליך
 פרייליך. זי לאַכט, ווי איבער נויט. גענוג. אויף אַלץ איז אַ
 צייט. שוין צייט רעדען מיט איהר אַביסעל ערנסטע, ריינע, קלאַרע
 דבורים. שוין צייט עפענען פאַר איהר מיין האַרץ, אַנטפלעקען

פאר איהר מיין נשמה... און איך לאָז אויס מיין געדאַנק מיט'ן
 לשון פון שיר-השירים: "ע ד ש י פ ו ה ה י ו ס — איידער
 נס וועט אַוועק דער טאָג, דער דאָזיגער גליקליכער טאָג, ו נ ס ו
 ה צ ל ל י ס — און עם וועלען אַנטלויפּען די שאַמענס..."

יא.

פאר דער גאַנצער צייט, וואָס איך בין אין דער היים, האָב איך
 בוז'ן קיין צעהנט-חלק, קיין הונדערט-חלק ניט אַרויסגעזאָגט פון
 דעם, וואָס עם האָט זיך אויסגעגאַסען ביי מיר אָט דאָ, אין דעם
 דאָזיגען פריהמאָרגען. איך האָב איהר אויפגעדעקט מיין האַרץ,
 אַנטפלעקט פאר איהר מיין נשמה. דערצעהלט דעם גאַנצען אמת,
 וואָס האָט מיך אַהער געבראַכט...

ווען ניט דעם טאַמענ'ס בריוועל מיט'ן מזל-טוב, ווען ניט די
 דריי ווערטער: "שבת-נאָך-שבועות" — וואָלט מיך איצט ניט גע-
 זעהען אָט דאָס טייכעל, וואָס לויפט דאָרט באַרג-אַראָפּ, און דאָס
 וועלדעל, וואָס גרינט אָט דאָ ניט ווייט...

און איך שווער איהר טאַקי ביי אָט דעם טייכעל, וואָס לויפט
 דאָרט באַרג-אַראָפּ, און טאַקי ביי דעם וועלדעל, וואָס גרינט אָט
 דאָ ניט ווייט, און ביי'ם דאָזיגען בלויען הימעל-דעק, וואָס איבער
 אונזער קאָפּ, און ביי דער גיין-נאָלדענער זון, וואָס פינקעלט אָפּ
 אין איהרע אויגען, און ביי דעם אַלעם, וואָס שען און ריין און הייליג
 איז, — אז איך בין געקומען אַהער נור צוליבע איהר, נור צוליבע
 איהר, וואָרום... איך האָב זי ליעב — ענדליך האָט דאָס וואָרט
 זיך אַרויסגעריסען!

— וואָרום איך האָב דיך ליעב, בוזי, דו הערסט, איך האָב דיך
 ליעב מיט יענער הייליגער פלאַס-פיייעריגער גיהנם-ליעבע, וואָס
 ווערד בעשריעבען אין שיר-השירים: "ש ט א ר ק ו ו י ד ע ר
 ט ו י ד ט א י ז ד י ל י ע ב ע, ש ו ו ע ר ו ו י ד ע ר
 ג ר ו ב א י ז ד י ק נ א ת. א י ה ר ע פ ו נ ק ע ן ז ע נ ע ן

פונקען-פייער. א פלאקער פון נאָט ... וואָס
איז מיט דיר, בווי? דו ווינסט? נאָט איז מיט דיר! ...

יב.

בוזי האָט געווינט.

בוזי האָט געווינט — און די גאנצע וועלט האָט זיך אָנגע-
קליידט אין טרויער. די זון האָט אויפגעהערט צו שיינען. דאָס
טייכעל — צו לויפען. דאָס וועלדעל — צו גרינען. די פליעגעלעך —
צו פליהען. די פויגעלעך — צו זינגען.

בוזי האָט געווינט. זי האָט כעהאַלטען דאָס פנים אין די
הענד. איהרע פלייצעס האָבען אויפגעציטערט. און זי האָט גע-
ווינט אלע מאָל שטאַרקער און שטאַרקער.

אזוי ווינט אַ קליין קינד, וואָס דערפיהלט, אַז עס האָט פער-
לירען מאַטע-מאַטע.

אזוי ווינט אַ געטרייע מוטער אויף איהר קינד, וואָס מע האָט
דאָס ביי איהר צוגענומען.

אזוי ווינט אַ יונגפרוי, וואָס בעקלאָגט איהר געליעבטען, וואָס
האָט זיך אָפגעקעהרט פון איהר.

אזוי ווינט אַ מענש, וואָס בעקלאָגט זיין אייגענע וועלט, וואָס
האָט זיך אַרויסגעגליטשט פון אונטער זיינע פיס.

אומזיסט איז געווען מיין טרייסטען, וואָס איך האָב זי גע-
טרייסט. אַרויסגעוואָרפען אלע מיינע שיר-השירים-עפיטעמען, וואָס
איך האָב אויסגענוצט פאַר איהר. בוזי וויל זיך ניט טרייסטען.
בוזי וויל מיינע עפיטעמען ניט הערען. צו שפעט, זאָגט זי, צו
שפעט האָב איך מיך דערמאַנט אָן איהר... צו שפעט האָב איך
מיך אַרומגעזעהן, אַז עס איז דאָ אַ בוזי אויף דער וועלט. אַ בוזי,
וואָס האָט אַ האַרץ, וואָס בענקט, און אַ נשמה, וואָס רייסט זיך פון
דאַנען אין איין אַנדער וועלט אַרויס... אפשר וואָלט איך מיך דער-
מאַנען, זאָגט זי, אָן די בריוולעך, וואָס זי האָט מיר אַמאָל גע-

שריבען? נאָר — פּערהאַפּט זי זיך — ווי קום איך צו געדענקען
 אַזעלכע נאַרישקייטען? פּערשטעהט זי דען ניט אַליין, און זי האָט
 דאָס, אייגענטליך, בעדאַרפּט שוין לאַנג פּאַראַויסזעהן, — טו אונט-
 זערע וועגען זענען פּערשיערען? און זי קאָן זיך צו מיר ניט גלייך
 כּען? ווי קומט זי צו מיר? זי, אַ אַידישע טאַכטער, אַ קליינ-
 שטעטעלדיג מיידעל, ווי קומט זי צו מיר? ... ערשט פּערשטעהט
 זי, און ס'איז געווען אַ נאַרישקייט פון איהר, אַ גרויסע נאַריש-
 קייט, וואָס זי פּלעגט מיר רולען אַ קאַפּ מיט איהרע קינדערשע
 בריוולעך, מיט איהרע נאַרישע אַנצוהערענישען, און טאַטע-מאַמע
 בענקען נאָך מיר... ניין, זי האָט אַליין בעדאַרפּט פּערשטעהן, און
 זי קאָן זיך צו מיר ניט גלייכען. ווי קומט זי צו מיר? אַ אַידישע
 טאַכטער, אַ קליינשטעטעלדיג מיידעל! ... זי האָט אַליין בעדאַרפּט
 אַרויסזעהן, און קוים האָב איך ניט געפּאַלגט טאַטע-מאַמע, וויע-
 דערשפּעניגט זייער געבאַט, נישט געוואָלט געהן זייערע וועגען
 און בין געגאַנגען מיין אייגענעם וועג, וועל איך געוויס אַוועקגעהן
 ווייט, וועל איך געוויס שטיינען הויך, אַזוי ווייט און אַזוי הויך,
 און איך וועל קיינעם שוין ניט אַרויסזעהן, קיינעם ניט וועלען
 קענען.

— קיינעם ניט, אַחוץ דיך, בוזי!

— ניין, קיינעם ניט! קיינעם ניט! קיינעם ניט! קיינעם
 ניט זעהען, קיינעם ניט הערען, אַלעמען פּערגעסען...

— אַלעמען, נאָר נישט דיך, בוזי.

— ניין, אַלעמען! אַלעמען! אַלעמען!

יג.

בוזי האָט אויפּגעהערט צו וויינען — און אַלץ האָט אויפּגע-
 לעבט. די זון האָט אַנגעהויבען צו שיינען, אַזוי ווי פּריהער. דאָס
 טייכעל — צו לויפּען. דאָס וועלדעל — צו גרינען. די פּליענע-
 לעך — צו פּליהען. די פּויגעלעך — צו זינגען.

בוזי האָט אויפגעהערט צו וויינען, און טרוקען זענען געוואָרן רען איהרע אויגען. איהרע שענע בלויע שיר-השירים-אויגען. און אויסגעטריקענט האָבען אימער טרערען, אזוי ווי טראָפּענס טהוי אויף דער הייסער זון.

און פּלוצים האָט זי זיך גענומען פּערענטפּערען איהרע טרערען. אַצינד זעהט זי, ווי נאַריש זי איז. וואָס איז געווען דער געוויין? וואָס האָט זי צו וויינען? וואָס פּעהלט איהר? אַ סך מיידלעך אויף איהר אָרט וואָלטען זיך פּיהלען גליקליך. איבער-גליקליך!... און אַ פּייערעל האָט זיך אָנגעצונדען אין איהרע אויגען. אין איהר דע שענע בלויע שיר-השירים-אויגען. איך האָב נאָך קיינמאָל ניט געזעהען דאָס דאָזיגע פּייערעל אין בוזי'ס אויגען. און רויטע פּלעל קען זענען אַרויסגעטראָמען אויף איהרע בעקלעך, אויף איהרע שענע רויזענבעקלעך. איך האָב נאָך קיינמאָל ניט געזעהען בוזי'ן אזוי פּייערען, אזוי פּלאַמען, ווי זי האָט געפּייערט און געפּלאַמט אין דער דאָזיגער מינוט. און איך וויל זי אָננעמען פאַר אַ האַנד, און איך זאָג צו איהר מיט'ן לשון פון שיר-השירים:

— ה נ כ י פ ה ר ע י ת י — ווי שען דו ביזט, בוזי, בעת דינע בעקלעך פּלאַמען און דינע אויגען שפּריצען פּייער... אַרויסגעוואָרפען! בוזי הערט ניט מיין שיר-השירים. בוזי האָט איהר אייגענעם שיר-השירים. זי הערט ניט אויף צו לויבען „עמיצען“, לויבען איהם אין טאָג אַרײַן. זי זאָגט צו מיר:

— ד ו ד י צ ח ז א ד ו ם — מיין בעשערטער איז פיין און שען. ד נ ז ל ס ר ב ב ה — פּיינער פון אַ סך - אַ סך אַנדערע. ער איז אפּשר ניט אזוי געלערענט, ווי אַנדערע, דערפאַר איז ער אָבער גוט. דערפאַר איז ער מיר געטריי. דערפאַר האָט ער מיך ליעב. זאָלסט זעהן די ברײַע, וואָס ער שרייבט צו מיר, זאָלסט זעהן די ברײַע!

— ל ב ב ת י נ י , — זאָג איך צו איהר ווייטער, גלייך ווי איך וואָלט ניט הערען וואָס זי זאָגט — ל ב ב ת י נ י , א ח ו ת י

כ ל ה — דו האָסט מיין האַרץ אַוועקגענומען, מיין שוועסטער די
כלה!...

און זי צו מיר:

— ח כ ו מ מ ת ק י ם ז כ ו ל ו מ ת מ ד י ם ! — זאָלסט
זעהן די בריעה, וואָס ער שרייבט מיר, זאָלסט זעהן די בריעה!...
עס הערט זיך אין איהרע ווערטער אַ מאַדנער טאָן. אַ מאַדנע
שטימע. די שטימע — אזוי ווייזט זיך מיר אױס — וויל אַריבער
שרייען אײן אנדער שטימע. אײן אינוועניגסטע שטימע.
דאָס איז בײַ מיר ווי צוויי מאָל צוויי.

יד.

ראַשיג און אומגעריכט האַפט זיך בוזי אויף פונ'ם שמער
קענדיגען גראָז, טרייסעלט זיך אָפּ, גלייכט זיך אױס, פּערוואַרפט
די הענד אַהינטער און בלייבט שטעהן אַקעגען מיר און סוקט אויף
מיר פון אויבען אַראָפּ.

שטאַלץ און שען, גרויסאַרטיג שען, נאָך שענער ווי אַלע
מאָל, זעהט זי אױס אין דער מינוט בײַ מיר אין די אויגען.

איך האָב מורא צו זאָגען, נאָר מיר דאַכט, אז ווען איך זאָל
זאָגען, אז בוזי — דאָס איז די אַמת'ע שולמית, וואָס אין שיר
השירים, וואָלט דאָס געווען אַ כבוד און אַ שבה פאַר דער אַמת'ער
שולמית, וואָס אין שיר־השירים.

ניט שוין זשע האָט זיך דערמיט געענדיגט אונזער געשפרעך?
איך שטעה אויף נאָך איהר און געהיצו צו איהר:

— ש ו ב י , ש ו ב י ה ש ו ל מ י ת — קעהר דיך אום
צוריק צו מיר, בוזי! — זאָג איך צו איהר ווייטער מיט מיין שיר
השירים־שפּראַך און נעם זי אָן פאַר אַ האַנד. — קעהר זיך אום צו
מיר, בוזי, קעהר זיך אום צו מיר בעצייטענס! נאָך אײן וואָרט.
מעהר ניט אז אײן וואָרט דאַרף איך דיר נאָך זאָגען.

אומזיסט. אומזיסט. בוזי וויל ניט הערען דאָס איינע וואָרט. וואָס איך זויל איהר זאָגען. גענוג, זאָגט זי, זיך אָנגערעדט. גענוג געזאָגט איינס דעם אַנדערען — אפשר נאָך מעהר, ווי מע בעדאַרף... גענוגגענוג. שוין שפעט. זעה, ווי שפעט עס איז! — זאָגט צו מיר בוזי און בעווייזט מיר מיט איהר האַנד אויפ'ן הימעל, און בעווייזט מיר אויף דער זון, וואָס בעגיסט זי פון אויבען ביז אַראָפּ מיט איהרע מילדע ווייכע גאָלדענע שטראַהלען. און בוזי, די ליליע פון שרון, בוזי, די רויו פון די טהאַלען, בעקומט אַ נייעם קאָליר, אַ גין-גאָלדענעם קאָליר, אויפ'ן פיעל-פאַרביגען פעלד, וואָס ציהט זיך אַרום אונז אָהן אַ סוף און אָהן אַ ברעג.

— אַהיים-אַהיים! — זאָגט צו מיר בוזי און האַפט זיך געהן און טרייבט מיך געהן. — אַהיים-אַהיים. שוין צייט, שימעק, שוין צייט. טאַטע-מאַמע וועלען דאָרטען איבערמראַכטען גאָט ווייסט וואָס. אַהיים-אַהיים!

אין איהרע לעצטע ווערטער „אַהיים-אַהיים“ לאָזט זיך מיר הערען דער טאָן פון אַמאָל, אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק, דער לשון פון שיר-השירים:

— ב ר ח , ד ו ד י — אַנטלויף, ליעבער, און זיי געגליכען צו אַ הירש, אָדער צו אַ אינר פון די אינדען אויף די בשמים-בערג.

מו.

עס געהען די מעג. עס לויפען די וואַכען. עס איז אָנגעקומען דער ליעבער יום-טוב שבועות. עס איז אָנגעקומען דער שבת, וואָס נאָך שבועות. עס איז אַוועקגעגאַנגען דער שבת, וואָס נאָך שבועות, און נאָך אַ שבת, און נאָך אַ שבת — און איך בין נאָך אַלץ אַ נאַסט אין מיין שטערטעל.

וואָס טהו איך דאָ? — גאָרנישט. גאָלע גאָרנישט. מיין טאַטע-מאַמע רעכענען, אַז איך בין געוואָרען אַ בעל-תשובה. אַז איך האָב חרטה אויף דעם, וואָס ס'איז געווען, וואָס איך האָב

ווייערערשפעניגט זייער געבאָט, ניט געוואָלט געהן אין זייערע ווע-
גען. און זיי זענען צופרייערען. זעהר צופרייערען.

און איך? וואָס טוהו איך דאָ? וואָס דאַרף איך דאָ? —
גאָרנישט. גאָלע גאָרנישט. אַלע טאָג געה איך מיר אַרויס איינער
אַליין אויפ'ן שפּאַציער, הינטער דער שטאָרט אַרויס. אַהין —
אויף יענער זייט מיהל. אַהין — אויף יענער זייט בריקעל. אַהין —
צו יענעם פּיעל־פאַרביגען פעלד, וואָס ציהט זיך אָהן אַ סוף און
אָהן אַ ברעג, וואָס איז אַרומגעברעמט מיט אַ זילבערן טייבעל פון
איין זייט און מיט אַ קליינוואכסיג נאָר געדיכט וועלדעל פון דער
אַנדערער זייט. דאָס זילבערנע טייבעל זעהט אויס, ווי אַ זיל-
בערנע עמרה צו אַ נייעם טלית פון בלויען תכלת. דאָס געדיכטע
וועלדעל זעהט אויס, ווי אַ געדיכטע פּאַטלע געקרייזעלטע האָר,
פון צייט צו צייט געריהרט פון אַ ווינטעל.

דאָרט זעץ איך מיך אַוועק איינער אַליין אויפ'ן בערגעל. אויף
יענעם בערגעל, וואו מיר זענען ערשט דאָ ניט לאַנג געזעסען אינ-
צווייען, איך און בוזי, די ליליע פון שרון, די רויו פון די טהאַלען.
אויף יענעם בערגעל, וואו מיר זענען אַמאָל, מיט יאַהרען צו-
ריק, אין צווייען, איך און בוזי, געלאָפען, ווי די יונגע הירשען,
און געשפרונגען, ווי די פעלד־אינדען, אויף די בשמים־בערג. דאָרט,
אויף יענעם אָרט, וואו עס ליגען בעהאַלטען די בעסטע זכרונות
פון מיין אויף־אייביג־פערלאָרענער יוגענד, פון מיין אויף־אייביג־
פערלאָרענעם גליק, קאָן איך מיר אַוועקזיצען איינער אַליין שמונ-
דען־לאַנג און בעוויינען און בעקלאָגען די אונפערגעסליכע שולמית
פון מיין שיר־השירים־ראַמאָן.

טו.

און וואָס איז מיט דער שולמית פון מיין שיר־השירים־ראַמאָן?
וואָס איז מיט בוזי'ן? וואָס איז דער שלום? וואָס איז דער סוף?

צווינגט מיר ניט, איך זאל אייך דערצעהלען דעם סוף פון מיין ראָמאַן. דער סוף, ער מעג זיך זיין דער בעסטער, איז ער אַ טרויע־ריגער אַקאָרד. דער אָנהויב, דער ערגסטער אָנהויב, איז בעסער פונ'ם בעסטען סוף. עס איז מיר דעריבער אַ כּך גרינגער און אַ סך מעהר אָנגענעהם צו דערצעהלען אייך די דאָזיגע געשיכטע נאָך אַ מאָל פונ'ם אָנהויב. נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל און נאָך הונדערט מאָל. און מיט'ן אייגענעם לשון, וואָס אַלע מאָל:

איך האָב געהאַט אַ ברודער בעני. איז ער דערטרונקען געוואָרן רען אין טייך. האָט ער איבערגעלאָזט א יתומה'לע. האָט מען זי גערופען בויז. פּערצויגען פון אסת־ליבע: ליכוזי — בויז. און שען איז געווען די בויז, ווי די שולמית, וואָס פון שיר־השירים. און מיר זענען געוואַכסען, איך און בויז, ווי אַ שוועסטער מיט אַ ברודער. און מיר האָבען זיך ליעב געהאַט, איך און בויז, ווי אַ שוועסטער מיט אַ ברודער.

און אזוי ווייטער.

דער אָנהויב, דער ערגסטער אָנהויב, איז בעסער פונ'ם שענסטען

סוף.

דער אָנהויב — לאָז זיין דער סוף, דער עפילאָג פון מיין ניט־אויסגעטראַכטען, נאָר אמת'ען, שמערצליכען ראָמאַן, וואָס איך האָב מיר ערלויבט צו קרוינען מיט'ן נאָמען: שִׁיר־הַשִּׁירִים.

דער מלך מיט דער מלכה

א פסח'יגער ראָמאַן
אין פיער טייל
מיט איין עפילאָג

געשריבען אין יאָהר 1902

דער מלך מיט דער מלכה

ערשטער טייל.

דער מלך שר'ב'נט זיך צו דער מלכה.

ביי העניך דעם סטאָליר אין פאָדראַד איז אַ היין. מע באַקט מצות, דעם נגיד'ס מצות, געוויינטליך, אויפ'ן ערשטען אויווען. אויפ'ן ערשטען אויווען איז בעסער און שענער און כשר'ער און מעהר כבוד, און טאָקי מעהר מצות אויך, און וויבאַלד ס'איז בעסער און שענער און כשר'ער און מעהר כבוד און מעהר מצות — קומט דאָך דאָס דעם נגיד... העניך אַליין, דער פאָדראַדטשיק הייסט דאָס, איז נאָר ניט דער העניך, וואָס תמיד, אויף זיין געל פנים האָט זיך צענאָסען אַ מיין חן, די בעקלעך פלאַמען איהם, און פון דער ניט-צעקעמטער כאָרד איז געוואָרען נאָך מעהר זשמוט — אַ גאַנצער קאַלמון.

— קינדער, לעבעדיג! לעבעדיג! — טרייבט אונטער העניך די העלפערס. — קאטשעט, רעדעלט, זעצט די מצות, ס'איז דעם נגיד'ס מצות!...

דעם נגיד'ס ווייב, שרה-זיסעל די נגידית, אַ אירינע מיט אַ גוידער און מיט פערעלעך, ווערד גרעבער ווי לענגער. זי שטעהט און קלערט, וויפיעל זאָל זי איבערלאָזען די העלפערס: צוויי קערב-

לעך איז צו פיעל, א קערבעל איז צו ווינציג; אכצעהן פארשוין, א דובעל מיט אכציג — וועט זיין אקוראט צו גריוונעס אויף א מענ-שען...

— וויפיעל, מיינסט דו, וועלען מיר דא האפען? — פרעגט איין ווייבעל א ראבעמיני ביי א אנדערען ווייבעל מיט א פויגעלש פנים, און ביידע קאטשען געשמאק.

— איך רעכען צו פערטעלעך, — ענטפערט איהר דאס אנדער-רע ווייבעל וואס מיט'ן פויגעלש פנים.

— פאר וואס ניט צו האלבע קערבלעך? — זאגט דאס ערשטע ווייבעל, די ראבעמיני.

— משוגע וועט זי ווערען? צעטוילען נייען קערבלעך? — זאגט יענע וואס מיט'ן פויגעלש פנים.

— פאר וואס ניט? קראנק איז זי? — זאגט די ראבעמיני.

— לאז זי זיין קראנק פאר מיר און פאר אלע אידען! — זאגט

די וואס מיט'ן פויגעלש פנים און צעלאכט זיך.

אויף זיי קוקענדיג צעלאכען זיך נאך עטליכע ווייבלעך.

— און פאר מיר אויך!

— און פאר מיר אויך!

— און פאר מיר אויך!

— לאז זיין שטילער, נשים! — שרייט אן אויף זיי מלך דער

רעדלער, א שוסטער-יונג מיט א שווארצער גלאנצענדיגער, געגריי-

זעלטער פאטלע, מיט א געשטופעלט פנים פון פאקען און מיט

א צענויפגעוואכסענער נאז, כמעט אהן נאזלעכער, אזוי, אז ער

רעדט, סווישטשעט ער מיט די צייהן: סססס!... א הויך די דריי

חסרונות: (1) וואס ער איז געשטופעלט, (2) וואס ער איז אהן נאז-

לעכער און (3) וואס ער סווישטשעט, איז ער דוקא א פיינער יונג

„מיט שפארען“; די שווארצע גלאנצענדיגע, געקרייזעלטע פאטלע

איז ביי איהם תמיד אונטערגעשערען אזוי קיילעכיג און איז תמיד

אזוי אונגעשמירט מיט פעטען, אז ס'איז א מחיה צו קוקען. היינט

טראָגט ער אַ קאַשקעט פון „קאַשקעטען-לאַנד“ — קיילעכיג, פון אויבען מיט אַ קנאַפּ, פון פּאַרענט מיט אַ דאַשעק און מיט אַ שוואַרץ גלאַנצענדיג רימענדעל און מיט צוויי שוואַרצע גרויסע ספּראַנטשעקעס. דער „גאַרניטור“, וואָס מלך פּערגינט זיך טראָגען אין דער וואַכען, וואַלט זיך עס איין אַנדערער געוואונשען טראָגען אום יום-טובּ. און פון שטיוועל שמועסט מען ניט. די שטיוועל זענען אויף אַזעלכע הויכע אָבזאַסען, אז ס'איז נור אַ וואונדער, ווי אזוי ער האַלט זיך אויף די פיס. און אז איך וועל איך שוין אויסמאַהלען ביז'ן סוף, אז ער טראָגט אויפ'ן האַלז אַ מין שאַרף פון רויטע מיט גרינע פאַסען, איין עק פּערוואַרפען אַרונט טער, און אַ גרויסען זילבערנעם זייגער מיט אַ לאַנגער זילבערנער קייט מיט אַ „רוקער“, און אויפ'ן פינגער אַ גרויסען זילבערנעם „סיגנעט“, וועט איך שוין קיין קשיא ניט זיין, פאַר וואָס אַלע מיידלעך מיט אַלע ווייבלעך (די אַלמנות מיט די גרושות) זענען נאָך איהם די כּפּרה.

— זאָג נור, מלך, — רופּט זיך אָן צו איהם די ראַבעמיני אויף קאַטאַוועס — אפשר וואַלסט דו זיך אויסגעקלויבען דאָ אַ מלכה אויף פּסח?

— ער האָט שוין! — ענטפּערט איהר יענע וואָס מיט'ן פּויד-געלש פנים.

— ווי אזוי רופּט מען זי?

— מלכה.

— וואָסער מלכה?

— די וואָס האָט זיך גע'נט מיט מאַטעל דעם שניידער.

— פון וואַנען ווייסט דו דאָס?

— איך קוק אויף זיי די גאַנצע צייט, זעה איך, אז ס'איז אַ

שדוך...

— אזא שטילע, דאכט זיך?

— שטילע וואסער גראָבט טיעף...

און ביידע ווייבלעך לאָזען אַרויס אַ טיעפען־טיעפען זיפן. זיי וואָלטען ביידע זיך ניט אָפּגעזאָגט פון אזא שדוך. זיי זענען ביידע אַלמנות, קיין קינדער האָבען זיי ניט. דער רוה וואָלט איהם ניט אוועקגעהאַפט, ער זאָל בעסער נעמען איינע פון זיי. וואָס האָט ער אזעלכס דערזעהען אויף מלכה'ן? שוואַרץ ווי אַ שוואַרצע קאץ אין אַ פינסטערע נאַכט. סײַדען דאָס, וואָס זי האָט גראָבע הענד?

— האָב קיין מורא ניט, ער וועט ביי איהר ליגען אין דער

ערד! — רעדט אויס איינע דאָס אַנדערע דאָס האַרץ.

— ווי אַ באַרג! — ענטפערט איהר יענע. — לאָז ער פּרוּבען

זיין אַ טאָג מיט איהר מאַמע, מיט דער בלינדער מכשפה'טע! — און ביידע ווייבלעך טרייסטען זיך האָטש דערמיט, וואָס מלך וועט ליגען אין דער ערד.

— אָדער פאַרקעהרט, איך האָב מורא, אז זי זאָל ביי איהם ניט

ליגען אין דער ערד. ער איז אויך אַ רעכטער פּויגעל!

— אָט צעקראַץ איך מיך! האַפט זי דער רוה מיט איהם אינ-

איינעם לכבוד דעם הייליגען יום־טוב!

— אָמן הלוואי!...

און מלכה אַ נידעריג ווייבעל, אַ שוואַרצע נאָר אַ פּוכקע, מיט

אַ פּעריסען נעזעל, מיט קליינע שוואַרצע, תמיד לאַכענדיגע אויג-

לעך, פּעראַטשעט די אַרבעל ביז די עלענבויען, וואַרפט מיט אוי-

גען אויף מלך דעם רעדלער. און מלך דער רעדלער דרעהט זיך צו

שטאַרק אַרום איהר, צו אָפּט רעדעלט ער איהרע מצות, צו פּיעל

רעדט ער מיט איהר, — יאָ, דאָס ווייבעל וואָס מיט'ן פּויגעלש

פנים איז גערעכט: ס'איז אַ שדוך...

צווייטער טייל.

ב י י ד ע ר מ ל כ ה א י נ ד ע ר ה י י ם .

... אז ער איז געקומען צו איהר צו געהן, האָט מען איהם ניט בעגעגענט מיט כליזומר, פון קיין פושקעס האָט מען ניט געשאָט סען, קיין פאָזשען זענען איהם נישט געקומען אָקעגען, קיין פאלאַט צען האָט מען פון זיינעטוועגען ניט צוגעגרייט, קיין באַל נישט געמאַכט. אויף די קניהעס איז ער פאַר איהר נישט געפאלען, די האַנד נישט געקושט, — ס'איז צוגעגאַנגען גאָר פראָסט, אָהן צע־רעמאַניעס. מלכה איז ניט געזעסען אליין, זי האָט געהאַלטען געבען זיך איין אַלטע מאַמע — אַ שלאַק־פורעניות, זאָל גאָט שומר ומציל זיין! אַ שטיקעל גליק, וואָס זי איז אַ בלינדע, ווייטער וואָלט זי דורס געווען מענשען. אז מלך האָט נור אַריבערגעטראָן טען די שוועל, האָט די בלינדע מאַמע אויסגעשריען אויף אַ קול:

— מלכה, ווער איז דאָס געקומען?

— ס'איז מלך. — ענטפערט איהר מלכה.

— וואָסער מלך?

— מלך דער שוסטער.

— וואָס טהוט ער דאָ?

— ער איז אַ רעדלער אין פאָדראַד.

— טרייב איהם אַרויס, דעם שאַרלאַטאַן.

נאָך אַזאָ ברוד־הבא האָט זיך מלך ניט געקאָנט פיהלען שטאַרק פויגעלדיג, ווען מלכה זאָל ניט געווען ווייזען איהם מיט די היטרע שוואַרצע אויגלעך, ער זאָל בלייבען דאָ. מלך פיהלט זיך אַ ביסעל שטאַרקער און וויל אויפמונטערען די בלינדע, זי זאָל ווערען מיט איהם שלום.

— מוהמעניו, וואָס זענט איהר אַזוי אָנגעדראָדעלט אויף מיר?

איהר קענט מיר דען? איהר האָט מיר דען אַמאָל געזעהען?

- געזעהען האָב איך דײַך ניט, נאָר הערען הער איך, אז דו פייפסט. איך וואָלט געמעגט שווערען, אז דו האָסט ניט קיין נאָז.
- אזאָ מכה מיינע שונאים אויפ'ן שטערן, וואָס פאַר אַ נאָז איך האָב.
- וואָס זשע פייפסט דו אזוי?
- ס'איז ביי מיר אזאָ לשון.
- אזאָ יאָהר אויף דיר, וואָס וועסט דו זאָגען גוטס? ביזט דאָך נישט געקומען אומזיסט. זאָג, וואָס דאַרפסט דו מיך?
- איך בין ניט געקומען צו אײַך, מוהמעניו, איך בין געקומען צו אײער מלכה'ן.
- צו מיין מלכה'ן? וואָס פאַר אַ מחותן ביזט דו מיט מיין מלכה'ן?
- מלך איז געבליבען אָהן לשון. ער האָט ניט געוואוסט, וואָס ער זאָל זאָגען. מלכה איז געשטאַנען און האָט איהם געוואונקען, ער זאָל זאָגען גלייך, ער זאָל ניט אָפּלעגען אויף שפעטער.
- איך וויל... איך האָב, פאַרשטעהט איהר מיך, געוואָלט, אז איך, אז מלכה...
- זעה נור, ווי ער פּלאַנטעט מיט דער צונג! מירקע, געב לשון!
- דאָס הייסט, אז מיר ביידע, איך און אײער מלכה, זאָלען חתונה האָבען ביידע...
- אָט אזוי זשע רעד! האָסט דו זיך באַדאַרפט אזוי לאַנג קוועטשען? וויפיעל פאַרדיענסט דו אַ וואָך? נאָר דעם ריינעם אמת זאָלסט דו זאָגען! איך האָב פיינט אַ באַריהמער!
- אַ מאָל פיער און אַ מאָל פיפטעהלבען קאַרבען.
- דו אַרבייטסט אַליין, צי ביי יענעם?
- איצט אַרבייט איך נאָך ביי יענעם.
- ביי וועמען?

טער האַנד, זיצט די מלכה אין אַ נײַער רױטער פּלאַטיע און מיט אַ ווייסען פּאַרטוך, וואָס קליידען אײַהר זעהר צום שוואַרץ-האַל-עוּר-דיגען פּנים, און אַקעגען זײ זיצט אַ שוואַרצער שטן, אַנגעטעהאַן אין גאַלע שוואַרצען, מיט אַ געל פּאַרמעט-פּנים מיט אַ סך קנייט-שען, און אױף דעם אָרט, וואו עס זענען געווען אַמאָל אױגען, — צוויי פּינסטערע לעכער מיט גרויסע ווייסע בעלמעס. אַ שוואַרצע פעטשױלע מיט געלע פּליאַמעס, אונטערנגעבונדען אונטער דער שפּי-צעכיגער מאָרדע מיט צוויי שפיצען, געבען-צו דעם דאָזיגען שרעק-ליכען פּנים נאָך מעהר פּינסטערניש — ס'איז אַ מורא צו קוקען! דער מלך זאָגט די הגדה הויך אױף אַ קול, מישט אײן בלעטעל גאַנץ אַנדערען, געהט גלייך, ווי אַ פּאַטשטאַווע פּערד, און זעצט עברי, ווי אַ באַנדער, אַבי מיט אַ ניגון, פּייפט צו מיט דער גאַז און שאַ-קעלט זיך גאַנץ געשמאַק. די מלכה זיצט מיט גרויס דרך-אַרץ, צענויפגעלעגט די הענד אױפֿן האַרצען, און שוויינט, און דער שוואַרצער שטן מיט די אױסע בעלמעס שאַקעלט מיט'ן קאַפּ הײַן און צוריק, עפענט אױף אַלע מאָל דאָס מױל, וואָס זעהט אױס ווי אַ קבר, און געהניצט.

— אילו עשש — זינט דער מלך און נעמט אַ קאַרטאַפּלי און טונקט זי אײן אין זאַלצוואַסער — באַלהיהם ולא הרג, מלכה, נעם אַ קאַרטאַפּלי, את בכוריהם, מיט זאַלצוואַסער, — דיינו! — בײַ אײַט-ליכען „דיינו“ טהום ער זיך אַ זעץ מיט'ן קולאַק אין האַרצען אַרײַן, ווי צו „על-חטא“. — אילו הרג, טונק אײן די קאַרטאַפּלי, את בכוריהם, אין זאַלצוואַסער, ולא נתן, געב נאָר, מלכה, לנו את ממונם, אַ קאַרטאַפּלי דער מאַמען, — דיינו!... (אַ זעץ אין האַרצען אַרײַן). די מלכה טהום אַלסדינג, וואָס דער מלך הײַסט אײַהר, פּער-פעלסט ניט קײן האָר, און אַז עס קומט צו „זכר למקדש כהלל“, קלאַפט ער דאָס אָפּ אױף דער גיך, שוין אין אײן נאַנג מיט דער ברכה פּונ'ם אַפּיקוסן, און שאַפט, די מלכה זאָל דערלאַנגען די קוואַרט מיט דער פּאַמעניצע, וועט ער זיך וואַשען, געוואַשען זיך.

טהוט ער אַ זעץ מיט דער האַנד איבער אַלע דריי מצות, צעטרישי-
טשעמ זיי אויף שטיקלעך, מאַכט אַ מוציא און גיט דער מלכה
אַ שטיקעל מצה אויף אַ מוציא און אויך דער בלינדער אַ מוציא.
די בלינדע, וואָס האַלט די גאַנצע צייט אַ פרום פנים, נעמט דאָס
שטיקעל מצה מיט צוויי פינגער, ווי איין אבן טוב, טראַגט דאָס
צו פריהער צו די ווייסע בעלמעס, גלייך ווי זי זעהט עפּיס, שעפּ-
טשעמ בשעת מעשה מיט די ליפּען „גאָט ברוך הוא וברוך שמו“
לאַנג-לאַנג, איידער זי עקספּעדירט דאָס אין מויל אַריין.

— מלכה, די פּיש! — לאָזט אַרויס דער מלך אַ בעפויל, און
עס ווערד אין איין כהרפּעין בעשאַפּען פּיש אויפ'ן טיש.
— מלכה, הריין! — הערט זיך אַ נייער בעפויל פונ'ם מלך,
און ביידע ווייבער זיצען מיט גרויס רעשפּעקט און וואַרטען, וואָס
נאָך פאַר אַ בעפויל וועט אַרויסגעהן פונ'ם מלך.
אַז וואָהל איז דעם מענשען, וואָס קאָן זיך שאַפּען, וואָס זיינע
ווערטער האַבען אַ ממשות, וואָס זיין בעפויל ווערד אָנגענומען
און וואָס אַלע זיינע קאָפּרזיען ווערען אין דער מינוט אויסגע-
פּיברט.

ס'איז נוט צו זיין אַ מלך, ווי איך בין אַ איד!

פיערער טייל.

ד ע ר מ לך א י נ ג ל ו ת .

מיר בעמען דעם לעזער, ער זאָל זיך סטריח זיין מיט אונז נאָך
אַ מאָל אינ'ם אייגענעם קעלער שוין נאָך פּסת. אויס טראַן, אויס
מלוכה, אויס מלך! מלך דער שוסטער זיצט ביים „וואַרסטעק“
אויף אַ רימען בענקעלע מיט אַ רימענעם פאַרטוך, מיט אַ רימענ-
דעל אַרומגענומען די געגרייזעלע פאַמלע, דער קאַשקעט איז צע-
קנייטשט, דער שאַרף איז צעטריפעט, נישטאָ קיין זילבערנע קייט,
מע זעהט ניט קיין סיגנעט. ער האַלט אַ שטיוועל איבערגעקעהרט

מיט דער פארעשווע ארויף און שלאָגט פלעקלעך. מלכה, אָפּגע-
ריסען, אויסגעשטירט און פערשלוּמפּערט, פּאַרעט זיך ביי'ם אויווען,
בוינט זיך אָן אַלע מינוט, בלאָזט און בלאָזט מיט אַלע כחות —
אין אויווען וויל ניט ברענען.

— אַ שענער ברויט-געבער! — זאָגט זי, גלייך ווי זי רעדט
צו זיך אליין. — קיין שייטעל האַלץ נישטאָ אין שטוב! שוין
באַלד אַ יאָהר נאָך דער חתונה, צעריסען אַלע קליידלעך, דער בור-
נוס צעפאַלען אויף שטיקלעך, קיין פּאַר שיד אויף די פיס, אַלע
שוסטערס געהען באַרוועס, — נישטאָ ווער ס'זאָל לאַכען.

— געהן וואָלט ער ביי מיר אויף אַלע פיער! — רופט זיך אָפּ
אַ משונה מאַדנע זאַמדיג קול פון אַ נקבה, וואָס רעדט ווי אַ מאַנס-
ביל. — ווי אזוי דער סענטש נעמט זיך פיר, אזוי העלפט איהם נאָט.
וואָס הערסט דו איהם, דו נאַריש פנים? הייס איהם, ער זאָל
אָוועקלענען די אַרבייט און זאָל דיר מאַכען אַ פּאַר באַטיקעס זאָל
ער דיר מאַכען.

דאָס דאָזיגע קול געהט פון אַ פינסטער ווינקעל. דאָרט זיצט
די בלינדע, אָנגעטאָן אין שוואַרצען, אַיינגעבוּגען אין דרייען,
זעהט אויס פון דער ווייטען, ווי אַ שוואַרצער סנויל; בלינדערהייד
אַרבייט זי אַ זאָק, און די דרעטלעך לויפען ביי איהר אונטער די
פינגער מיט אַ שרעקליך מהירות.

— אַ רוח זיצט אין דער אידינע! — קלערט זיך מלך, ענט-
פערט איהר ניט דאָס אַנדערע וואָרט און שלאָגט פלעקלעך.

— נאָט ברוך הוא וברוך שמו האָט מיר געשיקט אַ מתנה
אויף דער עלטער, אַ געניידעם אַ דערקוויקעניש. — רעדט ווייטער
די בלינדע אויף איהר זאַמדיגער שטימע, און די דרעטלעך פליהען
ביי איהר אונטער די הענד. — גענוג, ער איז אַ שוסטער, איז ער
נאָך אַ פוילער יוננאַטש און אַ שלים-מזל דערצו!

— אַ ניט-גוטער! — טראַכט זיך מלך, ענטפערט איהר ניט
דאָס אַנדערע וואָרט און שלאָגט פלעקלעך.

— ווי גייעניג ער איז געווען בחור־ווייז I זיך גערעהט אויפ'ן קארעק, צוגעזאגט גילרענע בערג, גענומען א ווייבעל, א יונג, א שענס, בלוט און מילך, זי אלט געמאכט, פארוויסט, פארפינסטערט, אויסגענארט דעם אָנבייסען...

— א קליפה! — טראכט זיך מלך, ענטפערט איהר ניט דאָס אַנדערע וואָרט און שלאָגט פלעקלעך.

— שען אויסגעשפיעלט די טאָכטער מייענע! פוילער הערינג, פאַרשטונקענע פיש! א מאן א שוסטער, א קבצן א וויסטער, א פוילער יונג, א שטומע צונג, א צענויפגעוואכסענע נאָז און סע פייפט...

— מכשפה'טע!!! — האָט זיך אַרויסגעריסען ביי מלך'ן פונ'ם מויל. ער האָט זיך אויפגעהאפט פונ'ם בענקעל, ווי איין אָפגע־בריהטער, אין איין האַנד האָט ער געהאַלטען דעם שטיוועל, אין דער אַנדערער — דעם האַמער, וואָס ער האָט געשלאָגען מיט איהם פלעקלעך, און האָט ניט געוואוסט, וואָס זאָל ער איהר וואַרפען אין קאַפ אַרײן: דעם שטיוועל, צי דעם האַמער?

די בלינדע האָט דערפיהלט, אז דער שונא שטעהט איהר אַקער גען און וויל זי דורס זיין, האָט זי זיך אין איין אויגענבליק אויפ־געחאפט פונ'ם אָרט, און פונ'ם שוואַרצען קנויל איז מיט אַ מאָל אויסגעוואַכסען אַ הויכער שוואַרצער שטן. זי האָט אויסגעצויגען צוויי שוואַרצע דאַרע הענד, ווי שטעקלעך, מיט אויסגעבויענע פינגער, ווי ביי אַ צעבייזערטען האָהן, דעם קאַפ האָט זי פּערוואָר־פען אַרונטער און די צוויי ווייסע בעלמעס זענען מיט אַ מאָל עפּיס ווי גרעסער געוואָרען און האָבען, דאַכט זיך, אָנגעהויבען קוקען און זעהען. די נאָז האָט זיך אויסגעצויגען, די ביינער פון די גע־קניימשטע באַקען אַרויסגעסטרעטעט, דאָס מויל האָט זיך אויפ־געעפענט, ווי אַ קבר.

אויב ס'איז פארהאן ערניץ אויף דער וועלט א מכשפה, קאן זי, דאכט מיר, שרעקליכער ניט זיין, ווי די בלינדע איז געווען אין דער מינוט.
מלך איז געווען אפהענדיג. ער האט נור אויסגעשפיגען און האט זיך געזעצט צוריק צום ווארסטעק — שלאָגען פלעקלעך...

ע פ י ל א ג .

ערב פסח האָבען זיי ביידע זיך וויעדער געשמעלט אין פאָדראַד כּי די מצות. מלכה האָט געקאָטשעט און מלך האָט גערעדעלט. פּערדיענט עמליכע קערבלעך, האָבען זיי אויסגעקליידט זיך לכבוד יום־טוב און אויך דער בלינדער מאַמען געמאכט אַ נייע פּלאַטיע, אַ שוואַרצע, מיט געלע פּלעקען. און אַ פעטשיילע אַ געלע מיט שוואַרצע פּלעקען. אז ס'איז געקומען צום סדר, איז דער מלך וויעדער געזעסען אויבען־אָן אויפ'ן טראָן און „געפּראַוועט“. נעבען איהם איז געזעסען די מלכה, אַנגעטהאָן יום־טוב־דיג, און אַקעגען זיי — די בלינדע, ווי אַ שוואַרצער שטן, מיט אַ פּרום פנים — „גאָט ברוך הוא וברוך שמו“... דער מלך רייבט די הגדה גאַנץ געשמאַק הויך אויף אַ קול, מיט אַיין בלעטעל נאָכ'ן אַנדערען, געהט גלייך, ווי אַ פּאַטשטאָווע פּערד, זעצט עברי, ווי אַ באַנדער, אַבי מיט אַ ניגון, שלאָגט זיך ביי די „דיינאָס“ אין האַרצען אַריין, זוי צו „על־הטא“ — פּונקט דאָס אַייגענע, וואָס פּאַראַיאָהרען.
— מלכה, די פּישי! — לאָזט אַרויס דער מלך אַ בעפּויל.
— מלכה, חריין! — הערט זיך אַ נייער בעפּויל פּונ'ם מלך.
און ביידע ווייבער זיצען מיט גרויס רעשפּעקט און וואַרטען, וואָס נאָך פאַר אַ בעפּויל וועט אַרויסגעהן פּונ'ם מלך.
יא, ס'איז גוט צו זיין אַ מלך, ווי איך בין אַ איד... האַטש אַיין מאָל אין יאָהר, האַטש אויף אַ האַלבע שעה!

בערעלע

א מעשה ווי אזוי א פארפאלק אהן קינדער
האבען אויסגעהאדעוועט אין אומגליק אויף
זייער קאפ. דערצעהלס לכבוד שבועות.

געשריבען אין יאהר 1908

בערעלע

א הקדמה פונ'ם ערצעלע.

די מעשה וואָס איך געהאָבן דערצעהלען, קעהר זיך, אייגענט־ליך, מיט שבועות ווינציג־וואָס אָן. אין איהר בערט מען ניט דעם ניגון פון „אקדמות“ און מע פיהלט ניט דעם טעם פון בלינצעס. אזוי ווי זי האָט זיך געמראָפּען ערב שבועות, אזוי האָט זי זיך געקאָנט טרעפען ערב פסח, און אפילו ערב תשעה־באָב. נישט מעהר, אזוי ווי ס'איז איצט ערב שבועות, און א מעשה דערצעהלען לכבוד יום־טוב ווילט זיך (אוי ווילט זיך!) הלואי וואָלט איהר אזוי וועלען לייענען...). דערצעהל איך אַייד, וואָס איך האָב אליין געהערט פון מיין עלטערען ברודער, אז ער האָט זי געהערט פון זיין רבי'ן — עליהם השלום, זיי זענען שוין אלע טוידט: מיין עלטערער ברודער, זיין רבי און בערעלע און אלע פּערזאָנען פון דער דאָזיגער אמת'ער געשיכטע, אונז צו לאַנגע יאָמר — און לאָז דאָס זיין א מעשה לכבוד שבועות.

ש ל ו ם - ע ל י כ ם .

א.

ער האָט געהייסען משה־ענקיל, זי האָט געהייסען שרה־זיסעל. געזעסען זענען זיי אין א דאָרה, געהאלטען א מיהל, געהאט גאנץ שען פרנסה, געלעבט זעהר צופריעדען, נאָר איין זאך — קיין קינד דער האָט זיי גאָט ניט געגעבען.

— ס'זאָל איהם אָנהויבען צו ריהרען, וואָס מיר זיצען אָט-אָזוי-
אָ, מע ווערד אָקערשט ניט משונע, שונאי ציון! זאָלסט האָטש
קריגען ערגיץ אַ „האַדאָוויק“, אַ יתומ'על ציין אָרעמס, אָדער אַ
יתומה'לע. בעסער וואָלט נעווען אַ יתום איידער אַ יתומה: אַ
יתום וואָלט זיין אַ קדיש. און פאר נייטה לאָז זיין אַ יתומה, אַבי
אַ לעבעדיגער נפש אין שטוב, ניט זיצען מיט די פיער ווענט,
משטיינס געזאָגט!...

אָזוי האָט גע'מענה'ט שרה'זיסעל נעבאָך צו איהר מאַן משה'ד
יענקיל און האָט איהם געגעסען, געטאָטשעט, ווי געוויינטליך אַ
ווייב, וואָס הייסט שרה'זיסעל, זיצט אין אַ דאָרף און האָט קיין
קינדער ניט.

און משה'יענקיל האָט דאָס אויסגעהערט ניט איין מאָל און ניט
צוויי מאָל, נאָר צעהן מאָל, הונדערט מאָל, טויזענד מאָל — און
געשוויגען, ווי געוויינטליך אַ מאַן, וואָס הייסט משה'יענקיל און
זיצט אין אַ דאָרף און האָט קיין קינדער ניט און דאָס ווייב עסט
איהם און טאָטשעט איהם טאָג-טעגליך, יאָהרען-לאַנג.

ויהי היום — קומט משה'יענקיל איינמאָל צו פאָהרען אַהיים
און געהט אַריין אין שטוב אַריין מיט אַ שיינענדיג פנים און אין
בוזעם האַלט ער פערשטעלט עפּים אַ בעשעפעניש, וואָס ריהרט
זיך און וואָרטשעט, און ער רופט זיך אָן צו זיין ווייב:

— שרה'זיסעל, נא, איך האָב דיר געבראַכט אַ האָדאָוויק,
געפונען פאָהרענדיג אין וואַלד פאַרבלאָנזעט... ער הייסט בערעלע.

און משה'יענקיל האָט אַרויסגעוויקעלט פונ'ם בוזעם דעם געפיר-
גענעם פערבלאָנזעמען נפש, וואָס הייסט בערעלע, און האָט איהם
געגעבען אַ שטעל-אָוועק אויף דער ערד פאר זיין ווייב שרה'זיסעל.
און זיין ווייב שרה'זיסעל, אַז זי האָט געגעבען אַ קוק אויף דעם
האַריגען בעוואַכסענעם נפש בערעלע, האָט זי געגעבען אַ שפרונג-
אָפ צוריק און איז שיער ניט געפאלען חלשות. נאָכדעם האָט זיך
אויפגעפענט אַ קוואַל פון קללות, און די גאַנצע תוכחה האָט זי

אויסגעגאסען אויף איהר מאן'ס קאפ און איהר גאנץ ביטער הארץ
האָט זי אויסגעלאָזט צו זיינע הענד און פיס, ווי געוויינטליך
אַ ווייב, וואָס הייסט שרה־זיסעל, זיצט אין אַ דאָרף און האָט קיין
קינדער ניט.

און איהר מאן משה־יענקיל האָט אויסגעהערט די תוכחה פון
זיין ווייב מיט אַ שמייכעלע, ווי געוויינטליך אַ מאן, וואָס הייסט
משה־יענקיל, זיצט אין אַ דאָרף און האָט קיין קינדער ניט, און
האָט זיך אָנגערופען צו איהר:

— הכלל, שרה־זיסעל, ביזט דו שוין פארטיג מיט אַלע קללות?
אַצינד נעם געב אונזער בערעלען עפּים עסען. זעהסט דאָך, אז ער
איז הונגעריג, זוכט און וויינט — אַ צער־בעל־יחיים...

— אַ פינסטערער שלים־מזל אויף דיין קאָפּ מיט איהם אינד־
איינעם! — אזוי האָט איהם געענטפערט שרה־זיסעל און איז גע־
גאַנגען פונדעסטוועגען צו דער שאַפּע און האָט צענויפגענומען
וואָס ס'איז געווען, און ביידע האָבען זיך אוועקגעזעצט אָנהאַדעווען
דעם הונגעריגען בערעלע, וועלכער איז פּערכליבען ביי זיי אין שטוב
אַ האַדאָוּניק אויף שטענדיג און איז געוואַכסען און איז אויסגע־
וואַכסען און איז געוואָרען אַ גרויסער.

ב.

אַ נפש איז בערעלע געווען אַ פּראַסטער, אַ ווילדער, אַ ברייט־
בייניגער, אַ געפּאָסטער, אַ בעוואַכסענער פון קאָפּ ביז פיס, און
איז געווען במחילת כבודו אַ גרויסער זולל־וסובא'ניק, און ניט אזוי
אַ זולל־וסובא'ניק, ווי אַ נאָשער, און ניט אזוי אַ נאָשער, ווי ניט
אויסגערעדט זאָל זיין, אַ שכור. בטבע איז ער געווען נישט קיין
מפונק, נישט קיין איבערקלויבער; זואָס עס האָט זיך געמאַכט
איז געווען גוט: בראַנפען איז בראַנפען, מעד איז מעד, ביער
איז ביער; זיך ניט אָפּגעזאָגט אויך פון קוואַס; שטאַרק לייעב
געהאַט האָניג, נישט פיינט געהאַט קיין פלייש, און אויף היהנער

איז ער געווען נאָר אַ גרויסער בעלן, און דוקא פון דער שטייג, אזוי אז קיינער זאָל ניט זעהען... מע מוז זיך מודה זיין, אז בע-רעלע איז געווען געהאפט, האָט געהאט לעפּקע פינגער... האָט ליעב געהאט אוועק'לסח'ענען אַלס דינג, וואָס ליגט נישט גוט.

אַז מע רעדט פון חסרונות, דארף מען רעכענען אויך די מעלות. בערעלע איז געווען אַ פאַרשוין אַ פּרייליכער, אַ פּערשיי-טער, אַ שפּרינגער, געקראַכען און געקלעמערט אויף די גלייכע ווענט, געקוליעט זיך און געבראַכען זיך, געמאַכט משוגע'נע העויות, אָנשטעלען, תּנועות אַזעלכע, אַז מע האָט בעדאַרפט צעגעהן פאַר געלעכטער. משהייענקיל האָט באַמת הנאה געהאַט, געקלויבען נחת פון בערעלען, ווי ער וואַכסט, ווי ער מאַכט אָנשטעלען, ווי ער פּער-שטעהט אַלס דינג, להבדיל ווי אַ מענש. אַז מע זאָגט איהם: בע-רעלע, קום אַהער! — געהט ער צו. אַז מע זאָגט איהם: בערעלע, גאָ דיר! — שטעלט ער אויס די לאַפּע, אָדער ער עפענט אויף דאָס מויל. אמת, אַ קאַפּ איז אויף איהם אַ גראַבליכער, אַ מח אַ פּלאַט-שיגער; איידער מע קלאַפט איהם אַריין עפּים אין קאַפּ אַריין, דארף מען גוט צוהאַרעווען, האַקען האַלץ, טעסען פּלעקער; נאָר האָט ער שוין איבערגענומען עפּים אַ זאָך, וועט ער עס שוין גע-דענקען. אונזער משהייענקלען איז אָנגעקומען מיט גרינע ווערעם, איידער ער האָט איהם אויסגעלערענט, אַז דאָס, וואָס מע ניט איהם גיט אין דער לאַפּע אַריין, זאָל ער אַליין זיך ניט דערוועגען נעמען. בערעלע, וואָס איז כּמעט געווען, ווי מיר האַבען שוין אויבען בע-מערקט, אַביסעל געהאַפט אין דער מעשה, האָט דוקא געהאַט גרויס חשק צו אַלס דינג צוגעהן, געבען אַ שמעק מיט דער נאָז און מאַקי באַלד אַריינחאַפּען אין מויל אַריין — און געהט לאָדט איהם צום ונתנה-תּוקף! בשום אופן האָט בערעלע ניט געקאָנט פּערשטעהן מיט זיין גראַבען בערישען שכל, למשל, אַזאַ פּשוט'ע זאָך: פּלייש ליגט, שמעקען שמעקט דאָס, עסען וויל ער, — היינט פאַר וואָס זאָל ער דאָס ניט נעמען אין מויל אַריין? אַוראיי האָט איהם משהייענקיל

געגעבען א רעכטען פסק, נוט אָנגערדעהט ביי די קורצע אויהערען, דורכגעפאטשט און מכבד געווען מיט א פאָר נוטע שטעקענס איי- בער די פאָדערשטע לאַפעס און אָנגעזאָגט איהם א מאָל צעהן מיט'ן האַרבען וואָרט, אז ער זאָל געהן די רגע הינטער'ן אויווען, זיך אַנידערהאַליען פּאַפּען...

פּאַפּען (שלאַפּען), פּרעסען (עסען), זשליאַקען (טרינקען), האַליען (ליגען), זאָכען (רוהען), קרענקען (זיצען) — דאָס איז געווען די שפראַך, וואָס מע האָט גערעדט מיט בערעלען, און בערעלע האָט דאָס פּערשטאַנען. א סימן — ער האָט געפּאַלט.

ג.

מע קאָן נישט וויסען אַקוראַט: צי ווייל אונזער פּאַרפּאָלק זענען אזוי זשעדנע געווען קינדער, צי דערפאַר, וואָס דער דאָזיגער נפש איז אויפגעוואַכסען און האָט זיך ערצויגען, מע קאָן זאָגען, אויף זייערע הענד — זיי האָבען זיך צוגעבונדען צו בערעלען אזוי שטאַרק, אז זיי האָבען איהם פשוט ליעב געקריגען, איהם נאָכ-געגעבען, ווי מע גיט נאָך א ליעב קינד, געבאַלעוועט, ווי מע באַ-לעוועט א בן-יחיד, זיך אויסגעבראַכט אויף זיסע זאַכען, נאַשערייען, און משהייענקיל האָט איהם אויסער דעם אונטערגעטראָגען אָפּט-מאָל אַביסעל בראַנפען בשתיקה, עס זאָל נישט דערזעהן חלילה שרה-זיסעל זיין ווייב, וואָרום אז עס וועט געוואָהר ווערען דערפון שרה-זיסעל, וועט זיך טהון חושך! שרה-זיסעל, ווי זי איז ניט געווען צוגעבונדען צו בערעלען, פלעגט זי דאָך טענה'ן מיט איהר מאַן, אז מע באַלעוועט איהם צו שטאַרק, אז מע גיט איהם צופיעל נאָך די שמד.

— פּאַרט א חיה רעה, — פלעגט זי זאָגען — א בער בלייבט א בער, זעה נאָר, ער זאָל אונז אַמאָל ניט אָפּדאַנקען... שרה-זיסעל פלעגט אָפּטמאָל צוקלאָגען בערעלען פאַר איהר מאַן, ווי מע זאָגט, צושמעלען א בענקעלע, דערצעהלען אויף איהם,

אז ער טהוט איהר צום טוידט, כאכט אָן שאַדענס אין שטוב, זאָל נאָט שומר ומציל זיין. למשל, בערעלע האָט געהאט אַ טבע ברע-
 כען טעלער, טעפלעך, גלעזער, שיסלען, סקאָוורעדעס, פאָקרישקעס —
 אַלסדינג, וואָס מע קאָן נאָר מיט איין קלאַפּ צעברעכען, פלעגט ער
 דאָס צעברעכען. און נישט הלילה פאַר כעס, מיט רציחה — ניין,
 דוקא אין גוטען מוטה: דערזעהען, עס שטעהט אַ טעלער, אונ-
 טערגע'גנב'עט זיך אויף צוויי פיס, אויפגעהויבען די לאַפּע, באַץ —
 אויס טעלער! מע האָט אַרויסגעזעהען, אז בערעלע האָט דערפון
 חיות, פשוט, עס קומט איהם צו דערפון אַ שטיק געזונד. משה-
 יענקלען איז דאָס ערשטע מאָל אַפילו זעהר שטאַרק געפעלען גע-
 ווען די מעשה; ער האָט געלאַכט מיט'ן פולען מויל, זיך געהאַל-
 טען ביי די זייטען פאַר געלעכטער. נאָר שרה'זיסלען איז די מעשה
 דוקא ניט געפעלען, האָט זי דעם מאַן בעגראַכען, געלעגט אין דער
 ערד אַרײַן אינאיינעם מיט'ן „תכשיט“. און משה'יענקיל האָט
 גענומען מיט בערעלען לערנען בלק, אזוי לאַנג, ביז ער האָט איהם
 אַפגעוואָהנט פון ברעכען טעלער.

איינמאָל האָט משה'יענקיל דערהערט אַ געשריי, גלייך ווי מע
 קוילעט אַ מענשען. דאָס האָט געשריען שרה'זיסעל זיין ווייב.

— געה נאָר זעה, וואָס דער קדיש דיינער האָט געטהאָן, ברע-
 נען זאָלסט דו מיט איהם אויף איין פייער, רבונג של עולם!

משה'יענקיל איז צוגעלאַפּען און האָט דערזעהען אויף דער ערד
 ליגען צוויי געפענטעטע עופות, אַ הוהן מיט אַ האָהן, וואָס מע
 האָט זיי געוואָלט אוועקפיהרען צום שוחט, — ערב יום-כפור איז
 דאָס געווען — האָט זיך, אַפנים, מיישב געווען בערעלע, עס איז
 דאָך מיט זיי אַלץ איינס קאָפּוט, למאי זאָלען זיי זיך מוטשען?
 האָט ער אַרויפגעלעגט אויף זיי די לאַפּע — און אַ סוף. די הוהן
 מיט'ן האָהן זענען נאָך געלעגען מיט פּערגלאַנצטע אויגלעך און מיט
 אַרויסגעשטעלטע צינגלעך, און בלוט האָט זיך זיי געלאָזט פונ'ם
 האַלז, און בערעלע איז זיך געזעסען אין אַ ווינקעלע און געלעקט די

לאפע, גלייך ווי ניט איהם מיינט מען. פערשטעהט זיך, אז משה-יענקיל האָט איהם מקיים פסק געווען, ווי עס געהער צו זיין, און בערעלע האָט שוין פון דעמאָלט אָן גענומען אויף זיך: לאָז מען די אָרעמע עופות בינדען, לאָז מען מיט זיי שלאָגען כפרות, לאָז מען זיך שלאָגען מיט זיי קאָפּאָן וואַנד, — מיט איהם געהערט זיך עס נישט אָן...

האָט זיך אָבער געטראָפּען איין אַנדער מעשה. — בערעלע איז שוין דעמאָלט געוואָרען אַ גרויסער, ס'איז איהם אוועקגעגאנגען דאָס דריטע יאָהר — ס'איז געווען ביי שרה־זיסלען אַ בהמה'לע, וואָס האָט זיך געמאָלקען פון קאַלב צו קאַלב. דאָס בהמה'לע, אַ קליינע מורע בהמה אָהן הערנער, האָט געגעבען מילך בשפע, געווען טהייער ביי שרה־זיסלען, ווי דאָס שוואַרצאַפעל פון אויג. בעדאַרף זיך דאָס בהמה'לע אָפקעלבען און געבוירען אַ קעלבעלע אַ היות: אַ קליינטשיקס, אַ רוימינקס, אַ ווייכינקס מיט אַ ווייס מאָרדעטש־קעלע, האָטש אַרומגעמען קושען I און מחמת אין דרויסען איז געווען קאַלט, האָט מען דאָס קעלבעל גענומען אין שטוב אַרײַן, געלעגט דאָס אינאיינעם מיט בערעלען צווישען אויווען אויף שטרוי.

— זעה נאָר, דער תכשיט דיינער זאָל ניט צורעכט מאַכען דאָס קעלבעל I — מאַכט שרה־זיסעל צו איהר מאַן מיט אַ שענעם יברכך דערביי, ווי געוויינטליך אַ ווייב, וואָס הייסט שרה־זיסעל, זיצט אין אַ דאָרף און האָט קיין קינדער ניט.

— חס ושלום I — זאָגט משה־יענקיל און נעמט זיך קנעלען מיט בערעלען „הלכות קעלבעל“, ווייזט איהם מיט'ן פינגער און זאָגט איהם אָן טויענד מאָל: „נע ראוש I“... און בכדי בערעלע זאָל ניט פּערגעסען, שענקט ער איהם פאָראַויס אַ פאָר שטעקענס איבער די פּיאַטעס. בערעלע זעצט זיך אַוועק ווי אַ סטאַטיק, קוקט אויפ'ן קעלבעל מיט זיינע קליינע רויטע בערישע אויגלעך און בעלעקט זיך. משמעות, ער פּערשטעהט וואָס מע מיינט... און עס ווערד

צווישען די צוויי א מין אהבה, א ליבשאפט, אז ס'איז גאר א מחיה צו קוקען, ווי די צוויי ליגען זיך איינס צום אנדערען און דרימלען. און אז דאס קעלבעל שטעהט אויף, שטעהט אויף אויך בערעלע. דאס קעלבעל מאכט „מע 1“ — בערעלע שטעלט אן די אויהערען. דאס קעלבעל טהוט א שפרונג — בערעלע שפרינגט אריבער דעם און שטעלט זיך מיט'ן קאפ אראפ, מיט די פיס ארויף. נאכדעם האפט ער ארום דאס קעלבעל מיט די לאפעס און קוועטשט דאס צו צום הארצען, ווי א מוטער נעמט ארום און קוועטשט צו א קינד. פון אזא קוועטשעניש האט זיך אויסגעלאזט, אז דאס קעלבעל האט איין מאל ארויסגעלאזט א מאדנעם געשריי „מע 1“ מיט א האראפען אינאיינעם. א גליק, וואס ס'איז אונטערגעלאפען משה-יענקיל מיט'ן שטעקען און האט מציל געווען דאס אומשולדיגע קעלבעל פון א מורא'דיגער סכנה...

ד.

פון דעמאלט אן איז אונזער משהיענקיל אריין אין נאז די ווערטער, וואס זיין ווייב שרה-זיסעל האט איהם אמאל געזאגט, אז א בער בלייבט א בער, פארט א חיה רעה, וויפיעל מע זאל דאס ניט לערנען... משהיענקיל האט זיך אָנגעהויבען צוקוקען צו בער-רעלען און האט ארויסגעזעהען, אז עס קומט צו ווינטער, איז דאס גאר ניט דער בערעלע, וואס תמיד: עפּים גארניט דאס לעבעדיג-קייט, עפּים דרעהט ער זיך ארום, קאָן זיך קיין אָרט ניט געפינען, פּערקלויבט זיך אין א ווינקעל, זויגט די לאפע און דרימעלט נאָר צע טעג מיט גאַנצע נעכט. מע דארף איהם וועקען, ער זאל עפּים פּרעסען, עפּים זשליאָקען... בערעלע שלאָפט!

ניין, בערעלע שלאָפט ניט. בערעלע טראַכט, בערעלע טרוימט, בערעלע חלומ'ט פון א גרויסער וועלט, וואס ער ווייסט זי ניט, פון א פרייען וואַלד, וואס ער קען איהם ניט, פון א בעסער גליקליך לעבען, וואס ער האט דאס קיינמאל ניט פּערזוכט, נאָר ער פּיהלט

דאָס, ער פיהלט דאָס בחוש און בענקט נאָך דעם, ווי עס בענקט אַ קינד אַ יתום נאָך דער מאַמע, וואָס ער האָט זי קיינמאָל ניט געזעהען. בערעלע פיהלט, אַז ניט דאָ, צווישען אויווען, איז זיין אָרט; צו ענג איז פאַר איהם דער צווישען־אויווען; צו קליין איז פאַר איהם די שטוב. ער פיהלט, אַז עפּיס ציהט איהם, עפּיס שלעפט איהם, עפּיס טרייבט איהם פון דאָנען, און עמיצער שעפּטשעט איהם אויפ'ן אויהער: „בערעלע! נאַרישער בערעלע! שמעה־אויף, גלייך־אויס די ביינער דיינע, צעטראָג די שטוב אויף שטיקלעך, לעג אויס די מענשען מיט איין קלאַפּ און טראָג זיך אָפּ פון דאָנען אַהין, ווייט־ווייט, אָט דאָרטען, וואו עס גרינט דער וואַלד, אָט דאָרט, וואו עס שמעקט מיט בלאָטע, אַהין טראָג זיך אָפּ, אַהין, צווישען דייניגע!“ און בערעלע הערט זיך צו צום קול, וואָס שעפּטשעט איהם, און האַלט צוגעמאַכט די אויגען. ער שלאָפט ניט, נאָר ער טראַכט, ער טרוימט, ער חלומ'ט פון אַ גרויסער וועלט, וואָס ער ווייסט זי ניט, פון אַ פרייען וואַלד, וואָס ער קען איהם ניט, פון אַ בעסער גליקליך לעבען, וואָס ער האָט דאָס קיין מאָל ניט פער־זוכט... נאָר אָט קומט צו געהן משה־יענקיל פון שטאָדט מיט פולע קעשענעס. בערעלע דערשמעקט, אַז משה־יענקיל האָט געבראַכט צו טראָגען גוטע זאַכען, ניס און האָניג און אַ ביסעל משקה — אוי, דאָס ביסעל משקה! — און ער שטעלט זיך אַוועק אויף די הינטער־שטע פּיס, נעמט איהם אַרום מיט די פּעדערשטע לאַפּעס, קריכט מיט דער מאָרדע צו איהם גלייך אין בוזים אַרײַן. משה־יענקיל טרייבט איהם אָפּ: אַוועק, דו טרפּה'נער האַלז! אַוועק, דו שכור־ניק! און בשעת מעשה ציטערט ביי איהם דאָס לייב, וואָרום פון בערעלע'ס אַרומנעמען קאָן מען זיין לייטען־גלייך; נאָר איין קוועטש אַביסעל אַ שטאַרקערען — ווערד מען אַ קדוש... און ער גיט איהם אָפּ וואָס ער האָט, אַבי פּטור ווערען פון זיינע לאַפּעס. פון דעם אַרומנעמען, וואָס בערעלע נעמט איהם אַרום, טראָגט משה־יענקיל אין זיך צווייערליי געפיהלען: אי פּערגעניגען, אי שרעק.

ס'איז איהם בשעת מעשה אי גוט, אי ער האָט מורא. גוט איז איהם, וואָס ער האָט אויסגעהאָדעוועט אזאָ גוואַרדיאַן; מורא האָט ער, וואָס בערעלע איז שוין צופיעל בערעלע...

ה.

ניט איין מאָל פלעגט אונזער משה־יענקיל, ליגענדיג אין בעט, קוקען אויף בערעלען און זיך טראַכטען: „אוי, ווען דער דאָזיגער נפש זאָל חלילה וויסען וואָס פאַר אַ כח אין איהם ליגט!“... אלע סאָל, ווען ער איז אויפגעשטאַנען פונ'ם שלאָף, האָט משה־יענקיל מיט שרעק אַ קוק געטהאָן אין קאמערעל: וואו איז בערעלע? וואו איז שרה־זיסעל זיין ווייב? ... און שרה־זיסעל זיין ווייב האָט נישט אָנגעהויבען צו וויסען פון איהר מאַן'ס פחדים: איהר איז קיינמאָל אויף די געדאַנקען נישט געקומען, אז ס'איז דאָ וואָס מורא צו האָבען פאַר בערעלען. מערקווירדיג! זי איז מיט איהם אזוי געוואוינט געוואָרען, אז מיט דער צייט האָט זי אָנגעהויבען פערגעסען, אז בערעלע איז אַ חיה, אַ „חיה רעה“, ווי זי פלעגט אַמאָל אויף איהם זאָגען. וואָס הייסט, בערעלע איז אַ חיה? בערעלע איז אַ בערעלע — און אַ סוף... האָדעווען האָט זי איהם געהאָדעוועט ווי אַ קינד, און געאַרבייט האָט זי מיט איהם, ווי מיט אַ קנעכט. זי האָט זיך געשאַפט מיט איהם, ווי מע שאַפט זיך מיט אַ בעדיענטען. און בערעלע האָט געטהאָן אַלסדינג, וואָס מע האָט איהם געהייסען: געטראָגען האָלץ פון דרויסען, געשעפט וואַסער פונ'ם ברונען, אַרויסגעטראָגען דאָס מיסט פון שטוב, — כל עבודת פרך האָט זי מיט איהם געטהאָן, און אלע מאָל מיט ווערטער, ווי מע רעדט, להבריל, מיט אַ מענשען:

— נו, שלים־מוז, שטעל פיס! זעה נאָר, ווי ער ריהרט זיך,

ווי אַ בליען פויגעל!

אזוי פלעגט שרה זיסעל זיך אויס'טענה'ן מיט איהם, און אַ מאָל, אז ער איז געלעגען און געדרימעלט, פלעגט זי זיך מיט איהם ניט

צערעמאָניען און דערלאַנגען איהם מיט דער קאָטשערע אין זייט אַרײַן :

— גענוג דיר שוין, שלים-מול, צו באַפּען, שמעם אויף, וועל איך דיר געבען פרעסען I

און בערעלע שמעהט אויף פון דער ערד, טרייסעלט זיך אָפּ די פעל, געהט-צו צו שרה-זיסלען אויף צוויי פיס און שמעלט זיך אַוועק, ווי איינער רעדט :

— הנני — איך בין אָנגעברייט...

— וואָס זאָגסט דו אויף אונזער בערעלען, ווי ער איז דאָס קיין עין-הרע, אויסגעוואַכסען ?

אזוי זאָגט שרה-זיסעל צו איהר מאַן און בעקומט ענטפּער :

— אויסגעוואַכסען איז ער, נאָר אזוי זיך באַגעהן, ווי דו באַ- געהסט זיך מיט איהם, דאַרף מען אויך ניט.

ענטפּערט איהם דערויף שרה-זיסעל :

— אַ מכה דער מאַמע זיינער I ס'וועט איהם שאַדען צום שרוך ?

ענטפּערט איהר דערויף משה-יענקיל :

— צום שרוך וועט דאָס איהם ניט שאַדען, נאָר דערמאָן דיך

וואָס דו אַליין האָסט אַמאָל געזאָגט אויף איהם...

— וואָס האָב איך דען געזאָגט אויף איהם ?

— אַנו, דערמאָן דיך נאָר אַקאָרשט.

— אַדרבה, דערמאָן מיר וואָס האָב איך געזאָגט ?

— דו האָסט געזאָגט, אַז אַ בער בלייבט אַ בער, אַ חיה רעה.

— איך האָב געזאָגט ?

— ווער דען האָט געזאָגט ?

— אוי I עס איז פון זיי ניט אויסצוהאַלמען, פון די מאַנס-

בילען I

אזוי שרייט אויס שרה-זיסעל און טהוט אַ פליעסק מיט די הענר

און עסט דעם מאַן און טאָטשעט איהם, און פּיילט איהם אַ גאַנצע

נאכט, ווי ער איז ווערטה און ווי עס פאסט פאר א ווייב, וואָס הייסט שרה־זיסעל און זיצט אין א דאָרף און האָט קיין קינדער ניט.

1.

איינמאָל — דאָס איז געווען פאר שבועות — איז משה־יענקיל געפאָהרען פון שטאָרט אַהיים אויף יום־טוב אויפגעלעגט, פרעהליך. די זון האָט געפייערט, צעגאָסען זיך מיט איהרע הייסע שטראַהלען אויף די גרינע פעלדער פון ביידע זיימען וועג. און מחמת ס'איז שוין א צייט ניט געווען קיין רעגען, איז דער שטויב פון די רעדער געווען גרויס, געגאנגען ארויף, ווי א רויך, פערשטעלט דאָס דאָרף מיט דער מיהל מיט דער שטוב מיט די בוימער, וואָס פאר דער שטוב. נאָר פיהלען פיהלט משה־יענקיל, אז ער איז אין דער היים, און ער דערהערט א מאַדנעם רעש, קולות פון א סך מענשען, א טומעל, א הרהא, א טינקען מיט א פייפען מיט א געלעכטער און מיט א נעשריי: הורראַאַאַ!

— בערעלע! ...

דאָס איז געווען די ערשמע מחשבה, וואָס איז איהם געקומען אויפ'ן קאָפּ, — און משה־יענקיל האָט א שמיץ געטהאָן דאָס פערד און איז צוגעפאָהרען צו דער שטוב, און זיינע אויגען האָבען דער־זעהען...

מיר טווען אוועקוואַרפען אויף א מינוט משה־יענקלען און אַפּ־מאָהלען זיין וואָהנונג, וואָס איז בעשטאָנען פון א הויף, א שטוב, א קאמער פון תבואה מיט א גאָרטען פון עטליכע בוימלעך, מיט א ברונען און מיט א געפלאַכטענעם הילצערנעם פלויט אַרום און אַרום. דאָס אלעס האָט משה־יענקיל אַליין כמעט מיט זיינע אייגענע הענד געמאַכט אין פערלויף פון מעהר אַלס צוואַנציג יאָהר. אימליכס פלעקעל איז איהם געווען טהייער. יעדעס שטיינדעל האָט צו איהם גערעדט ווערטער. ניט בלויז גערעדט, נאָר געזונגען, געזונגען!

דעם גארטען האָט ער אַליין געזעצט. די בוימלעך אַליין געפלאַנצט. און וואָס פאַר אַ חיות, וואָס פאַר אַ פּערגעניגען, וואָס פאַר אַ נחת האָט ער געשעפּט, אַז דער ליבער זומער איז געקומען, און דעה גארטען האָט זיך צעוואַכסען, און די בוימער האָבען זיך צעבליהט, און... אָט וואָס זיינע אויגען האָבען איצט דערזעהען: די קאַמער צעוואַרפען, די זעק צעשליידערט, די תּבואה צעשאַטען איבער'ן גאַנצען הויף און אויסגעמישט מיט צעריסענע פּערינעס מיט קי' שענס, וואָס האָבען זיך געוואַלגערט אינאיינעם מיט אַ סך שערבי' לעך פון צעבראַכענע כלים, און ווייסע פּעדערען האָבען זיך גע' דרעהט און געטראָגען אין דער לופטען, ווי שניי, און געפאַלען אין בלאַטע אַריין. עטליכע בוימער פּונ'ם גארטען זענען געלעגען במחילת כבודם מיט'ן פּנים אַראָפּ, אויסגעבראַכען און אויסגעריסען מיט'ן וואַרצעל, און אויך דער קלאַץ פּונ'ם ברונען, וואָס מע שעפט מיט איהם וואַסער, איז געלעגען אויסגעצויגען אויף דער ערד ווי לאַנג ער איז... די שטוב גופא איז געווען ערטערווייז צעשלאָגען, די פענסטער צעבראַכען, די טהיר איז געלעגען ביי אַ זייט, און אויף איהר האָבען זיך געוואַלגערט צעבראַכענע בענקלעך מיט צעשטוי' סענע כלים מיט צעשאַטענע גרויפּען, אויסגעמישט מיט פּעדערען — אַיין אמת'ער פּאַגראַם, אַ חורבן!...

און אויבען, אויפ'ן דאָך פון דער שטוב, שפּאַציערט אַרום הין און צוריק בערעלע אויף צוויי פיס, ברומט ווי אַ באַס, מלאַ כּעס, האַפט אַ ציגעל פּונ'ם קוימען, אַ באַלקע פּונ'ם דאָך און טהוט אַלע מאָל אַ שליידער אין דער ערד אַריין מיט אַזאַ כּת, מיט אַזאַ האַס, מיט אַזאַ רציחה, וואָס משה'יענקיל האָט דאָס אויף איהם נאָך קיינמאָל ניט געזעהען. ער האָט בערעלען נישט געקאָנט דער' קענען: דאָס מויל איז איהם אָפּען, די צונג אַרויסגעשטעלט, די אויגען אָנגעגאַסען מיט בלוט, און בערעלע שפּרינגט פון איין עק דאָך צום אַנדערען, מיט אַזאַ מין מהירות און מיט אַזאַ מין אימ' פעט, אַז מע האָט געזעהען, טאָמער שפּרינגט ער אַראָפּ, — איז

סכנת־נפשות, ער איז דורס מענשען... און די ווייס־חברה'ניקעס, די וואָס פערשטעהען ניט וואָס דערפון קאָן אַרויס, שטעהען און לאַ-כען און פייפען און שיטען מיט ווערטלעך:

— אָט אַזוי, בערקאָ! אָט אַזוי פּאַטאַפיטש! באַווייז זיי וואָס דו קאַנסט! רעכען זיך אָפּ מיט דיינע בעל־בתיים, זיי זאָלען וויסען ווי טהייער פעפער איז!... הורראַ!...

און וואָס מעהר די קונדסים שרייען, טוקען און טיסקען און פייפען, אַזוי מעהר געהט בערעלע אַרויס פון די כלים און אַרבייט מעשים אשר לא יעשו.

— אַ ביקס! אַ ביקס! ניכער אַ ביקס! — שרייען די על־טערע מענשען, די וואָס פערשטעהען, וואָס דאָ טהוט זיך, מיט וואָס דאָס שמעקט...
 משה־יענקיל שטעהט און קוקט, און קוים וואָס ער פערשטעהט

וואָס דאָ טהוט זיך. אַ פּראָסט לויפט דורך איבער זיין לייב, און ער טראַכט זיך: „בערעלע איז משוגע געוואָרען! משוגע גע-וואָרען! שוין זשע וועט מען בערעלען שיסען? ו... און משה-יענקיל פיהלעט, ווי עס האָט זיך איהם אָפּגעריסען עפּים אין האַר-צען: מע וועט בערעלען שיסען? שיסען בערעלען?... און איידער ער רערט אויס אַ וואָרט הערט זיך אַ שאַס, און נאָך אַ שאַס, — איינס, צוויי, דריי, פּיף־פּאַף! אַ בלוי רויכעל פערשטעלט אויף אַ מינוט די אויגען; עס הערט זיך אַ שאַרפּער ריה פון פּולווער, און פון דאָך פּאַלט אַראָפּ אַ גרויסע שווערע זאָך, טהוט זיך אַ זעץ אין דער ערד אַרין מיט אַ שטאַרקען כּח, קאַטשעט זיך נאָך אַב־סעל אין בלאַטע און האַרעלעט, ווי אַ נעקוילעטער אָכס, און ציהט זיך אויס מיט אַלע פיער פּיס אַרויף, און עס זעהען זיך אַרויס די הוילע שוואַרצע טריט מיט די ברייטע פּיאַטעס.

— בערעלע?... אויס בערעלע!...

און די ווייס־חברה'ניקעס הויבען אויף אַ נייעם „הורראַ“, און משה־יענקיל דערזעהט, ווי עס יאָשעט בלוט פון בערעלע'ס קאָפּ

און פון בערעלע'ס הארץ, פערשטעלט ער זיך מיט ביידע הענד דאָס
פנים; ער קאָן קיין בלוט ניט זעהען; ער קאָן ניט זעהען בע-
רעלע'ס בלוט...

* * *

און דאָרם, אין שטוב, אין מיטען גרויסען חורבן, ליגט אויס-
געצויגען שרה־זיסעל, צוגעקוועטשט האַרט צו דער ערד, דאָס טויל
איז איהר אָפען, דאָס פנים בלוי, די אויגען שרעקליך, שרעקליך!
און עמיצענע שווערע־שווערע טריט זענען קענטיג אויף איהר צע-
בלומיגט לייב, אויף איהר צעריסענער ברוסט... — — — — —

פריהער איז גענאָנגען פון דער וועלט שרה־זיסעל, און נאָכ-
דעם — בערעלע.

פאר וואָס איז דער בעריהמטער מאלמאטשאָוו
געוואָרען אַ שונא־ישראל? — דערצעהלמ פון
אַיין אַדעסער אידישען ראָזנאַזשטיק, וואָס
פערקויפּט אידישע גאַזעטען און האַנדעלס־
אונטער בשתיקה מיט „אינמערעסנע אַסקריט־
קעס“ פון פאַרז. — איבערגעגעבען מאַקי
מיט זיין לשון.

דריי לוחות

—איהר פרענט, ווי קום איך, א איד, א מאטע פון קינדער, צו האנדלען מיט אזא טריפה סחורה, זאפרעשטשטשענע טאָוואַר, „אינטערעסנע אַטקרימקעס“ פון פאַריזש? —דאָס האָב איך איהם צו פאַרדאַנקען, נאָר איהם — אונזער טאָלמאַטשעו'ען ימח שמו! איצט, אַז ס'איז שוין אַוועקגענאַנגען אזא צייט און טאָלמאַטשעו איז אויס טאָלמאַטשעו און אַדעס איז שוין וויעדער אַדעס, מעג מען שוין, דאַכט זיך, דערצעהן לען דעם גאַנצען אמת, פון וואַגען נעמט זיך עס, וואָס אונזער טאָלמאַטשעו איז געווען אזא שונא ישראל? איך האָב מורא, אַז איך, ווי איהר קוקט מיך אָן, האָב אין דעם אַ גרויסען חלק, אויב ס'איז ניט אינגאַנצען איבער מיר! אַיאָ, ס'איז אַייך אודיוויטעלנע, ווי קום איך, א איד אַ ראַזנאַשטיק, וואָס פאַרקויפט אירישע גאַל זעטען בשתיקה, וואָס האַנדעלט אונטער מיט „אינטערעסנע אַטקרימקעס“ פון פאַריזש, ווי קום איך צום גענעראַל טאָלמאַטשעו? און וואָס פאַר אַ מחותן בין איך וואָאָבשטשע מיט גענערעלע? נאָר די מעשה איז, פאַרשמעהט איהר מיך, וואָס יעדער „וואַרום“ האָט זיך זיין „דאַרום“ און וואָס אַ איד איז אַ איד... אויב איהר האָט צייט, וועל איך אַייך עפּים דערצעהלען, וועט איהר הערען אַ שענס.

דאָס איז געווען, פונקט אזוי ווי היינט, חול המועד סוכות איז דאָס געווען, טאַקי דאָ אין אַדעס, שוין היבשע עטליכע יאָהר אַוועק.

אדעס איז נאך געווען וואָאָבשטשע אַדעס, מע האָט נאָך נישט גע-
 וואוסט פון קיין טאָלאַטשעו צו זאָגען, און אַ איד האָט זיך גע-
 קאָנט פראַנק און פריי אַרומטראַגען איבער דער גאַס מיט אידישע
 ספרים און ביכלעך אויף צו פאַרקויפֿען. קיין אידישע גאַזעטען
 איז נאָך דעמאָלט ניט געווען אזוי פיעל ווי היינט, נאַפרימער,
 און מע האָט פאַר קיינעם קיין מורא ניט געהאַט, און קאָנטרעבאַנ-
 דעווען מיט אינטערעסנע אַטקריטקעס פון פאַריזש האָט מען אויך
 נישט באַדאַרפֿט. בין איך מיר אַרומגעגאַנגען מיט מיין ביסעל
 סחורה, סרווימלעך, סחורנימלעך און לוחות לכל השנה, אויף דער
 לאַנדזשעראַנגאָוסקי און אויף דער קאַטערינענסקי, נעבען פאַנקאַ-
 נ'ן, דאָרט וואו מע קאָן האַפען אַ אירען, דאָרט, וואו עס דרעהען
 זיך אַרום אַלע בירזשעוויקעס און מעקלערס און וואָאָבשטשע אַלער-
 ליי אידען, אויסגעקוקט, טאָמער וועט גאָט צושיקען עפּים
 פֿריון. שפּאַציער איך מיר, הייסט עס, איינמאָל אזוי, ווי איהר
 קוקט מיך אָן, אויפ'ן טרעטאַר נעבען פאַנקאַנ'ן, דאָרט וואו אונזע-
 רע אַדעסער בירזשעוויקעס רייבען די פאַרעשוועס, און טראַכט —
 וואו נעמט מען אַ פּאָקופּאַמעל אויפ'ן ביסעל לוחות, וואָס איז מיר
 פאַרבליבען? מע האָט שוין אָפּגעבלאָזען שופּר, מע האָט שוין
 אָפּגעפאַסט יום-כּפור, אָט באַלד, אַקערשט ווי מע זעהט ניט, וועט
 שוין דער סוכות אויך אַוועקעט — און איך האָב נאָך מיין ביסעל
 דעשט אַלץ ניט פאַרקויפֿט, און גאָט ווייסט, אויב איך וועל עס
 שוין גאָר פאַרקויפֿען, וואָרום דאָס איז אַזאַ סחורה, וואָס טאָמער
 בלייבט עס אויף נאָך יום-טוב, איז האָטש נעם און שענק עס אַוועק
 אַ גוי. צו וואָס טויג, נאַפרימער, אַ פראַסטראַטשעטער לוח? און
 איך האָב אַזש דריי אַזעלכע פראַסטראַטשעטע לוחות, פאַרבליבען
 פון ערב ראש השנה. נעהאַט אַ מאה, האָב איך זיי צעשטעקט
 טאַקי אָט דאָ אויף דער גאַס, צום מיינסטען צווישען די בירזשעווי-
 קעס, — אידען וואָאָבשטשע עפּים ניט אַזעלכע אַר-אַי-אַי, האַלטען
 ניט אזוי שמאַרק פון אידישע ספרים, נאָר אַ לוח אַ אידישען לכל

השנה — דאָס איז אפילו פאַר אַ בירושעוויק אויך אַמאָל אַ סחורה. מע דאַרף וויסען ווען פאַלט אויס פסח, ווען האָט מען יאָהר־צייט — אַ איד איז אַ איד.

און שפּאַציערענדיג אזוי, שטעל איך מיך אָפּעט נעכען פּאַנקאַץ־ניין און באַקוק די חברה בירושעוויקעס, וואָס לויפּען הין און צוריק — איך קען זיי שוין אַלעמען אויסגעבונדען — און טראַכט מיר: וועמען לעגט מען פאַר דאָס רעשטעל, אַז זיי זענען אַלע אָבעד־פּעטשעט פון מיר מיט לוחות לכל השנה, דאַכט זיך, ניט דורכגע־לאָזט קיינעם? און אזוי ווי איך שטעה מיר און טראַכט, דערזעה איך ביי אַ טישעל ביי פּאַנקאַניין, פּאַרענט, אין דרויסען־צו, זיצט אַ גענעראַל מיט פּאַליעטען, דרעהט מיט אַ לעפעלע אין גלאַז קאווע, און נעכען איהם שטעהט אַ „קראַסנע שאַפּאַטשקע“, פון די, וואָס פּאַלגען אַ גאַנג, און דער גענעראַל זאָגט איהם עפּים אָן נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, און יענער, די קראַסנע שאַפּאַטשקע הייסט עס, ענטפּערט איהם אויף אַלסדינג: „סלושאַיוס, וואַשע פּרעוואַסחאַץ־דימעלסטוואָ?״ טראַכט איך מיר: וואָס קאָן ער איהם אָנזאָגן גען אַזעלכס, דער גענעראַל הייסט עס? און נעם, ווי איהר קוקט מיך אָן, און רוק מיך צו אַביסעל נעהענטער צום גענעראַל'ס טיש־שעל, קוק כלומרשט אין אַ זייט, אַ איד איז אַ איד, און איך הער, זוי דער גענעראַל זאָגט צו איהם, צו דער „קראַסנע שאַפּאַטשקע“ הייסט עס, אַ גויעשער קאַפּ, איינציגע ווערטער, צעקייעט און לעגט איהם אַרײַן אין מױל אַרײַן: „געדענק זשע, זאָגט ער, וואָס מע רעדט צו דיר, זאָלסט געהן צו מיר אַהיים, אויף דער הערסאַנסקי נומער דריי, זאָגט ער, און זאָלסט זאָגען, זאָגט ער, דער גענעראַלשע, אַז היינט עסט ביי אונז וואַרעמעס דער גראַף מוסין־פּושקין. געדענק זשע, זאָגט ער, זאָלסט ניט פּאַרגעסען — הערסאַנסקי נומער דריי און דער גראַף מוסין־פּושקין!״ און יענער, די „קראַסנע שאַפּאַטשקע“ הייסט עס, שטעהט פאַר איהם אויסגעצויגען, ווי אַ סטרונקעלע, און מע הערט פון איהם מעהר ניט, נאָר „סלושאַיוס“

און „סלושציוס“! און אז יענער לאָזט זיך שוין געהן, שרייעט איהם נאָך דער גענעראל נאָך אַ מאָל: „געדענק זשע, הערסאָנסקי נומער דריי, נראָפּ מוסין־פּושקין!“ — און וויל זיך נעמען צו דער קאווע, דערזעהט ער מיך, ווי איך שטעה נעבען איהם גאָר נאָהענט און קוק איהם אַריין אין גלאַז אַריין, נישט צו מיינען דערביי חלילה קיין זאך, נאָר וואָאָבשטשע, גלאַט אַזוי, — אז ער הויכט ניט אויף אויף מיר אַ קול און נעמט מיך דורך מיט די אויגען: „טיעבע טשעוואָ נאָדאָ?“ — וואָס דאַרף איך הייסט עס. טראַכט איך מיר: וואָס איך דאַרף וועסט דו מיר ניט געבען; און אפשר, האָ? ... אַ איד איז אַ איד, וואָס שטעל איך דאָ אַיין? און איך נעם, ווי איהר קוקט מיך אָן, און טהו איהם אַ זאָג: „וואַשע פּרעוואַסחאָדיטעל־סטוואָ! קויף ביי מיר אַ לוח, אַ קאַלענדאַר הייסט עס.“ קוקט ער מיך אָן: „וואָס פאַר אַ לוח?“ זאָג איך: „אַ אידישער לוח.“ קוקט ער מיך שוין אָן גאָר ווי אַ משוגענעם: „צו וואָס דאַרף איך אַ אידישען לוח?“ זאָג איך: „צו וואָס דו דאַרפסט ווייס איך ניט, נאָר איך דאַרף, זאָג איך, אויף יום־טוב, ס'איז ביי מיר פאַרבלייבען, זאָג איך, דריי. קויף, זאָג איך, וואַשע פּרעוואַסחאָדיטעל־סטוואָ“... און אין האַרצען טראַכט איך מיר: „שען וועט זיין, אז ס'וועט געהן אַ גאַנג און ער וועט זיך הייסען געבען אַ אירי־שען לוח לכל השנה!“

און כך הוה: ווי איך האָב נאָר אויסגערעדט דאָס וואָרט „פּרעוואַסחאָדיטעלסטוואָ“, אז ער טהוט ניט אַ הוק אויף מיר — „פּאַשאַל וואָן!“ דאָס גאַנצע בלוט איז מיר פאַרקיהלט געוואָרען און, ווי איהר קוקט מיך אָן, האָב איך געגעבען אַ נעם דאָס פּעקעל, אַ איד איז אַ איד, און וויל שוין מאַכען נאָ לייעוואָ קרוגאַם, דערהער איך פּלוצים, ווי ער מאַכט צו מיר: „סטופאַי סוּדאַ!“ — איך זאָל געהן הייסט עס צוריק, העלפט זיך ניט. געה איך צו צוריק, הייסט ער זיך ווייזען אַ לוח. געה איך און ווייז איהם אַ לוח. פּרעגט ער, וואָס קאָסט דער לוח? זאָג איך איהם וואָס קאָסט

דער לוח. נעמט ער דעם לוח און באצעהלט מיר פאר'ן לוח. נישט געדונגען זיך, נישט גערעדט, נישט גאר-נישט! ווי געפעלט אייך א גענעראל? מעגען ניט זיין פאר איהם די כפרה דריי בירושה-וויקעס?

— האָבען מיר שוין, הייסט עס, א פעטשאַטעק! — טראַכט איך מיר, נעם דאָס פעקעל און לאָז מיר געהן. — אַ פעטשאַטעק איז טאַקי זעהר גוט, נאָר וואָס טהוט מען ווייטער? וואו נעמט מען נאָך אַ צוויי גענערעלע אַזעלכע, וואָס מע זאָל קאָנען אָפּזעצן ביי זיי דאָס איבעריגע ביסעל סחורה, די לעצטע צוויי לוחות הייסט עס? און עס פליהט מיר דורך אַ געדאַנק — אַ איד איז אַ איד: למאי האָב איך איהם ניט פאַרגעלעגט נאָך אַ לוח? דעם דאָזיגען גענעראַל וואָלט דענן ניט אָנגעשטאַנען צו האָבען צוויי לוחות לכל השנה? אי, וואָס וועט ער טהון מיט צוויי אידישע לוחות? למאי וואָס וועט ער טהון מיט איין אידישען לוח? ... און אַט אזוי טראַכט טענדיג, איז מיר דוכגעפלויען אַ נייער געדאַנק — איך האָב מיר דערמאַנט, ווי ער האָט ניט לאַנג אַט דאָ איינגע'טענה'ט מיט'ן גוי עמליכע מאָל: „גענעראַלשאַ... הערסאָנסקי נומער דריי... גראַף מוסין-פּושקין...“ ווי איך בין אַ איד, דאָ קאָן זיין פּריון אויף נאָך אַ לוח! ... „זיי נאָר ניט קיין שלים-מול'ניק, אבראַם מאַר-קאָוויטש (אזוי רופט מען מיר נאָכ'ן טאַמען מאיר אַנשיל), און קוי זשעליאָזאָ — האַפּ אַריין אַ פּאַקופאַטעל! — אזוי האָב איך געזאָגט צו מיר אַליין, און ניט לאַנג געטראַכט, האָב איך מיר, ווי איהר קוקט מיר אָן, געגעבען אַ נעם פון דער קאַטערינינסקי אויף דער דעריבאַסאָווסקי, פון דער דעריבאַסאָווסקי אויף דער פּרעאַבראַ-זשענסקי און פון דער פּרעאַבראַזשענסקי אויף דער סאַדאַווע, און פון דאָרטען גלייך איבער דער יעליסאַוועמינסקי אויף דער הערסאַנ-סקי. געקומען אויף דער הערסאַנסקי און גענומען זוכען אַ נומער דריי — ס'איז דאָ, ווי איך בין אַ איד! און נאָך וואָס פאַר אַ נומער דריי — אַ מויערעל אַ דוואַכעמאַזשנע, איין אָסאַבניאַסק!

גוט. וואָס זשע טהוט מען ווייטער? דאַרף מען, הייסט עס, געבען
 אַ ציה ביי'ם גלעקעל און זיך נאָכפרעגען אויף דער גענעראַלשע?
 און איך נעם זיך צום גלעקעל און טהו אַ קלונג און טראַכט מיר:
 דאָס וועט זיין שען, אַז ס'וועט אַרויס אַ סאָלדאַט, און אפשר נאָך
 מיט אַ הונט, וועט מיר געבען דעם וועג און נאָך אַנרייצען אויף
 מיר דעם הונט — מעהר פעהלט מיר נישט! און כך הוה. עס
 געהט אַוועק אַ מינוט און צוויי און דריי. איך שמעה און שמעה —
 קיינער יאָוועט זיך ניט. טראַכט איך מיר: אויף מיין שלים מוז
 באַדאַרף קיינער ניט זיין אין דערהיים... און אפשר איז דאָס גלע-
 קעל נאָרוואָס קאַלי געוואָרען? מע דאַרף פרובען נאָך אַ מאָל.
 און איך נעם, ווי איהר קוקט מיך אָן, און דאַוואַי קלינגען איינס,
 צוויי, דריי — עפענט זיך ניט די טהיר און עס שפּרינגט ניט אַרויס
 אַ שיקסע מיט אַ באַרשט: „שטאַ נאַדאַ?“ וויל איך מאַכען פּיס.
 נאָר איך פאַרהאַפּ מיך — אַ איד איז אַ איד — און רוף מיך אָן
 צו איהר: „איך דאַרף האָבען, זאָג איך, צו דער גענעראַלשע באַ-
 דאַרף איך, ליטשנאָ צו איהר, זאָג איך“... קוקט זי מיך אָן, ווי
 איינער רעדט: וואָס איז דאָס פאַר איין אַנשיקעניש! און געהט
 און פאַרהאַקט די טהיר גלייך מיר אונטער דער נאָז, זי זאָל עס
 מיר זאָגען אַ וואָרט אפילו — אַ שענער ברוך-הבא! און אפשר
 וועט זי זיך יאָווען נאָך אַ מאָל? אָדער זי וועט אַרויסשיקען דעם
 סאָלדאַט מיט'ן הונט? אַזוי טראַכט איך מיר און האָב חשק מאַ-
 כען איין אָפּטריט, נאָר אַז איך בין שוין דאָ און האָב שוין אָנגעד-
 קלונגען, איז פאַרפאַלען. און כך הוה — עס געהט ניט אַוועק קיין
 האַלבע מינוט, עפענט זיך די טהיר און עס באַווייזט זיך אַ פּריצטע,
 אַ יונגע, אַ שענע, בלוט און מילך. זאָל עס זיין זי, די גענעראַלשע
 הייסט עס? איז זי צו יונג. זאָל עס זיין דעם גענעראַל'ס אַ טאָכ-
 טער — איז ער צו יונג. דערווייל די צייט שמעהט ניט, מאַכט
 זי צור מיר: „שטאַ נאַדאַ?“ טראַכט איך מיר, וואָס טהוט מען
 ווייטער? זאָגען איהר „וואַשע פּרעוואַסחאָדימעלסטוואָ“ — איז גוט,

אויב זי איז די גענעראלשע. ווי זשע איז אָבער טאָמער ניט — פאַר וואָס קומט איהר פרעוואַסהאַדיטעלסטוואָ? נאָר אַ איר איז אַ איר, פאַל איך אויף איין עצה און באַגעה מיך נאָר אָהן אַ שום פרעוואַסהאַדיטעלסטוואָ, און הויב אָן גלייך פונ'ם עסק: „אזוי און אזוי, זאָג איך, דער גענעראַל האָט ביי מיר געקויפט, זאָג איך, אַ לוח, אַ קאַלענדאַר הייסט עס, און האָט מיך געבעטען, געהייסען הייסט עס, איך זאָל דעם לוח, דעם קאַלענדאַר הייסט עס, אָפּטראָגען אַהיים אויף הערסאַנסקי נומער דריי, און דאָ וועט מען מיר באַ- צאָהלען; נאָר טאָמער וועט מען מיר ניט וועלען גלויבען, זאָג איך, האָט מיר דער גענעראַל געהייסען זאָגען אַ סימן, זאָג איך, אז היינט עסט דאָ וואַרעמעס דער גראַף פּוסין מושקין...“ צעלאַכט זי זיך, די גענעראַלשע הייסט עס: „ניט פּוסין מושקין, נאָר מוסין פּושקין...“ טראַכט איך מיר: וויבאַלד דו לאַכסט, ביזט דו פון מיינע פּריצטעס. און איך רופּ מיך אָן צו איהר: „ביי מיר האָסט דו גע'פּועל'ט, זאָג איך, פּוסין מושקין, מושקין פּושקין — אַבי, זאָג איך, דער סימן איז אַ סימן...“ און איך געה און דער לאַנג איהר דעם לוח. נעמט זי דעם לוח און באַטראַכט דעם לוח פון אַלע זייטען, און פרעגט מיך, וואָס קאָסט דער לוח? זאָג איך איהר וואָס קאָסט דער לוח. נעמט זי דעם לוח און באַצאָהלט מיר פאַר'ן לוח, געזעגענט זיך אָפּ מיט מיר און נאָך מיט אַ שמייכעל — אַ גוטען טאָג הייסט עס. געפּעלט אייך אַ פּריצטע? ניט קיין פּריצטע, נאָר אַ נאָלד! פאַר איהר מעגען שוין זיין די כּפּרה נישט קיין דריי בירוּשעוויקעס, נאָר טאַקי גאַנצע דרייסיג! בין איך פּטור געוואָרען, הייסט עס, פון אַ רעשטעל, געבליבען אין גאַנצען מיט איין לוח. מעג מען שוין געהן אַהיים עסען וואַרעמעס, צי ניין?

אָפּגעגעסען וואַרעמעס און אויסגערופּט זיך אַביסעל, טאַרעט עס מיך וויעדער אַמאָל. אמת, טאַקי גע'פּטר'ט דעם גרעסטען רעשטעל, געבליבען אינגאַנצען מיט איין לוח, נאָר פון דעסטוועגען

גלוסט זיך פון דעם איינעם אויך פטור ווערען. וואָרום צו וואָס טויג איין אלטער לוח, אַ פראַסטראַטשעמער? מע באַדאַרף פטור ווערען פונ'ם לוח! נאָר ווי אזוי ווערד מען פטור פון אַ לוח, אַז דער גרעסטער טייל בירזשעוויקעס זענען שוין אָבעזפּעמטשעט מיט לוחות? ניין, מע באַדאַרף זיך דורכגעהן איבער דער שטאַרט נאָך אַ מאָל. און, נישט לאַנג געטראַכט, נעם איך דאָס פעקעל און לאַז מיך געהן גלאַט אזוי, וואָאָבשטשע. און מחמת איך בין שוין געוואוינט געוואָרען צו דער לאַנדזשער אָנאַווסקי און צו דער קאַ-טערינינסקי, טראַגען מיך שוין די פיס אליין גלייך אַהינצוצו, דאָר-טען וואו די בירזשעוויקעס רייבען פאַרעשוועס — וואוהין דענן זאָל מען געהן? — טאַמער וועט גאָט פאַרט צושיקען עפּיס אַ פאַקופאַ-טעל — אינגאַנצען איין שטיקעל לוח! און, ווי איהר קוקט מיך אָן, דרעה איך מיך אַרום הין און צוריק, ווי איין אומרוה, באַטראַכט די בירזשעוויקעס, ווי זיי לויפען דאָ אַרום, ווי די פאַר'סמ'טע סיין, זוכען אַ קערבעל צו פאַרדיענען — יעדער זוכט אַ פאַרדיענסטעל. דערווייל, אזוי ווי איך דרעה מיך דאָ, דערזעה איך פון דערווייטען, ביי פאַנקאַני, וויעדער אַ גענעראַל און וויעדער אין פאַליעמען! טראַכט איך מיר: „אָט דאָס וועט זיין שען, אויב גאָט האָט מיר צוגעשיקט אַ פרישען גענעראַל, אַ פאַקופאַטעל אויפ'ן לעצטען לוח!“ און עס פליהט מיר דורך אַ געראַנק: ס'איז אפשר איין עבירה, וואָס איך האָב מעהר ניט אַז איין לוח, וואָרום וויבאַלד אַז גע-נערעלע וועלען אָנהויבען קויפען אידישע לוחות, קאַלענדאַרען הייסט עס, מעגען שוין דעמאָלט זיין די כפרה אַלע בירזשעוויקעס מיט דער גאַנצער בירזשע!

און אזוי ווי איך טראַכט מיר אָט דאָס, איך געב אַ קוק — כך הוה: ס'איז טאַקי מיין גענעראַל! איך האָב איהם, ווי איהר קוקט מיך אָן, באַלד דערקענט! ער מיך האָט אָבער, אַפנים, אויך דערקענט. פון וואַנען ווייס איך עס? איך האָב געזעהען, ווי ער האָט זיך געגעבען אַ הויב-אויף פונ'ם בענקעל און אַ ווייז מיט'ן

פינגער גלייך אויף מיר. שלעכט, וואָס טהוט מען? מעהר געהט מיר ניט אָפּעט, נאָר האָבען צו טהון מיט גענערעלע I און איך האָב אָנגעהויבען, ווי איהר קוקט מיך אָן, שטעלען פיס, אָבער טאָקי ווי עס געהר צו זיין I איך האָב אויסגערעכענט פריהער, אז מיט אזאָ שטעלען פיס וועל איך אין צוויי מינוטען זיין אויף דער דריי טער גאָס. און כך הוה: ס'איז ניט אוועקגעגאנגען קיין האַלבע מינוט, הער איך עמיצער לויפט מיר נאָך פון הינטען און שרייט צו מיר, איך זאָל שטעהן בלייבען. ווער זאָל דאָס זיין? ניעאוזשעלי ער אַליין, דער גענעראַל, הייסט עס? אַ בעלנות פון אַ גענעראַל I און זעה נאָר, וואָס דאָ טהוט זיך — אַ איד האָט פאַרקויפט איין איבעריגען לוח לכל השנה — קעהרט זיך די וועלט I גענערעלע לויפען איהם נאָך I שלעכט, וואָס טהוט מען? לאָזען זיך לויפען נאָך שטאַרקער — טאָמער טהוט ער אַ פּייה, און עס לויפען אָן גאַראַדאָוואַיעס. נאָך דאָס פעהלט מיר — מע זאָל מיך אַרעסטירען I זאָל איך בלייבען שטעהן — טאָמער טהוט ער מיך אַ האַפּ מיט'ן צווייטען לוח — איך האָב אָפּגענאַרט די גענעראַלשע? אַמערה, זועל איך זיך מאַכען ניט וויסענדיג, גלייך ווי ניט מיך מיינט מען, איך וועל מיר געהן, ווי איך בין געגאַנגען, דאָס הייסט, ניט געלאָר פען, ניט געגאַנגען פּאוואָלי, נאָר געשפּאַנט, ווי אַ מענטש, וואָס איז פאַרנומען מיט זיין זאָך. אי, טאָמער יאָגט ער מיך אָן און פּרעגט מיך, וואָס לויף איך? וועל איך איהם זאָגען, אז ס'איז ביי מיר אזאָ גאַנג. און כך הוה: ער האָט מיך טאָקי אָנגעיאָגט I איז דאָך שלעכט, איאָ? וועט איהר הערען וואָס גאָט קאָן I אָנ געיאָגט — העלפט שוין ניט. שטעל איך מיך אָפּ, איך טהו אַ קוק — ווער מיר גענעראַל? וואָס מיר גענעראַל? אַ געכטיגער טאָג I ס'איז נאָר אַ מענטש פון די מענטשען, וואָס דערלאָנגען קאווע ביי פאַנקאָני'ך צו די טישלעך. ער לויפט מיט אַ סערוועטעל אונטער'ן אַרעם און ווישט זיך דעם שווייס פונ'ם פנים. „טפו זאָלסט דו ווערען I — מאַכט ער צו מיר נאָכדעם, ווי מיר ביידע האָבען זיך

אָפגעשטעלט. — וואָס האָסט דו זיך צעלאָזט, זאָגט ער, ווי אַ
וויילדע ציענג? קום, זאָגט ער, דער גענערעאל רופט דיך... „וואָסער
גענערעאל, זאָג איד, און פון וואַנען איז געדרונגען, אז דאָס רופט
ער מיך?“ „וואָס הייסט, זאָגט ער, פון וואַנען איז געדרונגען?
וואָס בין איד, זאָגט ער, אַ טויבער? איד הער דאָך, ווי דער גענע-
ראַל זאָגט: „אַן נעהט ער, דער איד מיט די ביכלעך, לויף און
ברענג איהם צו פיהרען!“... אויב אזוי, טראַכט איד מיר, איז נאָך
גאַרניט אזאָנאָמנליק, דער מלאך-המות איז נאָך ווייט. אַ איד
איז אַ איד. מע קאָן דאָ נאָך עפּים צוטראַכטען... און ווי אַ בליץ
פליהט מיר דורך אין קאָפּ גאַר אַ שפּאַגעלנייער געדאַנק — אפּשר
וועט גאָט אַ נס טהון, איד וועל דאָ פטר'ען דאָס לעצטע שבלעצטע,
דעם דריטען לוח הייסט עס? און נישט לאַנג געטראַכט, טהו איד
זיך, ווי איהר קוקט מיך אָן, אַ פאַטש אין שטערן און כלומרשט אַ
שפּייטאָים און רוף מיך אָן צו איהם: „אַט אזוי זשע רעד! וואָס
האָסט דו מיר באַלד ניט געזאָגט, זאָג איד, אז דאָס איז דער גע-
נערעאל פון די ביכלעך? אַ מאַדנער גענערעאל! פון גאַנץ פריה אָן,
זאָג איד, אז ער דינגט ביי מיר אַט דאָס ביכעל. ער האָט מיר
שוין, זאָג איד, דאָס וואָסער אויסגעקאָכט. עס קאָסט אַ קאַרב,
און ער גיט מיר אַ האַלבען. איד האָב איהם שוין געזאָגט, זאָג איד,
פינף און זיבעציג, און זיבעציג, און זעכציג קאָפּיקעס, אַיין עק
זאָל דאָס האַכען! און ער האָט זיך אַיינגעשפּאַרט, זאָג איד, אַ
האַלבע און אַ האַלבע! ס'זאָל ניט זיין, זאָג איד, דאָס לעצטע
ביכעל, שטראַף מיך נאָט, אויב איד וואָלט איהם אָפגעלאָזט אפילו
אַ האַלבע קאָפּיקע. נאָר אזוי ווי, זאָג איד, ס'איז ביי מיר דאָס
לעצטע, זעהסט דאָך, זאָג איד, געב אַהער אַ האַלבען קאַרב און
נאָ געב איהם אַפּ דאָס ביכעל...“

ווער דער גענערעאל איז געווען? ווי אזוי איז דער נאָמען זיין

נער? ווייס איך עד היום ניט. נאָר פּאָלאַנאָיען פּאָלאַנאָיע אַךּ מיר, אַז דאָס האָט באַדאַרפֿט זיין נישט קיין אַנדערער נאָר טאָל-מאַטשאַוו. וואָרום אַז ניט, פון וואַנען דענן האָט זיך גענומען צו איהם פּלוצים אַזאַ רשעות מיט אַזאַ רציחה אויף אידען וואָאָבשטשע, און מעהר פון אַלעמען איז אויסגעגאַסען געוואָרען זיין צאָרן אויף אונז, ראַזנאַשטשיקעס פון אידישע ביכלעך און גאַזעמען, וואָס מיר טאָרען נאָך עד היום ניט אַרויסכאַווייזען זיך אויף דער גאַס מיט אַ אידיש ביכל אָדער אַ צייטונג, און מע דאַרף זיך אַרומטראָגען מיט דעם אונטער דער פּאַלע, ווי מיט קאַנטרעבאַנדע, אָדער גנבה'שע סחורה? מיינע שונאים און אייערע שונאים און אַלע אידישע שונאים זאָלען אַזוי האָבען די נאָז, ווי מע קאָן לעבען פון אַזאַ מין קאַנטרעבאַנדעווען מיט אידישע גאַזעמען! מוז מען צוהאַנדלען מיט „אינטערעסנע אַטקרימקעס“ פון פאַרזוש, אָפענע און פאַרפע-טשאַטעוועמע אין קאַנווערטען — און דאָס איז ביי מיר דער גלאַוויר גער אַרטיקעל. גאַזעמען האַלט איך נאָר גלאַט אַזוי, וואָאָבשטשע, וואָרום דער אַרטיקעל, אינטערעסנע אַטקרימקעס הייסט עס, געהט דאָ בעסער. דערויף איז פאַרהאַן צווישען די בירושעוויקעס אַ סך מעהר פּאַקופּאַטעלעס, ווי אויף אידישע גאַזעמען — אַך-אַך אַך! איך ווייס, אַז ס'איז פאַסקודסטווע און אַז גאָט וועט שטראַפּען... נאָר וואָס זאָל מען טהון? אַ איד איז אַ איד און זוכט עפּים פאַר דינענען, קינדער ווילען עסען... מסתמא וועט גאָט מוחל זיין. ער וועט מווען מוחל זיין, אַ ברירה האָט ער? עס געהט אַזאַ טאָג — הושענא רבּה, ווי מיינט איהר? ... אויף זיין קאָפּ זאָל עס פּאַלען. איך מיינ טאַקי אונזער טאַלמאַטשאַוו'ען מיינ איך, וואָרום ווען ניט ער, ימח שמו וזכרו, וואָלט איך נאָך עד היום געהאַנדעלט מיט סדרים און מחזורים און לוחות לבל השנה, פאַרשפּאַרט אַרומטראָגען זיך מיט אַזאַ פאַס-קודסטווע. אפשר זענט איהר אַ פּאַקופּאַטעל? האָב איך אַ פּריי-שען טראַנספּאָרט, נאָרוואָס פון פאַרזוש...

לאַטקעס של חנוכה

א בעשרייבונג.

בעשריבען אין יאָהר 1803

לאמקעם של חנוכה

.א.

אין דער שטאָרט קאפעלישעל, וואָס אין דער סביבה פון מאזער פּעווקע נים ווייט פון יעהופּעץ, וואָס רעכענט זיך צו פּאָליעסיע, געהט ארום אַ טאָג פאַר חנוכה פון שטוב צו שטוב פּאַנפּאָלי דער שמש מיט אַ לאַנגען שטעקען און מיט אַ לאַנטערען און רופט צו נויף די „גאַנצע שטאָרט“ צום ערשטען ליכטעל אין „הויף“ אריין אויף לאַטקעס. הייסען הייסט פּאַנפּאָלי, אייגענטליך, ישראלי, נאָר רופען רופט מען איהם „פּאַנפּאָלי“ דערפאַר, וואָס ער פּאַנפּעט מחילה שטאַרק אונטער דער נאָז און זאָגט:

— מע האָט אייך הענאָזט בעטען אין „הויף“ אַניין צום ענשטען נעכטעל אויף נאַטקעס של חנוכה!

און נאָר אין דער שטאָרט קאפעלישעל, וואו אַ מינדסט קינד קען פּאַנפּאָלי דעם שאַש, קאָן מען זיך שמויסען, אז דאָס הייסט:

— מע האָט אייך געלאָזט בעטען אין „הויף“ אריין צום ערשטען

לעכטעל אויף לאַטקעס של חנוכה.

דער נאָמען „לאַטקעס של חנוכה“ געהערט טאַקי צו פּאַנפּאָלי'ן; דאָס האָט ער אַליין טאַקי צוגעזעצט די צוויי ווערטער „של חנוכה“, וואָס ער זאָגט זיי פון יאָהר צו יאָהר מיט'ן זעלבען ניגון, וואָס מע בענשט חנוכה-ליכטלעך, און דאָס אינאיינעם מיט זיין פּאַנפּעוואַטע לשון, אז ער זינגט נאָר אַביסעל צו, האָט דאָס טאַקי דעם זיעבע-

טען חן. די שטאָרט קאפעלישעל ווערר דערפון נישט נתפעל. די שטאָרט קאפעלישעל איז שוין דערצו געוואָהנט. וואָרום אזוי איז געווען פאַר־אַיָהרען אין דער צייט, אזוי איז געווען פאַר־צוויי יאָהרען, פאַר דריי יאָהרען און אַלע יאָהרען חנוכה. און אזוי וועט מסתמא זיין, אם ירצה השם, אויך איבער אַ יאָהר און איבער צוויי יאָהר און איבער דריי יאָהר און אַלע יאָהר, כל זמן דער „הויף“ וועט זיין אַ „הויף“, די נגידים וועלען זיין נגידים און די שטאָרט קאפעלישעל וועט בעשטעהן פון קבצנים, דלפנים, עניים ואביונים, דליתים און כתריליקעס וכדומה נאָך אזעלכע סינים אָרעמע לייט, וואָס האָבען דאָרט יתרו'ס נעמען און וואָס דרעהען זיך כמעט אַלע ארום „הויף“ און וואָס ציהען כמעט אַלע פונ'ם „הויף“ זייער פּרנסה, משטיינס געזאָגט... סייידען טאָמער חלילה דרעהט זיך איבער דאָס רעדעל, און די נגידים ווערען אויס נגידים, און די קבצנים ווערען אויס קבצנים. נאָר דאָס איז אַ זאָך, וואָס סע קאָן ניט זיין: מסתמא וועט זיך דאָס רעדעל מיט גאָט'ס הילף אזוי גיך ניט איר בעדרעהען; די נגידים וועלען, אם ירצה השם, בלייבען נגידים, און די קבצנים וועלען בלייבען קבצנים, ועולם כמנהגו נוהג — אזוי איז דער מנהג פון דער וועלט, אז געלד געהט צו געלד, און צום שלים־מזל — שלים־מזל.

צו די דאָזיגע „לאַטקעס של חנוכה“ גרייטען זיך אַלע: אי דער „הויף“, אי „די שטאָרט“, דאָס הייסט — אַלע באַיאַנער חסידים. דער „הויף“ קוילעט גענו, פּרעגעלט שמאַלע, קויפט מעהל און היי־ווען און רעשטשינעט לאַטקעס, און „די שטאָרט“, דאָס הייסט די באַיאַנער חסידים, רעכטען זיך שוין לאַנג אויף דער סעודה, וואָס מע ברייט זיך אין „הויף“. קיינער טאָר ניט פּערעבענדיווען אין דער היים מיט'ן עסען, געפינען אַ חסרון אויפ'ן וואַרמעס, פּרעגען, צי ס'איז דאָ וועטשערע:

— מאָרגען, אם ירצה השם, אין „הויף“ וועט מען דיר פאַר בעסערען.

אזוי זאָנען די ווייבער צו זייערע מאַנען און זענען זיי מסנא. וואָס זיי זענען מאַנסבילען, זענען גרייט זיך ביימען מיט זיי, נישט נאָר אויף חנוכה — אפילו אויף נאָך חנוכה און אויף נאָך פורים, און אפילו אויף שמענדיג.

מעהר פון אַלע איז ערב חנוכה פערטארעראַמט, נעווינטליך, די נגידית הצנועה מרת ראציל שתחיה. אייגענטליך, איז הצנועה מרת ראציל שתחיה אַלע מאָל פערטארעראַמט אין קיך און אין קאָד מער און אין די ספּיזשארניס, האָט פיינט זיצען צענויפנעלעגט די הענד און קאָן ניט ליידען, אז יענער געהט אַרום אָהן איין אַרבייט. די אַלע, וואָס דרעהען זיך אַרום „הויף“, ווייסען שוין פריהער, אז ווען מע זאָל ניט אַריינקומען צו איהר אין שטוב אַריין, וועט זי געפינען פון איטליכענס וועגען עפּיס איין אַרבייט: פּאָלגען אַ גאַנג אין מאַרק אַריין, אַ שפּרונג טהון אויף איין פּוס אין דער אַפטייק, העלפען איבערהענגען דעם זייגער פון איין וואַנד אויף דער אַנדער רער, צורעכט מאַכען דאָס פּיסעל פּונ'ם טיש, פּערקלעפען די פּענר סטער אויפ'ן ווינטער, מאַכען אַ קריזשיק צו דער דייוזשע אונגער קעס — קאַרג זאַכען געפינען זיך אין בעל-הבתישקיים? האָט קיין יסורים ניט, הצנועה מרת ראציל שתחיה פּערשטעהט וועמען וואָס פאַר איין אַרבייט עס פּאַסט. זי וועט ניט פּערלאַנגען, למשל, פון אַלמער גאַרגעל, ער זאָל אַרויפקלעטערען אויפ'ן בוידעם אַכטונג געבען, צי דער פּיטשניק האָט גוט פּערשמירט די לעזשניס, אָדער פון שוואַליק טראַסק, ער זאָל זיך מטריח זיין אונטער'ן אויווען אַ קוק טהון, צי די עופות לעגען זיך, צי ניין? ... דערפאַר אָבער לאָז אַריינקומען צו איהר אַ בחור'על טאַקי פון דער משפּחה, ער קאָן זיך זיין אַ חתן, פון דעסמוועגען מען איהם אָנשטעהן, נישקשה, זיך צורעצען אויף אַ וויילע, צענעמען די הענד און העלפען דער מוהמע ראַצילען אָפּוויקלען אַ פּאַסמע בייזעלעך. און ווער שמועסט, אז סע קומט אַריין אַזעלכער, וואָס קען אין די קלויגע אותיות, איז ער ניט קליין איבערלייענען איהר אַלע סיגנאַטורקעס, וואָס די דאָקטויר

רים האַבען איהר אַמאָל פּערשריבען. מיט איינעם וואָרט: אימ' ליכער מענש איז מחויב, יענער זאָל פון איהם האַבען עפּים אַ נוץ. מעהר פון אַלעמען קומען איהר צונױף די מלמדים וואָס אין „הויף“. מיט זיי טהוט הצנועה מרת ראציל שתחיה כל עבודת-פּדך — פון דער פּאָמעניצע אַרויסגיסען ביז די עופות אַפּטראַגען צום שוּחט. און אפילו די קאָץ פּערבינדען אין אַ זאָק און פּערמראַך גען הינטער דער שטאָרט. זי זאָל מכות קומען צוריק — דאָס מעג טהון נישט נאָר דער דרדקי, אפילו דער גמרא-מלמד.

ב.

די אַלע אויסגערעכענטע פּאַרשויענע דרעהען זיך אַרום אין „הויף“ און בעדיענען די נגידים אָדער מחמת געטריישאַפט, אָדער מחמת נויט. צווישען זיי איז פּאַרהאַן דאָרטען איינער אַ פּאַרשוין, וואָס שפּיעלט אין „הויף“ די ראָלע פון אַ ראש וראשון און פון אַ כל-ולך, און דערפאַר טאַקי רופט מען איהם אין קאפּעלישעל „נתי כל-ולך“. וואָס, אייגענטליך, איז די עובדה זיינע אין „הויף“? — דאָס לאָזט זיך ניט זאָגען. ער איז אַ טהוער, אַ מאַכער, אַ טענצער, אַ יועז, אַ סאַרווער, אַ הערטער, אַ זאָנטער — בקיצור, אַ „כל-ולך“ און גענוג! וויל דער „הויף“ עפּים דורכפיהרען אין שטאָרט, שיקט מען רופּען נתי'ן און מע הייסט איהם, ער זאָל אַזוי און אַזוי... דאַרף די שטאָרט עפּים דורכפיהרען אין „הויף“, קומט מען צו נתי'ן און מע זאָגט איהם דאָס און דאָס... צי פּועל'ט דער „הויף“ ביי דער שטאָרט אַלסדינג, וואָס ער וויל — דאָס איז קיין ספק ניט, וואָרום פון וואנען לעבט דען די שטאָרט, אַז ניט פּונ'ם „הויף“? נאָר צי פּועל'ט די שטאָרט ביי'ם „הויף“ — דאָס וועל איך אייך ניט זאָגען. ה א ל ב פּועל'ט די שטאָרט אַלע מאָל, וואָרום דער „הויף“ האָט פון תמיד אָן איין תירוץ: „ל א ז די שטאָרט נעבען די העלפט, וועלען מיר גע-

בען די אנדערע העלפט... אי פֿיין, אי קלוג, אי לייטיש, אי נישטאָ צו וואָס צו טשעפען זיך...

— וואָס האָב איך אײך געזאָגט? — מאַכט נאָכדעם נתי כל-ולך צו דער שטאָדט מיט אַ צוקער-זיס שמייכלעך און מיט אַ מאָדנעם ניגון און בויגט זיך אײן בשעת מעשה אין דרייען: — אדרבה, גיט מיר די העלפט, וועלען זיי געבען די אנדערע העלפט, אם ירצה השם, מיט גאָט'ס הילף...

די שטאָדט ווייסט גאַנץ גוט, אז ס'איז שקר וכזב, און נתי אַלײן ווייסט אויך, אז די שטאָדט ווייסט, אז ס'איז שקר וכזב, נאָר נתי טהוט דאָס דערפאַר, ווייל ער איז אַ נכנע דעם „הויף“, אײן עבד כנעני, איבערגעגעבען ממש מיט לייב און לעבען און מיט אײן אמת, וואָרום זינט נתי כל-ולך איז אַ „כל-ולך“ אין „הויף“, געדענקט נישט קיינער, און ער אַלײן אויך נישט, אז ער זאָל זיך מאַכען אײן אייגענע קאָפּאַטע, אָדער אַ פּאַליטאָ, אָדער אפילו, איך בעט איבער אייער כבוד, אַ פּאַר הויזען — אַלסדינג פּונ'ם „הויף“, אַלסדינג פּונ'ם „הויף“. און דער „הויף“ ווייסט, אז נתי כל-ולך איז זיי געד טריי, ווי אַ געטרייער הונט, איבערגעגעבען מיט לייב און לעבען. דער „הויף“ ווייסט, אז נתי וועט נישט דערלאָזען, עמיצער זאָל עפּים הנאָה האָבען פּונ'ם „הויף“ מעהר וויפּיעל מע בעדאַרף... די נגידים אין דער שטאָדט קאָפּעלישעל הייסען „די שטיינער“, און נתי — „דער שומר פּון די שטיינער“, און מע האָט איהם פּיינט און מען איז איהם דם-שונאים, דערפאַר, וואָס ער היט די „שטיי-נער“, ליגט ווי אַ הונט אויף אַ וואָגען היי, און מע האָט פאַר איהם דרך-ארץ, דערפאַר, וואָס ער איז אַ חשוב ביי „די שטיינער“, כל-ולך אין „הויף“.

ג.

נתי כל-ולך איז אַ מענש אײן אײן נ ו ו ע נ י ג ס ט ע ר , ווייסט אַלסדינג, וואָס אײן נ ו ו ע נ י ג טהוט זיך, האָרכט אַלס

דינג, וואָס די נגידים רעדען צווישען זיך איינס אויף דאָס אנדערע, ווערד געוואָהרע פריהער פון אלעמען פון די אינטריגעס, וואָס קומען דאָרטען פאָר, לענט-צו איין אויהער וואו מע בעדאָרף און קאָן האַל-מען מויל. פאַר נתי'ן שעמט מען זיך ניט און מע קאָן רעדען וואָס מע וויל.

נתי כל-זלך איז אַ מענש איין אַויס וועניגסטער, ווייסט וואָס אין שטאָרט טהוט זיך, האַרכט זיך צו וואָס מע רעדט, טראָגט אַרויס פון „הויף“ אין דער שטאָרט אַריין אַלסדינג, וואָס סע פאַסט, די שטאָרט זאָל עס וויסען, דערצעהלט כלומר'שט אַזוי זיך, פאַרבייגעהענדיג, כמסיח לפי תומו, די גרויסקייט פונ'ם „הויף“, דאָס עשירות פון „די שטיינער“, זייערע צדקות, וואָס זיי צעטייל-לען, מיט זייערע אַלע מעשים טובים.

נתי כל-זלך, מחמת ער איז אַ מענש אי איין אַויס וועניגסטער - ניגסטער, אי איין אַויס וועניגסטער, ווייסט ער אַלסדינג, וואָס אין שטאָרט טהוט זיך, וואו אַ נייעס און וואו אַ פאַטשט, טראָגט אָפּ אין „הויף“ אַריין אַלע פליאָטקעס מיט אַלע רכילות'ען, קוכט צוגעהן אַלע מאָל מיט גאַנצע פעק נייעס, פרעמד דע און אייגענע, דאָס הייסט, אַזעלכע, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפלויען, און דאָס האָט לייעב דער „הויף“.

— נתי, דערצעהל וואָס הערט זיך עפּים נייעס?

און נתי דערצעהלט, און דער „הויף“ הערט זיך איין און לאַכט און קוועלט און לעקט די פינגער.

נתי כל-זלך ווייסט וואו איין און וואו אויס. אַז עס געהט איהם אויס שטאָף, טראַכט ער אויס אַ נעכטיגען טאָג, פיהרט צענויף אַ וואַנט מיט אַ וואַנט, מאַכט אַן מהלוקת צווישען „הויף“ און צווישען דער שטאָרט, פערפלאַנטעט איין אינטריגע, וואָס דערגעהט צו זיך לערייען, צו מסירות און צו פעטש, און ער אַליין טאַקי ווערד נאָכ-דעם דער מתווך, גיט צו פערשטעהן דער שטאָרט, ווי איין עכטער דיפלאָמאַט, אַז מע בעדאָרף זיך מיט'ן „הויף“ ניט קריעגען. פאַרט

א „הויף“, וואָס פון איהם לעבען, קיין עין הרע, אזוי פיעל אידען...
און נתי געפינט אַ פשרה, מאַכט אַ שלום, ביז דעם נייעם קריעג.

נתי כל־זלך האָט צו שאַפען אין „הויף“ איבער אַלסדינג: איך
בער די מלמדים, איבער די פערד און וועגעלעך און איבער די דיענ-
סטען. ער טראָגט אויפ'ן קאַפּ אַלסדינג: די מצה שמורה, דאָס
גרינס אויף שבועות מיט'ן סכך צו דער סוכה, די כפרות מיט די
הושענות מיט'ן אתרוג — אומערום, אין יעדען אָרט, צו יעדער
צייט איז נאָר נתי און נאָר נתי.

— וואו איז נתי? למאי זעהט מען ניט נתי'ן? געהט צו

נתי'ן!

און נתי, אַ אידעל מיט גרויסע באַנקעוואַטע אויגען, מיט אַ
געקרייזעלט קעפעלי, ווי ביי אַ שעפעלי, און מיט אַ גלאַט פנים,
וואָס סע וויל ניט וואַכסען אויף דעם קיין באָרד, אַהויץ צוויי־דריי
רויטע פעדימלעך, איז תמיד פערטאַרעראַמט, האָט שטענדיג קיין
צייט ניט, לויפט אַרום, ווי אַ פער'סמ'טע מוויז, שוויצט און אַרבייט
געשמאַק, דיענט געטריי, טהוט אַלסדינג ערנסט, מיט כונה —
„לשמה“.

ד.

נתי'ס גרויסקייט מיט נתי'ס גבורות מיט נתי'ס בריה'שאַפט
זעהט מען אַרויס ערשט דעמאָלט, ווען אין „הויף“ איז עפּיס אַ
שמחה, אַ חתונה, אַ ברית, אַ קנס־מאָל, אַ פּדיון־הבן, אַ ברי־מצוה,
אַ סעודה, אַ קערמעשעל און גלאַט אַ יום־טובּ. דעמאָלט פערשטעקט
נתי די פּאָלעס, פערקאַטשעט די אַרבעל ביז די עלענבויענעס, מאַכט
מיט הענד און קאָמאַנדעוועט.

מיינט ניט, אַז קאָמאַנדעווען, שאַפען זיך מיט יענעם איז אַ
קלייניגקייט. קאָמאַנדעווען דאַרף מען קאָנען, קאָמאַנדעווען הייסט —
אַליין נישט טהון גאַרניט, פון דאַנען אַהין, פערלאָזען זיך אויף
יענעם, נאָר די גאַנצע וועלט בעדאַרף זעהען, אַז סע טהוט זיך און

סע ארבייט זיך און סע קאכט זיך. אַנקוקען נתי'ן ערב פסח בשעת אריינפיהרען די מצה שמורה אין „הויף“ אריין — מעג מען געהן אויף חידושים. איינגעבויגען אין דרייען, לויפט ער ארום הין און צוריק, מאכט מיט פענר און שרייעט אויף עטליכע לשונות מיט אַ מאָל:

— פאוואָלי, רב יענקעל! סטעראַזשנע, מיקיטאַ! היט זיך, מנשה! זרוקאַמי חלילה!

ערב שבועות, אז ער בעדאַרף פּערוואָרגען דעם גאַנצען „הויף“ מיט גרינס, שעלט ער די גויים אויף וואָס די וועלט שטעהט: — וואָזמי טאַבי טשאַרט, אָדער חאַלעראַ נאָ טוואָזי האַלאָווע! און ערב יום־כּפור, בשעת קוילען די כפרות, קוילעט ער זיך מיט די שוחטים:

— איך פרעג אייך, זאָנט מיר, אדרבה, ווער איז בילכער: דעה „הויף“, צי די שטאָרט? ניין, איך מיינ טאַקי באמת, אדרבה! און ערב סוכות, בשעת בויען און דעקען און אויסהענגען די סוכה, — דעמאָלט טרעט ער ניט אָפּ פון דער אַרבייט אויף קיין מיר נוט, טרייבט איטליכען בעזונדער אין האַלז און נאַקען:

— גיכער! שווידקאָ! ריהרט זיך! ניט אזוי! מיקיטאַ! נישקאָס־טישקאָס! אָט אזוי! בנציון! העכער! לעהמענער גולס! און אויך חנוכה צום ערשטען ליכטעל איז נתי בלזלך פול מיט אַרבייט, ווי להבדיל, אַ פעלדמאַרשאַל, בשעת ער בעדאַרף אַרויסטרעך טען מיט'ן היל אין דער מלחמה. אַ קלייניגקייט — מע האָט צענויפגערופען אַ שטאָרט מיט אידען, באַיאַנער חסידים, צענויפגע־טריבען, קיין עין הרע, אזוי פיעל אָרעמע לייט, און ער, איין מענש אַליין, בעדאַרף פּערוואָרגען אַלעמען מיט ערטער, מיט טעלער, מיט גאַפּלען און מיט מעסערס. אמת, ער האָט גענוג העלפערס: אַלע דיענסטען, מיט אַלע משרתים, די אירישע און די גויעשע, מיט אַלע מלמדים פונ'ם „הויף“, מיט גלאַט אידען און ווייבער, וואָס דרעהען זיך אין „הויף“ און ארום „הויף“, לעקען און שמעקען, חאַפען אַ

מאָל אַ פּערדיענסטעל, אַ מאָל אַ גמילות-חסד און אַ מאָל גלאַט, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, אַ נרבה, אַיין אַלט מלבוש'על, אַ ביסעל מעהל אויף שבת, שמאַלץ אויף יום-טוב אָדער אַיינגעמאַכטס אויף אַ רפואה. פון די דאָזיגע פּאַרשוינען האָט נתי אַ גאַנצע אַרמיע העל-פּערס, וואָס קריכען אין דער ערד אַריין, זענען זיך מחיה, וואָס זיי קומען אויך אַמאָל צונויף. די דאָזיגע אַרמיע אַרבייט געטריי, וואָרום זי איז הונגעריג, און נתי דער פּעלדמאַרשאַל, אונטערנגעשטעקט די קאַפּאַטע און פּערקאַטשעט די אַרבעל, קאַמאַנדעוועט אויף אַ קול :

— רב אברהם־זלמן, אַהערצוצו! אַ טעלער אויף צווייען! פּער סיל, די זאַלץ! לחיים, רב חיים! מיקיטא, וואָזמי טאָבי טשאָרט! רב פייסי, רב פייסי, נעם * אַביסעל, מהכתיב! מיט די ידים, רב זרח! אויסגעגאַנגען גאַפּלען! רב שעפּסעל, רב שעפּסעל, אַנו נעם קאַרשט אַ שנעפּסעל! דיענסטען! סאַרווערס! נאָך לאַטקעס!

און דער עולם, באַיאַנער חסידים, צום מיינסטען אָרעמע לייט, קבצנים, דלפנים, עניים ואביונים, דליתים און כתריליקעס, האָבען זיך צוגעחאַפּט צו די „לאַטקעס של חנוכה“, עסען גאַנץ געשמאַק, טונקען די הייסע מחיה'דיגע לאַטקעס אין דער פּרישער שמעקענ'דיגער שמאַלץ, און דער ריח צעגעהט זיך אין אַלע אברים, און דער טעם איז טעם גן־עדן, און דער בראַנפען איז שטאַרקער בראַנפען, פּערקאָכט ביי'ם האַרצען, עס שטעלען זיך אַזש טרערען אין די אויגן, און נתי כל־ולך, דער פּעלדמאַרשאַל, קאַמאַנדעוועט :

— טרינקט, אידען, לחיים און פאַרבייסט מיט הייסע לאַטקעס של חנוכה!

* די באַיאַנער חסידים צווישען זיך איהרצען זיך ניט, זאָגען איינס דעם אַנדערען „דו“.

ה.

און דאָרטען, אויבענאָן, זיצט דער „הויף“, דער גאַנצער „הויף“, און קלויבט נחת. אַלע ברידער, די „שטיינער“, מיט אַלע שוואַגערס, אַלע זייערע זיהן מיט אַלע איידעמס, קיין עין-הרע, איינס און איינס, אַלע שענע אידען, אַלע באַיאַנער חסידים, אַלע אָנגעטהאָן יום-טוב'דיג, אין זיידענע קאפּאַסקעלעך, קיילעכיגע יאָר-מעלקעלעך, אויסגעפּוצטע שטיוועלעך; און די ווייבער, די יפת-תואר'ס, — בעזונדער, געוויינטליך, אַרום אַ טיש, אַלע איינגעטונד-קען אין סאַמעט און אין זייד, אַלע בעהאַנגען מיט גאָלד, מיט פע-רעל, מיט דימענטען און בריליאַנטען.

— נתי, וואו ביזט דו ערניץ אין אל-די גוטע יאָהר? נתי, קום נאָר אַהער, נתי!

קימט צו-לויפּען נתי, איינגעכויגען אין דרייען.

— האָ? וואָס? וואָס איז?

— וואָס זיצט עפּיס דער עולם אזוי דאָסין? זעה נאָר, סע וואָל ווערען אַ ביסעל דאָסיגער!...

און נתי, וואָס פּערשטעהט אַלע מאָל אויפ'ן וואונק, שטויסט זיך אָן וואָס מע מיינט, וואָס דער „הויף“ פּערלאַנגט, און טהוט זיך אַ לאַז טיעף אין עולם אַריין, און רוימט איין אַ סוד אין אויהער זועמען מע בעדאַרף, — דערויף האָט שוין נתי זיינע לייט: די שוחטים, מיט די רבנים, מיט די מלמדים, מיט די איבעריגע טענר-צערס, וואָס טאַנצען אַרום „הויף“; למשל, אַ מין ירחמיאל קאַלעק-טאָר, אפּרים האַיאָל, הערשקע פּייפּער, אַלמער גאַרנעל, שוואַליק טראַסק, וכדומה נאָך אַזעלכע לייט, וואָס זענען געבאָך גרייט אַלע מאָל, צו יעדער צייט, אפילו אין מיטען האַלבע נאַכט, צוליבע פּרנסה, זיך נעמען מיט'ן גראַבען פינגער פאַר'ן גאַרנעל, זינגען דעם אמת'ען באַיאַנער ניגון און פּרייליך מאַכען דעם „הויף“ לכבוד די געסט און לכבוד יום-טוב און לכבוד די „לאַטקעס של חנוכה“.

אויך דער גאנצער איבעריגער עולם באַיאַנער חסידים העלפט כלומר'שט זינגען, נאָר בשעת מעשה ליגט זיי נאָר דער קאָפּ ערניץ ווייס איך וואו, אין דער היים, ביי די אָננע'ברוגז'טע ווייבער, אַז אַך און וועה איז צו זייערע יאָהרען, און ביי די הונגעריגע קינדער נעבאָך, וואָס קעהרען שוין ליגען מיט לעדיגע מאַגענס אויף זייערע געלעגערס און עם חלום'ען זיך זיי מסתמא בעטלערס... אוי-וועה, עם הויבט זיי נאָר ניט אָן צו נעמען קיין געזאנג אַצינד, נאָר זיי מוזען, זיי מוזען אונטערשטופען די קארעטע, וואָרום נתי כל-ולך טרייבט זיי אונטער, ער פליעסקעט מיט די הענד, העצקעט זיך און מענצעלט זיך און שרייעט:

— פרייליך, אידען, שטאַרקער!

און בשעת מעשה דערלאנגט ער זיינע אַדיוטאַנטען, די שוחטים מיט די מלמדים מיט די מקבלים, דעם אַ רוק אין זייט אַריין, דעם אַ סטוסאַק אין האַלז אַריין, אַזוי לאַנג, ביז מע נעמט זיך פאַר די הענד, מע מאַכט אַ גרויסע ראָד און מע געהט אַ ריקור'על, מע נעמט אַריין אויך די נגידים, די „שטיינער“, אין קאָהן אַריין, מע טופעט און מע העפעט און מע פליעסקעט מיט די הענד, און אין מיטען דער ראָד שפּרינגט עפּים איינער אַ נפש און וואַרפט זיך מיט הענד און מיט פּיס, מע זעהט ניט קיין פנים, מע זעהט ניט קיין קאָפּ; מע זעהט נאָר פּיס פליהען אין דער לופטען, פּיס, אָהן אַ שיעור פּיס, און צוויי הענד טעלעבענדען זיך אין דער הויך מיט ווייסע אַרבעל, און אַ געקרייזעלט קעפעלי, ווי ביי אַ שעפעלי, שעמעריט אין די אויגען, און אַ קול הערט זיך פּונ'ם דאָזיגען נפש — שוין הייזעריג אַזש:

— פרייליך, אידען, שטאַרקער!

מע זינגט און מע פליעסקעט, מע טופעט און מע העפעט אַזוי לאַנג, ביז מע מיערט זיך אַיין, און מע נעמט נאָך אַ מאָל צו ביס-לעך משקה, און מע טרינקט לחיים צו די נגידים, צו די „שטיינער“, מע ווינשעוועט זיי אַל-דאָס-גוטס מיט פיעל נחת מיט אַ סך עשירות,

און מע פאטשט זיך אין די פלייצעס, און מע זאגט זיך איינס דאָס
אנדערע שטעכווערטלעך, און מע לאַכט, מען איז כלומרשט פרייליך,
אויפגעלעגט, יום־טוב־דיג, גלייך ווי עס געהט זיי נאָרנישט אָפּ,
גלייך ווי ס'איז זיי גוט ווי די וועלט...

און דאָרטען, אויבען־אָן, זיצט דער „הויף“, דער גאַנצער „הויף“,
און קלויבט נחת — אַלע ברידער, די „שטיינער“, מיט אַלע שוואַגערס,
מיט אַלע זייערע זיהן און מיט אַלע איידעמס, קיין עין־הרע, איינס
און איינס, אַלע שענע אידען, אַלע באַיאַנער חסידים, אַלע אָנגעטהאָן
יום־טוב־דיג, אין זיידענע קאַפּאָטקעלעך, קיילעכיגע יאַרמעלעקעלעך,
אויסגעפּוצטע שטיוועלעך; און די ווייבער, די יפת־תּואַר'ס, —
בעזונדער, געוויינטליך, אַרום אַ מיט, אַלע איינגעטונקען אין סאָד־
מעט און אין זייה, אַלע בעהאַנגען מיט גאָלד, מיט פּערעל, מיט די־
מענטען און בריליאַנטען.

שפעט אין דער נאַכט געזעגענט זיך אָפּ די שטאָדט מיט'ן
„הויף“.

— א גוטע נאַכט, און אַ גוטען יום־טובּ, און אַ גוטען תּמיד,
און זייט געזונט, און דערלעבט איבער אַ יאָהר מיט אייערע ווייב
און קינדער, און איהר זאָלט זיין נאָך רייכער, און איהר זאָלט האָבען
פיעל נחת, און מיר זאָלען אַלע מאָל געהן צו אייך אויף שמחות!

און דער „הויף“ זיצט און הערט־אויס די ווינשעוואַניעס גאַנץ
קאַלטבלוטיג, און ענטפּערט איינעם איבער'ן צעהנטען:

— גם אתם! גם אתם!

און די שטאָדט שטופט זיך צום „הויף“, הערט ניט אויף צו
ווינשעווען אַלע אויף איין שניט, אַלע מיט איין נשמה, און קיינעם
פאַלט ניט איין אויף דער מחשבה, ער זאָל איבערבייטען די ווינשע־
וואַניע אָט אזוי, למשל:

— א גוטע נאַכט, און אַ גוטען יום־טובּ, און אַ גוטען תּמיד,

און לאַמיר אויך זיין געוונט, און לאַמיר אויך דערלעבען איבער אַ
יאָהר מיט אונזערע ווייב און קינדער, און לאַמיר זיין רייכער פון
אײך, און לאַמיר אויך האָבען נחת, און געהט איהר צו אונז אויף
שמחות!...

1.

דער זיינער האָט שוין לאַנג אויסגעשלאָגען האַלבע נאַכט, און
דער „הויף“ ליגט שוין לאַנג און שלאָפט מיט'ן זיסען שלאָף, און
דאָרט, אין דרויסען, אויפ'ן באַרג פון דער שטאָדט קאפּעלישעל,
שלעפען זיך נאָך עטליכע אידען, באַיאַנער חסידים, מיט צעריסענע
טולופלעך, וואָס געהען פּונ'ם „הויף“, פון די „לאַטקעס של חנוכה“.
דער טיעף־אויסגעפּאלענער קלאַר־וויסער שניי סקריפעט אונטער
זייערע פּיס און די זילבער־ווייסע לבנה בעלייכט די פּערפינסטערטע
פּנימ'ער פון די אַרעמע אידען, וואָס געהען אָנגעכויגען, און דעם דאָ־
זיגען קלאַר־ווייסען שניי, וואָס גלאַנצט אין די אויגען ווי דימענטען,
פינקעלט ווי בריליאַנטען.

„וואָס וואַלט, אַשטייגער, געאַהרט דעם רכּונר־של־עולם, — אַזוי
טראַכטען זיך די דאָזיגע אַרעמע אידען — ווען, למשל, די דאָזיגע
שנייעלעך זאָלען טאַקי זיין אמת'ע דימענטען און אמת'ע בריליאַנט־
טען? מע בויגט זיך אָן און מע נעמט אָן פּולע זשמענים און מע
שטופּט אָן אַלע קעשענים און מע קומט אַהיים און מע זאָגט צום
ווייב: „נאָ דיר, אסתר, טהו מיט דעם, ווי דו פאַרשמעהסט. וויל־
סטו — מאַך דיר דערפון ציערונג, ווילסטו — מאַך דיר דערפון
געלט, ווילסטו — מאַך דיר דערפון ביידע זאַכען, אבי לאָז מיך
צורוה, איך זאָל פאַרשפּאַרען אָנקומען צום „הויף“ און צו די „שטיי־
נער“, און צו נתי כּל־לך, און צו זייערע לאַטקעס, ווי מיר זאָגען אַלע
טאָג אינ'ם בענטשען: „ואַל תּצריכנו לידי מתנת בשר ודם“...“

פּלוצים הערט זיך אַ קול אין דער שטילשווייגעניש פון דער

נאַכט:

- ס'וֹאֵל אַ רֹחַ אֵין זײַן טאַטענס טאַטענס טאַטען אַרײַנגע-
פֿלױגען ווערען בײַן אָרם הראשון/ען!
- דאָס קול איז אזױ פֿלוצים-אומגעריכט, אַז אַלע אידען, וואָס זע-
נען בײַן אַהער געווען פֿערטיעפט אין גילדענע מחשבות, חלומות
אויף דער וואָהר, טהוען זיך אַ וואָרף, קוקען זיך אַרום:
- וועמען איז? וועמען שעלסט דו דאָס אזױ געשמאַק?
- וועמען איך שעלט? אָט דעם שײַגען, דעם כלבֿ שבכלבים,
ימח שמו וזכרו! ער איז ערגער פֿון זײַ! ער איז מעהר שטיין פֿון
די „שטיינער“!
- וואָס האָסט דו צו איהם? נתי איז דער אײַגענער קבצן,
וואָס דו!
- אַ קבצן איז נתי? אויף מיר געוואָנט געוואָרען האָטש האַלב
בײַן איבער אַ יאָהר אין דער צײַט.
- קײַן גרעסערע השגה האָסט דו נאָר ניט?
- דערווייל לאָז מיר נאָט העלפען דאָס, און נאָכרעם וועלען
מיר שױן זעהען.
- אמן, לאָז דיר נאָט העלפען, ווי דו ווינשט זיך אַלײַן.
- אמן, גם אתם!...
- און עס ווערד וויעדער שטיל. און די אָרעמע אידען, די באַיאַ-
נער חסידים, מיט די צעריסענע טולופלעך, טיאָפקען מיט די פֿיס
איבער'ן טיעף-אויסגעפֿאלענעם קלאָר-ווייסען שניי; און די זילבער-
ווייסע לבנה בעלייכט זייערע פינסטערע פֿנים'ער און דעם דאָזיגען
קלאָר-ווייסען שניי, וואָס גלאַנצט אין די אויגען אזױ ווי דימענטען,
פינקעלט ווי בריליאַנטען. און די אָרעמע אידען פֿערטיעפען זיך
וויעדער אין זייערע גילדענע מחשבות, חלומות אויף דער וואָהר,
נאָרען זיך אַײַן אין די צעריסענע טולופלעך און לויפען-לויפען
אַהיים.

קאנקורענמען

★ ראמאן לכבוד פורים.

געשריבען אין יאהר 1908

קאנקורענמען

א.

דעם גאנצען טאָג פורים האָט מנשה דער בחור מיט די גרויסע שטיוועל געקנאָטען די מאַזעפּעווקער לעהמיגע בלאָטע, און פּיני דער אלמנה'ס האָט געטיאָפּקעט מיט די קרומע פּיס.

זיי האָבען געטראָגען שלח־מנות.

מנשה דער בחור האָט געהאַט פורים אין מאַזעפּעווקע די „גרעס־טע פּראַקטיקע“.

ער האָט געהאַט אַ פּאָר היבשע פּיס, וואָס האָבען געקאָנט אַר־בייטען.

ער האָט געהאַט אַ פּאָר היבשע הענד, וואָס האָבען געקאָנט טראָגען עטליכע בעקענס שלח־מנות מיט אַ מאָל.

ער האָט געהאַט דערצו אַ געזונטען קאָפּ אויף צו געדענקען. וואוהין מע דאַרף געהן פּריהער, און וואוהין — שפּעטער, וואוהין מע דאַרף טראָגען דעם שלח־מנות, און וואוהין — יענעם שלח־מנות.

היינט די שטאָדט אַליין בעדאַרף מען קענען — ס'איז אויך ניט קיין קלייניגקייט.

און וואָס וועט איהר זאָגען מכת „פּערבייטען די יוצרות“?

וואָס פאַר אַ פנים וועט איהר, אַשטיינער, האָבען, אז איהר וועט רבקה'ס שלח־מנות, וואָס איהר דאַרפט אָפּטראַגען צו לאה'ן, אַוועקטראָגען צוריק צו רבקה'ן, אָדער פּערקעהרט? איהר מיינט, ס'האָט זיך ניט געטראָפּען אזא מעשה ביי אונז אין מאַזעפּעווקע?

עס האָט זיך געטראָפּען. און ס'איז דערפון אַרויס אַ מחלוקת. מיט פעטש, מיט מסירות אין דער נובערניע, מיט אַ רעוויזאָר, מיט אַ סליעדאָוואַטעל, מיט פּאַלשע עדות, מיט דריטהאַלבען יאָהר טורמע — אַ מיאוס'ע, זעהר אַ מיאוס'ע מעשה! אַלע אידישע מעשיות, אַלע אומגליקען ביי אונז הויבען זיך אָן פון אַ קלייניגקייט.

דערפון, וואָס מאַטעל דער וויינער האָט נישט געגעבען דוד־לייבען קיין עליה שבת־בראשית, האָט דוד־לייב איהם גע'מסר'ט, אז ער רויכערט בראַנפּען בשתיקה — האָט מען איהם מיט נאָך צוויי אידען פאַרשיקט סיביר.

דערפון, וואָס מע האָט געקלויבען אַ ראַבינער אין אַ שטערטעל, האָט איין איד גע'מסר'ט דעם אַנדערען, אז ער האָט צוגעשטעלט אַ פּאַלשע לגאָטע צום פּריזיוו...!

וואָס דאַרפט איהר מעהר? נעמט די מגילה אַליין! דערפון, וואָס מרדכי האָט נישט געוואָלט קנייהען און בוקען זיך צו המנ'ען, איז אַרויס פּונ'ם קעניג אַחשורוש אַיין „אוקאַז“, און מע האָט שיער ניט אויסגעקוילעט אַלע אידען.

אַ גליק, וואָס דער קעניג אַחשורוש האָט געהייסען, מע זאָל איהם אַריינפיהרען ושתי'ן אַ נאַקעטע (אַזוי האָט אונז דער רבי געטיימט), און אַ גליק, וואָס ושתי האָט נישט געוואָלט אַריינקור מען, איז ביי איהר אויסגעוואכסען אַ האָרן אויפ'ן שטערן (אַזוי האָט אונז דער רבי געטיימט), און אַ גליק, וואָס מע האָט געזוכט דעם קעניג אַחשורוש אַיין אַנדער מלכה, האָט זיך געפונען אַ אידיש מיידעל אַסתר, און אַ גליק, וואָס אַסתר האָט געפונען חן אין די

אויגען פונ'ם קעניג אחשורוש, האָמט זי איז געווען אַ גרינע (אזוי האָט אונז דער רבי געמייטשט), — האָט זי נע'פועל'ט ביים קעניג אחשורוש, מע זאָל איבערמאָכען דעם „אוקאז“ פון די אידען אויף די גוים, — און פון דעמאָלט אָן עסען מיר אַלע יאָהר המן־טאָשען מיט מאָהן, קישעלעך מיט פארפעלעך, פורים־קוילעטש מיט זאָפראָן, און מיר שיקען זיך איינס דאָס אַנדערע שלח־מנות, און מנשה דער בחור פערדיענט געלד.

מנשה דער בחור איז אָבער ניט איינער אין מאָזעפּעווקע, וואָס טראָגט שלח־מנות און פערדיענט געלד; ער זאָל זיין איינער אויפ'ן יאָר, וואָלט ער גענאָנגען אין נאָלד! דער חסרון איז, וואָס אומע' דום, אומעדום איז די קאָנקורענציע.

מנשה האָט אין זיין פרנסה גענוג קאָנקורענטען, וואָרום אין מאָזעפּעווקע זענען פאָרהאָן, ברוך השם, גענוג אָרעמע בחורים מיט אָרעמע מיידלעך, נישט חלילה קיין דיענסט־מיידלעך, נאָר בעל־הבתי'שע מיידלעך, טאָטענס קינדער און גלאַט אָרעמע געפאלענע אידען, וואָס קוקען אַרויס אויף דעם טאָג פורים אַ גאַנץ יאָהר.

דער טאָג פורים — דאָס איז זייער מאַרק־טאָג, זייער יאָר, זייער פנים.

איינער פון די גרעסטע מנשה'ס קאָנקורענטען איז געווען פיני דער אלמנה'ס מיט די קרומע פים.

אַ קאָנקורענט מיט קרומע פים איז אפילו ניט אזוי געפעהרליך ביי אַזאַ איין אַרבייט, וואו די פים שפיעלען די גרעסטע ראָלע, זכפרט פאַר מנשה'ן, וואָס האָט מיט איין שפאַן געקאָנט אַריבער־שפאַנען דריי אַזעלכע, ווי פיני דער אלמנה'ס.

נאָר דוקא אָט די קרומע פים, וואָס ביי פיני'ן, זענען געווען פאַר מנשה'ן אַ שחיטה.

ניט איין מאָל האָט מנשה געזאָגט צו פיני'ן:

— דו ווייסט, קרומאָק (אזוי האָט איהם מנשה גערופען), דו ווייסט? איך בין דיר מקנא אויף דייע פים.

— געפונען וועמען מקנא צו זיין! — האָט איהם געענטפערט
פיני און האָט בעהאַלטען די אויסגעבויגענע בייגעלדיגע פיס אונטער
זיך.

— ווען איך האָב דייע פיס, — האָט איהם מנשה געזאָגט און
האָט פעררויכערט אַ „ציגאיער“ פון אַ צענויפגערדעהט שטיקעל פאַ-
פיער מיט עטליכע שטיקלעך טיטון — ווען איך האָב דייע פיס.
פאַרשפּאַר איך אַזוי צו האָרעווען. איטליכער האָט אויף מיר דעמאָלט
רחמנות, און איך לעב מיר, ווי גאָט אין אַדעם!

— ווי גאָט אין אַדעם, הע-הע? — זאָגט איהם פיני און שטעלט
אָרויס מיט גדלות אַיין אויסגעבויגען פיסעל, וואָס האָט אַ פנים
פון אַ האַלבען בייגעל. — און ווען איך האָב די י נ ע פיס...

— וואָס זשע וואָלט געווען, קרומאַק?

— איך ווייס שוין וואָס סע וואָלט געווען! געב מיר אַ ציה
טהון פון „ציגאיער“, מנשה!

— ביזט ניט קראַנק קויפען טיטון, קרומאַק, ביזט דאָך אָנגע-
שטאַפט מיט געלט! — זאָגט צו איהם מנשה און גיט איהם אַ ציה
טהון פון זיין „ציגאיער“.

— אָנגעשטאַפט מיט געלט, הע-הע? — זאָגט פיני און
בעהאַלט צוריק דאָס פיסעל. — איך דאַרף אויסהאַלטען אַ מאַמע
אַיין אַלמנה, און דו ביזט אַ פריי פייגעלע.

— הויז דיין שאָדען אויף מיר געזאָגט געוואָרען! — זאָגט
מנשה, פערציהט זיך מיט'ן „ציגאיער“ און לאָזט אָרויס דעם רויך
פון ביידע נעזלעכער פון דער נאָז.

ב.

מנשה דער בחור און פיני דער אלמנה'ס זענען ביידע בית-
המדרש-בחורים.

בית-המדרש-בחורים הייסען אויך אַזעלכע, וואָס האַלטען זיך
נלאָט אויף אין בית-המדרש, וואָס וואַלגענען זיך אין בית-המדרש.

דאָס זענען עלענדע, פערבלאָנזעמע, צוגעשלאָגענע, פריבלודנע נפשות, אַזעלכע, וואָס קיין פערשריבענע אַרעמע לייט זענען זיי ניט, איבער די הייזער חלילה געהען זיי ניט, נאָר זיי רייבען זיך אַרום די, וואָס לערנען אין בית-המדרש, פאָלגען אַ נאָנג, הייצען די הרובע, זענען תמיד דאָ ביי אַ יאָהרצייט, ביי אַ סיוס-התורה, ביי אַ חתונה, אָדער חלילה ביי אַ רייכער לוויה.

בעטען — בעטען זיי ניט, נאָר מע גיט זיי אַליין.

זיי פערדיענען זיך זייער שטיקעל ברויט: איינער מיט זיינע געזונדע פיס, דער אַנדערער מיט זיינע קראַנקע פיס — פאַר רחמנות. דאָרטען, וואו מנשה לויפט זיך אָן דעם גאַנצען טאָג און עס קומט צום בעצאָהלען איהם פאַר דער אַרבייט, וואַכסט אויס פיני מיט די קרומע פיס און שמעלט זיך אַנידער ביי דער זייט אָהן ווערטער און קוקט אין די אויגען אַריין.

— מע דאַרף איהם אויך עפּיס געבען, — זאָגט מען — אַ רחמנות, נעבאָך אַ קאַליקע.

מנשה שווייגט, נאָר פערדריסען פערדריסט דאָס איהם.
 „אַט אַ בר-מזל! — טראַכט ער זיך. — נישט געטהאָן פון דאַנען אַהין, און גענומען כמעט גלייך מיט מיר — אויסקרענקען זאָל ער דאָס!“

און פיני שווייגט, קלויבט אַ גראָשען צו-ניאַ גראָשען.
 — דו באַדאַרפסט שוין האָבען אַ מטמון מיט געלט! — זאָגט צו איהם מנשה.

— אַ מטמון מיט געלט? הע-הע! — ענטפערט איהם פיני מיט אַ קרום געלעכטערעל.

— דו וואַכסט דאָך אַיין אדיר! — זאָגט צו איהם מנשה.

— אַיין אדיר? הע-הע! — ענטפערט איהם פיני מיט'ן זעל-

ביגען געלעכטער.

— וואָס וועסט דו טהון מיט אַזוי פיעל געלט, דו קרומאַק

איינער?

— אזוי פיעל געלט? העיחע! — ענטפערט איהם פניי אלץ מיט יענעם געלעכטערעל, וואָס סע גלוסט זיך איהם דערפאר אָנ־שפּייען אין פנים, אָדער אַראָפּלאָזען אַ פּאָר פעטש.

— גלאַט, סע גלוסט זיך מיר ניט פאַטשקען די הענט, — זאָגט מנשה — ווייטער וואָלט איך דיר אַביסעל דורכבויקערען די ביינער. — אַנו, פּרוּב נאָר! — זאָגט צו איהם פניי און שטעלט אַרויס זיינע בייגעלדיגע פיסלעך.

פניי ווייסט גאַנץ גוט, אַז מנשה וועט זיך אַפילו ניט צוריהרן רען צו איהם, וואָרום מנשה האָט שוין איינמאָל געהאַפּט איבער איהם אַ רעכטען פּסק.

ער האָט איהם איינמאָל געגעבען אַ שטופּ פון זיך, האָט זיך פניי איבערגעקעהרט דריי מאָל מיט די פיס אַרויף, איז אָנגעפאַלען אויף מנשה'ן דאָס גאַנצע בית-המדרש, איהם געוואָלט דורס זיין.

— דו שייגעץ, דו הולטיי, דו רוצח! אַ קאַליקע, אַ צער-בעל־חיים נעמסט דו און שלאָגסט איהם! ?

פון דעמאָלט אָן ריהרט זיך מנשה צו איהם נישט צו מיט קיין פינגער, נאָר פיינטו האָט ער איהם — ער קאָן איהם נישט אָנקוקען! ער האָט איהם פיינט פאר זיינע קרומע פיס, פאר זיין קרום פנים און פאר זיין קרום געלעכטערעל: „העיחע!“

ער האָט איהם פיינט פאר זיין קמצנות, פאר זיין קלויבען געלד, פאר זיין בעהאַלטען זיך.

מנשה איז ניט אַזעלכער; וויפיעל ער האָט זאָגט ער, און וואָס ער פערדיענט פערלעכט ער.

מנשה האָלט פון דער אכילה, האָט לייעב אַ נאַשעריי, אַ צינאַר-טיטון.

דערטאַפּט ער עטליכע גראָשען, קויפט ער באַלד ברויט מיט הערינג אויף אָנבייסען, אַ צוויי קאָרוזשיקלעך מיט מאָהן, אַ געפרוי-רענעם עפעל, וואָס אַז ער געהט אָפּ פונ'ם פּראָסט, איז ער דאָך

טאקי טעם ג'דערן; און א מאָל טאקי עמליכע באַקסערען, מיט אַ קאָנפעקט, מיט עמליכע ניסלעך.

דעמאָלט זעצט זיך אַוועק אַקעגען איהם פּיני מיט די קרומע פּיס און קוקט איהם אין די אויגען אַרײַן און בעלעקט זיך. קאָן דאָס מנשה ניט צוועהען, טהוט ער איהם אַ וואָרף אַ שטיקעל באַקט סער, אַ צוויי ניסלעך, ווי מע טהוט אַ וואָרף אַ הונט אַ ביינדעל:

— נא, קרומאַק, וואָרג זיך!

נאָר מעהר פון אַלסדינג האָט איהם מנשה פּינט איבער אַיין אַנדער זאָך, וואָס סע ווערד דערצעהלט אין קאַפיטעל ג.

ג.

עוזר דער שמש האָט אַ מאַכטער קריינדעל, אַ מיידעל פון אַריבער שלושים.

קריינדעל וואָלט געווען אַ שען מיידעל, זעהר אַ שען מיידעל. זי זאָל ניט געווען קינדווייז פּאָקען, אַדער די פּאָקען זאָלען זיך גע-ווען אויסשטעהן, און זי זאָל זיי ניט געווען אויסרויסען.

נאָר מחמת זי האָט קינדווייז געפּאָקט, און די פּאָקען האָבען זיך ניט אויסגעשטאַנען, און זי האָט זיי אויסגעריסען, איז איהר געוואָרען דאָס פנים געשטופּעלט, ווי אַ רעשעטע.

קיין נדן האָט עוזר דער שמש ניט געהאַט אויף צו געבען, איז קריינדעל געבאָך פּערזעסען, נישט געווען פאַר איהר קיין חתן.

האָט עוזר דער שמש געוואָרפען אַיין אויג אויף איינעם פון די צוויי בית-המדרש-בחורים, אויף מנשה'ן און אויף פּיני'ן.

עוזר דער שמש האָט זיך געשלאָגען מיט דער דעה, וועמען פון די צוויי זאָל ער אויסקלויבען פאַר אַ חתן פאַר זיין טאָכטער קריינדעל.

מנשה איז אַ געוונטער יונג, אַ האַרעפּאַשנער, איז ער אָבער אַ גאָרנישט מיט אַ נישט, אַ נאַשער, אַיין אויסברענגער; און פּיני

איז א שטילער בחור, איין איינגעהאלטענער, היט אפ א נראשען, איז ער אבער א קאליקע.

ביי עוזר דעם שמש איז דער גורל געפאלען אויף פיני'ן, די שמש'טע האט אויך געהאלטען בעסער פון פיני'ן; דערפאר וואס פיני פלעגט זי „פאלגען א גאנג“, העלפען ערב שבת ארויסטראגען די פאמעניצע, ברענגען זאמד פון אונטער'ן בארג, וואס פייט בית-המדרש, און פערשמירען טשאלענט.

מנשה פלעגט איהר אויך העלפען איין ארכייט, און וואס מנשה האט אפגעטהאן אין דריי מינוט, האט דאס פיני נישט געקאנט אפ טהון אין א טאג; איז אבער דערפאר מנשה א גרויסער עזות-פנים. אז מע זאגט איהם: „אנה, טראג נאך אריין אויסטנען איין עמער וואסער“, — ענטפערט ער: „און אליין זענט איהר קליין?“

דערפאר האט אבער קריינדעל מעהר געצויגען צו מנשה'ן, ווי צו פיני'ן מיט די קרומע פיס — און ס'איז נאך קיין חרוש ניט: דער איז פארט א יונג מיט ביינער, און יענער — פארט א קאליקע. דער „קאליקע“ האט אבער נישט געדרימלעט. ער האט אָנגע-ווענדט אלע זיינע כחות, ער זאל אויסנעמען מעהר פון מנשה'ן.

ערשטענס, האט ער זיך תמיד געדרימלעט פאר די אויגען, פלעגט זיך טיילען מיט לעקאך נאך א חתונה, אלע מאָל אויסליהען דעם שמש און דער שמש'טע עטליכע גראשען אונטער א שבת; אפ-געמען — און ווייטער אויסליהען.

אונטער א יום-טוב, אז מע האט בעדארפט האָבען נויטיג אויף שיד, טאקי פון קריינדעל'ס וועגען, האט פיני אויסגעליהען א קערבעל אָדער צוויי אויף אויסצאהלען.

בקיצור, פיני האט זיך „איינגעקויפט“ צום שמש אין שטוב אריין, אריין מיט די פיס אין הארצען, און איז געוואָרען א היימי-שער מענש.

מנשה האָט דאָס געוואוסט, און עס האָט אין איהם געברענט
א פּייער. מנשה האָט אַליין געהאט אַיין אויג אויף קריינדלעך, און
קריינדעל — אויף מנשה'ן. און סע קאָן זיין, זיי האָבען זיך אפשר
געגעבען איינס דאָס אַנדערע דאָס וואָרט — ווער קאָן דאָס וויסען?

אפשר האָבען זיי זיך אַ מאָל דורכגעוואָרפֿען מיט אַ פּאָר ווער
טער, בשעת די פּאָמעניצע אַרויסטראַגען?

— ער קריכט נאָך אַליין, דער קרומאַק?

— לאָז ער קריכען — ווער הערט איהם?

— און דער טאַטע דיינער? און די מאַמע? — וואָס וועלען

זיי זאָגען?

— געזונטערהייד; לאָזען זיי זיך מיט איהם האַלטען!...

און אפשר האָבען זיי זיך אין אַ ליכטיגער נאַכט, זומער איז
דאָס געווען, ביי דער שיין פון דער לבנה בעגעגענט, כלומר'שט
אומגעריכט אין שוהל'הויף, און האָבען זיך צערעדט און האָבען זיך
געקוועטשט איינס דאָס אַנדערע פּאָר די הענד, און קריינדעל'ס
אויגען האָבען געבלישטשעט, און דאָס געשטופּעלטע פנים האָט גע-
שיינט, און די הענד זענען איהר געווען הייס, ווי פּייער?

— וואָס איז ביי דיר אזא וואַרעמע האַנט, קריינדעל?

— פּאָר וואָס זאָל זי זיין קאַלט, מנשה?

— וועסט זיין מאַרגען אין דער צייט אָט דאָ אויפ'ן אייגענעם

אָרט?

— פּאָר וואָס ניט?

און אפשר האָבען די נאַכטפויגלען מיט די פּלעדערמיז פון
מאַזעפּעווקע געהערט אַ קוש אין שוהל'הויף, אַ שטילען קוש, און
האָבען געמאַכט אַ שווייג? און די שמערען מיט דער לבנה האָבען
געזעהען אַ בחור מיט אַ מיידעל אין שוהל'הויף האַלטען זיך פּאָר
די הענד, און האָבען געמאַכט אַ שווייג?

ערב זיין קאָן איך אייך ניט; ע פ י ס איז דאָרטען געווען זען, וואָרום פיני האָט אָנגעהויבען שטאַרק נאַכקוקען נאָך זיין חבר מנשה, און מנשה האָט געטראַגען אַ שנאה אויף זיין חבר פיני, טיעף פערבאָרגען ביי זיך אין האַרצען, און פורים, בשעת אונזערע צוויי בית-המדרש-בחורים האָבען זיך בעגעגענט מיט די שלח' מנות'ען אין דער בלאָטע, האָט זיך די שנאה אַרויסגעוויזען, און ס'איז פאָרנעקומען צווישען די צוויי אזא מין סצענע.

ד.

— אַנו, ווייז נאָר וויפיעל האָסטו דו היינטיגען טאָג געמאַכט פונ'ם שלח'מנות טראָגען? — אזוי האָט זיך אָנגערופען מנשה צו זיין חבר פיני.

— נו, און דו וויפיעל האָסטו דו געמאַכט? — זאָגט צו איהם פיני און האַפט זיך מיט דער האַנד ביי דער קעשעני.

— אַ פאָר קערבלעך, — זאָגט מנשה און בעווייזט איהם זיין ביסעל מינץ.

— און איך האָב געמאַכט אַ סך ווינציגער! — מאַכט פיני און לעגט אַריין די האַנד אין בוזעם-קעשעני און נעמט אַרויס פון דאָר-טען אַ פולע האַנד מיט מינץ און מיט זילבער און קוקט דערויף, ווי אויף אַ ליעב קינד, אַ טייער קינד.

פּלוצים טהוט איהם מנשה אַ זעץ איבער דער האַנד פון אונ'טען אַרויף — און דאָס גאַנצע געלד האָט זיך אַרויסגעשאַטען אויף דער ערד, אין דער טיעפער בלאָטע אַריין, נישט אַרויסגע-זעהען זיך איין מטבע אפילו.

ביי פיני דער אלמנה'ס האָט זיך אַרויסגעריסען פונ'ם האַרצען אַ שרעקליכער „אוי" מיט אַ געוויין, אַ יאָמערליך געוויין, און ביי מנשה דעם בחור — אַ געלעכטער, אַ ווילדער געלעכטער.

און בכדי די מטבעות זאלען אריין טיעפער אין דער בלאַטע
אריין, האָט מנשה מיט די געזונטע פיס גענומען טאנצען, לאַכען
און זינגען בשעת מעשה:

ששון ושמחה!
אור ליהודים!

און פּיני האָט ניט אויפגעהערט צו יאָמערען און צו קלאַנגען:
— וועה איז מיר! וועה איז מיין וועלט! דאָס גאַנצע געלט,
אפשר דריטהאלבען קערבלעך! דו רוצה, דו נולך, דו משומד איי-
נער! וואָס האָסט דו געהאַט צו מיר? וועה איז מיר, וואונד
איז מיר!...

און פּיני איז צוגעפאלען מיט'ן פנים צו דער ערד, ווי מע
פאלט צו צו אַ טוידטען, אַרומגענומען די בלאַטע מיט ביידע הענדר
און געוויינט און געיאָמערט:

— וועה איז מיר! וואונד איז מיר! אזא טאָג, פון גאַנץ
פריה אָן מיט די קראַנקע פיס! אפשר דריטהאלבען קערבלעך!...
און מנשה האָט ניט אויפגעהערט צו לאַכען, צו טאנצען און
צו זינגען:

ששון ושמחה!
אור ליהודים!

אין אַ קורצע צייט אַרום איז געווען אין מאַזעפעווקע איין
אַרעמע חתונה, וואָס די שטאָדט-בעלי-בתים האָבען זיך שטאַרק
מתעסק געווען אין איהר; עוזר דעם שמש'ס טאָכטער האָט גע-
נומען איין אַרעם בחור, דער חתן איז אַ קרומער אויף ביידע פיס!
דערפאַר איז אָבער די כלה נעבאָך גוט מיאוס, און ניט אזוי מיאוס,
ווי געשטופעלט. בעלי-בתים האָבען זיך צענויפגעלעגט און געפראָ-
וועט דעם שמש אַ גאַנץ פיינע חתונה; געשטעלט ביער און בראַנ-
פען אַ סך און געהויליעט אַ גאַנצע נאַכט.

די גאנצע שטאָרט איז געווען אויף דער חתונה. נאָר איין
מנשה דעם בחור האָט מען עפּיס ניט געזעהען.

מנשה איז פּון נאָך יענעם פּורים אָן ווי נעלם געוואָרען.
קיינער פרענט זיך אויף איהם ניט נאָך, און קיינעם געהט ער
נישט אָפּ.

איך מיינ, אז עוזר דער שמש האָט איהם אַרויסגערויכערט.
און אפשר איז ער אַליין אַוועק? ...

אפיקומן

א ראמאן אין פיער טייל, מיט א פראלאג
און מיט איין עפילאג, געשריבען לכבוד פסת.

געשריבען אין יאָר 1914

אפיקומן

■ ד א ל א ג .

א, אפיקומן! א, דו ארויסגע'גנב'עטע האלבע מצה פסח צום סדר פון אונטער'ן מאמענס קישען! דער אלטער שענער מנהג פון פארצייטען! וויפיעל מאל האָסט דו געמאכט יונגע הערצ'לעך קלאַפענדיג, קליינע הענטלעך צימערענדיג און גרויסע ערנסטע מענשען לאַכענדיג! ווער וואָלט זיך עם ריכטען, אשטייגער, אז אזא קאטאָוועסדיגער מנהג, וואָס איז בעשאַפען געוואָרען, דאָכט זיך, נאָר אויף ליצנות, זאָל פיהרען צו נאָנץ ערנסטע רעזולטאַטען? ווער וואָלט זיך עם ריכטען, אשטייגער, אז איין ארויסגע'גנב'עט שטיקעל אפיקומן זאָל ארויסראַטעווען א יונג פאָרעל, וועמענס הער-צער זענען געווען מסוכן אָנגעגריפען דורך דער ערשטער הייליגער ליעבע, פון א גרויסען אומגליק?... אזא נליקליכער צופאל פער-דיענט באמת, מע זאָל איהם ווידמענען א ראָמאַן אין פיער טייל מיט'ן גרעסטען כבוד, איבערלאָזענדיג יעדען איינציגען, ער זאָל זיך דערפון אַפּלערנען דעם מוסר, וואָס ער וויל און וואָס איהם דאָכט זיך אויס, אז דאָס מיינט מען...

ע ר ש ט ע ר מ י ו ל .

רב יאָסעלע ווינאָקור, דער גוראָלניק פון זשירדיווסקע גרעבלי, האָט געהייסען איינשפּאַנען די שפּאַקעס, האָט זיך אויפגעזעצט אויף דער געלער נאַטעטשאַנקע און האָט אַ זאָג געגעבען צום קוטשער: — וואַינאָ, פּאַשאָל!

וואַינאָ האָט שוין נישט בעדאַרפט און נישט געטאָרט איבער-פרעגען — וואוהין. אז מע זאָגט איהם „פּאַשאָל“, בעדאַרף ער שוין אַליין וויסען, אז דאָס מיינט מען אין שטאָרט אַרײַן. רב יאָסעלע'ס גוראָלני איז ניט ווייט פון שטאָרט. אין אַ האַלבע שעה אַרום האָט שוין די געלע נאַטעטשאַנקע געלאָזט זיך הערען איבער דער געבריקעוועטער גאַס, און פון דאָרט האָט זי זיך אַ נעם געגעבען גלייך צום שוהלהויף צו — און די גאַנצע שטאָרט האָט שוין געוואוסט פון איין עק ביז'ן אַנדערען, אז רב יאָסעלע ווינאָקור, דער גביר פון זשירדיווסקע גרעבלי, איז געקומען צו פּאָהר רען. נאָר קיינעם איז ניט איינגעפּאַלען אויף דער מחשבה אפּילה, אז ער זאָל זיך הייסען אָפּשטעלען גאָר העמט־העט אויף יענער זייט בית־המדרש, נעבען הערש־בער דעם מלמד. וואָס האָט רב יאָסעלע ווינאָקור, אַ איד אַ גוראָלניק, און אַ גביר, צו טהון ביי הערש־בער דעם מלמד? קיין קינדער אויף צו געבען לערנען האָט ער ניט. ער פערמאָגט אינגאַנצען איין זוהן, וואָס איז ווייט, זעהר ווייט פון תורה. רב יאָסעלע ווינאָקור'ס זוהנדעל — די גאַנצע שטאָרט ווייסט עס — קאָן גוט פּאָהרען רייטענדיג, קאָן גוט אָנטרייבען אַליין, ווייסט אַלסדינג, וואָס ביי'ם טאַטען אין דער גוראָלני טהוט זיך, בעקאַנט מיט איטליכס שרייפעלע, נאָר לערנען — ניט אַ לעק! אמת, רב יאָסעלע ווינאָקור איז אַ מאָדנער איד, אַ שנען, מיט מאָדנע איינפּאַלען. וואָס איהם קאָן אַרײַן אין קאַפּ! ווער האָט אַראָפּגעבראַכט איינמאָל אין אַ שענעם טאָג פּאַליציע אין באָד, געמאַכט אַ פּראָטאַקאָל, אז זי האַלט ביי איינפּאַלען און מע דאַרף זי צעוואַרפען? און ווער האָט נאָכדעם אַראָפּגעבראַכט צי

נעל און געהילץ און גויים, צעוואָרפען די אלטע באָד און אוועקגע-
שטעלט אויף זיין אייגענעם חשבון אַ באָד מיט אַ באַסיין און
מיט שטיינערנע בענק, מיט מעשענע פּערענטשעס און מיט אזעל-
כע זאַכען, וואָס מע קאָן זיך נאָך עד היום פון דעם זאַט ניט אָפּ-
חדוּש'ען?

אָדער ווער האָט אויסגעטראַכט „דאָטשעס“ פאַר די שטאָדטישע
אַרעמע אידישע קינדער ביי זיך אין דער גוראַלני, מיט אַ גאַרטען אויף
צו זעצען קאַרטאָפּליס, ציבעלקעס, אונערקעס און שאר ירקות אלע
מאָל, אַז ס'הויבט זיך אָן דער זומער? און גלאַט ווער קאָן זיך עס
אַנגעדענקען רב יאַסעלע ווינאַקור'ס אלע אויפטהוועכצען, משונעת'ען
און איינפאַלען, וואָס איהם קאָן אַרײן אין קאַפּ? ווער ווייסט —
אפּשר אַ ניי משונעת'ען?

אַזוי האָט דער גאַנצער שוהלהויף געקאָכט, און רב יאַסעלע ווי-
נאַקור איז זיך געזעסען ביי הערש-בער דעם מלמד און געפיהרט
מיט איהם אַ געשפרעך, פון וועלכען מיר געבען איבער נאָר איין
צד — דער אַנדערער צד אינטערעסירט אונז ניט.
— הערט זשע, רב הערש-בער, די מעשה דערפון איז אַזוי.
איך בין געקומען צו אייך צוליב אייער זוהן. איך האָב געהערט,
איהר האָט אַ זוהן אַ צאצקע, וואָס קען אַלסדינג, און אַז ער וויל
לערנען האָב איך געהערט, שטודיערען דאָקטאָר, און האָט ניט מיט
וואָס. און אַזוי ווי איך האָב אויך אַ זוהן, און דווקא ניט קיין
צאצקע, וואָס קען דווקא גאַרניט און וויל דווקא ניט לערנען, קיין
ברעקעל ניט אַפילו, ער וויל בעסער פאַהרען דייטענדיג, דער שיי-
געץ... נאָר וואָס דענן? איך וויל אָבער, ער זאָל אַלס די נג
לערנען און זאָל אַלס די נג קענען — און לאָמיר זעהען, ווער
פון אונז ביידען וועט אויספיהרען! וואָס זשע טהוט מען? אָפּ-
געבען איהם שטודיערען, מאַכען איהם פאַר אַ סטודענטעל — וויל
איך ניט. רב יאַסעלע ווינאַקור'ס זוהן וועט ניט זיין קיין סטודענ-
טעל. צונעמען צו זיך אין שטוב אַרײן אַ לעהרער אַ שלים-מזל —

ווייסט איהם דער רוח ווער ער איז! פארהאן ביי מיר א מיידעל, וואָס דאַרף איך, איהר פארשטעהט צי ניין, אז רב יאָסעלע ווינאָר קור'ס טעכטערעל זאָל זיין באַקאַנט מיט אבי וועמען? און אזוי ווי איך קען א י י י, רב הערש-בער, און ווערליג איך בין מיר משער אייער זוהן, איך האָב איהם געזעהען אַנומעלטען אין שוהל, — רב יאָסעלע ווינאָקור'ען באַדאַרף מען ניט דערזעהלען קיין מעשיות, — ער דערקענט אַ מענטשען מיט'ן קוק, בכּן איז ביי מיר געבליבען, איך זאָל אייער זוהן נעמען צו זיך אין שטוב אַרײַן אויף אַ יאָהר אָדער אויף צוויי, ער זאָל לערנען מיט מיין יונגעל, איהם מאַכען פאַר אַ מענטשען, און באַזאָהלט וועט ער קריגען פון מיר אזוי, אז ס'וועט איהם קלעקען אויף צו שטודיערען ניט נאָר דאָקט טאָר, נאָר אפילו פּראָפּעסאָר! איז דאָס נעמאַכט?

האָט הערש-בער דער מלמד אפילו געפרופט אַ זאָג טהון, אז ס'איז אוודאי זעהר גלייך פאַר ביידע צדדים, וואָס איז דאָ שייך צו רעדען? נאָר וואָס דענן זשע? מע דאַרף האָרכען, וואָס וועט ער זאָגען, דער בחור הייסט עס?...

רב יאָסעלע ווינאָקור האָט אָבער ניט געוואָלט הערען אפילו. וואָס מיר האָרכען? ווער מיר האָרכען? רב יאָסעלע ווינאָקור'ען האָט נאָך קיין מענטש ניט געפרופט זאָגען ניין! ובפרט אזא זאָך! — „סיידען אייער זוהן איז אַ פּראַדאָם, אָדער אַ פּאַרמאַל-נער משוגע'נער?..."

אזוי האָט אויסגעלאָזט רב יאָסעלע ווינאָקור, גיך גערעדט, ווי זיין שטייגער איז, און ניט שפעטער ווי אין אַ האַלבער שעה אַרום זענען זיי שוין געזעסען אינצווייען, רב יאָסעלע ווינאָקור און הערש-בער דעם מלמד'ס בחור'על, אויף דער געלער נאַטעטשאַנקע, געד העצקעט זיך און געשאַקעלט זיך אין אַלע זייטען, — געפלוּיגען פּייל אויס'ן בויגען קיין זשידיווסקע גרעבלי. פּונ'ם גיך פליהען האָט זיך ביי רב יאָסעלע ווינאָקור די שענע ברייטע באַרד צעשמיסען אויף אַלע זייטען, בעריהרט מיט איינציגע האָר דאָס יונגע פנים פון

דעם יונגען בחור'על, וואָס האָט מיט'ן פולען אַטעם — אפשר דאָס ערשטע מאָל אויף זיין לעבען — געשעפט די מחיה'דיג פרישע לופט פון אויסער דער שטאָרט, און געפיהלט זיך אזוי ווייט גוט, ווי עס קאָן זיך פיהלען א יונגער מענש, בלוט און מילך, איין אָרעם בחור, וואָס דאָס גליק האָט צו איהם געטראַפען גלייך אין שטוב אַריין און אָנגעקלאַפט צו איהם אין דער טהיר.

ענדע ערשטער טייל.

צווייטער טייל.

אויב רב יאָסעלע ווינאָקור'ס זוהנדעל האָט געהאַט א גרויסע פעולה אין דער תורה, וואָס זיין לעהרער, הערש-בער דעם מלמד'ס זוהן, האָט מיט איהם געלערענט — איז א גרויסער ספק. נאָר אז דער לעהרער האָט געהאַט א פעולה — דאָס האָט געקאָנט אַרויס-זעהען א מינדסט קינד. אַפנים, די קעסט האָט איהם גאַנץ גוט „פּאַליובעט“. דאָס יונגע פנים איז געוואָרען קיילעכיג, די בעסר לעך האָבען זיך אָנגעבלאָזען, און ער אליין האָט זיך צעוואַכסען אין דער ברייט, געוואָרען נאָרנישט צו דערקענען.

די ערשטע צייט אפילו האָט ער זיך געפיהלט, ווי א פרעמדער. אין דער דאָזיגער מאָדנער שטוב — א מאָדנע שטוב ביי רב יאָסעלע ווינאָקור, אזא מאָדנע, ווי רב יאָסעלע אליין.

רב יאָסעלע'ס ווייב, פּערעלע — א קלייניטשקע, א שטילינקע, קיין פּיפּס הערט מען פון איהר נישט. שטיל, אָהן ווערטער, פיהרט זי די ממשלה פון דער שטוב, ווי דער קאַפיטאַן דאָס שיף — אַלעס אויף זיין אָרט און אַלעס אין דער צייט און אַלעס איז אויסגערעד-כענט אזוי, אז דער קאַפּ, דער אמת'ער מושל — רב יאָסעלע זאָל זיין צופריעדען. קיינער טאָר א הויך וואָרט ניט רעדען, אז דער בעל-הבית איז אין שטוב. די דיענסטען געהען אָנגעטהאָן אין וואַי-לאַקסענע שידך — מע זאָל ניט הערען וויערע טריט, בעת דער בעל-

הבית רוחם. דער טיש ווערד געגרייט ווי ביי א שררה, דערלאנגט מיט דער גאנצער צערעמאָניע, און געגעסען ווערד מעדני-מלך, און פאָוואָלינקע, בהרחבה. דער בעל-הבית — ער איינער אליין — רעדט, און אלע האָרבען. ביי'ם טיש מווען זיך געפינען אלע מאָל אורחים, פרעמדע, סוחרים, אָדער גלאַט דורכפּאָהרער. און אז ס'איז ניטאָ קיין פרעמדע, נעמט מען אייגענע, אָנגעשטעלטע פון דער גוראלני. דאָס בעציהען זיך פון די דאָזיגע מענשען צום בעל-הבית איז ווי סאָלדאטען צו א גענעראַל. ער אליין אין א יאָר מעלקע, זיי אלע — אָהן היטלען. נאָר צום עסען ווערען אָנגעטהאָן די היטלען. און האָט מען אָפּגעגעסען און אָפּגעבענשט — אַראָפּ די היטלען, און קיינער וועט נישט וואַגען זיצען. אלע בעדארפען שטעהן. און נעמט דער בעל-הבית אַרויס א פּאָפּיראַס אויף צו פּעררויכערען, ווערען אין איין כּהרף-עין אויסגעריבען עמליכע שווע-בעלעך מיט א מאָל און אונטערגעטראָגען איהם פייער. חיות ניט זיכער, עמיצער זאָל א וואָרף געבען א שוועבעלע אויף דער ערה. אָדער נישט אויכווישען גוט די פּים אין פּעדערשטען חדר'על, אָדער נישט געהן פּערשפּיליעט, ווי עס געהר צו זיין, אָדער דאָס האַלד-טיכעל נישט אויף איין אָרט. און אלע, וואָס דיענען ביי איהם, זענען „דו“ — מעג עס זיין אַ איד מיט א באָרד. און אלע, סאי פרעמדע, סאי אייגענע, ציטערען פאַר איהם אימת-מות — איין אמת'ער סולטאַן.

נאָר איין מענש, האָט דער לעהרער בעמערקט, איז דאָ אין דער דאָזיגער מאָדנער שטוב, וואָס שרעקט זיך ניט איבער פּאַר'ן שטרענגען סולטאַן. אדרבה, ער וואָלט געמעגט שווערען, אז דער סולטאַן האָט דרך-אָרץ פאַר יענעם מענשען. און יענער מעגט — דאָס איז רב יאָסעלע ווינאָקור'ס טעכטערעל — צילה.

א שענע, אַ הויכע פיגור — צוויי טראָפּען וואַסער דער פּאָטער. און דעם פּאָטער'ס כאַראַקטער, האָט ליעב געוועלטיגען — רב יאָסעלע ווינאָקור מיט די ביינער! „מין זשאַנדאר“ — אזוי זאָגט

דער פאָטער אויף איהר מיט גדלות, און קוועלט, ווערד ברייטער ווי לענגער, אז די טאָכטער האַפט איהם עפּים ביי אַ וואָרט, וויל איהם איבערשפּאַרען, בעווייזען, אז ער איז אומגערעכט. פּערשטעהט זיך, אז איבערשפּאַרען שפּאַרט מען איהם ניט איבער, און גע- רעכט איז תמיד ער, ניט קיינער; נאָר הנאה האָט ער און קוקט מיט פּערגעניגען אויפ'ן עולם, ווי איינער רעדט: „וואָס זאָגט איהר אויף רב יאָסעלע ווינאָקור'ס טעכטערעל? דאָס עפעלע פּאַלט נישט ווייט פּונ'ם בויעלע“...

— איך וואָלט וועלען, איהר זאָלט אַ מאָל אויף אַ טשיקאוועסט מיט איהר זיך דורכשמועסען, אַ ביסעל טיעפּער אריינרעדען זיך מיט מיין זשאַנדאַר. — אזוי האָט רב יאָסעלע ווינאָקור אַ זאָג גע- געבען איינמאָל צום לעהרער, ווינקענדיג מיט איין אויג אויף דער טאָכטער, — און ס'איז נישט געווען קיין מעהר גליקליכער פּאָטער אויף דער וועלט, ווי ער, אז ער האָט דערזעהן, ווי זיין טאָכטער האָט אַ נעם געגעבען דעם לעהרער צו דער אַרבייט, געמאַכט פּון איהם, ווי איהם האָט זיך אויסגעוויזען, אַש און בלאָטע, אַ גל של עצמות! „און דווקא אויף יוניש לשון! און מיט אזוי פיעל נע- מען פון ביכער: פּושקין און לערמאַנטאָוו און באָקעל און גאַגעל- מאָגעל — אָט אזוי! אָט אזוי! לאַז ער וויסען, הערש-בער דעם מלמד'ס זוהנדעל, ווער רב יאָסעלעס טעכטערעל איז!“ — — —

דאָ שטעלט זיך דער פּערפּאַסער אָפּ, וואָרום אַלסדינג, וואָס ער זאָל דאָ ניט דערצעהלען, איז אַלט, אזוי אַלט, ווי די וועלט, ווער פּערשטעהט עס ניט, אז פּון אזעלכע אָפּטע הייסע זכּחים, וואָס אַ בחור מיט אַ מיידעל פיהרען און זענען גרייט, דאַכט זיך, איינס דאָס אַנדערע גאָר דורס זיין, לאָזט זיך אויס, און גאַנץ אָפּטליך, אז דער בחור פּערליעכט זיך אינ'ם מיידעל און דאָס מיידעל אינ'ם בחור מיט סכּנת-נפּשות, און זיי זענען ביידע גרייט אָפּצוטהון די גרעסטע נאַרישקייטען אין דער וועלט, אָדער בעגעהן איינע פּון די אַרבע

מיתות בידדין: הענגען זיך אָדער טרינקען זיך, סמ'ען זיך אָדער שיסען זיך, אָדער גאָר אַנטלויפען אין אַ פינסטערער נאַכט, שטעַד לען ערניץ אַ שטילע חופּה און אַריינשרייבען דערנאָך צו די על-טערען אַ בריוועל: „מזל-טובַ אייך — מיר האָבען חתונה גע-האַט!...“

ניין. מינע העלדען, וואָס איך בעשרייב, האָבען ניט אַזוי גע-טהאָן. זיי איז געקומען צו הילף דער אַפיקומן, דער אַרויסגע-גנב'עטער אַפיקומן, פּסח צום ערשטען סדר, ווי איהר וועט דאָס באַלד אַרויסזעהען פּונ'ם דריטעל טייל פּון מיינ אַמת'ען, ניט אויס-געטראַכטען ראָמאַן.

ענדע צווייטער טייל.

ד ר י ט ע ר ט י י ל .

דער ווינטער איז אַוועק. דאָס אייז איז צעגאַנגען. דער שניי האָט צעלאָזט. די ערד האָט זיך אויפגעדרעקט, אויסגעווייכט און אויפגעפרישט, גרייט אַרויסצושפּראַצען אַ גרין גרעזעל. די נאַקעטע בוימלעך האָבען זיך אויסגעגלייכט, ווי פּונ'ם שלאָף נאָר-וואָס אויפגעוואַכט; אויף זייערע פייכטע ריטלעך וועלען זיך אַט-אַט בעווייזען יונגע קניפעלעך; די קניפעלעך וועלען זיך אויפקניפען, אויפפיקען און צעלאָזען זיך אין גריינקע בלעטעלעך — דער פרייה לינג געהט! דער פרייהלינג קומט! — ערב פּסח.

אין זשירדיווסקע גרעבלי, ביי רב יאַסעלע ווינאַקור, זעהט זיך אָן דער ערב-פּסח ניט ווינציגער, אויב נישט מעהר נאָך, ווי אין שטאָדט. רב יאַסעלע ווינאַקור איז אַ פרומער איד, אַ חסיד. ער וועט ניט לאָזען, אַז זיין גוראַלני, וואָס איז פול מיט חמץ און איז דורך און דורך חמץ, זאָל חלילה אַרבייטען די אַכט טאַג פּסח. אַלעס ווערד פּערקויפט על פי שלחן-ערוך צו אַ גוי, און אַלעס ווערד אָפּגעשטעלט, און אַלעס ווערד גערייניגט און געפּוצט און גע-

כשר'ט — און קומט פסת, איז רב יאָסעלע ווינאָקור אויס גוראל-ציק, אויס געשעפטס-מענש. זיינע מענמשען זענען מעהר נישט קיין "מענטשען" — זיי זענען אידען, בעפרייטע, אזוי ווי ער, אזוי ווי אלע אידען, וואָס זייערע עלטערען זענען אַרויסגע-גאַנגען פון מצרים. און אלע בעדאַרפען זיי זיך צענויפקלויבען מיט ווייבער און מיט קינדער, און אינאיינעם מיט איהם, מיט'ן בעל-הבית, ביי איין טיש, פייערליך אַפריכטען דעם סדר.

איך מיינ, עס וועט ניט זיין קיין גוזמא צו זאָגען, אַז אויף קיינעם איז אזוי ניט אָנגעמאַסטען דער נאָמען "מלך", ווי אויף דעם דאָזיגען סולטאַן און מושל — רב יאָסעלע ווינאָקור. איהר שטעלט אַיך נאָר פאָר, אַשטייגער, אַזאַ מין בילד: אַרום אַ צעהנדליג פאַמיליעס ביי איין טיש מיט ווייבער און קינדער און דייענסטען, אַלע יום-טוב'דיג, און אַלע אויגען אַרויף, צום אויבענאָן, און אויבענאָן די שענע הויכע פיגור פון רב יאָסעלע ווינאָקור, אַנ-געטהאָן אין ווייסען פון אויבען ביז אַראָפּ, פון דער ווייסער זיי-דענער יאַרמעלקע ביז די ווייסע אַטלעסענע שיק. וואָס ער זאָגט — זאָגען איהם אַלע נאָך. קיינער ניט פריהער און ניט שפעטער. ער טיילט אַרויס אַלעמען די מצה, דעם מרור, דעם כרפס, דעם חרוסת. ער טהוט אַ וואונק — ווערען אָנגעפילט די כוסות. ער נעמט זיך טרינקען — טרינקען אַלע.

ניין. דער אמת'ער מלך, דער אמת'ער מושל — דאָס איז אונזער סולטאַן רב יאָסעלע ווינאָקור. און ווי איין אמת'ער מושל, ווי איין אמת'ער מלך, איז ער קאָנסערוואַטיוו, היט אָפּ שטרענג אַלע מנהגים און טראַדיציעס. למשל, ביי אַלע אידען איז אַ מנהג: מרור — דאָס איז אָנגעריבענער חרין, אָפּטמאַל אויסגעוועכטער, עמוּוּאָס ביטערליך, פון יוצא וועגען. ביי רב יאָסעלען איז אַ מנהג: מרור דאַרף זיין מרור. אַ האַלב ווערצעל חרין — דאָס מוז יעדער אַיינציגער אויפעסען — ער מעג אפילו דעם שלאַק בעקומען!

- ווער האָט דאָס אַרויסגע'גנב'עט ביי מיר דעם אפיקומן?
שפּרינגט אַרויס צי'לה מיט אַ געלעכטערעל:
— טאַטע, סע איך! וואָסטו מיר געבען פאַר'ן אפיקומן?
— וואָס פאַרלאַנגסטו?
און עס הויבט זיך אָן אַ דינגעניש. זי וויל, אז אויף די אַנ-
דערע טעג יום-טוב זאָל ער איהר קויפען אַ פינגערעל.
— גוט. ער וועט איהר קויפען אַ פינגערעל.
— ניין, זי וויל מיט אַ ברייאַנטעל!
— גוט. ער וועט איהר קויפען מיט אַ ברייאַנטעל.
— און אַחוץ דעם וויל זי נאָך אַ שנירעל פּערעלעך.
— דאָס וועט שוין זיין צו פיעל.
— ווי באַלד אזוי, איז ניטאָ קיין אפיקומן!...
איהר מיינט, דאָס טרייבט מען קאַטאָוועס? — ניין. צי'לה
זאָגט דאָס גאַנץ ערנסט, און דער גאַנצער עולם שמייכלט (פּסח
צום סדר מעג מען שמייכלען ביי רב יאָסעלע ווינאָקור — בני
חורין!).
— אפשר וועט זיין גענוג אַ בייטש קאַרעלען? — בעט זיך ביי
איהר דער פאָטער.
— פּערעל, נישט קיין קאַרעלען! — זאָגט די טאָכטער פּעסט.—
און נאָך מיט אַ גאָלדען פּערמואַרעל דערצו!
— זי וויל מיך מאַכען פאַר אַ קבצן! — זאָגט דער פאָטער,
שוין צום עולם רעדענדיג, און דער עולם שיסט אויס אַ געלעכטער
(פּסח צום סדר מעג מען ביי איהם לאַכען אפילו הויך — בני
חורין!).
— אז דו וועסט זיך מיט מיר נאָך אַביסעל דינגען, — זאָגט
איהם די טאָכטער — וועל איך וועלען, אז דאָס פּערמואַרעל זאָל
זיין אַ ברייאַנטענעס.

רב יאָסעלע ווינאָקור האַפּט זיך אָן ביים קאַפּ: „זי וויל איהם מאַכען פאַר איין אָנוועצער!“ דער עולם לאַכט נאָך העכער. דער פּאָטער לאָזט איהר נאָך, גיט זיך אונטער. די טאַכטער גיט אָפּ דעם אפיקומן — און דער אַנדערער האַלבער סדר געהט אַוועק מיט דער אייגענער פייערליכקייט, וואָס דער ערשטער האַלבער סדר. און אַט אזוי אַלע יאָהר.

ענדע דריטער טייל.

ס י ע ר ט ע ר ט י י ל .

דעם פּסח, וואָס מיר בעשרייבען אַצינד, איז פּאַרנעקומען מיט רב יאָסעלע'ס אפיקומן אַ שטיקעל פּערענדערונג. דאָס הייסט, דער אפיקומן איז ביי איהם אַרויסגע'גנב'עט געוואָרען אזוי קונציג, ווי אַלע יאָהר, און, ווי אַלע יאָהר, האָט זיך רב יאָסעלע ווינאָקור אַ האַפּ געגעבען צום אַנדערען האַלבען סדר צום אפיקומן און אויס'גערופען: „ווער האָט דאָס אַוועקגע'גנב'עט דעם אפיקומן?“ האָט זיך צילע אָנגערופען פון איהר אָרט, ווי אַלע מאָל:

— טאַטע, דאָס האָב איך! וואָסטו מיר געבען פאַר'ן אפיקומן?

— וואָס פאַרלאַנגסטו? — האָט איהר געענטפּערט דער פּאָטער, ווי אַלע מאָל, און געוואַרט, וואָס וועט זי זיך, אַשטייגער, הייסען קויפען, אַז זי האָט שוין אַלסדינג? זי האָט שוין ציערונג אָהן אַ שיעור, און וויגרעשנע בילעטען, און אַ פּאַרטאַפּיאַנע, און אפילי אַ פּערדעל איין אייגענעם האָט ער איהר ערשט פאַראַיאָהרען נאָך פּסח געמוזט קויפען. אַ השגה פון אַ מיידעל — זיך נאָר הייסען קויפען אַ פּערדעל, האַ-חא! דאָס קאָן נאָר רב יאָסעלע ווינאָקור'ס טעכ'טערעל, ווייטער קיינער ניט! אַך, ווי מע האָט זיך עס דעמאָלט אָנגעלאַכט!...

אלע אויגען קוקען צהיין, וואו רב יאָסעלע'ס טעכטערעל זיצט. אלע זענען נייגעריג צו הערען, וואָס וועט זי היינטיגס יאָהר פֿער-לאַנגען פֿון איהר פּאָטער? — און זי, רב יאָסעלע'ס טעכטערעל, איז געזעסען דווקא רוהיג, ווי אלע מאָל, און פּעסט ביי זיך, ווי אלע מאָל, אז זי וועט דאָס מאָל אויספיהרען, ווי אלע מאָל. נאָר עפּיס האָט זי איצטיגס מאָל ניט געאייילט זיך און עפּיס מאָדנע איבער-געקוקט זיך מיט'ן לעהרער, מיט הערשבער דעם מלמד'ס זוהן, וואָס זיצט אַקוראַט אַקעגען איהר, און מע וואָלט געמעגט שווערען, אז אַ גרינג שמייכלעל האָט זיך בעוויזען אויף זייערע ביידענס פּנימ'ער... נאָר ניין! עס האָט זיך נאָר אויסגעוויזען! ווי איז דאָס מעגליך? — רב יאָסעלע ווינאָקור'ס טעכטערעל און דער לעהרער, הערשבער דעם מלמד'ס זוהנדעל — א סמיכות הפרשה!...

נאָר אָט האָט זי זיך אויסגערדעהט צום פּאָטער, און כאַלד וועט מען שוין וויסען — און ווי איבערראַשט זענען געוואָרען אלע, און מעהר פֿון אלעמען דער פּאָטער, אז די טאָכטער האָט איהם גע-ענטפּערט, אז היינט קאָן זי ניט זאָגען, וואָס זי פּערלאַנגט... דאָס וועט זי איהם ערשט קאָנען זאָגען שפּעטער... דעם ערשמען טאָג חול'המועד...

— איצט פּארלאַנג איך פֿון דיר, טאטע, נאָר איין זאך: זאָלסט מיר געבען דיין עהרען-וואָרט, אז דו וועסט מיר ניט אָפּ-זאָגען...

רב יאָסעלע ווינאָקור האָט מיט אַ צופריערען שמייכלעל, וואָס האָט זיך צעגאָסען איבער זיין שענער ברייטער באַרד, בעמראַכט דעם גאַנצען עולם, ווי איינער רעדט: „געפּעלט אַיך אַ השגה פֿון רב יאָסעלע'ס טעכטערעל?“...

און צו דער טאָכטער האָט ער אַ זאָג געגעבען:

— ווי קאָן איך דיר צוזאָגען אַ זאך, וואָס איך ווייס ניט? טאָמער בין איך נאָר ניט אימשטאַנד?...

— נו, געב איך דיר, טאמע, צוריק מיינ עהרען-וואָרט, אז איך וועל ניט פארלאנגען פון דיר אזעלכס, וואָס דו ביזט ניט אימשטאַנד...

דאָס פריהעריגע שמייכלעלע האָט זיך נאָך ברייטער צעלעגט איבער זיין שענער באָרד און איבער'ן גאַנצען פנים. דאָס האָט בעראַרפּט בעדייטען: „וואָס זאָגט איהר אויף רב יאָסעלע'ס טעכערעלע? זי באַראַרף נישט געהן לייהען קיין ווערטער!“... און צו דער טאָכטער האָט ער אַ זאָג געגעבען:
— גוט. איך בין דיר מבטיח...

— ניין, טאמע, נישט „מבטיח“, נאָר דו גיסט מיר דיין עהרען-וואָרט...

— רב יאָסעלעלע ווינאָקור, אז ער זאָגט, ער איז „מבטיח“, איז אַלץ איינס, וואָס איין אַנדערער זאָגט „עהרען-וואָרט“...

— ניין, טאמע, איך וויל, דו זאָלסט מיר פאַר אָט די אַלע מענטשען געבען דיין עהרען-וואָרט, און טאָקי די האַנד „תקיעת-כה“...

דאָס פריהעריגע שמייכלעלע איז אַראָפּ פון רב יאָסעלע'ס באָרד און איז פערשוואַנדען געוואָרען.

— רב יאָסעלעלע ווינאָקור האָט נאָך קיינמאָל קיינעם קיין תקיעת-כה נישט געגעבען און וועט נישט געבען...

— ווי באַלד אזוי, איז נישטאָ קיין אפיקומן!...

דער עולם האָט נישט געוואוסט וואָס צו טהון: שמייכלען? — איז דער בעל-הבית צו ערנסט. זיין ערנסט? — איז דאָס צו אַ גרויסער שפּאַס. האָט מען אַראָפּגעלאָזט די אויגען אַראָפּ און גע-וואָרט, וואָס וועט דאָ זיין דער סוף? און דערווייל האָט קיינער נישט בעמערקט, אז איין מענש, וואָס זיצט דאָ צווישען זיי ביי'ם סדר, איז ביי דעם דאָזיגען נסיון מיט אַ מאָל געוואָרען בלאַס און רויט און אַלערליי קאָלירען, און די הענד האָבען איהם געציטערט...

דער איינער איז געווען ניט קיין אנדערער, נאָר דער לעהרער, הערש־בער דעם מלמד'ס זוהנדעל.

און דער פאָטער מיט דער טאָכטער האָבען זיך דערווייל נאָך עטליכע מאָל איבערגעשמועסט און איבערגעקוקט זיך, ווי צוויי שטאַרקע מענשען, גוטע פריינד, וואָס האַלטען ביים אַרויסגעהן איינס אַקעגען דאָס אַנדערע מלחמה האַלטען. איטליכער פון די צוויי איז געשטאַנען פעסט אויף זיין פּאָזיציע: דער פּאָטער האָט זיך געהאַלטען איינס — ער גיט ניט קיין תקיעת־כף. די טאָכטער האָט זיך געהאַלטען ביי איהרם — נישטאָ קיין אפיקומן!...

ס'איז שווער צו זאָגען, מיט וואָס דאָס וואָלט זיך געענדיגט, ווען עס שטעלט זיך ניט אַרויס דער לעהרער פאַר אַ מליץ־יושר און פאַר אַ פערמיטלער צווישען ביידע צדדים, אַז „א מענטש, וואָס האָט אויף זיין לעבען קיין תקיעת־כף ניט געגעבען, איז נישט כדאי, מע זאָל איהם צווינגען מיט נויט, ובפרט אַזא מענטש, ווי רב יאָסעלע, וואָס זיין עהרען־וואָרט און נאָך פאַר ערות איז באַמת אַזוי גוט, ווי אַ תקיעת־כף“...

דאָס האָט געהאַט דעם זיעבעמען חן און געמאַכט דעם גרעסטען עפעקט. ערשטענס, זענען הערש־בער דעם מלמד'ס זוהנ'ס אַקציעס אין דער דאָזיגער שטוב געשטיגען מיט אַ סך, אַ סך פּראָצענט, ובפרט אין די אויגען פון רב יאָסעלע ווינאָקור, וואָס האָט ער איז אַ מענטש פון סאַמע שטאַל און אייזען, פון דעסטוועגען קאָן מען איהם, ווי כמעט אַלע מענשען פון דער גאַנצער וועלט, מיט אַ גוט וואָרט קויפען און פערקויפען. און צווייטענס, האָט דער גאַנצער עולם דערזעהען אויפ'ן בעל־הבית'ס באָרד אַ פרישען שמייכעל, און מע האָט פרייה אָפּגעאַטעמט. אַנב איז שוין טאַקי געווען צייט אַ מאָל אויפצושטעהן פונ'ם סדר, וואָס האָט זיך איצטיגס מאָל פערצויגען העט־ווייט אין דער נאַכט אַריין.

* * *

די ערשמע טעג פסח זענען איבערגעלאָפֿען גאַרנישט צו בע-
 מערקען, ווי זיי לויפען אלע מאָל איבער, ווי עס לויפען, אייגענטליך.
 אלע טעג פון אַ גאַנץ יאָהר, האָטש אַפילו עס קאָן זיין, אַז פאַר אַ
 פאַר מענשלעך פון דער דאָזיגער געשיכטע האָבען זיך די צוויי טעג
 געצויגען און געשלעפט זיך און אויסגעוויזען לאַנג, ווי דער אידי-
 שער גלֶת. נאָר ווי די מעשה איז, — די צוויי טעג פסח זענען אַוועק,
 און דער ערשמער טאָג חול-המועד איז געקומען, און דער פּאָטער
 האָט זיך גאַנץ געמיטליך און גאַנץ ברייטליך אַ זאָג געגעבען צו
 דער טאָכטער, האַלב אין קאַטאָוועס און האַלב ערנסט: „נ, זשאַנ-
 דאַר, לאָמיר שוין וויסען, מיט וואָס האָסט דו מיך היינטיגס יאָהר
 געשטראָפֿט, אַזאַ? — און — און, וואו נעם איך פאַרב אויף אַפֿ-
 צומאַהלען רב יאָסעלע ווינאָקור'ס פנים, אַז ער האָט דערהערט פון
 זיין טעכטערעל אַזאַ מין, וואָס האָט זיך איהם נישט גע'חלומ'ט.
 ניט איהם און ניט קיינעם ניט. הערט אַ מעשה: איהר פאַרלאַנג.
 זאָגט זי, באַשמעהט אין דעם, וואָס זי האָט ליעב, זאָגט זי, דעם
 לעהרער, הערשבער דעם מלמד'ס זעהנדעל, און, זאָגט זי, דער לעהר-
 רער, הערשבער דעם מלמד'ס זעהנדעל, האָט ליעב זי, רב יאָסעלע
 ווינאָקור'ס טאָכטער צילה, און אַז זיי האָבען זיך געגעבען, זאָגט זי,
 דאָס וואָרט, זיי זאָלען זיין התנִיכלה, און זי פאַרלאַנגט, זאָגט זי,
 פון איהם, פונ'ם פּאָטער, הייסט עס, אַז ניט פריהער און ניט שפע-
 טער פון שבת נאָך שבועות זאָל זיין די חתונה! ... דער גאַנצער
 הויף האָט זיך שיער נישט איבערגעקעהרט! די גוראָלני איז שיער
 נישט הרוב געוואָרען! זשיריווסקע גרעבלי איז געגאַנגען האָדאָר-
 ראָם! רב יאָסעלע ווינאָקור האָט געאַרבייט מעשים! עס זענען
 געווען געשרייען, און קללות, און געוויינען, און טרערען — און וואָס
 איהר ווילט: וואָס הייסט, ער, רב יאָסעלע ווינאָקור, וואָס גאָט
 האָט איהם געבענטשט מיט קיין עין־הרע אַזאַ פערמעגען און מיט
 קיין עין־הרע אַזאַ טאָכטער, וואָס ער קאָן דערגרייכען מיט איהר

די העכסטע, די גרעסטע און די שענסטע שדוכים, נאָר ער האָט נאָך
 ביו אַהער אפילו ניט אין זינען געהאַט קיין שדוך טהון, — זאָל
 ער נעמען פּלוצים אין מיטען דרינען זיך פּערבינדען מיט וועמען? —
 מיט בערשבער דעם מלמד! און נאָך וואו? — אָט דאָ טאַקי,
 אין דער דאָזיגער שטאָדט!... סמייטש, סמייטש! איהם, רב יאָר
 סעלע ווינאָקור, וואָס קיין מענש האָט נאָך נישט געוואָגט מיט
 איהם טרייבען קאַטאָוועס, זאָל מען איהם אָפּטהון אזא שפיצעל!
 אויסנאַרען ביי איהם זיין עהרען־וואָרט!... און ווער? זיין גע-
 ליעכטע איין־און־איינציגע טאַכטער! אָ, זי ווייסט, דער זשאַנ-
 דאַר, ביי וועמען זי האָט דאָס אַ וואָרט גענומען! רב יאָסעלע
 ווינאָקור האָט נאָך קיינמאַל זיין וואָרט ניט געבראַכען!... און
 עס קומט איהם אויפ'ן זינען די געשיכטע פון בת יפתח. דאָרט
 איז אויך געווען אַ וואָרט, און נישט קיין וואָרט, נאָר אַ נדר...
 ניין, דאָ איז נאָר געווען אַ וואָרט, נישט קיין נדר! אַ וואָרט קאָן
 מען צוריק נעמען... ווי קאָן ער עס דערלאָזען אזא זאך, אזא שדוך,
 אזא בזיון? — **כיב לא תהיה!** — דאָס וועט ניט זיין, סיידען
 דער טוידט!... און צוריק אָבער דערמאַנט ער זיך: ער האָט
 דאָך פאָרט דאָס וואָרט געגעבען! און פאַר עדות, פאַר מענשען...
 און רב יאָסעלע ווינאָקור האָט דאָך נאָך קיינמאַל זיין וואָרט נישט
 געבראַכען!... וואָס טהוט מען? רב יאָסעלע זאָל ניט מורא האָר
 בען פאַר נאָט, פאַר שכר ועונש, פאַר המאכד עצמו לרעתו, וואָלט
 ער זיך נאָר אַ מעשה אָנגעטהאָן!...

ענדע פיערטער טייל.

ע פ י ל א ג

נאָך מיט צוויי וואָכען פריהער פאַר שבת נאָך שבועות האָט
 רב יאָסעלע ווינאָקור אויפגעשטעלט ביי זיך אין זשיריווסקע גרעבלי
 אַ שאַלאַש אפּשר אויף טויזענד פאַרשוין, אַראָפּגעבראַכט פון שטאָדט

סארווערס און סארווערקעס און גלאט מענטשען, און מע האָט גע-
 נומען באַקען און קאָכען און בראַטען און פּרעגלען, צוגרייטען זיך
 צו דער חתונה, אַלסדינג ביד רחבה — אין גרעסטען מאַסשטאַב.
 אַ קלייניגקייט — רבי יאָסעלע ווינאַקור האָט דערלעבט חתונה מאַ-
 כען זיין איין-און-איינציג טעכטערעל צילה? I און אז עס איז גע-
 קומען צו דער חופּה, האָט ער אַראָפּגעבראַכט די בעסטע כליזומה
 און די רבנים אַלע פון שטאָרט און געפּראַוועט אַ חתונה, וואָס
 האָט געקלונגען די וועלט I און אַ סעודה אין שטאָרט פאַר אַרעמע
 לייט אַחוץ. אזאַ סעודה, וואָס זינט די שטאָרט שטעהט, האָט זי
 אַזעלכס ניט געזעהען און וועט ניט זעהן I און אַכט טאָג האָט מען
 געהוּלעט נאָך דער חתונה. אַכט טעג מיט אַכט נעכט. און מיט'ן
 מחותן, מיט הערש-בער דעם מלמד, האָט זיך רב יאָסעלע, ביי די
 לחיים'ס, געקושט אפּשר פּופּציג מאָל און אפּשר הונדערט מאָל,
 און אפּשר נאָך מעהר. עס האָט דענן אַ שיעור געהאַט דאָס קושען
 זיך, אז גאָט האָט איהם געהאַלפּען, ער האָט אזאַ מחותן, אזאַ
 עהרליכען אידען, ווי רב הערש-בער? ...

און די מתנות, וואָס ער האָט עס אַביסעל צעשענקט אַלע זיינע
 מענטשען, און דווקא מיט דער ברייטער האַנד — לאָזען זיי גע-
 דענקען, ווען זייער בעלי-הבית האָט חתונה געמאַכט זיין בתי-יחידה I
 נאָר אויף צוויי פּונקטען האָט ער זיך אוועקגעשטעלט שטאָל
 און אייזען, און האָט געזאָגט, אז דאָ מוז ער אויספיהרען — עס
 מעגען פּאַלען שטיינער פּונ'ם הימעל :

א) דעם מחותן, רב הערש-בער דעם מלמד, האָט ער געקויפט
 אין שטאָרט איין איינפּאַהר-הויז מיט אַ קאַמער פון תבואה אויף
 צו פּערדינגען — אונטערגעשמעלצט מיט אַ מזומנ'ע פּאַר טויענ-
 דער און גע'פּוועל'ט, אז הערש-בער דער מלמד זאָל ווערען אויס
 הערש-בער דער מלמד, נאָר גלאַט ר ב ע ר ש - ב ע ר .

ב) דעם איידעם, רב הערש-בער'ס זוהן, האָט ער איבערגעגעבען
 אַ העלפט פון דער גוראָלני און פּונ'ם הויף און פון די סקלאַדען און

פון אלע געשעפטען, און אפילו פון דער געלער נאטעמטשאנקע מיט
 די ברענענדיגע שפאקעס — פון אלסדינג איבערגעשריבען פונקט
 א העלפט אויף זיין נאמען — און ווער מיר שטודיערען? וואָס מיר
 דאָקטאָר? שוין לאַנג פּערגעסען!...
 רב יאָסעלע ווינאָקור האָט בעווייזען ווער ער איז און וואָס ער
 קאָן!...

ע נ ד ע .

דוד מלך ישראל

✻ בילד לכבוד שטותיתורה.

נעשריבען אין יאָהר 1904

דוד מלך ישראל

א ק ו ר צ ע ה ק ד מ ת .

אלמע בילדער פון פארצייטען! שטעהט אויף, זייט מוחל,
פון אייערע קברים, איהר זענט שוין לאנג אפגעשטאָרבען פאר אונד
זער יונגענד. איין עבירה. די צייט שטעהט ניט. בילדער בייטען
זיך. איין דור טרייבט דעם אנדערען. אונזערע קינדער וועלען פון
איך ניט וויסען. אינאיינעם מיט מיר וועט איהר אוועק אין קבר,
פערפאלען ווערען אפשר אויף אייביג. גלייך ווי איהר זענט נאָר
קיין מאָל אויף דער וועלט ניט געוועזען. שטעהט אויף, שטעהט
אויף, לאָס איך איך איין מאָל האַטש דורכפיהרען פארביי זייערע
אויגען. לאָזען זיי איך אַנקוקען, אונזערע קינדער, און לאָזען זיי
דערצעהלען דעם דור, אז ס'איז געווען אַמאָל ביי אונז אזעלכע, ווי
איהר, אז איהר זענט חלילה ניט קיין אויסגעטראַכטע פונ'ם קאָפּ.
אז איהר האָט אַמאָל געלעבט אויף דער וועלט און אז זיי קעהרען
זיך אָן מיט איך גאַנץ נאָהענטע קרובים, — אייערע אייגענע אור-
אור-אייניקלעך...

ק א פ י ט ע ל א .

שטאַרק געקרייזעלטע באָרד און פּאות, ווייס ווי געפּאלענער
שניי, אַ נאַפּאָלעאָנקע (א פּאַרצייטיגער מין היטעל) אויפ'ן קאָפּ, אַ
לאַנגער גראַבער שטעקען אין די הענד מיט אַ ביינערנע האַלקע,

א זאָס אויף די פלייצעם. איינגעבויגען ביו צו דער ערד, נעהט
ער אַלע ערב שבת און אַלע ערב יום־טוב פון שטוב צו שטוב צע-
נויפנעמען קוילעמטש פאַר די אָרעמע אידישע אַרעסטאַנטען, וואָס
אין טורמע.

דאָס איז דער אַלטער דאָדי, אָדער „דוד מלך ישראל“, וואָס
איז אַלט אפשר הונדערט יאָהר. אַלע קענען איהם, אַלע ווייסען
שוין וואָס ער וויל: ער וויל קוילעמטש פאַר זיינע אָרעמע אַרעס-
טאַנטען, וואָס אין טורמע. קיינער דינגט זיך ניט מיט איהם.
ווער עס האָט און ווער עס וויל — דער גיט; ווער עס האָט ניט
און וויל גיט — דער גיט ניט. דער אַלטער דאָדי וועט נישט האָ-
בען קיין פאַראיבעל. וואָרום אז אַלע וועלען האָבען וואָס צו
געבען און אַלע זאָלען וועלען געבען, היינט ווער וועט נעמען?
און אז ס'וועט ניט זיין ווער ס'זאָל געבען און ווער ס'זאָל נעמען,
פון וואַנען־זשע וועט זיך נעמען רחמנות און צדקה און מעשים
טובים אויף דער וועלט? אויף וואָס זשע וועט מען דאַרפן דאָס
עולם־הבא מיט'ן גן־עדן? און אז ס'וועט ניט זיין קיין עולם־הבא
מיט קיין גן־עדן, וואָס זשע וועט מען טהון מיט די צדיקים אויף
יענער וועלט? ...

אָט אזוי פלעגט הקירח'ן דער אַלטער דאָדי. ער איז געגאַנגען
מיט דעם גאַנג, אז ווי דער אויבערשטער פיהרט, אזוי איז גוט:
עס בעדאַרפען זיין אזעלכע וואָס געבען און אזעלכע וואָס
נעמען, אזעלכע וואָס האָבען און אזעלכע וואָס האָבען
ניט, אזעלכע וואָס זיצען אין טורמע און אזעלכע וואָס זאָרגען זיך
פון זייער טוועגען און קלויבען אַלע ערב שבת און ערב יום־טוב
קוילעמטש פון זייער כבוד וועגען.

ק א פ י ט ע ל ב .

ווער איז געווען דער אַלטער דאָדי, אָדער דער דוד מלך ישראל,
און וואָס איז ער געווען פריהער, איידער ער איז געווען איין אַלטער

איר פון אפשר הונדערט יאָהר און איידער ער האָט זיך פּערנומען מיט צענויפקלויבען קוילעטש פאַר די אָרעמע אַרעסטאַנטען, וואָס אין טורמע? — דאָס ווייסט קיינער ניט ביי אונז.

פון וואָס לעבט דער אַלטער דוד? וואו האַלט ער זיך אויף? וויפּיעל יאָהר איז ער אַלט? וואו זענען זיינע קינדער און אייניקלעך? — דאָס ווייסט קיינער ניט ביי אונז. ס'איז אַ סוד פאַר דער וועלט. עס איז נישטאָ פשוט דער מענטש, וואָס זאָל געדענדיקען, און ביי איהם אַליין אַז איהר וועט פרעגען, וועט ער אַיך ניט ענטפּערען. פּרובט זיך גאָר ניט, איהר וועט ערגער מאַכען: וואָרום מיט איהם אַז איהר וועט זיך אַריינלאָזען אין אַ לאַנגען שמועס, וועט ער אַיך בעטען, איהר זאָלט עפּים שענקען פאַר זיינע אָרעמע אידישע אַרעסטאַנטען, וואָס אין טורמע, און פון וואָס איהר זאָלט מיט איהם ניט רעדען, אויף זיינע אַרעסטאַנטען מוזט איהר אַרויף!

— רב דאָדי! וואו האָט איהר גענעכטיגט היינטיגע נאַכט?
— געלויבט דער אויבערשטער, אַבי ניט אין טורמע. האָט איהר ניט עפּים אַיין אַלטען בגד פאַר מיינע אַרעסטאַנטען?
— רב דאָדי! וואו זענען אַהינגעקומען אַייערע קינדער מיט אַלע אייניקלעך אַייערע?

— געלויבט דער אויבערשטער, צעקראַכען זיך דער אַהער, דער אַהין, צעשפּרייט איבער אַלע זיעבען ימים. אַנדערע זענען גע- שטאַרבען, אַנדערע לעבען. ווי אַזוי זיי לעבען, נוט, שלעכט, — אַבי ניט חלילה אין טורמע. געפּינט זיך ניט ביי אַיך, מחילה, אַ פאַר אַלטע תּחתונים פאַר מיינע אַרעסטאַנטען?

— רב דאָדי! וויפּיעל זענט איהר אַלט ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר?

— געלויבט דער אויבערשטער, נישט קיין יונגערמאַן, לאָז אַיך גאָט געבען ניט ווינציגער יאָהרען, נאָר מעהר מזל, און דער עיקר, איהר זאָלט ניט וויסען פון קיין טורמע כל זמן איהר וועט לעבען.

געפינט זיך ניט ביי אייך א פאָר אלטע צעריסענע שטיוועל פאָר
מיינע אַרעסטאַנטען?

אַט דאָס איז געווען דער אלטער דאָדי, אָדער דוד מלך ישראל.

ק א פ י ט ע ל ג .

פאָר וואָס זשע האָט מען איהם גערופען דוד מלך ישראל?
דערפאַר, וואָס איין מאָל אין יאָהר איז ער געווען א מלך, א
מלך ביי אידישע קינדער, און דאָס איינע מאָל איז געווען דער טאָג
פון שמחת-תורה.

קומט שמחת-תורה — איז ניט צו דערקענען דעם אלטען דאָדין.
דער רוקען אויסגעגלייכט, די באָרד און פאות אויסגעקעמט, די
נאַפאָלעאָנקע איבערגעקערט אויף דער לינקער זייט, דער ברייטער
ווייסער קאַלנער אויסגעגלעט, אָהן דעם שטעקען, אָהן דעם זאָק —
ס'איז גאָר נישט דער דאָדי. דאָס פנים שיינט, די אויגען גלאַנצען.
גענומען לכבוד יום-טוב א ביסעל באַנפּען, איז דער אלטער דאָדי
גאָר איין אנדער מענש מיט איין אנדער נשמה — אַ לעבעדיגע,
אַ פרעהליכע נשמה.

צענויפגענומען קליינוואַרג, יונגלעך פון אלע שוהלען, און אויס-
געשטעלט זיי שורות-זוייז אַרום און אַרום זיך, געהט ער, דער אלטער
דאָדי, אין מיטען, די הענד אַרויף צום הימעל, און זינגט אויף אַ
קול:

— צאן קדשים!

ענטפערט איהם קליינוואַרג:

— מע-ע-ע!

— ווער געהט מיט אייך?

— אונזער מלך דוד, מע-ע-ע!

— ווי אזוי רופט מען איהם?

— דוד מלך ישראל, מע-ע-ע!

- שרייט זשע, אידישע קינדער, מיט'ן שענעם ניגון: דוד
 מלך ישראל חי וקיים!
- דוד מלך ישראל חי וקיים! מע-ע-ע!!!
 נאך אמאל:
- צאן קדשים!
 — מע-ע-ע!
 — ווער געהט מיט איך?
 — אונזער מלך דוד, מע-ע-ע!
 — ווי אזוי רופט מען איהם?
 — דוד מלך ישראל, מע-ע-ע!
- שרייט-זשע, אידישע קינדער, מיט'ן שענעם ניגון: דוד!
 מלך ישראל חי וקיים!
- דוד מלך ישראל חי וקיים! מע-ע-ע!!!
 צו די קינדער שטעהן-צו נאך קינדער, די קאוואלקאדע
 וואכסט, דער עולם, וואָס געהט נאך, ווערד אלע מאָל גרעסער,
 דאָס קול ווערד אלע מאָל שטארקער און רינגעלט אַרום דאָס נאָר-
 צע שטערמעל. ביי יעדער סוכה שטעלט זיך אָפּ דוד מלך ישראל.
 בעליבתים טראָגען איהם אונטער אַ ביסעל לחיים. ווייבער זענען
 איהם מכבד מיט לעקאך פונ'ם פארטוך. דאָס ביסעל לחיים טרינקט
 ער אויס, און דעם לעקאך צעטיילט ער צווישען קליינווארג, רופט
 אויס מיט אַ ניגון:
- צאן קדשים!
 — מע-ע-ע!
 — וואָס האַלט איך דאָ?
 — לעקאך, מע-ע-ע!
 — וואָסער אַ ברכה מאַכט מען איבער דעם?
 — מזונות, מע-ע-ע!
 — זאָגט זשע מיר איצטער, ווער געהט מיט איך?
 — אונזער מלך דוד, מע-ע-ע!

- ווי אזוי רופט מען איהם?
 — דוד מלך ישראל, מע-ע-ע!
 — שרייט-זשע, אידישע קינדער, מיט'ן שענעם ניגון: דוד!
 מלך ישראל חיו וק-יים!
 — דוד! מלך ישראל חיו וקיים! מע-ע-ע!!!

ק א פ י ט ע ל ד .

דאכט זיך, אין פלוג, וועמען געהט דאָס אָן און וועמען קאָן
 עס שאַדען, אז איין אלטער מאַן פון אפשר הונדערט יאָהר נעמט
 איין מאָל אין יאָהר, שמחת-תורה, אַ ביסעל בראַנפּען, ווערד פּרעה-
 ליד און פּערשטעלט זיך פאַר אַ מלך, און יונגלעך קונדייסים לוי-
 פען איהם נאָך און מעקען, ווי די קליינע ציעגעלעך: מע-ע-ע!
 בעדאָרף זיך אָבער טרעפען אזא מעשה:

סאַמע סליחות-צייט האָט מען אַראָפּגעשיקט צו אונז אין שטער-
 טעל איינעם אַ נייעם אָדון (יענער איז מת געוואָרען). ווי גע-
 וועהנליך, אַ נייער אָדון, האָט ער אַרויסגעוויזען נייע תּנועות, נייע
 גענג, היינו: ערשטענס, האָט מען געזאָגט אויף איהם, אז ער
 איז אַ איש-אמת, נאָר צו פּיעל אַ איש-אמת. דערטאַפּט אַ אידען,
 איז באַלד: „ס'קודעוואַ?“ דאָס הייסט: „מה שמכם? פון וואָ-
 נען איז אַ איד?“ ... צווייטענס, נעמט ער ניט, אָבער לחלוטין
 נישט; ניט קיין מטבע און ניט קיין שוה-כסף; אז מע שמועסט
 אַ נקי-כפים/ניק! אודאי איז אַרויס אַ קלאַנג איבער'ן גאַנצען
 שטעדטעל: שלעכט! אַ רשע! אַ המן! ...

כך הוה. אויף מאָרגען אין דער פּריה איז ער שוין אַרויסגע-
 גאַנגען אין שטאָרט. דורכגעלאָפען דעם מאָרק, אויסגעקוקט אַלע
 קלויטען מיט אַלע יאַטקעס, אַ שמעק געטהאָן דעם שוה-להויף, גע-
 וואָלט בעקענען זיך מיט'ן ריח... נאָר, משטיינס געזאָגט, וואָס האָט
 ער געקאָנט מאַכען ביי אונז בין הזמנים, אז די מלמדים האָבען די

חדרים שוין לאנג צעלאָזט און מיט פאלשע אסיננאציעס האַנדעלט ביי אונז קיינער ניט, היינט וועמען הערען מיר?

האַט איהם אָבער נאָט צוגעשיקט אַ געשעפט: סוכות! ס'איז איהם ניט געפעלען, פערשטעהט איהר מיד, ווי די אידען בויען זייערע סוכות. ס'איז זאָנט ער, מסוכן קעגען טאָמער מאַכט זיך אַ שרפה. איהר פערשטעהט אַ משל? מויענדער יאָהרען זיצען אידען אין סוכות און האָבען קיין מורא ניט פאַר קיין זאַך, און פלוצים נאָר נאָט אייך אַ שרפה!

— בכך, וואָס-זשע ווילסט דו, פרייץ?

— וויל איד, זאָנט ער, איהר זאָלט בויען אייערע סוכות ניט

אזוי, נאָר אזוי און אזוי.

האַט מען דאָך איהם געהערט מסתמא, ווי המן דעם גרייגער, און מע האָט זיך געשמעלט בויען די סוכות דוקא אזוי, ניט אזוי און אזוי. האָט אָנגעשטעקט דער אָדון און האָט זיי מחילה צע-וואָרפען.

האַט מען געשיקט צו איהם אַ דעפוטאציע: „אדוני פרייץ! ווי איז שייך סוכות אָהן אַ סוכה?“ האָט ער געזאָגט: „איין מאָל ניין!“ און געה שריי חי וקיים, אַז טאָמער שפאַרט איהר זיך איין, איז נאָר „ס'קודעווא!“...

בקיצור, וואָס זאָלט איהר קלערען, מען איז גוט פערשוואַרצט געוואָרען, מע האָט זיך בעגראָבען נייען איילען, זיך בעזעצט עט ליבע משפחות אין איין סוכה און געציטערט אימת-מות, טאָמער, אַ קשיא אויף אַ מעשה? ... נאָר דער אויבערשטער האָט דחמנות געהאַט, ס'זענען איבערגעלאָפען די זיעבען טעג סוכות גלאַט, אומ-זיסטיגע פחדים, ביז ס'איז געקומען דער אַכטער טאָג יום-טוב, שמחת-תורה.

ק א פ י ט ע ל ה .

און אַז ס'איז געקומען דער אַכטער טאָג יום-טוב, שמחת-תורה, איז דער אַלטער דאָדי אַרויס מיט דער חברה קונדייסים אויפ'ן

שוהל-הויף און האָט אויסגערופען אויף אַ קול, ווי זיין שטייגער
איז:

— צאן קדשים!

האַבען איהם די צאן קדשים געענטפערט:

— מע-ע-ע!

פּלוצים וואַכסטאָים ווי פון אונטער דער ערד דער אָרון און
בעטראַכט די דאָזיגע שענע סצענע שטאַרק פּערוואַונדערט.
משמעות, ער זעהט דאָס ערשטע מאָל אזאָ קאָמעדיע. דער אַלטער
דאָדי האָט, אַפּנים, ווינציג-וואָס זיך איבערגעשראַקען פאַר'ן נייעם
אָרון, טהומ. ער זיך זינס און שניידט ווייטער:

— זאָנט זשע מיר, אידישע קינדער, ווער געהט מיט אייך?

— אונזער מלך דוד, מע-ע-ע!

— ווי אזוי רופט מען איהם?

— דוד מלך ישראל, מע-ע-ע!

— שרייט זשע, אידישע קינדער, מיט'ן שענעם ניגון: דוד!

מלך! ישראל! חי! וק-יים!

— דוד! מלך! ישראל! חי! וקיים!

האַט דער אָרון געבעטען, מע זאָל איהם געבען צו פּערשטעהן,
וואָס דאָס בעדייט, ווער איז דער אַלטער און וואָס זינגט דאָס
קליינוואַרג?

האַט זיך אַרויסגעשטעלט רב שעפּסיל דער מלמד, וואָס האָט
געהאַט אַ שען הענטעל צום שרייבען רוסיש; די פּאות האָט ער
פּערקאַטשעט אַרונטער די אויהערען, און איז אַרויס פאַר אַ טאַל-
מאַטש:

— ווין צאר זשידיוסקי דאָוויד, אַ וואָני יעוואָ חלאָפי...

האַט זיך דער אָרון געחאַפט מיט ביידע הענד ביי די זיימען
און האָט זיך צעלאַכט. ווי אזוי, מיינט איהר, געלאַכט? ממש
שיער ניט צעזעצט און צעשפרונגען געוואָרען פאַר געלעכטער. און
דוד דער מלך ישראל האָט ניט אויפגעהערט צו זינגען „צאן קדשים!“

און די צאן קדשים האָבען ניט אויפגעהערט צו שרייען „מע-ע-ע!“ — ביז דעם אָדון איז, אַפּנים, נמאס געוואָרען די מעשה, האָט ער די חברה קליינוואַרג צעטריבען און דעם אַלטען דוד מלך ישראל האָט ער אַ נעם געטהאָן אויפ'ן צימבעל, ווי זיין שטייגער איז: „ס'קור דעוואַ!“? האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז דער אַלטער מלך פון ישראל ווייסט אַליין אויך ניט ס'קודעוואַ — פון וואָנען ער איז... האָט ער איהם אָפּגעשיקט מחילה גלייך אַהין, אין טורמע אַרײַן, צו זיינע „אַרעמע אַרעסטאַנטען“...

— דאָרטען, האָט ער געזאָגט, וועט ער זיך אויסניכטערען, דער אַלטער שכור...

* * *

אויף איבער אַ יאָהר סוכות זענען אידען געזעסען אין זייערע סוכות, ווי אַלע יאָהר. שמחת־תורה האָבען אידען געהוליעט, ווי אַלע יאָהר. נאָר איין זאך האָט געפעהלט: מע האָט נישט בענע־גענט אין ערגיץ דעם אַלטען „דוד מלך ישראל“. מע האָט נישט געהערט, ער זאָל זינגען: „צאן קדשים“, און די „צאן קדשים“ זאָלען איהם ענטפערען:

— מע-ע-ע!!!

וואס איז חנוכה?

געשריבען אין יאָהר 1901

וואס איז חנוכה?

ПО СЛУЧАЮ ХАНУКО
имѣемъ честь
покорнѣйше просить Васъ
на чашку чаю

אָס אזא מין קארטעל האָב איך געטראַפּען ביי זיך אויפ'ן טיש
היינטיגען חנוכה פון מיינעם אַ גוטען בעקאַנטען, איין אויפגעקור
מענעם, פרישגעבאַקענעם גביר, פֿלאַטאַן פֿלאַטאַן פֿלאַטאַן פֿלאַטאַן -
וויטשלאַקשענטאַפֿאוּ.
מילא, דעם פֿשט פון די ווערטער „נאָ טשאַסקו טשאַיו“ פּער-
שטעהט דאָך יעדער איינציגער גאַנץ גוט: אַ „ווינט“, אַ „פּרעפּע-
ראַנס“, אַ „זעכס און זעכציג“, איין „אַקע“, אָדער אַ „סטוקעלקע“...
נאָר דער „פּאַ סלוטשאַיו חנוכה“ — וואָס לאָזט ער מיך דאָ הערען?
וואָס פאַר אַ מחותן איז חנוכה מיט אַ „טשאַסקע טשאַיו“? וואָס
פאַר אַ מחותן איז פֿלאַטאַן פֿאַנטאַלאַנאוויטש מיט חנוכה, אז
דאוונען געהט ער שוין היינט נאָר איין מאָל אין יאָהר, אי דאָס —
אין באַרשעהל, אין שטוב הערט מען שוין נישט ביי איהם אַ אידיש
וואָרט — איבער דער באַננע, די באַננע זאָל חלילה ניט לאַכען, און
„ציוניסטען“ האָט ער פיינט, קאָן נישט הערען דעם נאָמען זייערען?

— וואָס האָט איהר צו זיי? — האָב איך איהם אַ מאָל אַ פּרעג געטראָגן אויף אַ ציקאוועסט. — וואָס האָבען זיי איך אַזעלכס געטראָגן. די ציוניסטען?

— ציוניסטען? — איך בעט אײך, דערמאָנט מיר נישט דעם נאָמען זייערען! איך... איך... איך האָב זיי פּיינט! איהר מיינט מחמת וואָס? מחמת איך האָב פּיינט אַ אידען? הלילה וחם! אדרבה, ביי מיר אַ איד איז דוקא מיט'ן גרעסטען כבוד; האָטש אפילו אונזערע אידעלעך, צווישען אונז רעדענדיג... נאָר נישט... ווי זאָגט איהר, האַט אַ פּאָקרעשקע... נאָר אין שטוב ביי מיר האָב איך לייעב, ס'זאָל זיין אידיש: פּסח — מצה, סוכות — פּירעזשקעס מיט האָני, פורים — דאָס, ווי אַזוי הייסט דאָס? המנ'טאָשען, טייגלעך, פּאַרפּעל, מאָהינדלעך, קישעלעך און די אַלע איבעריגע נוטע זאָכען... — אַזוי זאָגט צו מיר פּלאַטאָן פּאַנטאַלאָנאָוויטש און בעלעקט זיך אַזש.

נאָך אַ סך זאָכען איז פּלאַטאָן פּאַנטאַלאָנאָוויטשען פּערבליבען פּונ'ם אידישקייט, וואָס ער קאָן זיך מיט דעם ניט צעשיידען, למשל: פּיש געפּעפּערטע מיט חרין, „פּעטשאַ“ מיט געטריקענטע פּענעצלעך מיט קנאָבעל, פּליישיגע קרעפּלעך צו דער יוך — דאָס וואָלט ער אַ בעלן געווען אַלע טאָג, און אַ אידיש ראָסעלפּליישיעל מיט לעבערלעך און מיט פּופּיקלעך — דאָס חיות! ער וואָלט מוחל געווען צעהן בעפּשטעקסען פּאַר איין אידיש העלזעל, מיט מעהל אָנגעפּילט און מיט אַ פּאָדעם פּערנייהט. ער וואָלט אַוועקגעגעבען פּופּצעהן קאָמפּאָטען פּאַר איין אידישען צימעס מיט מייערען, גוט געבראַזשעט, מיט מעהל פּערפּראָוועט, און אַ שטיקעל ברוסט זאָל זיין דערביי; דאָס שטיקעל ברוסט אַז מע פּעפּערט צו, איז דאָך אַ כּפּרה אַלע מאָדנע פּליישיען מיט די היינטיגע וואָרסטען מיט די וואָרשעווער שניקען, וואָס אידען מוטשען זיך, זיי ווילען ס'זאָל האָבען אַ אידישען טעם און אַ פּנים פּון חזר...

הקיצור, איך האָב מיך פּערדערט פון עסענוואַרג און האָב פּער-
געסען, אז איך האָב בעקומען איין איינלאָדונג פון פּלאַטאָן פּאַנ-
טאַלנאָוויטש „פּאַ סלוטשאַו חנוכה נאָ טשאַשקו טשאַו“...

אַנגעקלונגען ביי דער טהיר און אַרײַנגעקומען אין שטוב אַרײַן,
האַט מיר אַ זעץ געטהאָן אין פנים אַרײַן אַ ליכטיגקײט מיט אַ
וואַרעמקײט מיט אַ הרהאָ פון די געסט. און עס האָט זיך געלאָזט
הערען דאָס בעקאַנטע וואָרט: „פּאַסס!“ אַקעגען מיר איז אַרויס-
געקומען דער בעל-הבית אַלײַן. גוט געפאַקט, מיט אַ בײַכעל און
מיט אַ ליסינע און מיט אַ פּרײַנדליך שמײַכעל, וואָס איז אָנגע-
גרייט נאָך פון פּריהער לכּבּוד די געסט. איך האָב מיך ניט גע-
קאַנט אײַנהאַלטען און האָב אײַהם אַ פּרעג געטהאָן טאַקי דאָ אײַפֿן
אַרט:

— זאָגט מיר, איך בעט אײך, מײַן לײַכטער פּלאַטאָן פּאַנטאַ-
לאָנאָוויטש, וואָס איז אײך עפּים אויסגעקומען פּלוצים „לכּבּוד
חנוכה“?

— פּרעגט מיך עפּים גרינגערס. — מאַכט ער צו מיר און
נעמט מיך אונטער דער האַנד, ווי אַ מחותן פון חתוֹ'ס צד, און
פיהרט מיך צו צו דער מאַדאַם לאַקשענטאַפּאָוו, און אַלײַן גלייטשט
ער זיך אויס פון מײַנע הענד.

די מאַדאַם לאַקשענטאַפּאָוו, פּאַ נטאַ מי נאַ פּאַ נטע -
לעמאַ נאָו נאַ, אויך אַ היבשע שטיק, אָנגעטהאָן אין גאַלע
זײַדענס, אײַנגעטונקען אין ברײַאַנמען, צו פּינאָזעכס רינגען אויף
איטליכען פּינגער, ווי אַ שאַנסאַנעמע זינגערין, האָט מיך בעגעגענט
מיט זעהר אַ זיס שמײַכעלע: אײַנס פון די שמײַכעלעך, וואָס
ס'איז בײַ אײַהר צו קריגען צו יעדער צײַט. זי איז געזעסען בײַ
אַ גרויסאַרטיגען סאַמאָוואַר און צענאַסען טײַ אין די גלעזער מיט
אַ מאָס, גלײַך ווי מע צעגיסט קרײַטער אויף אַ רפּואה. אויפֿן
גרויסען שען-אױסגעבעטען טיש שמעהען אויסגעשטעלט גרויסע

הויכע פיראמידען, מאָרטען אַזעלכע, וואָס אַז מע טהוט אַ קוק אויף זיי, פּערשטעהט מען, אַז זיי זענען געמאַכט געוואָרען נישט אויף צו עסען; איהר ווייסט אפילו ניט, פון וואָנען, ווי אַרום הויכט מען זיי אָן צו עסען? איהר וועט דאָך ניט אויפשטעהן אין מיטען דרינען, האַפען אַ מעסער, צי אַ נאָפּעל, און אומוואַלגערען אַזאַ מאַכניע, אַזאַ בוידעם! וואָס פאַר אַ פנים וועט איהר האָבען נאָכדעם ביי זיך אַליין, אַז איהר וועט צעוואַלגערען דעם דאָזיגען בוידעם און צעניסען דעם קרעם אויפ'ן טישטוך? די מאַדאַם וועט אַייך דווקא זאָגען מיט אַ שמייכעלע: „ניטשעוואָך, עס מאַכט נישט אויס!“ נאָר איהר דאַרפט שוין פּערשטעהן וואָס דער „ניטשעוואָך“ בעדייט... גלייכער, זאָג איך אַייך, איהר זאָלט בעסער נישט נאָכגעבען דעם יצירהרע; מע האָט אַנידערגעשטעלט אַ טאָרט — לאָז ער שטעהן געזונדערהייד!... דאָס אייגענע איז מיט די באַרען, מיט די עפעל און מיט די מאַראַנצען. איהר זעהט, דאַכט זיך, פאַר אייערע אויגען אַ גאַנצען אוצר מיט באַרען, מיט עפעל און מיט מאַראַנצען; נאָר לאָז זיך אַייך ניט גלוסמען! זיי ליגען אַזוי קונציג אויסגעלעגט: אַ שורה עפעל, אַ שורה באַרען, אַ שורה מאַראַנצען, אַרומגעלעגט ביי די זייטען מיט קאָנפּעקטען, דאָזינקעס און טייטלען, נאָר אַזוי ממזר'יש, אַז אויב איהר ווילט אַרויסבעקומען, למשל, אַ באַר, אָדער אַיין עפעל, מוזט איהר אָנ-ריהרען אַלע איבעריגע שכנים — און עס הויבען אָן פאַלען און שפּרינגען אויפ'ן טיש, און פונ'ם טיש אויף דער ערד, איין עפעל נאָכ'ן אַנדערען, איין מאַראַנץ נאָך דער אַנדערער, — דעמאָלט, עס זאָל זיך אַייך עפענען אַ גרוב, וואָלט איהר, דאַכט זיך, בעסער אַין דער ערד אַרײַן, איידער נאָכלויפען צענויפקלויבען די עפעל, וואָס קאַטשען זיך אונטער'ן טיש!... דאָס אייגענע איז מיט'ן איינגע-טאַכטס און מיט די אַלע איבעריגע זיסע זאַכען, וואָס שטעהען אויסגעשטעלט אויפ'ן טיש. קוקט נישט, וואָס ס'איז צוגעגרייט געוואָרען טעלערלעך, מיט שעלעכלעך, מיט לעפעלעך, מיט געפעלעך,

אַהן אַ שַׁעוּר. איהר קאַנט, חלילה, אַ נעם טהון נישט מיט דעם לעפעל, וואָס מע דאַרף, און נישט אין יענעם שעלעכעל, וואָס מע דאַרף, פּערניסען און אָנאַרבייטען אַ חתונה — וואָס טויג עס אײַך? איהר ווילט אַ שטיקעל לעקאַך מיט אײַנגעמאַכטם? — וועט איהר עסען אין דער היים. דאָ מוזט איהר טרינקען אַ קאַלט גלאָז טיי, ביטער ווי גאַל, זיצען אין געהאַקטע וואונדען און שמייכלען, גלייך ווי ס'איז אײַך גוט ווי די וועלט.

— ווי אזוי טרינקט איהר טיי — מיט לימענע, צי אַהן לימע-נע? — פּרעגט מיך פּאַנטאַמינאַ פּאַנטעלעמאַנאָוונאַ מיט אַ זים שמייכלעל, — איינם פון יענע שמייכלעלעך, וואָס איז ביי איהר צו קריגען צו יעדער צייט, און ווארפט מיר אַרײַן אַ שטיקעל לימענע אין גלאָז, בכדי די טיי זאָל זײַן, אפּנים, נאָך ביטערער. אַקעגען מיר, בײַם טיש, זיצט אַ יונגעראַן מיט אַ ריהרעוודיג פנים און מיט גילדענע ברילען, וואָס קאַנען זיך ניט האַלטען ביי איהם אויף דער נאָז, נישט מחמת די נאָז איז דערצו נישט מסוגל, נאָר מחמת דער יונגעראַן אַלײַן זיצט נישט אײַן אויף קײן אָרט; אז ער רעדט, רעדט ער נישט נאָר מיט הענד — מיט אַלע אברים. עס ווייזט אויס, אז מיט מיין אַרײַנקומען האָב איך זיי איבערגעשלאָגן גען אין מיטען אַ שמועס, וואָרום אז איך האָב מיך אַנידערנגעזעצט צו דער טיי, האָט דער יונגעראַן מיט די ברילען אויף דער נאָז אָנגערופען זיך צו דער מאַדאַם:

— וואָס זשע איז פאַרט אַזעלכס, אײַגענטליך, חנוכה?

— איך זאָג דאָך אײַך, אז חנוכה איז אזאַ יום־טוב, וואָס...

וואָס מע רופט איהם חנוכה... שאַ, אַט וועלען מיר פּרעגען ביי זיי; זיי קעהרען וויסען אַקוראַט.

אזוי זאָגט צו איהם פּאַנטאַמינאַ פּאַנטעלעמאַנאָוונאַ, אָנווייזענ-

דיג אויף מיר, און טהוט זיך אַ האַפּ:

— פּאַרדאָן! איך האָב גאָר פּאַרגעסען, אז איהר זענט נאָך

נישט באַקאַנט. ס'אָל אַ מאַן נאַ אומאַ וויט ש'שלום-

עליכס — א אידישער שריפטשמעלער; פאנפאר אן פא-
ראנאוו יטש יאנטעווא אהן — מיינער א קאווען (א
שוועסטערקינד).

האָבען מיר זיך ביידע אויפגעחאָפּט פון די ערטער, צוגעלאָפּען
איינער צום אנדערען, גלייך ווי מיר וואָלטען גרייט געווען פאַלען
איינס אויף דאָס אנדערע אויפ'ן האַלד; אין אמת'ען האָבען מיר
נאָר אָפּגעמאַכט די געוויסע צערעמאָניע פון בעקענען זיך. זיך
בעקענט, זעצען מיר זיך צוריק צום טיש, און יאָנטעוואָהן רוקט
זיך צו צו מיר אַביסעל געהענטער און רופט זיך אָן:

— האָט איהר געהערט אַביסעל? איך וויל וויסען וואָס איז
חנוכה, איך געה אויס, — איז וועמען איך פרעג וואָס איז חנוכה
פאַר אַ יום־טוב — ווייסט קיינער ניט וואָס צו ענטפּערען.
— ווי קומט דאָס, — זאָג איך, — אז אַ איד, וואָס הייסט
יִו־טֹב־זֶה־אֵין, זאָל ניט וויסען וואָס חנוכה איז פאַר
אַ יום־טוב?

— ס'איז אייך אַ חדוש? — מאַכט ער צו מיר און רוקט זיך
צו נאָך געהענטער. — איך קאָן זיך מיט אייך וועטען אויף וויפיעל
איהר ווילט, אַט זיצען דאָרט אין זאל אפשר אַ האַלבע מאה אידען,
אויב עס וועט זיך געפינען אפילו איינער, וואָס וועט אייך זאָגען,
וואָס איז חנוכה, געב איך אייך מיינ קאָפּ!
— וואָס טויג מיר אייער קאָפּ? — זאָג איך. — לאָמיר זיך בע-
סער וועטען אויף געלד.

— אַך! וועטען זיך! מיט'ן גרעסטען פאַרגעניגען! — מאַכט
צו מיר יאָנטעוואָהן און חאַפּט זיך אויף פונ'ם אָרט. — צו וויפיעל
געהען מיר אין געוועט?

— צו פינפּאונצוואַנציגער?

— צו פינפּאונצוואַנציגער!

אָפּגעראַנקט דער מאַדאָם פאַר דער טיי און בעקומען פון איהר
נאָך אַ מאָל דאָס זיסע שמייכעלע, לאָזען מיר זיך ביידע אין דער

גרויסארטיגער ליכטיגער זאל אַרײַן. די לאַמפּען ברענען; די גרינע טישלעך זענען בעזעצט מיט אַלערליי פּאַרשױנען, צום מײַנסט-טען, מיט קײלעכײַגע ווײַסע גלאַנצענדיגע לײסינעס; די גלאַנצענדיגע לײסינעס שפּיעגלען זיך אָפּ אין די הױכע שענע שפּיעגלען; עס הערט זיך אַ הױהאָ, אַ גערעדעריי פּון אַ סך מײלעך, נאָר מעהר פּון אַלץ לאָזט זיך הערען דאָס וואָרט „פּאַסס!“

מיר הױבען אָן שפּאַציערען פּון אײן טישעל צום אַנדערען. מען איז שטאַרק בעשעפּטיגט און שטאַרק אויפגעטראָגען אײנס אויף דאָס אַנדערע פאַר אַ שלעכטען גאַנג. דער האָט טענות, דער פּערענטפּערט זיך; דער בײט זיך מיט די ערטער, דער טאַשט קאַרטען גיך-גיך, מע האָט קײן צײט ניט, גלײך ווי אָט באַלד וועט מען קלײנגען דאָס דריטע מאָל און מע וועט חלילה עפּיס פּערשפּעטיגען. מיר געהען צו אַ טישעל, וואו פּיער בעיאָהרענטע מענשען, אַלע מיט ווײסע קײלעכײַגע גלאַנצענדיגע לײסינעס, שפּיעלען אין „ווינט“. אָפּגעענטפּערט מיר אויף מײן „גוטען אָווענד“ מיט אַ גרינגען שאַקעל מיט'ן קאַפּ, געבען זײ יאָנטעוואָהען אײט-ליכער בעזונדער צו צוויי פּינגער, און יאָנטעוואָהען איז זיך מײשב, וואָס טױג איהם לאַנגע מחזקות, אַ מעהר טרעט ער צו גלײך צום עסק און רופּט זיך אָן צו זײ:

— האָט קײן פּאַראַיבעל ניט, וואָס איך שלאַג אײך איבער. איך און אָט דער יונגערמאַן (ער ווײזט אָן מיט דער בריל אויף מיר) האָבען געהאַלטען אַ וועטע מכה... מכה וואָס איז חנוכה פאַר אַ יום־טובּ? איך זאָג אַזױ, און זײ זאָגען אַזױ... בכּן, איז געבליבען, מיר זאָלען אײך בעטען, אײהר זאָלט אונז פּוּתּר חלום זײן און זאָגען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אַזעלכס חנוכה?

אַלע פּיער פּאַרשױנען מיט די ווײסע קײלעכײַגע גלאַנצענדיגע לײסינעס הױבען אויף די אויגען און קוקען אויף אונז אַזױ, גלײך

ווי מיר וואָלטען ביידע פּלוצים געשטעלט זיך מיט'ן קאָפּ אַראָפּ,
מיט די פיס אַרויף.

— פּיק! — זאָגט איינער, און אַלע איבעריגע זאָגען: פּאַס! ...
— טרעף! — זאָגט דער אַנדערער, און אַלע איבעריגע זאָגען:
פּאַס! ...

איז די משמעות, אז מיר האָבען דאָ נישט וואָס צו טהון. גע-
הען מיר צו צום אַנדערען טישעל. דאָרטען זיצען יונגע לייט, שוין
אַהן ליסינעס, דאָס הייסט, קויס-קוים וואָס סע שניידט זיך ביי
זיי אויף די קעפּ ווייס-קילעכיגע טעלעלעך. דאָ געהט דאָס שפּיעל
אַ סך לעבעדיגער. ס'איז אַ „ווינט“ מיט אַ „שטורעם“; מע היצט
זיך, מע קרייגט זיך, מע וואַרפט זיך דורך מיט אַזעלכע ווערטער,
וואָס, דאַכט זיך, ווען ניט ביי קאָרטען, קרייגט מען פאַר זיי פעטש.
ביי דעם דאָזיגען טישעל איז געווען איינער אַ יונגעראַן מיט
אַ רויטען האַלז און מיט אַ פּרישטשעוואַטע פנים, און ער איז גע-
ווען ביי זיי דאָס כּפּרה-היהנדעל. ווער עס האָט געהאַט גאָט אין
האַרצען, דער האָט זיך אין איהם נוקם געווען. ביי איטליכען גאַנג,
וואָס ער האָט געמאַכט, האָט ער בעקומען פון זיינע חברים אַיין
אַנדער קאָמפּלימענט:

— אַ מענטש מאַכט אַ גאַנג!

— וויסטער קאַליקע!

— שטיוועלפּלעכטער!

— שוסטער! וואו זענען אַיערע אויגען?

— אין באַבקעלעך באַדאַרפט איהר שפּיעלען!

— קאַצענער מח! רוק און לענד באַדאַרף מען אַייך איבער-

ברעכען, און ערשט נאָכדעם אַוועקזעצען אין באַד פאַר אַ סטאָ-
דאָוש!

און דער יונגעראַן, דאָס כּפּרה-היהנדעל, וויל זיך פּערענטפע-
רען, לאָזט מען איהם ניט.

— וואָס וועט איהר זאָגען, וואָס? איהר האָט וואָס צו זאָגען?
א י ה ר זענט נאָך גערעכט? איהר ווייסט דען ניט, אז איהר
זענט אַ וויסטער פינסטערער קאליקע, אַ שוסטער, אַ שטיוועל-
פלעכטער?

און אזוי ווייטער, אלץ דער אייגענער ניגון.

— קומט! — רופ איך מיד אָן צו יאָנטעוואָהנען אויפ'ן אוי-
הער. — איהר זעהט דאָך, אז עס האַלט דאָ רחוק משכר וקרוב
לפעטש...

— האָט קיין יסורים ניט, מען איז די גרעסטע גוטע ברידער. —
מאכט צו מיר יאָנטעוואָהן און איז אַ בעלן זיי אָנמוטען, דערזעהר
לען זיי, אז מיר האָבען געהאַלטען אַ וועטע מכח חנוכה; ער זאָגט
א ז ו י, איך זאָג אַ ז ו י; בכּן איז געבליבען, מיר זאָלען זיי
בעטען, די יונגע לייט הייסט דאָס, זיי זאָלען אונז פּוּתֵר חלּוּם זיין
און זאָגען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער: וואָס איז
אזעלכס חנוכה?

— דאָס קאָנט איהר געוואָהרע ווערען נאָר ביי „זיי“. — רופט זיך
אָן איינער פון דער חברה און בעווייזט אויפ'ן „כפרהיהנדעל“. —
טאָמער האָט איהר עפּיס אַ שווערע זאָך, אַ שאַרפען גאַנג, אַ פּערדרעהר
טען חשבון, זאָלט איהר פרעגען ביי „זיי“. „זיי“ וועלען דאָס אייך
באַלד פּוּתֵר זיין אין איין כּהר־עין, מחמת „זיי“ האָבען, קיין עין
הרע, אַ טהייערען קאַפּ אונטער זיך! ...

די גאַנצע חברה צעלאַכט זיך, און דאָס „כפרהיהנדעל“ אליין
לאַכט אויך פון דער חכמה.

— ניט קאָרטען! — רופט זיך אָן איינער פון זיי, און מיר
פּערשטעהען, אז מיר וועלען דאָ אויך גאָר נישט מאַכען; לאָזען
מיר זיך געהן ווייטער, צו אַ טישעל, וואו דריי פּאַרשווינדלעך, יונגע-
לייט, מיט אונטערגעשמיצטע בערדלעך, שפּיעלען אין „פרעפע-
ראַנס“. דאָ, ביי דעם טישעל, איז מען שוין נישט אזוי ביזו און
אויפגעמראָגען, ווי דאָרטען. מע גריסט זיך מיט יאָנטעוואָהנען

נאנץ העפליך, ווי מיט א גוטען בעקאנטען, און יאָנטעוואָהן שטעלט
 מיך פֿאַר פֿאַר זיי :

— סאָלאָמאָן נאָאָמאָוויטש שלום-עליכם, אַ אידישער שריפט-
 שטעלער. מיר האָבען געהאַלטען אַ וועטע מכח אַ מאָדנעם ענין,
 מכח חנוכה. איך זאָג אזוי, זיי זאָגען אזוי; איז געבליבען,
 מיר זאָלען איך בעטען, איהר זאָלט אונז פֿותר חלום זיין און זאָ-
 גען, אויב ס'איז סעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אַזעלכס
 חנוכה?

— חנוכה? — זאָנט איינער און קוקט אין די קאָרטען אַרײַן. —
 חנוכה? פֿאַס!

— חנוכה? — זאָנט דער אַנדערער. — חנוכה איז אַזאַ יום-טובּ,
 וואָס מע קאָן שפּיעלען אין פרעפּעראַנס.

— און עסען לאַטקעס מיט שמאַלץ, — לענט צו דער דריטער
 און מאַכט אַ גאַנג; טהוט דער ערשטער אַ שפּרונג אויפֿן בענ-
 קעל און אַ רים די קאָרטען, גלייך ווי עמיצער האָט איהם דערלאָנגט
 מיט אַ שייטהאַלץ איבער'ן קאַפּ, אָדער אָנגעריהרט מיט אַ הייסען
 אָנגעגליהטען אייזען פֿון הינטען, און צעשרייט זיך אויף איהם, גלייך
 זוי ער האָט איהם געקוילעט די קאַפּאַטע:

— איך פֿאַרשטעה ניט! מיר שפּיעלען אין פרעפּעראַנס, צי
 מיר פֿאַרנעמען זיך מיט „ליטעראַטור“?

און דערביי האָט ער געגעבען אויף אונז ביידען אַזאַ גלאַנץ
 מיט די אויגען, אַז מיר האָבען פֿערשטאַנען, אַז מיר זענען דאָ איר
 בעריג, מע וועט זיך בענעהן אָהן אונז. מיר הויבען זיך אויף און
 געהען ווייטער.

אַ גרויסער קיילעכיגער טיש, אַרום טיש פֿערשיעדענע פֿאַרשויר-
 גען פֿון אַלערליי מינים.

אויפֿן טיש ליגט אָנגעוואָרפֿען אַ באַרג מיט קאָרטען, וואָס
 איינער גיט איבער דעם אַנדערען, דער אַנדערער — דעם דריטען,
 און אזוי ווייטער, און געלד (נאָלדוואַרג) פֿליהט אזוי ווי מיסט פֿון

איינעם צום אַנדערען. און אַלע זיצען און קוקען נאָר אין איין פינטעל אַרײַן — צו יענעם, וואָס וואָרפט די קאָרטען. און יענער, זואָס וואָרפט די קאָרטען, וואָרפט זיי איינע אַהער, איינע אַהין, רעכטס און לינקס, און אזוי געשמײדיג, אז קוים-קוים וואָס דאָס אויג קאָן האַפּען. דער עולם איז אזוי פּערטיעפּט אין דער אַרבייט, אז עמיצער זאָל פּלוצים אַ געשרײ טהון: עס ברענט! — וואָלט זיך, דאָכט מיר, קיינער נישט געריהרט פּונ'ם אָרט.

— ווי אזוי הייסט די שפּיעל? — פרעג איך ביי מיין יאָנטעוור זאָהן. — און ווער זענען די שפּיעלערס?

— די שפּיעל — זאָגט יאָנטעוורזאָהן — הייסט „דיאַבלעק“ — און די שפּיעלערס וועל איך אײך באַלד פּאַרשטעלען איינציגווייז: זעהט איהר, אַט יענעם אָ? — דאָס איז אַ דאָקטאָר אָהן פּראַקטיקע; און דער אַנדערער, וואָס זיצט נעבען איהם, — דאָס איז אַ אינ-זשינער, מע ווייסט ניט פון וואַנען און פון וואָס... און דער וויי-סינקער מיט'ן קוויטשיג קול'כעל — דאָס איז אײַן אויסגעפּאַטשטער אַרוואַקאַט...

— ששש!... — מאַך איך צו איהם. — שטילער אַביסעל!

— האָט קיין מורא ניט! — זאָגט צו מיר יאָנטעוורזאָהן. — אַט דאָ מעגט איהר אויף זיי זאָנען וואָס אין דער קאָרט, זיי הערען במילא נישט קיין וועלט!... און אַט יענער בלאַנדין — דאָס איז אַ איד אײַן אַפּטייקער, וואָס שפּיעלט ניט אין קיין קאָרטען נאָר דעמאָלט, ווען ער שלאָפּט... און אַט-א יענער יונגערמאַן, וואָס מיט די גרויגע האַר, — דאָס איז אַ כעמיקער, וואָס מאַכט פון סחורה געלד און פון געלד בלאָטע... און ווייטער, די איבעריגע — אײ-נער אַ באַנקיר, דער אַנדערער אַ בוכהאַלטער און דער דריטער אײַן אַנענט, דער פּערטער אַ צוקערמעקלער...

— און ווער איז אַט-א-יענער עוג מלך הבשן? — פרעג איך ביי יאָנטעוורזאָהנען און ווייז איהם אָן אויף איינעם אַ הויכען, אַ געוונדען, וואָס האָט ניט אויף זיך דעם צלם אַלְהִים.

— ווער? — זאגט יאָנטעוואָזאָהן. — אָט אַ יענס זיעבעלע? דאָס איז מיינער אַ גומער ברודער, נישט קיין היענער, פון די „הונד געריגע גובערניעס“. איהר זעהט, ווי ער שארט דאָס גאָלד? איך האָב מורא, ער וועט זיי דאָ אַלעמען דורס זיין, ווי אַ טחור! מע באַדאַרף צוגעהן צו איהם, אַ פרעג טהון, וואָס איז חנוכה, ער וועט אונז זאָגען אַקוראַט — ער איז אַ יודע נגן...

און יאָנטעוואָזאָהן געהט צו צו איהם און רופט איהם אָפּ אויף אַ זייט און שמעלט מיך פאָר, און דערצעהלט איהם די גאַנצע געשיכטע, ווי אזוי מיר זענען געגאַנגען אין געוועט וועגען חנוכה: איך האָב געזאָגט אַ זוי, ער האָט געזאָגט אַ זוי; בכך, איז געבליבען, מיר זאָלען אַ פרעג טהון ביי איהם, ער זאָל אונז פּוּתֵר חלום זיין, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז חנוכה? דאָס זיעבעלע האָט אַנידערגעשטעלט אויף אונז אַ פאָר אויגען און בעמראַכט אונז ביידען, ווי די משוגעים.

— אויב ס'איז אייך — זאָגט ער — שטאַרק נויטיג צו וויסען, זאָלט איהר זיך מטריח זיין צו מיר אויף דער אכסניה. איהר טרעפט מיך אין דערהיים תמיד פון האַלב פיער פאַרטאָג ביז האַלב נייען אין דערפריה... איצט בין איך פאַרנומען; מע באַדאַרף צונעמען ביי זיי דאָס גאָלד...

— אָט האָט איהר אַ קלאָרע ידיעה! — מאַכט צו מיר יאָנטעוואָזאָהן, און מיר לאָזען זיך געהן ווייטער. אויפ'ן וועג בעגעגענען מיר איינעם, יאָנטעוואָזאָהן'ס אַ גוטען בעקאַנטען, אַ יונגענמאַן מיט אַ פלאַמענדיג פנים און מיט שטאַרק צעבורשעמע האָר. דער יונג גערמאַן לויפט, ווי אַ פער'סמ'טע מויז. יאָנטעוואָזאָהן שמעלט איהם אָפּ מיט אַ ברייטען שלום-עליכם.

— אַ, פאַני פּיפּערנאָטער! וואוהין לויפט מען דאָס אזוי?

— לאָז מיך אָפּ! — מאַכט צו איהם דער יונגענמאַן מיט'ן פלאַמענדיגען פנים און מיט די צעבורשעמע האָר. — לאָז מיך אָפּ, איך ברען ווי אַ שטרויענער דאָך! אפשר געפינט זיך ביי די, די,

ברודער, אַ פּאָר הונדערטער, וועסט דו מיך דערהאַלטען ביי מיין
כבוד!

— מיט'ן גרעסטען פאַרגעניגען! — מאַכט צו איהם יאָנטעוו-
זאָהן. — גאָר מיט איין תנאי, זאָלסט מיך אויסהערען, וואָס איך
וועל ביי דיר פרעגען.

דער יונגערמאַן מיט'ן פּלאַמענדיגען פנים און מיט די צע-
בורשעטע האָר שטעלט אָן די אויהערען.

— ס'איז אַזאַ געשיכטע, — מאַכט צו איהם יאָנטעווזאָהן גאַנץ
ערנסט: — איך און אָט-דער יונגערמאַן, הער שלום-עליכם, אַ
אידישער שריפטשמעלער, האָבען געהאַלטען אַ וועטע איבער אַ
מאָדנעם ענין: וואָס איז חנוכה? איך זאָג אַ זוי,
זיי זאָגען אַ זוי; בכּן, איז ביי אונז געבליבען, מיר זאָלען זיך
ווענדען צו דיר מיט אַ בקשה, דו זאָלסט אונז קלאָר מאַכען, אויב
ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אַזעלכס חנוכה?

— טפו זאָלסט דו ווערען, מיט וואָס מענטשען פאַרנעמען זיך!
אַזוי מאַכט דער יונגערמאַן מיט'ן פּלאַמענדיגען פנים און מיט
די צעבורשעטע האָר און סטייעט ניט. מיר בלייבען שטעהן ביידע
אין מיטען זאַל, ווי די נאַראָנים.

— וואוהין געהט מען ווייטער?

— וואוהין געהט מען ווייטער?

— טאָמער וואָלטען מיר געגאַנגען צו די דאַמען?

— לאָמיר געהן צו די דאַמען.

אַרום אַ בעזונדערען גרויסען טיש זיצען זעכס שאַרף-אויס-
געפּוצטע דאַמען, און צווישען זיי סך-הכל איין זכר, אַ קאוואַליער
מיט אַ פּערדיש פנים און מיט אַ ווייסען שרונט איבער'ן גאַנצען
קאַפּ, און מע שפּיעלט אין יענער קלונער שכל'דיגער שפּיעל, וואָס
מע רופט זי „סטוקעלקע“. פּונקט אויף דער מיט שטעהט אַ טע-
לערעל, און אַלע דאַמען וואַרפען אַהין צו די זילבערנע גילענס.

דער קאוואליער מיט'ן פערדישען פנים און מיט'ן ווייסען שרונט טיילט-אויס קארטען, און בכדי ער זאל חלילה קיין טעות ניט האָר בען און עס זאל אויסקומען פונקט זיבעען, צעהלט ער: זונטאג, מאַנטאָג, דיענסטאָג, מיטוואַך, דאָנערשטאָג, פרייטאָג, שבת. און וויעדער אַ מאָל — זונטאָג, מאַנטאָג, דיענסטאָג, מיטוואַך און אזוי כסדר. דאָס ערשטע מאָל, אַז ס'איז געווען איינס, האָבען די דאָמען שטארק געלאַכט פון דער חכמה; אזוי לאַנג, ביז עס האָט זיך זיי צוגעגעסען (קרעפלעך עסען ווערד אויך נמאס!) און געשלאָגען צו דער גאָל, זענען זיי געוועסען, ווי די מאַקען, און געגעהניצט, כלומרשט קיין קאפּ נישט פּעראינטערעסירט אין דער שפּיעל, ווי איינער דערט: „מע גיט קארטען, באַדאַרף מען נעמען, וואָס זאָל מען טהון? ... נאָר איטליכס מאָל, ווען מע דעקט אויף טרומף, ווערד מען עטוואָס לעבעדיגער. אַלע דאָמען נעמען זיך פּאַוואָלינקע צו זייערע קארטען, געבען אַכטונג, די אַנדערע זאָל ניט זעהען, און אַליווין האַפט מען אַ קוק צו יענער און אַ פּרעג: „האַ? וואָס איז טרומף? וויפּיעל איז דער רעמיו? ווער איז ערשט?“ די דאָזיגע דריי שאַלות מוז איבערפרעגען איטליכע דאָמע בעזונדער, און זייערע אויגען הויבען אָן ביסלעכווייז לייכטען, זייערע פּנימ'ער שיינען, און דער איינציגער קאוואליער מיט'ן פּערדישען פנים און מיט'ן שרונט מוז זיי אונטערטרייבען אַלעמען: „נו, מאַדאַם, וואָס שווייגט איהר? איהר געהט, צי איהר שמעט?“ — אַלע מאָל די אייגענע חכמה. איינע, אַ גראַבליכע, איין אויסגעפּוצטע דאָמע מיט אַ קליוו געזעל, מיט באַבקעוואַטע הענד מיט שוואַרצע געגעל, נאָר מיט בריליאַנטענע רינגען אויף אַלע פינגער, האַלט די קארטען פּעסט צום קאַרסעט און טראַכט: „זי האָט נעבאָך איין-און-אייני-ציגען קעניג טרומף. וואָס טהוט מען? אַפּוואַרפען — איז איין עבירה; שפּיעלען — האָט זי מורא: טאַמער שלאָגט מען איהר קעניג מיט'ן אַס, איז זי דאָך אין רעמיו!“ ... הקיצור, זי ישוב'ט זיך אזוי לאַנג, ביז זי זאָגט „פּאַס“ און לעגט אַוועק די קארטען.

האַלט זיי צו מיט דער האַנד, די איבעריגע דאַמען זאָלען ניט דער-
 זעהען וועמען זי האָט אָפּגעוואָרפען. און מהמת עם טרעפט זיך
 אַ מאָל מיט זיי אויך אזא אַיין אומגליק, קוקען זיי זיך איבער איינע
 מיט דער אַנדערער מיט אַ האַלב שמייכלע. יענע דאַמע, וואָס
 פונ'ם קעניג, פערשטעהט גאַנץ גוט, וואָס דאָס שמייכלע בעטייט,
 נאָר זי מאַכט זיך תמ'וואטע, האַלט די האַנד אויפ'ן אָפּגעוואָרפער
 נעם קעניג און שפּיעלט מיט די בריליאַנטענע פינגערלעך. ווי אויפ'ן
 פאַרטעפּיאָן, און זינגט-צו צום טאַקט, מע זאָל טאַקי אין איין
 וועגס מיינען, אז „מוזיק“ איז ביי איהר דאָס היות.

— וואָס געהט איהר אום לעדיג? פאַר וואָס שפּיעלט איהר
 ניט? — רופט זיך אָן די דאַמע וואָס פונ'ם קעניג צו יאָנטעוור
 זאָהנען, בכדי די איבעריגע דאַמען זאָלען אויפהערען איבערקוקען
 זיך.

— מיר זענען פאַרנומען מיט זעהר אַ וואַזשנעם ענין! — זאָגט
 צו איהר יאָנטעווראָהן. — מיר האָבען גענומען אויף זיך אַ שווער
 שטיקעל אַרבייט, איך און אָט דער יונגערמאַן — מיר האָבען געד-
 האַלטען אַ וועטע וועגען חנוכה; איך זאָג אַ זוי, זיי זאָגען
 אַ זוי; האָבען מיר זיך מיישב געווען, מיר זאָלען פּרעגען איט-
 ליכען באַזונדער. אפשר קאָנט איהר, מאַראַם, אונז פּותר חלום זיין
 און זאָגען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אַזעלכס
 חנוכה?

— חנוכה? — צעלאַכט זיך די דאַמע פונ'ם קעניג, צעמישט
 דערווייל די אָנגעוואָרפענע קאָרטען און טאַקי אין איין וועג בעד
 ווייזט זי די צייהן, מע זאָל זעהן, אז ס'איז אייגענע, נישט קיין
 אַריינגעשטעלטע. — האַה-אָה! ביי די דאַמען ווילען זיי געד-
 וואָהרע ווערען וואָס איז חיה-חיה-חנוכה!

— שאַט, שאַט, וואָס לאַכט איהר אַזוי! — רופט זיך אָפּ צו
 איהר אַ הויכע דאַמע מיט אַ מאַנסביליט פנים. — זאָגט, אז
 איהר ווייסט נישט — און איין עק! וואָס דאַרף מען דאָ לאַכען?

— איהר זענט, אפנים, נישט צופריערען מיט'ן רעמיו? —
 ענטפערט איהר אָפּ די דאָמע פּונ'ם קעניג מיט אַ שטאַך און הערט
 נישט אויף צו לאַכען און בעווייזען די צייהן.
 — ווען איך וואָרף אָפּ דעם קעניג טרומף, ווי אַנדערע, — מאַכט
 יענע וואָס מיט'ן מאַנסבילשען פּנים, — וואָלט איך אפּשר אויך ניט
 געשטעלט קיין רעמיו.

— הכלל, — מישט זיך אַריין יאָנטעוואָהן — ווייסט קיינער
 ניט וואָס איז חנוכה?

— אַודאי איז חנוכה אַ גוטע זאַך, אַז גאָט העלפט, מע האָט
 ד'הכלל איין צעהנטעל טרומף און מע שפּרינגט אַרויס גליקליך,
 אָהן אַ רעמיו, און מע האַפט נאָך אַ רובעל מיט צוואַנציג!
 אַזוי רופט זיך אָן נאָך אַ דאָמע מיט גאָלד־פאַרביגע האָר און
 מיט אַ סך בריליאַנטענע פינגערלעך, און שאַרט צענויף דאָס געווינס
 און דעקט דאָס איבער מיט אַ ווייס געשטיקט טיבעלע, ווי מע דעקט
 איבער די חלה אויף אַ מוציא, מע זאָל איהר, אפּנים, נישט געבען
 קיין גוט אויג...

— עס ווייזט אויס, אַז מע באַדאַרף געהן ווייטער, — מאַכט צו
 מיר יאָנטעוואָהן און זוכט מיט די אויגען, — שאַ, אָן געהט אַ
 אידעל! איך קען איהם, ער איז דער מאַדאם לאַקשענטאַפּאָוו אַ קרוב,
 אויב דער איד וועט אונז ניט זאָגען וואָס איז חנוכה, מעגט
 איהר זיך שוין געזעגענען מיט'ן פינפּאונצוואַנציגער.

דער איד, וואָס יאָנטעוואָהן האָט אויף איהם אָנגעוויזען, קאָן
 מען זאָגען, איז אַ צווייענדיגער איד, דאָס הייסט, אַ איד פּון
 צוויי וועלטען, אַביסעל פּון דער אַלטער וועלט און אַביסעל פּון
 דער היינטיגער וועלט. דאָכט זיך, אַ לאַנגע קאַפּאָטע — נאָר אַ
 ווייסע מאַנישקע; דאָכט זיך, פּאות — נאָר אָהן אַ היטעל; דאָכט
 זיך, אַ גרויסע באָרד — נאָר אַ קיילעכיגע. מיר געהען צו צו איהם
 און דערצעהלען איהם די גאַנצע מעשה, ווי אַזוי מיר האָבען געהאַל־
 טען אַ וועטע מכה חנוכה, איך האָב געזאָגט אַ זון און זיי

האָבען געזאָגט אַ ז ו י ; בכּן, איז ביי אונז געבליבען דער הסכּם, מיר זאָלען איהם בעטען, ער זאָל אונז פּוּתּר חלּוּם זיין און קלאָר מאַכען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אזעלכס חנוכה?

— חנוכה? — רופט זיך אָן צו אונז דער צווייענדיגער איד מיט אַ פּרייליך געלעכטערעל. — איך האָב מורא צו זאָגען, נאר מיר שיינט, אַז איהר האָט שוין ביידע לאַנג נישט געדאווענט.

— פון וואָגען איז געדרונגען? — פרעגען מיר איהם?

— ס'איז געדרונגען — זאָגט ער — דערפּון, אַז ווען איהר זאָלט, אַשטייגער, האָבען אַ טבע דאווענען אלע טאָג אין דער פּריה און אויף דער נאַכט, וואָלט איהר דאָך געזאָגט „על הנסים ועל הפורקן ועל הנכורות ועל התשועות ועל המלחמות“; און אַז איהר זאָלט זאָגען אלע טאָג, אין דער פּריה און אויף דער נאַכט, „על הנסים ועל הפורקן ועל הנכורות ועל התשועות ועל המלחמות“, וואָלט איהר געוואוסט וואָס איז חנוכה... אין „זעכס און זעכציג“ שפיעלט איהר? וועלען מיר מאַכען אין דרייען אַ „פינפהונדערט איינס“.

— אַז ס'איז יאָ אַזוי, — מאַכט צו איהם יאָנטעוואָהן און קוועטשט איהם צו צו דער וואַנד — דערצעהלט זשע אונז וואָס שטעהט דאָרטען ביי אַייך אינ'ם „על הנסים“ געשריבען? מחמת איך מוז אַייך זאָגען דעם אמת, איך האָב שוין פאַרגעסען אפילו ו ו י אַ ז ו י מע דאווענט.

— אַזוי? — זאָגט דער צווייענדיגער איד אלץ מיט אַ געלעכטער מער און בעווייזט אויפ'ן קאַפּ. — נישט דאָ דער אָרט דערויף. דאָ איז פאַרהאָן אַנדערע אַרבייט. ס'איז דאָך היינט חנוכה, און חנוכה, זאָלט איהר וויסען, איז אַ מצוה צו שפיעלען אין קאָרטען... הקיצור, לאָס איך וויסען, מיר מאַכען אַ „זעכס און זעכציג“ אין דרייען, צי ניין? גיכער, די נאַכט שטעהט ניט.

מיר דערזעהען פון ווייטען שמעהט א רעדעל פון יונגעלייט, אינטעליגענטען, פערמיעפט אין א שמועס וועגען „ליטעראטור“. לאָזען מיר איבער דעם צווייענדיגען אידען, געהען צו צום רעדעל און פרובען זיך מאַכען א רעד מכה „חנוכה“.

— חנוכה? מיר זענען נישט קיין ציוניסטען... — רופט זיך אַן איינער פון זיי, א יונגערמאַן מיט קונציג פערדרעהטע וואַנסים און מיט אַ לאַנגען נאָגעל אויפ'ן מינדסטען פינגער, און דער אי-בעריגער עולם צעלאַכט זיך פון דעם ווייז. מיר טרעטען-אַפּ פון דער דאָ-זיגער פרייליכער קאָמפּאָניע און דערזעהען אַ סטודענט מיט אַ בלויען קאָלנער און מיט גילדענע קנעפּ שמעהט און רעדט מיט אַ מאַם-זעלכען מיט רויטע הענדר. דער סטודענט מיט'ן בלויען קאָלנער און מיט די גילדענע קנעפּ דרעהט די וואַנסים, וואָס וועלען אַמאָל זיין, און דאָס מאַמוזעלכען מיט די רויטע הענדר קוקט אויף דער סטעלי און דרעהט זיך אויפ'ן קאָרעק.

— איך ווייס שוין. — מאַכט צו מיר יאָנטעוואָהן שטילער-הייד. — דאָס מאַמוזעלכען איז טאָקי אונזער פּלאַטאָן פּאַנטאַלאָנאָ-וויטשעס טעכטערעל, און דער יונגערמאַן איז אַ סטודענטעל, נישט קיין באַקאַנטער. ווייזט אויס, אַז ער שכנ'ט זיך צו איהר, דאָס הייסט, צו די פּופציג טויזענדר, וואָס מע גיט איהר נדן... כדאי פון דעסטוועגען צו הערען, פון וואָס רעדט דאָס דאָזיגע פּאַרעל.

מיר געהען צו אַביסעל געהענטער און האַפען איינציגע ווער-טער: „גיישע... באַלעט... אַפּערעטקע... סלאַווסקאַיאַ שפּיעלט גוט... טאַמאַרינע שפּיעלט בעסער“...

— פּאַרדאָן! — רופט זיך אַן יאָנטעוואָהן צום סטודענט. — איך מוז אַיך איבערשלאָגען אין מיטען די רעד, האַטש איך האָב ניט די עהרע צו זיין מיט אַיך באַקאַנט. דאָ איז אַזאַ געשיכטע: איך און אַט דער יונגערמאַן האָבען געהאַלטען אַ וועטע מכה חנוכה; איך זאָג אַ ז ו י, זיי זאָגען אַ ז ו י. בכּן איז געבליבען, מיר

זאָלען פרעגען איטליכען באַזונדער. אפשר וואָלט געווען אַ סברה, איהר זאָלט זיין אזוי גוט און פּוּתֵר חלום זיין אונז, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז דאָס אזעלכס חנוכה? ...

דער סטודענט קוקט אויפ'ן מאַמוזעלכען, דאָס מאַמוזעלכען — אויפ'ן סטודענט, און ביידע שמייכלען. נאָרעם מאַכט דער סטודענט צו יאָנטעוואָהנען אויף רוסיש:

— פּראַוואָ גיט זנאָי, יא גיט זדיעשני, יא אָדעסיט*.

— איזווייטיגע. מי גיט זנאָלי, טשטאָ ווי אָדעסיט...** — זאָגט צו איהם יאָנטעוואָהן, טהוט זיך אַ בויג צו איהם און רופט זיך אָן צו מיר: — אָן זיצט מיינער אַ באַקאַנטער, אַ אידישער לעהרער, וואָס גיט שטונדען. ער איז אַ היגער, גיט קיין „אָדעסיט“, ער וועט אונז שוין געוויס זאָגען וואָס איז חנוכה...

מיר געהען צום אידישען לעהרער. אַ יונגערמאַן מיט ברילען, האַלט פּערלענט אַ פּוס איבער אַ פּוס און הויכערט אַ פּאַפּיראַס. יאָנטעוואָהן שטעלט מיך כּאָר און דערצעהלט איהם די מעשה, ווי אזוי מיר זענען געגאַנגען אין געוועט איבער „חנוכה“: איך האָב געזאָגט אַ ז ו י, ער האָט געזאָגט אַ ז ו י; בכּן איז געד בליבען, מיר זאָלען פרעגען דאָ ביי איטליכען באַזונדער. האָבען מיר שוין איבערגעפרענט כּמעט אַלע געסע, ווייסט קיינער נישט וואָס צו זאָגען. בכּן, בעטען מיר איהם, הייסט דאָס, ער זאָל זיין אזוי פּריינדליך אונז פּוּתֵר חלום זיין און זאָגען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אזעלכס חנוכה?

— חנוכה? — מאַכט דער לעהרער מיט אַ ניגון, האַפט זיך

* כּלעבען, איך ווייס נישט, איך בין נישט קיין היגער, איך בין איין אָדעסער. — ** האָט קיין פּאַראַיבעל גיט, מיר האָבען גיט געוואוסט, אַז איהר זענט איין אָדעסער.

אויף און צעלאכט זיך. — אָט דאָ ווילט איהר געוואָהרע ווערען, וואָס איז חנוכה? געטראָפּען דעם אָרט, ווי איהר זעהט מיך לעבען! איהר פרעגט זיי בעסער, וואָס הייסט „ווינט“, „בעזיק“, „פרעפע-ראַנס“, „אָקאָ“, „באַנטשאַק“, „סטוקעלקע“, „טערטעל-מערטעל“, „זעכס און זעכציג“, „עקארטע“, „שמען-דע-פּער“, „מאַקאַ“, „טראַנ-טעקאַראַנט“...

— האָט קיין פאַראיבעל ניט, — שלאָגט איהם איבער יאָנ-טעוואָהן אין מיטען — דאָס ווייסען מיר אַליין. איהר זאָגט אונז בעסער, וואָס איז חנוכה?

— „חנוכה“ ווילט איהר ביי זיי ווייסען? — זאָגט ווייטער דער לעהרער. — איהר פרעגט זיי בעסער וואָס הייסט אַ חזיר'על גע-פרעגעלט אין פוטער, אַ „יאַלקע“ אויף יום-טוב, אַ „פאַסקע“ אויף פסח? איהר פרעגט זיי בעסער, וואָס הייסט „וואַלסלואיאקענו“, „מיניאָן“, „שאַקאָן“, „פאַדעקאַטר“, „פאַדעספּאַן“, „פאַדעפּאַטי-גע“? איהר פרעגט זיי בעסער, וואָס הייסט „פּלירט“, אָדער אַ פאַרבייטעניש, אַ פאַרדרעהעניש, אַ פאַרפלאַנטעניש מיט די וויי-בער, מיין ווייב דיין ווייב...

— האָט קיין פאַראיבעל ניט — האַקט איהם איבער יאָנטעוור-זאָהן נאָך אַ מאָל. נאָר אונזער פאַרשוין האָט זיך צעלאָזט, ווי אַ וואַסער, צעגאַסען, ווי אַ פּאָנטאַן; ס'איז אונטעגליך געווען אַפּצור-שטעלען דאָס וואַסער; ס'איז ניט געווען מיט וואָס צו פערשטע-קען דעם דאָזיגען פּאָנטאַן...

— גרישקא! גרישקא! — צעשרייט זיך יאָנטעוואָהן און שטעלט אָפּ אַ ספּריכטע יונגעלע פון אַ יאָהר נייען אָדער צעהן, מיט ברענענדיגע שוואַרצע אויגלעך, וואָס לויפט פערביי אונז. — גרישקא! גרישקא! קום נאָר אַהער, נשמה מיינע, איך וויל דיך עפּים פרעגען.

גרישקא געהט-צו צו יאָנטעוואָהנען, ווי צו אַ נומען בעקאַנ-
טען, און הויבט אויף צו איהם די שוואַרצע ברענענדיגע אויגלעך.

— זאָג נאָר, גרישקא, נשמה מיינע, אידיש לערענסט דו?

— אַ קאַק זשע? — מאַכט גרישקא. — אַלף, בית, גימל, ריש...

— בראַוואָ! מאַלאַדיעץ! — מאַכט צו איהם יאָנטעוואָהן

מיט אַ קניפּ אין בעקעל. — זאָג נאָר, גרישקא, דו ווייסט, אז ס'איז
פאַרהאַן אזא יום-טוב, וואָס מע רופט דאָס "חנוכה"?

— אַ קאַק זשע? — מאַכט גרישקא.

— זאָגט זשע מיר, מיין טהייערער, וואָס איז דאָס חנוכה?

— חנוכה? — מאַכט גרישקא און זיינע שוואַרצע ברענענדיגע

אויגלעך לויפּען אַרום הין און צוריק, אַרויף און אַראָפּ, ווי די מייד-

לעך. — חנוכה? חנוכה? סייטשאַס!... דער פאַפּאַשאַ... די

מאַמאַשאַ... דער פאַפּאַשאַ עסט... ווי אזוי הייסט דאָס? ... מצה

מיט שלחמנות... און די מאַמאַשאַ דרעהט אַ ווייסע הוהן אַט

אזוי... אי קושאיוט יעוורייסקי קרעפּליעקי... *

גרישקא בעווייזט מיט די הענטלעך אויפ'ן קאַפּ, ווי אזוי די

מאַמע זיינע שלאָגט כפרות, און בעלעקט זיך פון די אידישע קרעפּ-

לעך.

און אויף מיין יאָנטעוואָהנען פאַלט אָן פּלוצים אזא געלעכטער,

אז איך מיין — אַט בעקומט ער דעם שלאַג. — — — — —

אין זאַל איז ליכטיג און וואַרעם. די לאַמפּען מיט די ליוסטערס

ברענען. די ווייסע קיילעכיגע גלאַנצענדיגע לויסנעס פון די שפּיער-

לערס שפּיעגלען זיך אָפּ אין די הויכע גלאַנצענדיגע שפּיעגלען. עס

הערט זיך אַ הרהא, אַ גערעדעריי פון אַ סך מיילער; נאָר מעהר

פון אַלץ לאָזט זיך הערען דאָס-וואָרט "פּאַס!" איך שטעה, ווי אַ

* און מע עסט אידישע קרעפּלעך.

נאר, אין מיטען זאל, און מיין נייער בעקאנטער, פאנפארזן פארז-
 אַנאָויטש יאַנטעווזאַהן, קאַטשעט זיך פאַר געלעכטער. דאָס לאַכט
 ער פון מיר, וואָס איך האָב אָנגעוואָרען די וועטע.

* * *

אַט אזוי פערשפיעלט מען אַ פינפאונצוואַנציגער!

חנוכה. תרס"ב. קיעוו.

פּוּרִים

נעשה יבוען אין יאהר 1900

פּוּרִים

...וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך

היהודים.

און די דאָזיגע מעג פון פורים זאלען
קיינמאל נישט בטל ווערען פון אידען.

(מגילת אסתר, ט', כ"ה).

„פורים זענען אלע שכורים ניכטער“. דאָס דאָזיגע ווערטעל
איז געזאָגט געוואָרען אויך אויף מיר, אידישער פעליעטמאָניסט. אַ
גאַנץ יאָהר בין איך פרעהליך, איך קיצעל דעם עולם מיט מיינע
פעליעטמאָנען. דער עולם לאַכט און איך אויך בתוכם; נאָר היינט,
אים פורים, בין איך דוקא אומעטיג, דוקא נישט אויפגעלענט אויף
צו לאַכען.

וואָס איז די מעשה?

איך האָב מיך דערמאָנט אָן דעם פורים פון אַטאָליגע יאָהרען.
איך האָב מיך דערמאָנט אָן אונזערע אַלמע אידישע מנהגים, וואָס
געהען-אונטער ביסלעכווייז ביי אידען און ווערען בטל. דאָס הייסט,
נישט דער יום־טוב געהט־אונטער; „פּוּרִים זאָל קיין
מאָל נישט בטל ווערען“ — אזוי שטעהט ביי אונז
געשריבען אין דער מגילה; נאָר יענע אַלמע אידישע מנהגים,
איבערהויפּט ביי אונז אין יעהופּעץ און אין אַלע גרויסע שטעדט,
געהען־אונטער ביסלעכווייז און ווערען בטל. איך האָב מיך דער

מאנט אין דעם גריינער, מיט וועלכען מיר, הרריינגלעך, פלעגען זיך נוקם זיין אין המן'ען. אלע יאָהר, אלע יאָהר פלעגט אונז דער דאָזיגער אַנטיסעמיט, המן בן המדתא, דעקוטשען מיט זיינע המן'ס-מסירות פאר'ן קעניג אחשורוש, און מיר, הרריינגלעך, פלעגען זיך דערפאר גוט רעכענען מיט איהם אין שוהל, ביי דער מגילה, מיט'ן גרייגער... מיר וועלען איהם אייביג נישט פערגעסען, ער וועט אונז אָבער אויך האָבען צו געדענקען! איך האָב מיך דער-מאנט אָן דעם המן'טאש מיט מאָהן, וואָס האָט געהאט דעם טעם גן-עדן. איהר ווילט וויסען, וואָס הייסט טעם-גן-עדן? פארזוכט א פרישען אידישען המן'טאש מיט מאָהן; נאָר זייט מוהל פריהער אַפפאסטען א גאנצען טאָג „אסתר תענית“, און נאָכדעם זייט זיך מטריח אין שוהל אריין אויסהערען א גאנצע מגילה, לאָז מען אויך אַנגרייגערען א פולען קאַפּ, און אַליין זאָלט איהר זיך אויך ניט פוילען צו טופען מיט די פיס, העלפען שלאָגען המן'ען. און נאָכ-דעם, אז איהר וועט קומען אַהיים איין אויכגעוונגערטער, איין אַנ-געלייענטער און א פערגרייגערטער, און מע וועט אויך מכבד זיין מיט א פרישען דרייעקעכיגען המן'טאש מיט מאָהן, וועט איהר פערשמעהן, וואָס הייסט טעם-גן-עדן... איך האָב מיך דערמאנט אָן דעם שענעם, גרויסען, הויכען, געפלאַכטענעם, מיט זאָפראַן פער-געלטען און מיט דאָזינקעם אַרומגעשטעקטען „פורים-קוילעטש“. איך האָב מיך דערמאנט אָן דער פורים'דיגער סעודה מיט'ן „שושנת-יעקב“, וואָס מוין פעטער פייני פלעגט זינגען און וואַרפען בשעת מעשה מיט דער שעלער באָרה, און אייזעל דעם פעטער פייני'ס האָט איהם אונטערנעהאַלפען אויף אַ דין קול'כעל, און אַז ס'איז געקומען צו „אָרור המן“ און „ברוך מרדכי“, האָבען מיר אלע אונטערנעהאַפט און איבערגע'חזר'ט אַ מאָל עטליכע און צוואַנציג, זיך גאָרנישט געקאָנט צעשיידען דערמיט, אזוי לאַנג געדעעהט „אָרור המן“ און „ברוך מרדכי“, ביז ס'איז אויסגעקומען: „אָרור ברוך, מרדכי המן“, „מרדכי אָרור, המן ברוך“, „המן מרדכי, אָרור

ברוך". פונקט אזוי ווי אין שלחן-ערוך שמעהט געשריבען: „ס'איז א מצוה, מע זאל פורים אזוי לענג טרינקען, ביז מע זאל זיך פער-בייסען מיט די יוצרות"... איך האב מיך דערמאנט אן דער שענער שפיעל פון די „פורים-שפיעלער" און אן יענעם שענעם מנהג, וואס ווערד אָנגערופען „משלוח-מנות" און „מתנות לאביונים". איך האב מיך דערמאנט אן די דאָזיגע אלע שענע מנהגים — און פרעג זיך אַליין: וואו זענען זיי אַהינגעקומען? פאר וואָס זעהט מען ניט, פאר וואָס הערט מען ניט פון זיי ביי אונז אין יעהופעץ און אין אלע אַנדערע גרויסע שטעט? נישטאָ, מיר האָבען זיי פערזיג-דיגט און פערזיגט דעם גריינער, פערזיגט דעם המן-טאש מיט מאָהן, פערזיגט די סעודה מיט'ן פורים-קוילעטש מיט'ן שלח-מנות! פונ'ם פורים איז ביי אונז פערבליבען א זכר נאָר אין די ווערטער: „עס וועט געדויערען פון אסתר-תענית ביז פורים", אָדער: „פורים נאָכ'ן קאַלטען קוגעל"; פונ'ם גריינער איז פער-בליבען ביי אונז א זכר: „איך הער דיך, ווי המן דעם גריינער"; פונ'ם פורים-קוילעטש: „ער וואַכסט אין דער ברייט, ווי א פורים-קוילעטש", וכדומה אַזעלכע פאַלקס-ווערטער. דער המן-טאש מיט מאָהן האָט שוין נישט מעהר ביי אונז יענעם אידישען טעם. פאַר-האַן ביי אונז אין יעהופעץ אַנדערע מאכלים: כל מיני פאַשמעטען מיט קנאָבעל, בעפשטעקס אַל-אַ-אַנגלעו, געפרעגעלט אין גענוזענ-שמאַלץ, ראַקעס געפילט מיט מצה-מעהל, פורדינג אַל-אַ-אַקשענ-קוגעל מיט מאַראָזשענע, און נאָך א סך אַזעלכע „אידישע" מאכלים... „סעודות" זענען מיר, ברוך השם, אויך ניט זשעדנע א נאַנץ יאָהר אין יעהופעץ; אלע מאָנטאג און דאָנערשטאג האָבען מיר „זשור-פיקסען", און אַנשטאָט „אַרור המן" און „ברוך מרדכי" זאָגען מיר: „סיעם פיק, פאַס, וואָסיעם טרעה, שלעם בעז קאָזעריי, פאַס, פאַס"... און אז עס פערגלוסט זיך אונז זעהען „פורים-שפיעל", געהען מיר זיך דורך אין „אַרקאדיע", אין „סטרעלנע", אין „טיוואָלי", אין „אַלקאזאר", אָדער אין אַנדערע כדומה אַזעלכע מקומות... אָדער

מיר געהען גאר אין א י ד י ש ע ן טהעאטער, פון יענע אידישע „אקטיעווערען“, וואָס פּאָהרען אַרום פון שטאָרט צו שטאָרט און שמעלען די אידישע אָפּערעס: „קאַלדוני“, „שולמית“, „בר כוכבא“... אַלע מאָל, ווען איך קום אויף די דאָזיגע אידישע „אקטיעווערען“, שמעלט זיך מיר פאַר יענע שענע שפּיעל פון אונזערע „פּיריב־שפּיעלער“, וואָס איך האָב געזעהען אין מיין געבורטשטאָרט, אין כ ת ר י ל ע ו ק ע , בשעת איך בין נאָך געווען אַ חדר-יונגעל.

די בלאָטע איז גרויס, און פון אויבען שיט אַ שנייעלע; דאָס שנייעלע לאָזט, און די בלאָטע ווערט נאָך גרעסער. „זיי“ געהען אָנגעוואָפּענט מיט כלי זיין פון שטוב צו שטוב און קנעטען מיט די שטיוועל די גרויסע, טיעפע, זומפּיגע בלאָטע, און אַ גאַנצע טיטשקע יונגלעך לויפען נאָך נאָך „זיי“; די יונגלעך פּאַלען אין דער בלאָט-טע, שמעהען אויף און לויפען ווייטער, מיט אַ געלעכטער און מיט אַ געשריי: „אחשורוש! ושת! מאַנדריש!“ אַטאָט זענען „זיי“ שוין ביי אונזער שטוב, אַטאָט עפענט זיך די טהיר — „זיי“ זענען דאָ.

— גוט יום-טוב אייך! — שיסען „זיי“ אויס אַלע מיט אַ מאָל ווי פון צעהן ביקסען, שמעלען זיך אויס, ווי די סאַלדאָמען, און די „שפּיעל“ הויבט זיך אָן.

פריהער פון אַלע טרעט-אָרויס דער קעניג אחשורוש (קאָפּעל דער שניידער) מיט אַ געלען פּאַפּיערענעם ספּאָדיק אויפ'ן קאָפּ, האַפט אָרויס אַ הילצערנע שווערד פון אונטער דער פּאַלע, עפענט אַ מויל און הויבט אָן מיט אַ משונה-מאָדנע ניגון, אויף אַ משונה-מאָדנע שפּראַך, וואָס מע רופּט דאָס דייטש:

דו, המן בן המרתא צורר היהודים,

און דו, מאַנדריש, און איהר אַלע מיניסטאַרען מינע,

איהר זאָלט אַלע טהון טהין הערון,

וואָס איך קעניג אחשורוש וועל אייך טהון טהין שפּרעכונ,

דערפאר וואָס די קעניגין ושתי האָט מיין באַפויל ניט
געוואָלט אָננעמען.

פאַר אַלע מיינע לייט נאַקעט אַרויס טרעטן,
זאָל מען איהר מיט דיוען שווערט דעם קאַפּ אַראָפּנעמען
און מיין געליעבטע אסתר פאַר קעניגין טהון קריינן...
בשעת מעשה טהוט דער קעניג אַ מאַך מיט דער שווערט און
אַ וואונק אויף מרדכי'ן, און עס געהט צו מרדכי (לוי דער קאַרנאַ-
סער שוסטער). אָנגעטהאָן אין אַיין איבערגעקעהרטער קאַפּטע
אויף דער לינקער זייט און מיט אַ באָרד פון קלאָטשע; ער טהוט
דריי שפּאַן, שטעלט זיך אַוועק און ניט אָפּ כבוד דעם קעניג
אחשוּרוש, ווי עס געהער צו זיין, און זינגט אויס אויף זיין קאַר-
נאַסע ציקעלדיג-וויינענדיגער שטימע:

אַרײַן, אַרײַן, אַרײַן,

ברודער מלכה דו מיין I

און עס בעווייזט זיך ושתי המלכה (מאָטעל דער סטאַליר).
אָנגעטהאָן אין אַ קליידעל פון אויבען אויף דער קאַפּטע, און די
פּאַלעס זעהען זיך אַרויס, נאָר בכדי מע זאָל חלילה נישט דערקע-
נען, אַז די מלכה ושתי איז אַ מאַנסביל, און אַלע זאָלען טאַקי מיי-
נען, אַז ס'איז אַ נקבה, האָט ער אונטערגעבונדען דאָס בערדעל מיט
אַ וויסער פעטשיילע (וואָנציס מאַכט נישט אויס). די מלכה ושתי
טהוט אַ פאַל אויף דער ערד, און עס שמעקען אַרויס אַ פאַר גרויסע
צעריסענע שטיוועל. זי הויבט אויף ביידע הענד צום קעניג
אחשוּרוש און זי טהוט פאַר איהם קניהען און בעטען: „ער זאָל
אויף איהר שענקן טהון טהין קוקן, ער זאָל זיך דערבאַרעמען
אויף איהרע יונגע יאָהרון און זי פון דער וועלט נישט אומברענגן.“
און ביי דער זייט שמעהט המן הרשע (יאָסקע דער בעהעלפער) מיט
אַ שאַרבען אויפ'ן קאַפּ, און בשעת ושתי ליגט אויף דער ערד און
וויינט פאַר'ן קעניג אחשוּרוש, נעמט המן און ווייזט מאַנדרישען
אַ קלאַק, און מאַנדריש שטעלט איהם אַרויס אַ צונג, און צווישען

חברה ווערד דערווייל א געלעכטער. ער ווייסט נישט, דער רשע-
 מרושע, אז אָט באַלד האָט ער די מפּלה, אָט באַלד וועט דער קעניג
 אחשוּרוש אַרויסגעבען אַ בעפּעהל: „מע זאָל דעם מערדער, דעם
 נזלן, דעם רוצח אויף אַ הויכען בוים אויפהענגן, און מאַנדרישען
 דעם אידען זאָל מען פאַר שני למלך טהון מאַכן“. אַך, ווי זיס איז
 די נקמה! ווי גרויס בין איך ביי זיך אין די אויגען מיט מיין איד-
 שען שני למלך! ווי שטאַרק טהוט מיר באַנג, וואָס די שפּיעל ענ-
 דיגט זיך, און די חברה פּורים-שפּיעלער נעמען צענויף די עטליכע
 גראַשענס, און איך געוועגען זיך אָפּ מיט זיי אויף אַ נאַנץ יאָהר!

נאָר מעהר פּון אַלץ טהוט מיר באַנג דער מנהג פּון „משלוח-
 מנות“ און „מתנות לאביונים“ — מתנות פאַר די אָרעמע לייט.
 האַלב וואַכעדיג, האַלב יום-טוב'דיג, מיט אַ זיידענער פעטשילע
 און מיט אַ פאַרטוך, שמעהט די מאַמע ביים טיש שטאַרק צעטראַך-
 גען: עפּים אַ ווערטעלע אויסצורעדען — כמעט אַ מאה שלח
 מנות'ען אָפּגעמען און כמעט אַ מאה שלח-מנות'ען אָפּשיקען, קיינעם
 נישט אָנוצען, הלילה קיין טעות נישט האַבען, געדענקען וועמען
 וואָס פאַר אַ שלח-מנות מע בעדאַרף אָפּשיקען. צום ביישפּיעל:
 אז יענער שיקט איין פּלעדעל, צוויי קישעלעך, איין מאַהינדעל,
 צוויי שטיקלעך טאַרט, איין האַניג-טייגעל מיט צוויי צוקערלעקאַכ-
 לעך, — בעדאַרף מען איהם אָפּשיקען, געוויינטליך, צוויי פּלעדלעך,
 איין קישעלע, צוויי מאַהינדעלעך, איין שטיקעל טאַרט, צוויי האַניג-
 טייגלעך מיט דריי צוקערלעקאַכלעך. מע בעדאַרף האַבען אַ קאַפּ
 פּון אַ מיניסטער, הלילה נישט אָנמאַכען אַ חתונה, ווי סע האָט זיך
 אַ מאָל שוין געטראַפּען ביי אונז אַזאַ-אַומגליק, דאָס הייסט, מע
 האָט געשיקט איינער אַ נגידיט צוריק איהר אייגענעם שלח-מנות, —
 האָט זיך דאָס געטהאָן, עס איז אַרויס אַ מחלוקת צווישען די מאַ-
 נען, מיט סקאַנדאַלען, מיט פעטש, מיט מסירות, מיט רדיפות, ווי
 געוויינטליך... היינט די מענשען, וואָס ברענגען דעם שלח-מנות,
 בעדאַרף מען אויך עפּים שענקען — וועמען אַ קאַפּיקע און וועמען

צוויי און וועמען נאך מעהר פון צוויי... נאך אַט עפענט זיך די טהיר און עס קומט אַרײַן אַ מיידעל מיט שטאַרק רױטע האָר און מיט אַ סך קלײען אױפ'ן פנים — דאָס איז מײן רבינ'ס אַ מיידעל; זי געהט אַרום פון אײן בעל־הבית צום אַנדערען און נעמט צענוױף די שלח־מנות'ען פאַר'ן רבי'ן. זי טראָגט אין האַנד אַ שעלעכעל, אײבערגעדעקט מיט אַ טישטוכעל. אײנ'ם שעלעכעל שטעקט אַ ראָד זינקע, און אױף דער ראָזינקע לײגט אַ זילבערנע מטבע. די מאַמע דעקט אױף דאָס טישטוכעל און לעגט־צו צו יענער מטבע נאָך אַ מטבע, און אױך דעם מיידעל רוקט זי אַרײַן עפּים אין האַנד אַרײַן. דאָס רױטע מיידעל ווערט נאָך רױטער און ווינשעוועט, ווי אײן אַלטע: „דערלעבט אײבער אַ יאָהר מיט אײער מאַן און מיט אײערע קינדער“... נאָך דעם רױטען מיידעל קומט אַרײַן אַ געשוואָלען בחור'על מיט אײן אױפגעטראָגענער באַק, אונטערגעבונדען מיט אַ בלויער פעטשיילע, אײן אױג אַ קלײנס, דאָס אַנדערע אַביסעל גרע־סער; אין האַנד האַלט ער אַ מעשען טעצעל, אױף דעם טעצעל לײגט אַ פלעדעל, אױפ'ן פלעדעל איז אױסגעצױקעלט אַ פישעלע, דאָס פישעלע איז אָנגעפילט מיט האָניגפאַרפעל, און בײ דער זײט לײגען עטליכע זילבערנע מטבעות און אַ פאַר קערבלעך פאַפיערענע. דאָס געשוואָלענע בחור'על געהט־צו גלײך צו דער מאַמע און שױסט אױס אין אײן אָטהעם, ווי אױסגעלערענט אױף אױסוועניג: „אַ גוט יום־טוב דער רב האָט אײך געשיקט שלח־מנות און דערלעבט אײבער אַ יאָהר מיט אײער מאַן און מיט אײערע קינדער“... דאָס געשוואָלענע בחור'על נעמט אָפּ זײן רח"ש און געהט אַוועק אָהן אַ זײט־געזונד, וואָרום די ווינשעוואַניע האָט ער על־פּי טעות אױס־געחאַפט פריהער. און עס קומען אָן אַלע מאָל נײע פאַרשוײנען מיט נײע שלח־מנות'ען: פונ'ם דיין, פונ'ם חזן, פון די שוחטים, פונ'ם סופר, פונ'ם תלמוד־תורה־מלמד, פונ'ם בעל־תוקע, פונ'ם בעל־מגיה, פונ'ם מנקר, פונ'ם וואַסער־פיהרער, פונ'ם בעדער (אױך כלי־קודש!). און נאָך די דאָזיגע אַלע קומט צו געהן וועלוועל דער

שמש אליין, נעבאך א קראנקער, א הייזעריגער, א יאדעשלווער; ער בלייבט שטעהן א וויילע ביי דער טהיר, האפט זיך ביי'ס האר-צען און פעהרוסט זיך.

— וואָס וועט איהר עפּים זאָגען גוטס? — פּרעגט איהם די מאַמע, שוין רעכט מיער פון דער אַרבייט.

— מע האָט אייך געשיקט שלח-מנות. — מאַכט וועלוועל און בעווייזט אַ לעקאכעל אין האַנד. — דערלעכט איבער אַ יאָהר מיט אייער...

— פון וועמען איז? — פּרעגט איהם וויעדער די מאַמע.

— פון מיר טאַקי אליין, דערלעכט איבער אַ יאָהר מיט איי-ער... — מאַכט וועלוועל און פעהרוסט זיך. — האָט קיין פאַראיבעל ניט, וואָס אליין... נישטאָ מיט וועמען צו שיקען... געווען איין מיידעל, איז זי, ניט דאָ געדאַכט... איהר גערענקט מיין פראַרלען, עליה השלום?...

וועלוועל דער שמש פעהרוסט זיך אויף עטליכע מינוט, און די מאַמע טהוט זיך אַ האַפּ צו דער קעשעני, נעמט אַרויס עטליכע מטבעות מיט אַ מאָל און רוקט איהם אַריין אין האַנד אַריין און איז איהם מכבד מיט אַ שטיק טאַרט און מיט אַ פאַר פלעדלעך. וועלוועל שטופט דעם טאַרט מיט די פלעדלעך אין בוועם אַריין, דאַנקט און ווינשעוועט: „דערלעכט איבער אַ יאָהר מיט אייער מאַן און מיט אייערע קינדער“, און פעהרוסט זיך. איך טהו אַ קוק אויף דער מאַמע און דערזעה אויף איהרע שענע אויגען הענגען טרערען... „וואָס זאָל דאָס בעדויטען?“ — טראַכט איך מיר... איך האָב קיין צייט ניט אַרומקוקען זיך — עס קומען אָן נייע פאַרשויר-נען, אַלערליי מינים „מקבלים“, שענע אידען מיט גרויע שאַלען און מיט מאָדנע היטלען, קיילעכיגע, אונטען ברייטליך, אויבען שמאַלבלויך, ווי לאַקשענטעפלעך; פאַרהאַן צווישען זיי אַזעלכע, וואָס דינגען זיך, זאָגען, אַז זיי זענען נישט קיין פראַסטע אַרעמע לייט, וואָס געהען איבער די הייזער; דער איז דעם זיידענס אַיין אייניקעל.

דער איז א טאמענ'ס א קינד... און פארהאן צווישן זיי אזעלכע, וואָס נעמען צו וויפּיעל מע גיט זיי. דאָס זענען טאַקי פשוט'ע אַרעמע לייט, וואָס געהען נאָך א נדבה לכבוד דעם הייליגען יום טוב:

היינט איז פורים,
מאָרגען איז אויס;
גיט מיר אַ גראַשען,
טרייבט מיך אַרויס...

און די מאמע האלט אין איין טיילען: אַ גראַשען אויף צווייען, צוויי גראַשענס אויף דרייען, און איטליכען בעזונדער אַ שטיקעל טאָרט, אַ פּלעדעל, אָדער אַ לעקאַכעל — „לאַז איין אַרעמאָן אויך וויסען פונ'ם הייליגען יום־טוב פורים“...

יא, דער מנהג פון „משלוח־מנות“ איז זעהר אַ פיינער מנהג ביי אידען, און דער מנהג פון „מתנות לאביונים“ איז נאָך פיינער; נאָר אונזערע היינטיגע קינדער, אונזערע היינטיגע „אַרויסטאָקראַטען“ מיט אונזערע היינטיגע „מאַדאַמען“ פון דער גרויסער שטאָרט יעהופּעץ און פון אַלע אַנדערע גרויסע שטעטט ווייסען נישט פונ'ם דאָזיגען מנהג. זיי ווייסען פון אַנדערע מנהגים: פון „אימעני־נעס“ און פון „יאַלקעס“, פון טענץ און פון „גוליאַניעס“, פון בויגען זיך און דרעהען זיך, נאָר נישט פון „שלח־מנות“ און נישט פון „מתנות לאביונים“. עס איז פערשטעהט איהר מיך, איין אַנדער וועלט געוואָרען, דאָס הייסט, די וועלט איז אפילו די אייגענע וועלט, וואָס פריהער, נאָר די מענשען זענען נישט די, וואָס אַמאָל. דאָס הייסט, די מענשען זענען אפילו די אייגענע, וואָס פריהער, נאָר די נעמען זייערע האָבען זיי איבערגעאַנדערשט, צום ביישפּיעל: אַמאָל איז המן געווען אַ רשע, דלפון איין אַרעמאָן און ויזתא אַ שוטה; היינט הייסט המן „אַנטיסעמיט“ און איז פול די גאַנצע וועלט, „מהודו ועד כוש“; דלפון איז אַ גביר אין יעהופּעץ, דרעהט געשעפטען און חתמ'עט וועכסלען; און ויזתא איז אַ חכם, שרייבט

גאנצע „מאמרים“ אין די בלעטער, ניט עצות... אַמאָל האָט מרדכי געהייסען „מאָנדריש“ און האָט געשפּיעלט אַ ראָלע פון שני למלך ביי'ם קעניג אחשוורוש; און היינט האָט ער יתרו'ס נעמען: ער רופט זיך מאַרק און מאַרקוס און מאַקס און מאַקסיס און מאַמווי און מיטראָפּאָן סעמיאָנאָוויטש און פּאַנטעלעמאָן אַנדערעוויטש — און מע הערט איהם ווי המן דעם גריינער... אַמאָל, אז איינער האָט זיך געשטעלט, דאָס הייסט, ער האָט נישט געוואָלט צאָהלען, האָט מען דאָס גערופען פּשוט מיט'ן נאָמען אָנוועזן; היינט רופט מען דאָס ליקווידאַציאָן; גנבה איז קאָמיסאַן, הלואה — דיסקאָנט, אַ לאָך — דעפיציט, אַיין אסיפה איז אַ סאָבראַניע, גבאים זענען משלענעס, דרשות — רעפּעראַטען, אויף אַ שלאַק זאָגט מען קאַפּריז, אויף משוגע — גערוועזן, צדקה איז פּילאַנטראָפּיע, אַ שרוך — פּאַרטי, אַ מיאוסקייט — סימפּאַטיע, אַ משרת — קאָממי... און נאָך און נאָך אַ סך אזעלכע נייע נעמען האָבען זיך בעזעצט אין אונזער נייעם ווערטערבוך — — — נאָר אַלסדינג אויף דער וועלט מוז דאָך האָבען אַ סוף, און אַ פעליעמאָן אַודאי.

דערלעבט איבער אַ יאָהר מיט וועמען אַיך איז ליעב!

ארבע כוסות

געשריבען אין יאָהר 1900

ארבע נוסות

— ברוך הבא א איר, א גאסט, זיצט, זעצט זיך, פאר וואָס זיצט

איהר ניט?

מיט אזא מיין ברייטען ברוך־הכא בעגעגענט אונז, דאָס הייסט מיך מיט'ן טאָטען, א טאָג פאר ערכ־פסח, רב יודעל וויינשענקער, א בעסער־אביער געפאקט אידעל, מיט רויטע בעקלעך, מיט א ביי־כעל און מיט א קארק, וואָס נעמט זיך ניט פון אייגענע און ניט פון פרעמדע צרות, נאָר פשוט פון א מאמעליגע מיט א ראָסעל־פליישעל, פערזופט מיט א גלעזעל וויין... פון מיין טאָמען האַלט יודעל איין עולם ומלואו נאָר פאר איין זאך — דערפאר וואָס דער טאָטע איז א מבין אויף א גלעזעל וויין. נאָר צוריק שמועסענדיג, וועלכער איד איז ניט קיין מבין אויף א גלעזעל וויין? וויין — דאָס איז דאָך איינע פון די דריי זאכען, וואָס מיר זענען אין דעם די גרעסטע ספעציאַליסטען אין דער וועלט: דאָס ערשטע איז נגינה, דאָס הייסט געזאַנג, דאָס צווייטע איז א גלעזעל וויין און דאָס דריטע איז ברייאַנטען. אַמאָל, אז איך הויב מיך אָן בע־רעכענען, פרעג איך זיך אליין א קשיא: מילא, אויף די ערשטע צוויי זאכען, נגינה און א גלעזעל וויין, איז קיין חידוש ניט, וואָך רום וועלכער איד האָט פיינט הערען זינגען? וועלכער איד האָט ניט געהערט קיין רעכטע בעריהמטע חזנים, וואָס לאָזען זיך הערען אויף דער וועלט, למשל: ירוחם, פיצוי, בעני, בצלאל, ניסי בעל־

זעה, ברוך קארלינער, בלומענטאל, באכמאן, פיני מינקאווסקי
 וכדומה נאך אזעלכע וועלט־חונים? און טאָמער האָט ער ניט גע-
 הערט, האָבען אנדערע געהערט. וואָס מאַכט דאָס אויס? — מיר
 פּערשטעהען נגינה מיט'ן שכל... נו, און פון וויין שמועסט מען
 ניט; וויין טרינקט דאָך יעדער איה, אפילו דער אָרעמסטער, אַלע
 יאָהר, פסח צום סדר; ניטאָ קיין וויין, טרינקט ער ראָזינקעס,
 טרינקט ער מער, טרינקט ער באַרשט, עפּיס מוז ער דאָך טרינקען
 צו די „אַרבע כּוסות“, ס'איז דאָך פּסח!... וואָס דאַרפט איהר
 מעהר, נעמט דעם בעסטען שאַמפּאַניער וויין, אָדער נאָר „נסך“,
 וואָס מיר טאַרען איהם ניט טרינקען און ווייסען ניט אפילו, וואָס
 פאַר אַ טעם ער האָט, וועלען מיר אַייך אויך זאָגען אויף איהם, אויב
 איהר ווילט, אונזער מבינות על פי סברא... אָדער נעמט דעם
 ארץ־ישראל־וויין און רעדט מיט אַ אידען, וועט ער זיך נאָר ניט
 אַשעמען און וועט אַייך זאָגען גאַנץ אָפּענטליך: „הא, וואָס, ארץ־
 ישראל־וויין? „כּרמל“? איך וועל אַייך זאָגען דעם אמת, איך
 אַליין האָב נאָך דעם כּרמל־וויין ניט געטרונקען, ווייסט איהר פאַר
 וואָס? ווייל איך האָב מיר אַלע יאָהר אויף אַרבע כּוסות מיין
 וויין; איך נעם מיר אַיין אמת'ען בענדערער ווימאַראָזיג און מיט
 איהם צענויף מיט אַ ביסעל „מתוק“, בעקומט ער טעם גן־עדן, עס
 מעג איהם טרינקען דער מלכות... נאָר ווערליג איך האָב געהאַכט
 פון מבינים, וואָס האָבען יאָ פאַרוזכט פונ'ם „כּרמל“, פאַרשטעה
 איך על־פי שכל, אז דער „כּרמל“ באַדאַרף זיין ניט קיין שלעכט
 גלעזעל וויין!... הכלל, מיר פּערשטעהען זיך אויף וויין ניט וויי-
 ציגער ווי אויף נגינה... נאָר די דריטע זאך, בריליאַנטען — דאָס
 איז מיר תמיד געווען אַ חידוש, און איך פּערשטעה ניט עד היום
 הזה: פון וואָנען האָט זיך גענומען ביי אונז דאָס מבינות אויף
 בריליאַנטען? וואו האָבען זיך דאָס אידען אזוי אָנגעקוקט מיט
 בריליאַנטען? איך וועל אויבגיט ניט פּערגעסען די אוהערינגלעך,
 וואָס זענען אונז געבליבען בירושה פון דער עלטער־באַבע, זאָל האַר-

בען א ליכטיגען גן-ערן. תחילת, אז די באבע עליה השלום איז גע-
 שטארבען, האָט מען איהרע אויהערינגלעך געשאצט ביי אונז אין
 כתרילעווקע מי יודע וויפיעל; מבינים האָבען זיך זאט ניט גע-
 קאנט אַנשפיעגלען אין זייער לויטערקייט, זייער וואסער מיט זייער
 שפיעל. עס האָט זיך געפונען איינער אַ מבין, וואָס האָט נאָר
 געזאָגט, אז עין לא ראתה, אז נאָך אזא פאָר בריליאַנטען געפינען
 זיך ניט אין ערגניץ, סידען אפשר ביי דער ענגלישער מלכה. דע-
 רויף האָט זיך אפילו געפונען נאָך איינער, וואָס האָט איהם אויס-
 געלאַכט, געזאָגט, אז ביי דער ענגלישער מלכה איז פאַרהאַן, מאָהלט
 אַיך, אַ ביסעל גרעסערע בריליאַנטען; האָט איהם יענער אָבער
 צוריק זעהר גלייך געענטפערט: „בריליאַנטען איז ניט ניט קיין
 קוילעטשען, וואָס שאַצען זיך נאָכ'ן גרויס; דער גאַנצער אַנטיק
 פון אַ בריליאַנט איז דאָס וואַסער, די לויטערקייט און די שפיעל
 זיינע, וואָס ער שפיעלט.“... העט שפעטער, אין אַ צייט אַרום, אז
 מיר האָבען געטראָגען די דאָזיגע זעלטענע אויהערינגלעך פערזעצען
 אָדער פערקויפּען, האָבען די בריליאַנטען מיט אַ מאָל פערלוירען
 אינגאַנצען זייער ווערט. וואו איז אַהינגעקומען זייער זאַסער,
 זייער לויטערקייט מיט זייער שפיעל? די אייגענע מבינים טאַקי
 האָבען געזאָגט: „ווייס איך וואָס, אַ פאָר צוויקעס!“... נאָר
 אזוי ווי מיט אַרבע כוסות געהער זיך דאָס ווינציגוואָס אָן, בכּן
 קעהרען מיר זיך אום צוריק צו רב יודעל וויינשענקער.

בעקומען פון איהם אזא ברייטען ברוך-הבא, זאָנט איהם דער
 טאַטע, אז מיר האָבען קיין צייט ניט, עס איז ערב פסח, און מיר
 בעטען איהם, ער זאָל זיך מטריח זיין מיט אונז אין קעלער אַרײן,
 אַפּקלויבען וויין אויף אַרבע כוסות.

— אָך, מיט'ן גרעסטען כבוד! — מאַכט יודעל און נעמט מיט
 זיך אַ ליכט מיט אַ פּסח'יג קרוש-גלעזעל, און מיר לאָזען זיך אַראָפּ
 זאַלבעדריט אין קעלער אַרײן.

— אַשטייגער, וואָס פאַר אַ מין סאַרט גלעזעל וויין וואָלט

איהר א בעלן געווען טרינקען היינטיגען פסח? — טהוט יודעל א פרעג און קוקט אויף דער סטעלי.

— וואָס פאר א מין סאָרט גלעזעל וויין זאָל איך וועלען? — ענטפערט איהם צוריק דער טאטע איבערגעפרעגט. — איך וואָלט א בעלן געווען, עס זאָל זיין, פארשטעהט איהר מיר, דאָס אמת'ע גלעזעל וויין, דאָס הייסט, עס זאָל זיין א גלעזעל וויין, ווערליג מיר ביידע פארשטעהן? — איהר פארשטעהט?

— איך פארשטעה, פאר וואָס זאָל איך ניט פארשטעהן? איהר ווילט א גלעזעל וויין, וואָס זאָל זיין „קפריסין“!

מיט די ווערטער געהט יודעל אוועק אין א ווינקעלע, בויגט זיך אָן אין דער פינסטער און צאפט אָן א גלעזעל „קפריסין“ און טראַגט דאָס צו דעם טאטען.

— שלעכטס זאָל איך האָבען, אויב עמיצער האָט נאָך אַפילו פארזוכט ביי מיר פונג'ס דאָזיגען וויין; אנו, נעמט איהם אַקאָרשט אויף די ליפען!

דער טאטע טהוט א שאַקעל דאָס גלעזעל היין און צוריק עטליכע מאָל, טראַגט דאָס צו פריהער צו דער ליכט, נאָכדעם צום מויל, טהוט א מאַן מיט דער נאָז:

— ניין, רב יודעל, האָט קיין פאראיבעל ניט, ניט דאָס הייסט ביי מיר „קפריסין“!

— אהא, איך ווייס שוין וואָס איהר מיינט! — מאַכט יודעל און צאפט אָן א פריש גלעזעל קפריסין. — נו, וואָס וועט איהר עפּים זאָגען אויף דעם גלעזעל וויין? קוקט אַיך נאָר צו צו דער מראה זיינער: קרישטאָל!

דער טאטע פערזוכט אַביסעל „קרישטאָל“ און זאָגט זיין מכינות:

— מהכתיית, אוודאי איז דאָס א גלעזעל וויין. דער חסרון זיינער איז נאָר דאָס, וואָס ער איז, צווישען אונז רעדענדיג, אַ ביי

סעל דאָסיג, דאָס הייסט, ער איז ביי אײך גע׳מלאַכט׳ט, מחילה אונטערגע׳שמו׳ד׳ט. זייט זיך מודה...

— חס ושלום! — זאָגט יודעל און שווערט זיך, ער זאָל אזוי האָבען אַ כשר׳ען פּסח, ווי דאָס איז אײן אמת׳ער, אַ ריינער קאָד וועשאַנער וויין. הלילה ניט געפּראַוועט, טאַקי נעבאַך אַ כשר קינד, אַט אזוי ווי די מאמע האָט איהם געהאַט! ס׳איז נעבאַך אײן אמת׳ער, אַ ריינער „באָרדאָ“.

— ע, רב יודעל! — מאַכט צו איהם דער טאַמע. — דאָס טווג דאָך ניט! מיר האָבען דאָך עפּים געשמעסט, אז מיר באַדאַרפט איהר ווייזען אַ גלעזעל וויין, וואָס זאָל זיין וויין, היינט וואָס דער־צעהלט איהר מיר מעשיות באָרדאָ — שמאָרדאָ?

— אײן אומגליק מיט די מכינים! — זאָגט יודעל און גיסט אויס דאָס גלעזעל „באָרדאָ“ און צאַפט איהם אָן אײן אַנדער גלעזעל וויין, שוין פון צוויי פעסלעך מיט אַ מאָל, און טראָגט דאָס אונטער דעם טאַמען שוין מיט אײן אַנדער מינע.

— ווייסט איהר וואָס? זאָגט שוין איהר אַליין, אויב איהר זענט אַ מבין און פאַרשטעהט אויף וויין. איך וועל שוין שווייגען. איך בין ניטאָ, אײן עק!

דער טאַמע בעטראַכט פּריהער דאָס גלעזעל אויף דער ליכט, פּאַוואָלינקע טראָגט ער דאָס צו צו די ליפען, זופּט אָפּ אַ ביסעל, און דאָס פנים ווערט ביי איהם איבערגעביטען, די אויגען פּרעה־ליכער.

— יאָ, אַט דאָס איז וויין; דאָס קאָן מען אָנרופּען מיט׳ן נאָר־מען וויין. ווייסט איהר פאַר וואָס? ווייל אין איהם געפינט איהר אַלסדינג, וואָס אַ גלעזעל וויין באַדאַרף האָבען: אי אַ שטאַרקייט, אי אַ מתיקות, אי אַ זויערקייט. מיט אײן וואָרט — ס׳איז וויין. — איך זאָל אזוי האָבען הצלחה כּכל אשר אפנה, — זאָגט יודעל און שפּרינגט־צו צום טאַמען — אז זינט איך בין אַ וויינשענקער, האָב איך נאָך אזאַ גלעזעל וויין ניט געהאַט. און טאַמער מיינט

איהר, איך האָב איהם אַ סך? לאַמיר אזוי האָבען אַ פּרעהליכען יום-טוב, ווי...

— ששא, פּאָוואָלי נור! — שלאָגט איהם דער טאַמע איבער אין מיטען. — די מעשה דערפון איז אזוי: וויין איז דאָס טאַקי, נאָר ניט איי-איי-איי! נאָרניט, ס'איז ניט מעהר ווי אַ גלעזעל וויין. איך האָב אייך, רב יודעל, געוואָלט בעטען אָט וואָס: איהר זאָלט זיך מטריר זיין מיר אַנצאָפען אַ גלעזעל וויין פון יענעם... פון יענעם... איהר ווייסט שוין פון וואָסערען איך מיינ... פונ'ם אמת'ען ווימאָראָזי, איהר געדענקט? איי, איז דאָס געווען אַ ווי-מאָראָזי!

יודעל טהוט זיך אַ פּאַטש מיט ביידע הענד איבער דער קאָ-פּאַטע און אַ שמייכעלע דערביי:

— אַ ריינער אומגליק מיט די מבנים! גענוג זיי פאַרשטען הען אויף וויין, האָבען זיי נאָך אַ זכרון אויך און געדענקען דעם טעם פון פאַראַיאָהרען, פון פאַר צוויי יאָהרען און אפילו פון פאַר דריי יאָהרען!

און יודעל טהוט אַ שפּרייט מיט'ן גלעזעל אַרויף און צאַפט אָן נאָר אַ פּריש גלעזעל וויין, שוין ניט פון צוויי, נאָר פון איין פעסעל, טראָגט דאָס צו צום טאַמען שוין נאָר אַהן ווערטער, נאָר אַ סמאָרע מיט דער נאָז, ווי איינער רעדט: „אנו, וואָס וועט איהר עפּים איצטער זאָגען?“ דער טאַמע טהוט אַ זופּ איין מאָל, נאָך אַ מאָל, און נאָך אַ מאָל, קוקט אלע מאָל אויפ'ן גלעזעל פון אונטען אַרויף, פּערבייסט די אונטערשטע ליפּ, שאַקעלט מיט'ן קאָפּ, רעדט צו זיך אליין און צעהלט די ווערטער:

— אוי! — איז דאָס! — אַ גלעזעל! — וויין! — הערט איהר, רב יודעל, אָט דאָס איז דער אמת'ער וויין, וואָס מע רופּט איהם וויין; אָט דעם וויין אז מע טרינקט, פיהלט מען, אז מע טרינקט וויין; ס'איז, פאַרשטעהט איהר מיך, אַ פול מויל מיט וויין! אויף איהם, זעהט איהר, מעג מען שוין מאַכען בורא-פּרייהגבן, וואָר-

רום אַט דאָס איך — זיין! ... זאָגט זשע מיר, רב יודעל סערדצע, מה יקר — וואָס קאָסט ער? פון וואַנען שטאַמט ער? ומה שמו — ווי איז דער אמת'ער נאָמען זיינער?

— ע! — מאַכט יודעל מיט אַ געלעכטערעל. — איהר ווילט טאַקי וויסען אַלסדינג? מע מוז, מע מוז אַייך זאָגען דעם אמת, ס'איז עפּים אַ תירוץ? די מעשה דערפון איז אַזוי: דער וויין אַליין איז מיינער אַיין אייגענער ווימאַראָזיג אַ נומער דרייצעהן, הייסען הייסט ער שאַטאַלאַפּיט און קאַסטען קאָסט ער אַזוי גרויס זוי זעכס קאַרבען אַיין עמער, האָט איהר אַ קיימאַלן פון פיער גיל' דען אַיין אָקע. איך זאָל אַזוי האָבען הצלחה בכל אשר אפנה, אז איך דערלעגן צו איהם, אויב איך לייז איהם אפילו פינף גילדען די אָקע. פאַרנעסט נישט, וויפיעל דאָ איז פאַרהאַן פּחת! אַ קליי-ניגקייט, ווימאַראָזיג! פאַלגט מיך און טאַכט ניט קיין שהיות, הייסט אַייך אַנצאַפען אַ צוויי פּלאַש פּונ'ם דאָזיגען ווימאַראָזיג, און צוויי פּלאַש פון בענדערער „מאַרגאַ“, וואָס איך האָב אַייך פריהער באַוויזען, און נאָך אַיין פּלאַש הייסט אַייך געבען פאַר די ווייבער פּונ'ם אמת'ען „זמירער“, וואָס איהר נעמט ביי מיר אַלע יאָהר, וועט איהר וויסען, אז איהר האָט מיט גאָטס הילף וויין אויף אַרבע כּוּסוֹת, און דערלעכט איבער אַ יאָהר מיט אַייער ווייב און מיט אַייערע קינדער, איהר זאָלט זיין אַ גרויסער נכיר און טרינקען אַלע פּסח נישט קיין ערגערען וויין... יענקעל! הער נאָר, דו, וואו ביזט דו ערגיץ, אין אַלדי שוואַרצע יאָהר?!

אויף דעם דאָזיגען אויסרוף בעווייזט זיך, איך ווייס נישט פון וואַנען, עפּים אַ מאַדנער נפש, אַ געוונטער, אַ שוואַרצער בחור אין אַ וואַטאָווער, שטאַרק פּערסמאָלצעוועטער קאַפּאַטע, אונטער געבונדען מיט אַ שטריקעל, מיט אַ פּאַר גרויסע, מורא'דיג-גרויסע שטיוועל; דאָס פנים איז ביי איהם ווי פּעראומערט, פּערשלאָפּען, קוקט ניט אין די אויגען, רעדט הייזעריג, ווי פּונ'ם שלאָף:

— האַ? וואָס? מיך רופּט איהר?

— וואו ביזט דו געווען און וואָס האָסט דו געטהאָן?

— ווער? איך? גאַרניט. בין געווען ביי די ראָזינקעס, גע-
מאַכט „מאַלאַגאַ“.

— הער נאָר דו, יענקוי, וואָס איך זאָג דיר: נעם שווענק
דורך עטליכע פלעשער און צאָפּ זיי אָן צוויי ווימאַראָזיג שאַטאַלאַך-
פיט פּונ'ם פעסעל נומער 13 און צוויי מאַרגאַ פּונ'ם זיסליכען נומער
8, און איין פּלאַש וועסט דו זיי אָנצאַפען פּונ'ם זמירער נומער 11!
שטעה, האָב צייט. וואָס האַפט דיר אַוועק דער רוח? ... געדענק-
זשע, יענקוי, ווימאַראָזיג שאַטאַלאַפּיט נומער 8, מאַרגאַ נומער 13,
מיין איך מאַרגאַ נומער 13, טפּו, שאַטאַלאַפּיט נומער 13, מאַרגאַ
נומער 8 און זמירער נומער 1 פּונ'ם בעסערען. גיך, ריהר זיך, ווי
אַ בלייען פּייגעלע!

יענקעל געהט אַוועק אַ שלעפּעריגער צאַפען וויין ערגיץ ווייט,
באַברעט זיך דאָרטען אין דער פינסטער און קומט צו געהן אין עט-
ליכע מינוט אַרום מיט די אָנגעגאַסענע פלעשער, שלעפּט איינציג-
זוויי פּון קעשענע פּראַבקעס, קייט זיי געשמאַק מיט זיינע גרויסע
געזונטע צייהן אַזוי לאַנג, ביז זיי מווען אַריין, און יודעל וויינשענ-
קער האַלט דערווייל מיט'ן טאַטען אַ שמועס אַלץ וועגען וויין.

— זאָגט נאָר, רב יודעל סערדצע, ווי אַזוי איז ביי אַיך אַרויס
היינטיגס יאָהר דער ראָזינקעס-וויין?

— די צמוקים? איין חריפות אין דער וועלט! — זאָגט
יודעל. — בעסער פּונ'ם בעסטען אונגערשען וויין! אַ כּפּרה טאַקיי,
אַ כּפּרה שאַמפּאַניער, אַ כּפּרה זייער פּאַרטוויין, זייער פּראַנצוויין
מיט אַלע זייערע וויינען!

— פּאַראַיאָהרען — זאָגט דער טאַטע — איז אַייער ראָזינקעס-
וויין געווען, איהר זאָלט מיר מוחל זיין, נישט אין בעסטען.
— דהיינו מיט וואָס? — מאַכט יודעל ווי דערשראָקען.

— דהיינו, — זאָגט דער טאַטע געלאַסען — מע האָט איהם
 ניט געקאָנט נעמען אין מויל אַרײַן. ס'איז געווען, מחילה, באַרשט,
 ניט קיין וויין.

— וואָס רעדט איהר? איך זאָל אַזוי האָבען אַלדאָס נומס, ווי
 דער עולם האָט געלעקט פון איהם די פינגער. מע האָט זיך גאָר
 ניט געקאָנט אָפּלויבען פון איהם. סע איז ניט געבליבען פון איהם
 אויף די אַנדערע טעג פּסח, איהר זאָלט זאָגען, אַ לעק.

— און איך זאָג אײך, — מאַכט דער טאַטע גאַנץ געלאַסען —
 אַז ער איז געווען, איהר זאָלט מיר מוחל זײַן, אַ בייזער חלשות!
 פון אויבען האָט ער געהאַט אַ שימעל, אַ טעם האָט ער געהאַט
 פון געקאָכטע באַרלעך און האָט זיך נאָכגעגעבען מיט עפּים אַ מין
 גערוך, פון... פון... אונגערקעס.

— ניט אַנדערש, — זאָגט יודעל און צענעמט די הענד — אַז
 איהר האָט איהם געהאַלטען ערניץ אין דער וואַרעם, אָדער די פּלעשײַ
 לעך זענען ניט געווען גוט פאַרפּראָבקעוועט.

— ניין! איהר האָט אַ טעות, רב יודעל; די פּלעשלעך זענען
 דוקא געווען פאַרפּראָבקעוועט, ווי אַלע מאָל, און געהאַלטען האָב
 איך איהם דוקא אין אַ קיהל אָרט, ווי אַלע מאָל, נאָר מיט איהם
 האָט זיך, אַפּנים, אײַן אַנדער מעשה געטראָפּען: די ראָזינקעס
 האָבען ביי אײך אין קעלער, אַפּנים, ניט רעכט אויסגעשפּיעלט, האָ-
 בען זיי זיך צעשפּיעלט ביי מיר אין די פּלעשלעך, האָט דער וויין
 געהאַפּט אַ פאַסקורנע זויערקייט און איז געוואָרען הויזענדיג. דאָס
 קינד נעבאָך (דער טאַטע בעווייזט אויף מיר) האָט געהאַט צו טהון
 מיט'ן מאָגען, ניט היינט געדאַכט, פון נאָכ'ן ערשטען סדר כמעט
 ביי שבעות — דערפאַר האָב איך היינטיגס יאָהר מורא זיך צו-
 דיהרען צו אייערע „צמוקים“.

מערקווירדיג! איך אַליין האָב גאָר פאַרנעסען די גאַנצע מעשה.
 נאָר אַז דער טאַטע האָט זי פּלוצים אויפגעמישט, האָב איך מיך
 דערמאַנט, ווי אַזוי איך האָב מיך פאַרציאָהרען צוגעחאַפּט צו די

ארבע כוסות, אויסגעזויגען זיי ביז'ן דנאָ, און אז איך בין אויפגע-
שטאנען פונ'ם סדר, האָט זיך מיר געדרעהט די סטעלי, און דער
טיש מיט די כוסות מיט אלעס מיט אנאָנדער האָבען געהאפט אַ
טענצעל, קוים וואָס איך האָב מיך געהאלטען אויף די פיס. און
נאָכדעם — נאָכדעם געדענק איך ווי דורכ'ן שלאָף: אַ בעטעל...
איך ליג... די מאמע האַלט מיך ביים שטערן און שעלט עמיצען,
איך ווייס ניט וועמען: „ניט געדאַכט זאָל ער ווערען מיט זיינע
ראַזינקעס און מיט זיין וויין! ס'ס המות! אַוועקגע'סמ'ט האָס
קינד!“...

— האָט אַ גוטען יום-טוב! — געזעגענען מיר זיך אָפּ מיט
יודעל וויינשענקער, ווינשעווען זיך איינס דאָס אנדערע עטליכע
מאָל „אַ כשר'ען פסח“, און מיר געהען אַהיים מיט'ן וויין אויף
ארבע כוסות לעבעדיג, פרעהליך. דער טאַטע איז פרעהליך, וואָס
ער האָט בעזייטענס איינגעהאַנדעלט וויין אויף ארבע כוסות — פער-
שפּאַרען מאָרגען שטופען זיך צווישען גאַנצען עולם אין דער
הושטשע; און איך בין גלאַט פרעהליך, וואָרום ווער איז צו מיר
גלייך? אָט-אַט, נאָך איין טאַג, קומט דער „ליעבער פעטער פסח“.
אין חדר דאַרף מען שוין ניט געהן, אין דער היים וואַרטען שוין
אויף מיר די נייע מלבושים'לעך, מיט די נייע סקריפענדיגע שמיר
וועלעך, מיט דעם נייעם גלאַנצעדיגען קאַשקעטעל. געקומען אַרײַם
מיט די ארבע כוסות, זוכט אָפּ דער טאַטע אַ קיהל אָרט, אַ פסח'יגס,
אַ כשר'ס, אויף אַוועקצושטעלען דעם וויין. ער פאַרעט זיך און צי-
טערט איבער איהם, ווי עפּים איבער אַ טייער, אַיטעריג קינד. ער זאָגט
אונז אָן אַלעמען, מיר זאָלען, חס ושלום, לײַט צוריהרען זיך צום
זיין מיט אונזערע חמצ'דיגע הענד; מיר זאָלען אפילו גאָר ניט
קוקען אין יענעם ווינקעל אַרײַן! שפעטער, נאָכ'ן „בודק חמץ“ זיין,
לעגען מיר זיך שלאָפען (די לעצטע חמצ'דיגע נאַכט!), און עם
פלאַנטעט זיך מיר אַ גאַנצע נאַכט משונה-מאָדנע נאַרישע חלומות.
עס חלומ'ט זיך מיר, אז יודעל וויינשענקער טראָגט אויף זיך מיינע

נייע מלבושים/לעך מיט מיין קאשקעטעל. "ס'איז מיין קאשקע-
טעל!" — שריי איך צו איהם. — "מע האָט דאָס מיר ערשט נעכ-
טען געקויפט אויף פסח!"... און דער געזונטער בחור זיינער האָט
זיך צוגעהאַפט צו אונזערע ארבע כוסות, שטעהט אויסגעבויענען
צוריק מיט איין איבערגעקעהרטע פלאַש וויין איבער'ן מויל אריין;
דער וויין — בול-בול-בול, און ער זשליאַקעט... "פארפאלען די ארבע
כוסות! חמץ'דיג געמאַכט, חמץ'דיג!"... שריי איך און האַפּ מיך
אויף אַ פערצאָפּעלטער פונ'ם שלאָף, און איך דאַנק נאָט וואָס ס'איז
נאָר אַ הלום...

* * *

קוים דערלעבט די מינוט, די רגע — אָט-אַט, נאָך צוויי שעה,
נאָך דריי שעה איז שוין פסח; אומעטום איז ריין, אומעטום
פסח'יג.

דער אויווען איז אויסגעגליהט. דער טיש איז איבערגעדעקט.
די מצות טרישטשען. עס לאָזט זיך הערען אַ געשמאַקער ריח פון
געזענענשמאַלץ, עס שמעקט מיט לאַטקעס, מיט פסח'יגע לאַטקעס.
די "ארבע כוסות" שטעהען שוין אָפּגעדעקט פראַנק און פריי, מע
מעג שוין קוקען אויף זיי... דער טאַטע איז נאָך אַ ביסעל פערנר
מען, ער מאַכט הרוסת. נאָר איך... איך בין שוין פארטיג! ווי
איין אמת'ער פרינץ, ווי אַ "בן-מלך", האָב איך מיך אָנגעטהאָן פון
קאָפּ ביז פיס אין גאָלע נייעס, גאָלע טשאַקענדיגס, קנאַקענדיגס,
סקריפענדיגס. איך ווייס ניט, וואָס איך זאָל טהון: זיצען — איין
עבירה, דאָס קאַפּאַטקעלע ווערד צעקנייטשט; געהן — דער גלאַנץ
פון די פאָדעשוועס ווערד אָפּגעריבען; שטעהן — וועט מען ניט
הערען, ווי די שטיוועל סקריפען... איך שוועב, איך האַלט מיך פון
אויבען, אין דער לופטען. איין חסרון נאָר, וואָס איבער דער בלאַטע,
איבער דער געוויסער כתרילעווקער זומפיגער בלאַטע, קאָן מען מיט
די נייע שטיוועלעך אין שוהל אַרײַן ניט אַריבערגעהן בשום אופן.
מע מוז אָנטהון די אַלטע, די חמץ'דיגע שטיוועלעך.

פערשטעהרט!... אין שוהל איז ריין, אין שוהל איז ליכטיג, אין שוהל איז יום-טוב'דיג, אין שוהל איז פרעהליך; אלע הענגלייכטער מיט אלע העסעס זענען אויסגעריבען, גלאַנצען, און די ליכט ברענען. אידען אלע אויסגעצוואַנגען, אָנגעטהאָן יום-טוב'דיג, דאוונען געשמאק, און מיר, חדריונגלעך, קונדסים, בעטראכטען איינס דאָס אנדערע, וועמעס קאָפּאָסקעלע איז לענגער און וועמעס — קירצער, וועמעס קאָשקעמעל איז שענער און גלאַנצט מעהרער. איין חסרון נאָר, די נייע שטיוועלעך זענען געבליבען אין דער היים — פערשטעהרט! און ווער איז שולדיג? די בלאַטע, אונזער כתרי-לעווקער בלאַטע... נאָר נאָרניט, אַלסדינג איז איין איבערגעקומענע זאך. איבערגעקומען די בלאַטע און געקומען אַהיים, טחו איך אָן צוריק די נייע גלאַנצענדיגע סקריפענדיגע שטיוועלעך, וואָרום די בלאַטע איז ביי אונז נאָר אין דרויסען. אינוועניג, אין דער היים, אין שטוב, איז ביי אונז ריין און שען און ציכטיג, מחיהנפשות! עם שעמערירט, עם זינגט פון ריינקייט. דער וויין מיט די ארבע כוסות שטעהען שוין אויפ'ן טיש. עם גלאַנצט, עם שעמערירט, עם פינקעלט אין די אויגען. די מצות מיט דער קערה מיט'ן גאַנצען „סדר“ זענען גרייט. דער טאַטע, דער „מלך“, אין אַ ווייסען קירטעל — אויבענאָן אויף דער היסב'בעט; ביי דער רעכטער האַנד — די מאַמע, די „מלכה“, אָנגעטהאָן אין זיידענס, און איך, זייער „פרינץ“, ביי דער זייט, שטעה אויף און פרעג דעם טאַטען אויף אויסוועניג די „פיער קשיות“ און לאָז אויס נייציג, מיט'ן קנאק און מיט אַ ניגון פון דער גמרא: „האָב איך דיק, טאַטע, געפרעגט אלע פיער קשיות; היינט ענטפער מיר אַ תירוץ, און טאַמער וועסט דו מיר ניט ענטפערען קיין תירוץ, וועל איך זיך אַליין ענטפערען אַ תירוץ: עבדים היינו לפרעה במצרים!“... הויבען מיר אָן צו זינגען אויף אַ קול, שרייען איבער איינס דאָס אנדערע, און איך פערלויף אלע מאָל אויף צופריהער, ווי אַ לאַשעקעל, צו בעווייזען דעם טאַטען, אז איך האָב גוט אויסגעלערנט די הגדה, ווי אַ וואַסער:

„עבדים היינו לפרעה במצרים — קנעכט זענען מיר געוועזען צו פרעה׳ן אין מצרים, האָט אונז גאָט אַרויסגעצויגען פון דאָרטען מיט גרויס וואונדער...“ און מיר דערצעהלען איינער דעם אנדערען שענע מעשיות: די מעשה פון רבי אליעזר מיט רבי יהושע מיט רבי אלעזר בן עזריה מיט רבי עקיבא מיט רבי טרפון, וואָס זענען געוועסען אַ גאַנצע נאַכט און האָבען דערצעהלט פון יציאת מצרים... און מיר רעכענען אויס די פיער זיהן פון דער הגדה: אַחד חכם — איינער אַ קלונער, ואחד רשע — איינער אַ שלעכטער, ואחד תם — איינער אַ נאַר, ואחד שאינו יודע לשאול, דאָס הייסט — מחילה גאָר אַ בהמה, וואָרום יענע דריי פרעגען האָטש אימליכער איין אַנדער קשיה, און דער זיצט, ווי אַ לעהמענער נולט, משטיינט געזאָגט, גאָר ניט זיין עסק, וואָס מע האָט אונז אַמאָל געמוטשעט אין מצרים, פערביטערט אונזער לעבען; מיר האָבען געקענטען לעהם, געמאַכט צינעל, געבויט פיתום מיט רעמסס, און פרעה האָט אַרויסגעגעבען אויף אונז אַלע מאָל נייע גזירות... ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא — ווען גאָט ברוך הוא זאָל אונז ניט געווען בעצייטענס אַרויס-ציהען פון מצרים, וואָלמען מיר פערבליבען אייביגע קנעכט, אייביגע שקלאווען — מיר און אונזערע קינדער און אונזערע קינדס-קינדער; דערפאַר איז אַ מצוה, מע זאָל אַלע יאָהר אָפּרעכטען דעם סדר און דערצעהלען אונזערע קינדער די גרויסע וואונדער פון יציאת מצרים.

פאַרהאַן אַ סך ביי אונז היינט אַזעלכע „שאינו יודע לשאול׳ס“ צווישען אונזערע היינטיגע קינדער, וואָס זיצען ביי׳ם סדר ווי די לעהמענע גולמ׳ס, זעהען ווי דער טאַטע „מאַכט זיך נאַריש“, עסט חריין טרוקענעם מיט חרוסת, וואָס האָט נישט קיין שום טעם, און זאָגט עפּים פון אַ סדור אונמער דער נאָז, שעמט זיך פאַר דער „באָנע“... נאָר וואָס זענען שולדיג נעבאָך אַזעלכע קינדער, „שאינו יודע לשאול׳ס“, אַז מע האָט מיט זיי פאַרט ניט געלערענט אין גימנאַזיע די אידישע היסטאָריע? די „באָנע“ האָט זיי ניט דערצעהלט די שענע מעשה פון יציאת מצרים, קיינער האָט זיי ניט אויפגעקלערט,

וואָס בערייטען די דאָזיגע „מרוקענע“ מצות, דער דאָזיגער „בימע-
 רער“ חריין מיט'ן הרוסת און די אַלע איבעריגע אידישע מנהגים
 און פסח'יגע מאכלים... די פסח'יגע מאכלים? — מהכתיית, ווער
 זאָגט זיך אָפּ פון קניידלעך, לאַטקעס, סייגעכצען און פאַלירטשיר-
 קעס? אַ פסח'יגער באַרשט אַ גוטער מיט מצה, אָדער מצה, צור-
 געפרישט מיט אייער, איז אויך ניט שלעכט. „פסח — זאָגען היינט
 טיגע קינדער — סלאַווי פראַזדניק, בודיעס קושאַט חרעמזלעך אי
 פּיט סלאַדקאָיע ווינאָ“... * נאָר קיינער פון זיי ווייסט ניט די
 טייטש פון די ווערטער „עבדים היינו — קנעכט זענען מיר געווע-
 זען און קנעכט זענען מיר געבליבען“... קיינער פון זיי ווייסט ניט
 דעם טעם פון די ווערטער „זמן חרותנו — די צייט פון אונזער בע-
 פרייט ווערען!“... נאָר איך קעהר מיך אום צוריק צו דער הגדה, ווי
 אַזוי איך מיט'ן טאַטען דערצעהלען אַ מעשה פון אונזער עלטער-
 עלטער-זיידען תרח, און פון אברהם אַבינו, און פון יצחק מיט זיין
 נע צוויי זיהן יעקב און עשו, און פערבייגעהענדיג דערמאָנען מיר
 אונזער פעטער לבן-הארמי, וואָס איז געווען טויזענדער מאָל ערגער
 פון פרעה'ן, וואָרום פרעה האָט אַרויסגעגעבען אַ גזירה נאָר אויף
 די זכרים אַליין, און לבן האָט געוואָלט אומברענגען דאָס אידישקייט
 אינגאַנצען, עוקר מן השורש זיין... און נאָכדעם קומען מיר צו דער
 געשיכטע, ווי אַזוי פרעה האָט זיך מיט אונז גערעכענט, זיך געבאָ-
 דען אין בלוט פון אידישע קינדער... „ונצעק“ — האָבען מיר גע-
 מאַכט אַ ויצעקה, געשריגען צום רבנו של עולם (דאָ הויבען מיר
 אָן צו שרייען אויף אַ קול), ער זאָל זיך אָננעמען אונזער קריוודע.
 און גאָט האָט צוגעהערט אונזער געבעט; ער האָט געשיקט משה
 מיט אהרן'ען צו פרעה'ן, ער זאָל אַרויסלאָזען די אידען פון מצרים.
 האָט דאָך מסתמא פרעה ניט געוואָלט הערען, האָט איהם גאָט גע-

* פסח איז אַ גוטער יום-טוב, מיר וועלען עסען חרעמזלעך און
 מרינקען זיסען וויין.

שטרַאָפּט מיט צעהן מכות: „רם... צפרדע...“ ביי יעדער מכה שטעלען מיר זיך אָפּ און ניסען אָפּ צו ביסלעך וויין פון אונזערע כוסות. נאָכדעם גיסען מיר אָן צוריק די כוסות פול און זאָגען ווייטער. מיר ציהען אונטער אַ רעכענונג אינאיינעם מיט רב יוסי הגלילי פון די אַלע מכות, וואָס פרעה איז מיט זיי געשלאָגען געוואָרן רען; עס קומט אויס אַ סך מעהר פון צעהן מכות: „אין מצרים, קומט אויס נאָך רבי עקיבא'ס חשבון, האָט פרעה געהאַפּט פּופּציג מכות, און אויפ'ן ים צוויי-הונדערט-און-פּופּציג מכות, האָבען מיר, הייסט דאָס, אַ קיימאַל'ן פון דריי הונדערט מכות“... אַ מצוה אויף איהם, טראַכט איך מיר, לָאָז ער וויסען, אז מיט אַ אידען טאָר מען זיך ניט אָנהויבען, וואָרום ביי אידען קאָן ווערען פון איין מכה אַ סך מכות!... שפּעטער, אז מיר זאָגען אָפּ דעם „לפּיכך“ און עס קומט צו „הלל“, פּערשטעלט זיך דער טאַטע פאַר אַ חזן און איך פאַר אַ זינגערעל; ער פּערקאַטשעט זיך אויפ'ן חוּנ'ישען שטיי-גער, און איך העלף איהם אונטער ווי אַ משורר'על, און די טאַמע קוועלט פון אונז ביידיען, ביז עס קומט צום „הריני מוכן ומזומן — איך בין אָנגעברייט צו מקיים זיין די מצוה פּונ'ם צווייטען כּוּם פון די ארבע כּוסות“, צעשאַקעל איך מיך, ווי איין אַלטער, מאַך די ברכה און קעהר איבער דאָס גלעזעל מיט'ן דנאָ אַרויף און זופּ אויס בייז'ן לעצטען טראַפּען. די טאַמע קוקט און מאַכט צו מיר מיט'ן פינגער, ווי איינער רעדט: „געדענק, דו קונדס, זאָלסט ניט האָבען חלילה דעם אייגענעם פּסק, וואָס פאַראַיאָהרען“... איך הער דאָס אָבער, ווי דעם פאַראַיאָהריגען שניי. פאַראַיאָהרען איז געדווען עפּיש אַנדערש, און היינט איז עפּיס אַנדערש! — שפּעטער, נאָך דער ברייטער וועטשערע, נאָכ'ן „אפּיקומן“, נאָכ'ן בענטשען, צעשאַקעל איך מיך וויעדער אַ מאָל און זאָג: „הריני מוכן ומזומן — איך בין אָנגעברייט מקיים זיין די מצוה פּונ'ם דריטען כּוּם פון די ארבע כּוסות“, און קעהר איבער דאָס גלעזעל וויעדער מיט'ן דנאָ אַרויף, און איך פּיהל, ווי עס

דרעהט זיך מיר דאָס קעפעל. פון דעסטוועגען בין איך נאָך ביי אלע געדאַנקען. איך גים אָן דעם פיערטען כּוּם פּון די ארבע כּוּסות, און זאָג מיט'ן טאַטען דעם „שפּוך חמתך“ שטעהענדיג און האַפּ אַ סוף אויף דער טהיר, טאַמער וועל איך דערזעהן, זוי עס קומט אַריין אליהו הנביא און טרינקט אָפּ פּון „אליהו הנביא'ס כּוּם“... נאָכדעם זעצען מיר זיך וויערער אַנידער און מיר זאָגען די אלע איבעריגע שטיק פּון דער הגדה, אַ נאַנצען סטעפּ: „הודו“, און „נשמת“, און „ויהי חלילה“; איך העלף דעם טאַטען זינגען דעם „לך ולך, לך כי לך, לך אף לך, כי לו נאה, כי לו יאה“ — און לאָז אויס אויף אַקול:

— לשנה הבאה בירושלים!

דאָ דערפיהל איך, אַז אין קאָפּ איז מיר עפּים וואַרעמליך, די בעקלעך פּלאַמען מיר, פאַר די אויגען שטעהט מיר עפּים ווי אַ רויך, אויפ'ן האַרצען איז מיר שטאַרק אויפגעלעגט, לוסטיג־פרעהליך, עס טראָגט מיך אין דער לופטען: ס'איז מיר גוט — און גענוג, איך זאָל זיך ניט שעמען, וואָלט איך נאָר געגאַנגען טאַנצען... די טאַמע קוקט אויף מיר און לאַכט, זי ווערד צעגאַנגען פאַר געלעכטער. טאָד מער ווייסט איהר, וואָס איז דער געלעכטער? איך פערשטעה ניט, וואָס זי לאַכט... איך ווייס ניט, איך געדענק ניט בשום אופן, צי איך האָב געטרונקען דעם „כּוּם רביעי“, — דאָס פיערטע גלעזעל פּון די „ארבע כּוּסות“ — צי ניין?... איך קאָן מיך בשום אופן ניט דערמאַנען, צי איך האָב געהאַלפּען דעם טאַטען זינגען „חד גדיא“, צי איך בין שוין דעמאָלט געשלאָפּען מיט דעם זיסען גליק־ליכען קינדערשען שלאָף? איין זאך געדענק איך נאָר, אַז מיר איז דעמאָלט געווען גוט, איך בין דעמאָלט געווען איינער אַ גליקליכער, און גאָט ווייסט, גאָט ווייסט, אויב אונזערע היינטיגע קינדער קאָנען זיך נאָר פיהלען אַזוי באמת יום־טוב'דיג אום יום־טוב, פּסח'יג אום פּסח, אונזערע היינטיגע קינדער האָבען ניט קיין „קאַפּאַטקעלעך“ מיט קיין „קאַשקעטלעך“; זיי טראָגען שוין מונדירלעך“ און האָבען

שוין „קנעפלעך“, נאָר זיי ווייסען ניט דעם אמת'ען טעם מיט'ן אמת'ען פערגעניגען פון „ארבע כוסות“. דערפאר ווייסען זיי אָבער דעם אמת'ען טעם מיט'ן אמת'ען פערגעניגען פון „פראַצענטען“ אין די גימנאזיעס... זיי ווייסען ניט די טייטש פון די ווערטער „חד נדיא“ — אַ קליין ציעגעלע... דערפאר ווייסען זיי דעם פשט פון די ווערטער: „מאליענקי זשידיאָנאַק, אָדער „מאליוטקי זשי-דעק“, דאָס הייסט: אַ קליין אידעלע... און נאָך און נאָך אַ סך זאכען ווייסען אונזערע היינטיגע קינדער, וואָס הלואי וואָלטען זיי דאָס בעסער ניט ווייסען! נאָר מהמת ס'איז ערב פסח, וויל איך ניט אָנוואַרפען אויף אַיך קיין מרה־שחורה. איך וויל אַיך ניט פער־שטעהרען דעם יום־טוב מיט זייטיגע מחשבות, מיט טרויעריגע געדאַנקען, און לאָז אויס מיין פעליעמאָן מיט די ווערטער פון דעה הגדה:

— לשנה הבאה בירושלים!

— — — — —

איבער אַ הימעל

אַ מעשה לכבוד פסת, דערצעהלט פון אַ כתרי־
לעווקער אידען, וואָס האַנדעלט מיט אַבריעז־
קעס און רויבערש דינע פּאַפירעסלעך, און
איבערדערצעהלט טאַקי מיט זיוון לשון.

געשריבען אין יאָהר 1913

איבער אַ היטעל

— אלץ הייסט ביי אייך צעטרָאָגען? אָט איז ביי אונז אין
כתרילעווקע, הייסט עס, פארהאן, איהר האַרנט צי ניין, א איד אַ
צעטרָאָגענער, שלום־שכנא הייסט ער, נאָר רופען רופט מען איהם
„שלום־שכנא דרעה זיך“, טאַקי איבער זיין צעטרָאָגענקייט. — איז
דאָס אַ צעטרָאָגענע בריאה, איז דאָס אַ צעטרָאָגענער מלאך, זאָל זיך
דער אויבערשטער שומר ומרחם זיין! וועהזוועה, וואָס מע דער־
צעהלט זיך אָן ביי אונז וועגען דעם שלום־שכנא'ן מעשיות מיט
אַנעקדאָטען — פעק, זאָג איך אייך, גאַנצע פעק! איין עבירה, וואָס
איהר האַפט זיך, ס'איז ערב פסח. ווייטער וואָלט איך אייך, פאַני
שלום־עליכם, געגעבען שטאַף, איהר האַרנט צי ניין, וואָלט איהר
געהאַט דערנאָך צו שרייבען און צו שרייבען. איין מעשה, אויב
איהר ווילט, קאָן איך אייך דערצעהלען, וואָס מיט דעם שלום־שכנא
האָט זיך פאַרלאָפען ערב פסח; ס'איז אַ מעשה מיט אַ היטעל,
און נישט קיין אויסגעטראַכטע מעשה, נאָר איין אמת'ע, אַ דאיעלש
מעשה, האַטש זעהן זעהט זי אויס ווי איין אַנעקדאָט.

אזוי האָט אָנגעהויבען אַ כתרילעווקער איד אַ סוחר, וואָס האָב־
דעלט מיט „אַבריעווקעס“ (שטיקלעך פאַפיער), נלעט זיך דאָס בער־
דעל אַרונטער, אין האַלז אַריין, און רויכערט דינע פאַפירעסלעך,
אַ פאַפירעסעל נאָך אַ פאַפירעסעל.

איך מוז מודה זיין אָבער, אז די ראַיעלע מעשה, וואָס דער דאָ-
 זיגער בתרילעווקער איד האָט מיר דערצעהלט, האַפט טאַקי דעם
 אָפּבליק פון איין אַנעקדאָט, און איך האָב מיך דעריבער לאַנג נע-
 שלאַגען מיט דער דעה, צי איך זאָל זי איך איבערגעבען, צי ניין?
 נאָר צוריק האָב איך מיך בעטראַכט: אַ בתרילעווקער איד אַ סוּחה,
 וואָס האַנדעלט מיט אַבריעזקעס, איז ניט שייך צו ליטעראַטור און
 געהר זיך כלל נישט אָן מיט קיין ספרים, לכן, אז ער זאָגט ס'איז ראַיעל,
 איז ער בענגלייבט; און איך געב איך איבער די דאָזיגע מעשה
 מיט זיין לשון גופא, נישט צוגעלעגט מיינס אַ וואָרט אפילו.

* * *

— אַליין איז ער, אָט דער שלום-שכנא הייסט עס, וואָס איך
 דערצעהל אייך, אז מע רופט איהם ביי אונז אין כתרילעווקע „שלום-
 שכנא דרעה זיך“, אַ איד אַ מעקלער, איהר האָרכט צי ניין, וואָס
 דרעהט זיך אַרום פריצים, מעקלערט זיי אימעניעס! אימע-
 נייעס! מאַהלט אייך, עס רעדט זיך נאָר אזוי אימעניעס.
 קיין סך אימעניעס האָט מען עפּיס נישט געהאָרכט, אז שלום-שכנא
 זאָל אויסמעקלערען, וואָס איז שייך? גאָרנישט. אַ איד רייבט
 זיך אַרום פריצים, וואָס האָבען אימעניעס, רעדט ער אלע מאָל פון
 „פאַלוואַרקעס“, פון „לעוואַדעס“, „בורדינקעס“, „טשאַרנאָזיאַס“,
 „דרעשמאַשינען“, „רעמאַנענטען“, „וועלדער“, „געהילץ“, און נאָך
 אַזעלכע זאַכען, וואָס האָבען אַ שייכות צו אימעניעס.

האָט זיך גאָט אַרומגעקוקט אויף אונזער שלום-שכנא'ן, איהר
 האָרכט צי ניין, — דאָס ערשטע מאָל זינט ער איז אַ מעקלער פון
 אימעניעס, ס'איז איהם אָפּגעראַטען, ער האָט אויסגעמעקלערט אַ
 אימעניע! דאָס הייסט, אויסמעקלערען, מאַהלט אייך, האָבען אויס-
 געמעקלערט אַנדערע; וואָרום אז ס'איז געקומען צום טיילען זיך
 מיט'ן רח"ש, לאָזט זיך אויס מסתמא, אז דער גאַנצער דרעהער
 איז דאָ געווען ניט שלום-שכנא דרעה זיך, נאָר דראַבקיין, אַ איד
 אַ מעקלער פון אימעניעס פון מינסקער גובערניע, אַ גרויסער, אַ

מורא'דיגער דרעהער, ער מיט זיינע צוויי ברידער, אויך מעקלערס פון אימעניעס און אויך דרעהערס. איז דאך געוואָרען, איהר האַרכט צי ניין, א ויצעקו: „סטיימש, א איד דרעהט און דרעהט, קוים אויסגערדעהט, קומט מען צו געהן און מע מאַכט איהם פאַר אויס דרעהער!“ הקיצור, שלום־שכנא, איהר האַרכט צי ניין, שווייגט ניט. און עס האָט זיך אָנגעהויבען א טומעל, א לאַרעניש, א דין־תורה, זיך פאַרלאָזט אויף מענטשען, — קוים אויסגעגלייכט און איינגעטיילט זיך — ברוך שפטרני!

בעקומען די עטליכע גראָשענס, האָט אונזער שלום־שכנא, איהר האַרכט צי ניין, אוועקגעשיקט אַהיים דעם ווייב די גרעסטע העלפט מסתמא — זי זאָל זיך אַביסעל אַרומצאָהלען די פאַרכעס, אַביסעל אַרויסטרייבען דעם קבצן, אַרומנייהען אויף יום־טוב די קינדער, אַריינפיהרען דעם פסח, און אַליין איז מען דאָך עפּיס אויך א שטיי־קעל מענטש, ווילט זיך עפּיס קויפען פאַר זיך און ברענגען אויף יום־טוב אַ מתנה דעם ווייב, די קינדער, ווי דער שטייגער פון דער זוּעלט. דערווייל די צייט שמעהט ניט, אַ טאָג און אַ טאָג, אַט־אַט, אַקאַרשט ווי מע זעהט ניט, איז פסח, פליהט שלום־שכנא אוועק, איהר האַרכט צי ניין, אויפ'ן טעלעגראַף און קלאַפט אוועק אַהיים אַ דעפעש: „יעדאָ בעזפרעמעננאָ פאַסקו דאָמאָי.“ — ער פאַהרט, הייסט עס, און וועט גאָר אָהן אַ שום תירוץ זיין אויף יום־טוב אַהיים. נאָר ס'איז גרינג צו זאָגען „יעדאָ“, און נאָך „בעז־פרעמעננאָ“ דערצו, אַז סע „יעדעט“ זיך. פרובט אַקאַרשט, זייט מוחל, געבען אַ פאַהר־אַרויס אויף אַ ציקאוועסט צו אונז, קיין כתרילעווקע הייסט עס, מיט דער נייער באַהן, וואָס מע האָט אונז אַ טובה געטהאָן און צוגעפיהרט, וועט איהר פיהלען אַ מעם גן־עדן! איהר וועט שוין פאַרזאָגען קינדס־קינדער! וואָרום ביז איהר קומט קיין זלאַדיעווקע, ווייסט איהר נאָך, אַז איהר פאַהרט, און אַז איהר קומט קיין זלאַדיעווקע, האָט איהר אַ „פערעסאָדקע“, דאָס הייסט, איהר דאַרפט זיך איבערזעצען אויף דער נייער באַהן, וואָס

מע האָט אונז אַ טובה געטהאָן און צוגעפיהרט קיין כתרילעווקע, באַדאַרפט איהר קודם בלייבען שטעהן אויף עטליכע שעה לוינט דער „ראַספיסאָניע“, אויב מע פאַרשפּעטיגט ניט, און ווען? אַקוראַט נאָך האַלבע נאַכט, ווען ס'איז גוט מלאַסנע אויפ'ן האַרצען און עס ווילט זיך גוט שלאָפען, און ס'איז נישטאָ אפילו וואוֹ דעם קאָפּ צוצושפּאַרען — נישט אומזיסט זאָגען אונזערע כתרילעווקער חכמים און פאַרטייטשען, ווי אַייער מביה טייטשט: „טוב שם מיטמן טוב — סוואַמי דאָברע, אַ בעז וואַס לוֹמשיע“. דער פּשט איז: אז אַהן דער באַהן איז געווען אַ סך בעסער, ווי מיט דער באַהן.

בקיצור, געקומען מיט'ן משעמאָדאָנדעל קיין זלאָדעווקע, האָט אונזער שלום-שכנא, איהר האַרכט צי ניין, וואָס איז שוין פריהער צוויי נעכט נישט געשלאָפען, זיך צוגעגרייט ליידען חבוט-הקבר, דאָס הייסט, אָפּוואַרטען אַ נאַכט — וואָס זאָל מע טהון? — און גענומען זוכען איין אָרט אויף צוצוועצען זיך. ווער? וואָס? — נישטאָ! אָנגערויכערט, אָנגעשפיגען, פינסטער, הושך. איין שטיי קעל אָרט האָט ער קוים געפונען אויף אַ באַנק דעם קאָפּ אָנצושפּאַרען, אָבער טאַקי מעהר נישט ווי דעם קאָפּ אָנצושפּאַרען, וואָרום כמעט די גאַנצע באַנק האָט פאַרנומען עפּיס אַ פּריץ אַ „קנעפעל“, וואָס האָט זיך צעלעגט גאַנץ ברייטליך און פּאַפּט. ווער דאָס קנעל פעל איז, פון וואַנען און וואוהין ער פּאַהרט — דאָס ווייסט ער ניט, שלום-שכנא הייסט עס. נאָר זעהען זעהט ער, אז דאָס באַדאַרף זיין אַ גרויס קנעפעל. אָבער נאָר אַ גרויס קנעפעל! נאָכ'ן היטעל האָט ער אַרויסגעזעהען. אַ „וואַיענע“ היטעל מיט אַ רויטען אַקאָר לעשאַק און מיט אַ קאָקארדע. „אפשר איז דאָס אַ „וואַיענער“, און אפשר אַ „פּאַליצייסקער“ — ווער קאָן עס וויסען? געוויס איז ער געקומען צו פּאַהרען מיט אַ גלאַק, אָפּגעגעסען און אָנגעזולאָקט קעט, זיך צעלעגט ווי ביי'ם טאַטען אין וויינגאַרטען און פּאַפּט! „צו זיין אַ גוי און נאָך אַ קנעפעל דערצו איז, אַפּנים, טאַקי נאָר

נישט שלעכט? — אזוי טראכט ער זיך, שלום־שכנא הייסט עס, און שלאָגט זיך מיט דער דעה: צי זאָל ער זיך זעצען אָט דאָ. נעבען דאָזיגען קנעפעל, צי זאָל ער זיך בעסער האַלטען פון דערווייַטען? א קשיא אויף אַ מעשה, היינטיגע צייטען — מי יודע, וואָס פאַר אַ קנעפעל, וואָס פאַר איין אָדון בפקדך דאָס איז? גוט, ווען ס'איז נאָר אַ פריסטאָוו. וואָס וועט אָבער זיין, אז דאָס איז אַ איספראַוויניק? אָדער אַ זעמסקי נאַטשאַלניק? אָדער נאָר אַ העד כערער פרייץ? אָדער אפשר איז דאָס נאָר פּוּרישקעוויטש, ימח שמו וזכרו מלחזכירו?... לאָז ער שוין איבערגעהן אויף אַנדערע הענט! — און עס ווערד איהם אַזש קאַלט, שלום־שכנא'ן הייסט עס, פון אַזאַ געדאַנק... נאָר צוריק אָבער טהומ ער זיך אַ קלער, איהר האַרכט צי ניין: ווער מיר קנעפעל? וואָס מיר פּוּרישקעוויטש? צאָהלט ער דען ניט פאַר זיין בילעט גלייך מיט פּוּרישקעוויטש'ען? צי איז דאָס טאַקיי אַ יושר, אז דאָס גאַנצע ביסעל עולם־הזה זאָל אַרײַנפאַלען צו איינעם, און דעם אַנדערען גאַרניט?... יענער פּאַפּט אזוי געשמאַק, פאַר וואָס זאָל ער זיך נישט צושפּאַרען האַטש אויף אַ וויילע? מען איז דאָך נישט מעהר ווי אַ מענטש, צוויי נעכט ניט געשלאָפּען! נעמט ער, שלום־שכנא הייסט עס, און זעצט זיך אַוועק אויף איין עק באַנק און שפּאַרט אָן דעם קאַפּ, נישט אויף צו שלאָפּען, חלילה, נאָר גלאַט אזוי, האַפען אַ דרימעל. דער מאַנט ער זיך אָבער, אז ער פּאַהרט אויף פּסח אַהיים, און מאַרגען איז שוין ערב פּסח, טאַמער, חלילה, ווערד ער טאַקיי אַנשלאָפּען און פאַרשפּעטיגט דעם פּאַיעוד? I... איז מען דאָך אָבער אַ איד, איהר האַרכט צי ניין, פּאַלט ער אויף איין עצה, שלום־שכנא הייסט עס, און זוכט אויס דעם סטאַראַזש פון סטאַנציע, אַ באַקאַנטער גוי, יאַרעמע הייסט ער, און מאַכט אָפּ מיט איהם אַזאַ געשעפט: היות אזוי ווי ער, שלום־שכנא הייסט עס, וועט זיך צושפּאַרען אַ ביסעל אָט דאָ אויף איין עק באַנק, וואו דער אָדון ליגט, און היות אזוי ווי ער, שלום־שכנא הייסט עס, שוין די דריטע נאַכט, אז ער

הָאָט קיין אויג נישט צוגעמאכט, הָאָט ער מורא, ער זאָל, הַלִּילָה וּחַס, נישט פאַרשפּעטיגען דעם פּאַיעזד, עַל כֵּן זאָל ער, יאַרעמע הייסט עס, לַמֶּעַן הַשֶּׁם, טאַמער שלאַפּט ער, איהם אויפוועקען, שלום־שכנא'ן הייסט עס, וואָרום מאָרגען אויף דער נאַכט האָבען מיר יום־טוב, פּסח — „פּאַסקאָ“, גיט ער איהם צו פאַרשמעהן אויף גויעש און רוקט איהם אַרײַן אין יד אַרײַן, און זאָגט צו איהם נאָך אַמאָל: „פּאַסקאָ, יאַרעמע, טשי טי פּאַנימאַיעש, גויעשער קאַפּ, נאַשאַ פּאַסקאָ!“ — נעמט דער גוי צו מסתמא, איהר האָרכט צי ניין, די מטבע, לעגט אַרײַן אין קעשעני און זאָגט איהם צו, אַז ער מעג זיין רוהיג, וויבאַלד נאָר ס'וועט זיין אַ פּאַוועסטקע אויפ'ן פּאַיעזד, אַזוי וועקט ער איהם אויף, און ער נעמט, שלום־שכנאָ הייסט עס, און זעצט זיך צו, פריהער מיט אַ זייט, דערנאָך אינ־גאַנצען; דאָס טשעמאַדאַנדעל, מע זאָל עס גיט אַוועק'לעק'נען, מאַסטעט ער אַיין נעבען זיך, און אַליין מאַסטעט ער זיך אויך אַיין, וואָס ווייטער אַלץ בעסער און העכער, מאַכט־צו אַ האַלב אויג, מיט דער דעה, געוויינטליך, ער זאָל נאָר האַפען אַ דרימעל, נישט מעהר, דערנאָך בויגט ער אונטער אַיין פּוס, נאָך אַ פּוס, — און איז אָט אַזוי פּאַוואָלינקע אַנשלאָפען געוואָרען, אָבער ווי אַזוי, מיינט איהר, אַנ־שלאָפען געוואָרען? ראי על! ווי גאָט הָאָט געבאַטען: דעם קאַפּ פּאַרוואָרפען, דאָס היטעל הָאָט זיך אַראָפּגערוקט פּון קאַפּ אויף דער ערד, און מיין שלום־שכנאָ, איהר האָרכט צי ניין, האַרפּעט אויף וואָס די וועלט שטעהט — אַ לעבעדיגער מענטש, צוויי נעכט גיט געשלאָפען, וואָס פאַר אַ וואונדער?

אַנשלאָפען געוואָרען, — אַזוי דערצעהלט ער אַליין, שלום־שכנאָ הייסט עס, — חלומ'ט זיך איהם אַ מאָדנער חלום, אַ גאַנץ פּאַרפּלאַנטעניש: אַז ער פּאַהרט, איהר האָרכט צי ניין, אַהיים טאַקי אויף פּסח, נאָר וואָס דענן? נישט מיט דער באַהן, מיט אַ גויעשער פּוהר פּאַהרט ער, מיט אַ באַקאַנטען ערל, איוואָן זלאָדי רופּט מען דעם ערל; די פּערדלעך שלעפען זיך, קוים־קוים וואָס

זיי פלאַנטען די פיס. שלום-שכנא איז אין איינע צרות, מאַרעט דעם ערל פון הינטען אין פלייצע: „שאָב טובי חוואַראָבע, איוואַנו סערדצע, ווי דו שלעפסט זיך! האָסט פאַרגעסען, איוואַן זלאָדי, אז אַט-אַט האָבען מיר פסח, פאַסקאַ נאַשאַ יעוורייסקאַ?“ איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל. דער ערל, פאַרשטעהט זיך, האָט געשוויגען-געשוויגען, דערנאָך אז ער טהוט ניט אַ שמיים די פערדלעך, אָבער געשמאַק, איהר האָרכט צי ניין, און די פערדלעך טהוען אַ טראַג דעם וואַגען, ווי די רוחות, באַרג-אַראַפּ, באַרג-אַרויף, פּיפּאַ-פּאַוו! שלום-שכנא האָט אַזש דאָס היטעל פאַרלוירען; נאָך אַ מינוט — און ער ווערד צעשאַמען. „אייוואַנו סערדצע, דער זשי קאָני!“ — האַלט די פּערה, הייסט עס, — שרייט שלום-שכנא צום ערל און האַפט זיך מיט ביידע הענד ביי'ם קאָפּ און קלאַנט זיך, אז ער האָט פאַרלוירען דאָס היטעל. ווי קאָן ער אַריינפאַהרען אין שטאָרט אָהן אַ היטעל? נאָר שריי היינט, שריי מאַרגען, — דער ערל טרייבט די פערדלעך, און די פערדלעך טראַגען. נאָה פּלוצים — טפּררוו! — מען איז שטעהן געבליבען, און דוקא אין מיטען פּעלד, איהר האָרכט צי ניין, איז מען שטעהן געבליבען. וואָס איז געשעהן? גאַרניט. „שטעה אויף — זאָגט צו איהם דער ערל — שטעה אויף, שוין צייט.“ וואָס צייט? ווער צייט? פאַרשטעהט נישט שלום-שכנא. האַפט ער זיך אויף, רייבט זיך די אויגען און וויל זיך לאָזען געהן, פיהלעט ער אָבער, אז ער איז אָהן אַ היטעל. די משמעות, אז דער חלום איז ניט קיין חלום; ווי-זשע קומט ער אַהער? עס האָט אָבער לאַנג נישט געדויערט, שלום-שכנא, איהר האָרכט צי ניין, איז געקומען צו זיך, דערקענט דעם ערל, אז ס'איז גאַרניט איוואַן זלאָדי, ס'איז נאָר יאַרעמע דער סטאַראַזש! דערמאָנט ער זיך, אז ער איז אין זלאָדיעווקע אויף דער סטאַנציע, און אז ער פאַהרט אויף פסח אַהיים, און אז ער דאַרף נאָך לויפּען צו דער קאַסע נאָך אַ בילעט, נאָר וואָס דענן? נישטאַ קיין היטעל. דאָס טשעמאַדאַנדעל איז דאָ, און דאָס היטעל ניט!

וואו קאן זיין דאָס היטעל? ער שאַרט אַרום זיך מיט די הענט, שאַרט און שאַרט און טאַפט אָן אַ היטעל, ניט זיין היטעל — ווער? וואָס? — דעם אָרון בפקדו'ס היטעל מיט'ן רויטען אַקאַלעשאַק און מיט דער קאַקאַרדע, איהר האַרכט צי ניין, און פאַשאַל גלייך צו דער קאַססע, נאָך אַ בילעט הייסט עס. און ביי דער קאַססע איז אַיין ענגשאַפט, קאַפּ אויף קאַפּ! האָט ער מורא, שלום-שכנא הייסט עס, טאַמער, הלילה, קויפט מען אויס אַלע בילעטען, שטופט ער זיך מיט'ן משעמאָדאַנדעל צווישען עולם. דערזעהען אַ רויטען אַקאַלעשאַק מיט אַ קאַקאַרדע, טרעט מען איהם אָפּ דעם וועג. „וואָס קאָרדא, וואַשע בלאַגאַראַדיע?“ — פּרעגט ביי איהם דער קאַססיר. חדוּש'ט זיך שלום-שכנא: וואָס פאַר אַ בלאַגאַראַדיע איז מיטען דרינגען? און אַ ביסעל פאַרדריסט עס איהם: לַמַּאי זאָל אַ גוי לאַכען פון אַ אידען? זאָגט ער איהם, שלום-שכנא צום קאַססיר, הייסט עס, אז קיין כתרילעווקע. פּרעגט איהם איבער דער קאַססיר נאָך אַ מאָל און קוקט איהם גלייך אויפ'ן אַקאַלעשאַק און אויף דער קאַקאַרדע: „וואָסער קלאַס, וואַשע בלאַגאַראַדיע?“ פאַר-דריסט עס איהם נאָך מעהר, געוויינטליך, און עס ווילט זיך איהם אַפּבאַדען דעם קאַססיר, אָבער טאַקי ראַיעל, ווי עס געהער צו זיין, אַ גוי זאָל ניט האַבען קיין טבע אַפּצולאַכען פון אַ אידען. נאָר צוריק איז ער זיך מיישב: „אַ איד איז אין גלות, איהר האַרכט צי ניין, עט, לאָז מיינס איבערגעהן!“ און ער הייסט זיך געבען אַ בילעט דריטע קלאַס. חדוּש'ט זיך דער קאַססיר און פּרעגט איהם איבער נאָך אַ מאָל, וועלכע קלאַס? ווערד שוין מסתמא שלום-שכנא רעכט אין כעס און זאָגט איהם ברחל בתך הקטנה: דריטע! איז זיך מיישב דער קאַססיר: דריטע, איז דריטע...

הקיצור, באַקומען דעם בילעט, האַפט ער, שלום-שכנא הייסט עס, דאָס משעמאָדאַנדעל און לאָזט זיך הענדוס-פענדוס אין דער סאַמע הושטשע, אידען און, להבדיל, גויים, זוכט דעם וואַגאַן דריטע קלאַס. דער עולם, דערזעהען אַיין אַקאַלעשאַק מיט אַ קאַ-

קארדע, צעגעהט זיך מסתמא מיט דרײַ-ארײַן, מאַכט דעם אָדון אַ וועג. שלום־שכנא וואונדערט זיך אפילו, נאָר ער געהט ווייטער און באַגעגענט פון וואַנגאַן אַרויס אַ קאָנדוקטאָר מיט אַ לאַנטערען: „זדיעס טרעטי קלאַס?“ — פּרעגט איהם שלום־שכנא און שטעלט שוין אַוועק אַ פּוס, שטופּט דעם טשעמאַדאַן אויף צופריהער. „זדיעס, וואַשע בלאַהאַראַדיע!“ — ענטפּערט איהם דער קאָנדוקטאָר און לאָזט איהם ניט געהן ווייטער. — „ס'איז אָנגעפאַקט, זאָגט ער איהם, וואַשע בלאַהאַראַדיע, פּול ווי אַיין אויג, אַ נאָדעל נישט דורכצוואַרפּען!“ און ער נעמט אַוועק ביי שלום־שכנא'ן דאָס טשע־מאַדאַנדעל, איהר האַרכט צי ניין, און זאָגט צו איהם: „קומט מיט מיר, וואַשע בלאַהאַראַדיע, וועל איך אַיך געבען אַיין אָרט.“ „וואָס פאַר אַ שלאַס? — טראַכט ער זיך, שלום־שכנא, הייסט עס. — וואַשע בלאַהאַראַדיע און וואַשע בלאַהאַראַדיע!“ און זיין קאָפּ ליגט איהם נאָר אין טשעמאַדאַנדעל, ער האָט מורא, אז פון דעם „וואַשע בלאַהאַראַדיע“ זאָל ער דערווייל נישט בלייבען, איהר האַרכט צי ניין, אָהן אַ טשעמאַדאַנדעל; און ער לויפט נאָך נאָכ'ן קאָנדוקטאָר מיט'ן לאַנטערען, און דער קאָנדוקטאָר מיט'ן לאַנטערען פיהרט איהם אַריין אין וואַנגאַן צווייטע קלאַס, נאָר דער וואַנגאַן צווייטע קלאַס איז אויך פּול געפאַקט, קאָפּ אויף קאָפּ, אַ נאָדעל נישט דורכצוואַרפּען. „געהען מיר ווייטער, וואַשע בלאַהאַראַ־דיע!“ — מאַכט צו איהם דער קאָנדוקטאָר, האַפּט דעם טשעמאַדאַנ־דעל וויעדער אַ מאָל און לאָזט זיך געהן ווייטער, און שלום־שכנא נאָך איהם. „וואוהין פיהרט ער מיך?“ — טראַכט זיך שלום־שכנא און ברעכט זיך דעם קאָפּ אויפ'ן וואַשע בלאַהאַראַדיע און לאָזט ניט אַראָפּ קיין אויג בעת מעשה פּונ'ם טשעמאַדאַנדעל, — דאָס איז ביי איהם בילכער. און אַט זענען זיי שוין אין וואַנגאַן ערשטע קלאַס! דאָ שטעלט אַוועק דער קאָנדוקטאָר דאָס טשעמאַדאַנדעל, נעמט זיך פאַדקאָזעראַק, טהוט זיך אַ נייג צו שלום־שכנא'ן, שלום־שכנא צו איהם, און ער, שלום־שכנא, הייסט עס, בלייבט אַליין.

געבליבען איינער אליין איבער א גאנצען וואגאן, הויבט אן שלום-שכנא ארומצוקוקען זיך, איהר האַרכט צי ניין, וואו ער איז אין דער וועלט; ער פארשטעהט ניט, פאר וואָס עפּים פּלוצים אזא כבוד: וואגאן ערשטע קלאַס... פּאַדקאָזערקאָ... וואשע בלאַ-האַרָדיע!... ניט שוין־זשע איז דאָס דערפאַר, וואָס ער האָט דורכ־געשלאָגען אזא געשעפט, געמאַכט אַ אימעניע? ... וואָלט ער דעם כבוד געהאַט פון אייגענע, פון אידען הייסט עס, וואָלט נאָך געווען צו פאַרשטעהן. אָבער גויים! דער קאַססיר! דער קאַנדוקטאָר! צי איז דאָס נישט אינגאנצען אַ חלום? ... און שלום־שכנא, איהר האַרכט צי ניין, טהוט זיך אַ רייב דעם שטערן, האַפט אַ קוק פאַר־בייגעהענדיג אויף זיך אין שפּיעגעל — ס'איז איהם פּרחה נשמתו גע־וואָרען! ער האָט דערזעהן, איהר האַרכט צי ניין, דעם אָדון בפקדך! ער האָט איהם דערקענט! „וואָס ס'האַט זיך מיר גע'חלומ'ט די נאַכט און יענע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר, זאָל אויסגעהן צו יאַרעמע'ס קאַפּ און צו זיינע הענט און פּיס! איין ערל קאָן! מע זאָגט איהם אָן צוואַנציג מאָל, און מע באַצאָהלט איהם, ער זאָל אויפוועקען צום פּאַיעזר מיך, שלום־שכנא'ן, געהט ער, אַ חלירע איהם אין פּנים, און וועקט אויף דעם אָדון בפקדך, און שלום־שכנא'ן לאָזט ער ליגען אויף דער באַנק! אַ קלאָג איז צו דיין קאַפּ, שלום־שכנא, וועסט שוין, דאַכט זיך, פּסח האַלטען אין זלאָדיעווקע היינטיגס יאָהר, ניט אין דער היים!“ ... און נישט לאַנג געטראַכט, האַפט ער שלום־שכנא הייסט עס, דאָס טשעמאַדאַנדעל, איהר האַרכט צי ניין, און — פּאוי פון וואגאן אַרויס צוריק אויפ'ן וואָקזאַל, גלייך צו דער באַנק, וואו שלום־שכנא ליגט, אויפוועקען שלום־שכנא'ן, וואָרום אַקערשט ווי מע זעהט ניט, קאָן דער לאַקאַמאַטיוו, חלילה, געבען אַ פּייה און אַנפּייפען שלום־שכנא'ן אין פּסח אַריין! און כך הוה: ווי נאָר שלום־שכנא איז אַרויסגעשפּרונגען מיט'ן טשעמאַדאַנדעל פון וואגאן אַרויס, אזוי האָט זיך געלאָזט הערען, איהר האַרכט צי ניין,

א פייה און נאך א פייה און הלך משה מרדכי — א גוטען טאג מיט דער קאפאטע!

— וואָס ווייטער איז געווען, ווילט איהר וויסען? — אזוי האָט דער כתרילעווקער איד, וואָס האַנדעלט מיט אַבריעזוקעס, אויסגע-לאָזט זיין ספור המעשה מיט אַ שמייכלעלע און פעררויכערט אַ פריש פאַפירעסעל, דין ווי אַ שטרוי. — וואָס ווייטער איז געווען, דאָס איז שוין ניט וואַזשנע. דער עיקר איז, וואָס אונזער „שלום־שכנא דרעה זיך“ האָט איבער זיין צעטראַגענקייט געהאַט אַ וויסמען פּסח, אויסגעריסען געוואָרען ביידע סדרים ערגיץ ביי אַ אידען אין זלאָ-דיעווקע. נאָר דער פּסח, ווי דער פּסח — דער נאָך־פּסח איז געווען אַ סך ערגער: ערשטענס, האָט ער, שלום־שכנא הייסט עס, אַ ווייב, איהר האָרכט צי ניין, — ווי זאָל איך אַייך זי מעלדען? א י ה ר האָט אַ ווייב, א יך האָב אַ ווייב, מיר אַלע האָבען וויי-בער און ווייסען דעם טעם, וואָס הייסט אַ ווייב... איך קאָן אַייך נאָר זאָגען: אַ ראַיעלע אַידינע שלום־שכנא'ס ווייב! זי האָט זיך אַ נעם געגעבען צו איהם גאַנץ ראַיעל. זי האָט צו איהם נישט געהאַט קיין טענות ניט דערפאַר, וואָס ער איז ניט געקומען אויף יום־טוב אַהיים, און נישט פאַר'ן רויטען אַקאָלעששאַק מיט דער קאָ-קארדע — ניין! דאָס אַלץ איז זי איהם דערווייל מוחל; דערפאַר וועט זי זיך שוין מיט איהם שפּעטער רעכענען; — אַ טענה צו איהם האָט זי געהאַט נאָר פאַר דער דעפּעש. און ניט אזוי פאַר דער דעפּעש, איהר האָרכט צי ניין, ווי פאַר'ן וואָרט „בעזפרע-מעננאָ“. וועלכע גוטע יאָהר האָט איהם געטראַגען, ער זאָל רייך מאַכען קאַזנאַ: „בעזפרעמעננאָ יעדאָו פאַסקו דאָמאָי“? און בכלל ווי קאָן אַ לעבעדיגער מענטש זאָגען „בעזפרעמעננאָ“? ... עס האָט איהם נישט געהאַלפּען קיין שום פאַרענטפּערען זיך מיט קיין שום געבען צו פאַרשטעהן. זי האָט איהם באַגראָבען וויפּיעל ס'איז אין איהם אַריין, און איז געווען ניט אינגאַנצען אומגערעכט: יענע

האָט אזוי אַרויסגעקוקט! נאָר... נאָרנישט. דערויף איז זי אַ ווייב, זי זאָל באַנראָבען אַ מאַן. ס'איז אָבער אַלסדינג בלאָטע קעגען דעם, וואָס ער, שלום־שכנא הייסט עס, האָט געהאַט פון דער שטאָדט, פון כתירילעווקע הייסט עס, וואָרום איידער שלום־שכנא איז נאָך געקומען דעם צווייטען מאָג חול־המועד אַהיים, האָט שוין די גאַנצע שטאָדט, איהר האַרכט צי ניין, געוואוסט פון דער מעשה מיט יארעמע'ן און מיט'ן אָדון בפקוד און מיט'ן רויטען אַקאַלעשאַס און מיט דער קאָקארדע און מיט'ן קאַנדוקטאָר'ס וואַשע בלאַהאַר־דיע — אַלסדינג! האַטש ער אַליין, שלום־שכנא הייסט עס, האָט געליקענט שטיין און ביין, גע'מענה'ט, אַז דאָס האָבען לצים אויס־געמראַכט, כתירילעווקער לצים; זיי האָבען ניט וואָס צו טהון, עס געהט זיי אָפּ קאָפוועהטיג, אַפנים? פאַרשפעטיגט האָט ער איבער דעם, זאָגט ער, וואָס ער איז אָפּגעפּאָהרען אין אַ זייט אַנקוקען אַ אימעניע מיט אַ וואַלד. נאָר ווער מיר אימעניע? וואָס מיר וואַלד? אַ נעכטיגער טאָג! ביי די זייטען האָט מען זיך געהאַל־טען! מיט די פינגער האָט מען אויף איהם געטייט! אַנדערע האָבן בען איהם געפרעגט: „ווי האָט איהר זיך געפיהלט, רב שלום־שכנא, אינ'ם היטעל מיט'ן רויטען אַקאַלעשאַס און מיט דער קאָקארדע?“ אַנדערע האָבען געוואַלט וויסען, צי ס'איז טאַקי אזוי גוט צו פּאָהרען ערשטע קלאַס, ווי די וועלט זאָגט?... קינדער־קונדרים — די זענען איהם נאָכגעלאָפּען אַ גאַנצע האַליאַסטערע פון הינטען, איהר האַרכט צי ניין, און געשריגען: „וואַשע בלאַהאַ־ראַדיע! וואַשע וויסאַקע בלאַהאַראַדיע! וואַשע וויסאַקע־וויסאַ־קע בלאַהאַראַדיע!!!“

— איהר שפיעלט זיך מיט כתירילעווקע?

